

**Министерство общего и профессионального
образования Российской Федерации**

**Уральский государственный университет
им. А.М. Горького**

Л. В. Доровских

ЛАТИНСКИЙ ЯЗЫК

УПРАЖНЕНИЯ И ТЕКСТЫ ДЛЯ ЧТЕНИЯ

Учебное пособие

**Екатеринбург
1998**

Печатается по решению
редакционно-издательского совета
Уральского государственного
университета им. А.М. Горького

Доровских Л.В. Латинский язык. Упражнения и тексты для чтения: Учебное пособие. Екатеринбург: УрГУ, 1998 г. 242 с.

Пособие содержит упражнения и тексты для чтения и разбора по грамматическим разделам элементарного курса латинского языка.

Предназначено студентам филологического факультета, преподавателям латинского языка, всем интересующимся латинским языком.

Рецензенты: кафедра русского языка Уральского гос. пед. университета (зав. каф. доктор филологических наук профессор Т. А. Гридина); доктор исторических наук профессор М.А. Поляковская

Оглавление

Предисловие	5
I. Типы спряжения. <i>Infinitivus praesentis activi. Praesens indicativi activi.</i> Глагол <i>esse</i> в <i>praesens indicativi activi.</i> <i>Imperativus</i>	6
II. <i>Declinatio prima</i>	7
III. <i>Declinatio secunda</i>	8
IV. Прилагательные I–II склонения. Притяжательные местоимения. Предлоги	10
V. Местоимения: личные, возвратное, указательные, относительные. Местоименные прилагательные	12
VI. <i>Declinatio tertia</i>	15
VII. Прилагательные III склонения. <i>Participium praesentis activi</i>	22
VIII. <i>Praesens indicativi passivi. Infinitivus praesentis passivi.</i> Страдательная конструкция. <i>Ablativus auctoris. Ablativus instrumenti. Accusativus duplex. Nominativus duplex</i>	26
IX. Понятие об инфинитивном обороте. <i>Accusativus cum infinitivo. Nominativus cum infinitivo</i>	31
X. <i>Declinatio quarta</i>	33
XI. <i>Declinatio quinta</i>	37
XII. <i>Imperfectum indicativi activi et passivi</i>	40
XIII. <i>Futurum I activi et passivi</i>	43
XIV. Основные формы глагола. Основа <i>perfecti.</i> <i>Perfectum indicativi activi</i>	48
XV. <i>Supinum. Participium perfecti passivi</i>	53
XVI. <i>Perfectum indicativi passivi</i>	59
XVII. Система причастий. <i>Coniugatio periphrastica activa et passiva. Gerundium</i>	61
XVIII. <i>Ablativus absolutus</i>	65
XIX. <i>Plusquamperfectum indicativi activi et passivi</i>	72
XX. <i>Futurum II activi et passivi</i>	78
XXI. Глаголы, сложные с <i>esse</i>	82
XXII. <i>Verba deponentia et semideponentia</i>	88
XXIII. Степени сравнения прилагательных	101
XXIV. Наречия	109
XXV. Числительные	117
XXVI. <i>Coniunctivus</i> в независимом предложении	127

XXVII. Verba anomalia. Verba defectiva	139
XXVIII. Система инфинитивов. Инфинитивные обороты:	
Accusativus cum infinitivo; Nominativus	
cum infinitivo	143
XXIX. Coniunctivus в придаточных предложениях	159
XXX. Смешанные случаи	183
Избранные тексты из произведений латинских авторов	192
Marcus Tullius Cicero. Oratio prima in Catilinam (I, 1-2)	192
Quintus Horatius Flaccus. Carmina selecta	196
Publius Ovidius Naso. Opera selecta	208
Gaius Valerius Catullus. Carmina selecta	234
Gaudeamus	236
Сокращения при ссылках на латинских авторов	
и другие источники	237

Предисловие

Предлагаемое пособие содержит материалы по всем темам элементарного курса латинского языка. Каждый раздел включает упражнения для закрепления знаний по грамматике латинского языка, фразы для грамматического разбора и перевода. Лексические задания, заключающие все разделы пособия, способствуют развитию навыков лексикологического анализа и расширяют лингвистический кругозор. Много внимания уделено латинским крылатым словам: в каждом разделе приводятся латинские устойчивые выражения, поговорки и пословицы, изречения латинских авторов, ставшие афоризмами.

Порядок изложения учитывает последовательность изучения грамматических тем. Хотя функции падежей, за исключением синтаксиса страдательной конструкции, в заголовки не вынесены, приводимые тексты требуют соответствующего комментария в этом плане.

Объем текстовых материалов не только позволяет варьировать задания, но и дает возможность использовать пособие при проведении контрольных и зачетных работ.

При подборе фраз для грамматического разбора и перевода использовались произведения Цицерона, Цезаря, Ливия, Саллюстия, Квинтилиана, Плавта, Теренция, Апулея, Тацита, Петрония, Вергилия, Горация, Катулла, Проперция, Тибулла, Овидия, Ювенала и др. Отдельные фразы заимствованы из книги С. И. Соболевского «Грамматика латинского языка. Часть вторая (практическая). Синтаксис.» (М., 1947).

Авторские тексты в хрестоматийной части пособия и комментарии к ним печатаются по изданиям:

Квинт Гораций Флакк. Избранные произведения (Оды, эподы, сатиры) / Вводная статья и общая редакция акад. М. М. Покровского / Комментарии проф. Н. И. Шатерникова. М., 1947.

П. Овидий Назон. Избранные произведения / Вводная статья и общая редакция акад. М. М. Покровского / Комментарии Ж.С. Покровской. М., 1946.

Попов А.Н., Шендяпин П.М. Латинский язык. 5-е изд. М.: Высшая школа, 1970.

**I. Типы спряжения. Infinitivus praesentis activi.
Praesens indicativi activi. Глагол esse в praesens indicativi.
Imperativus**

Задание 1. Определите основу *praesentis* и укажите тип спряжения: *rogāre, finire, ducere, tenere, vadere, orare, valere, vivere, videre, consentire, tangere, imperare, tacere, cogitare, venire, notare, docere, reperire, sentire, dividere.*

Задание 2. Проспрягайте в *Praesens indicativi activi*: *lego et narro, quaero et reperio, disco et doceo, vendo et emo.*

Задание 3. Определите лицо и число глагола, переведите на русский язык и образуйте *Infinitivus praesentis activi*: *laborat, nescitis, valēmus, vivunt, numēras, tacet, regno, agitis, nocent, munio, dividis, finimus.*

Задание 4. Образуйте *Imperativus* от глаголов, указанных в задании 1, по схеме: 2 л. Sg. *lege "читай", noli legere "не читай";*
2 л. Pl. *legite "читайте", nolite legere "не читайте".*

Задание 5. Определите формы глаголов. Переведите предложения на русский язык. Научитесь правильно читать их. Объясните постановку ударения в каждом слове.

- 1) Vivere est cogitare (*Cic.*). 2) Vivere militare est (*Sen.*). 3) Cogito, ergo sum (*Декарт*). 4) Cum tacent, clamant (*Cic.*). 5) Tacent, satis laudant (*Ter.*). 6) Qui tacet, consentit. 7) Qui quaerit, reperit. 8) Dum spiro, spero. 9) Veto. 10) Esse, vivere, sentire (*К. Линней*). 11) Quod habet, non numerat (*посл.*). 12) Quod nocet, docet. 13) Qui nescit dissimulare, nescit regnare (*Людвиг XI*). 14) Ave! 15) Divide et impere (*Макиавелли*). 16) Nota bene. 17) Vale. Valete. Salvē. Salvete. 18) Sapere audē (*Hor.*). 19) Festina lente. 20) Sustine et abstine (*Эпиктет*). 21) Valete et plaudite. 22) Vive valēque. 23) Vidē infrā (сокр. v.i.). Vidē suprā (сокр. v.s.). 24) Noli me tangere (*Еванг.*). 25) Quod agitis, bene agite. 26) Si valētis, bene est; ego valeo. 27) Unde venis et quo vadis? (*Vulg.*). 28) Ora et labora! (*девиз бенедиктинцев*).

Задание 6. Измените число в предложениях 3, 4, 5, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 24, 27, 28 задания 5. Переведите.

Задание 7. Проспрягайте в Sg. и Pl. предложения 3, 8, 9 задания 5.

Задание 8. Используя предложения 10, 11, 25, 26 задания 5, переведите на латинский язык: Они существуют, питаются, чувствуют. Не считают(того), что имеют. Хорошо делай (то), что делаешь. Если ты здоров, хорошо; мы здоровы.

Задание 9. Определите латинский источник следующих русских слов: виварий, лаборант, инвалид, валентность, милитаризм, прокламация, реклама, спиритизм, аспирация, сентиментальный, нумерация, доцент, доктор, доктрина, дивиденд, император, империя, агент, оратория.

II. Declinatio prima

Задание 1. Напишите словарные формы существительных, определите тип склонения и просклоняйте в Sg. и Pl.: *fabūla, causa, victoria, nauta, scriba, rosa, collēga*.

Задание 2. Определите падежные формы существительных и переведите их, используя словарные данные: *aquae, fabūlis, curam, potentiā, causas, nautārum, musae, magistris, victorias, patriā*.

Задание 3. Научитесь правильно читать предложения. Сделайте грамматический разбор каждого слова и переведите.

1) *Ira saepe causa iniuriae est.* 2) *Aurōra musis amīca.* 3) *Historia est magistra vitae (Cic.).* 4) *Ibi victoria, ubi concordia (P. Syr.).* 5) *Scientia potentia est (Фр. Бэкон).* 6) *Amat victoria curam (Cat.).* 7) *Aquīla non captat muscas.* 8) *Aquīlam volāre doces.* 9) *Ibi bene, ubi patria.* 10) *Patria est, ubicumque est bene (Cic.).* 11) *Musa gloriam corōnat, gloriāque musam (А.С. Пушкин).* 12) *Non vitae, sed sholae discimus (Sen.). – Non scholae, sed vitae discimus.* 13) *Non olet (pecunia) (Vesp. ap. Suet.).* 14) *Damnans, quod intellēgunt (Quint.).* 15) *Aqua haeret.* 16) *Epistūla non erubescit (Cic.).* 17) *Experientia docet.* 18) *Nugas agis (Plaut.).* 19) *Haud semper errat fama (Tac.).* 20) *Fama volat (Verg.).* 21) *Minuit praesentia famam (Клавдиан).* 22) *Ave, Maria!* 23) *Fabūla docet.* 24) *Catīlina ante portas.* 25) *Ulūlam Athēnas ferre (греч. посл.).* 26) *In fabūlas mittēre.*

Задание 4. Переведите и заучите наизусть: *Causa causārum. Summa summārum. In summā. In summā summārum. Via vitae. Pro formā. Sine curā. Sub rosā. Ex cathēdrā.*

Задание 5. Проспрягайте в *Praesens indicatīvi actīvi*: *puella sum et cano; magistra sum et studeo; incōla Romae sum et amo Romam; agricōla sum et terram aro.*

Задание 6. Замените инфинитив личной формой глагола и переведите: 1) *In viōla esse (посл.)*. 2) *Anīmam debēre*. 3) *Augēae cloācas purgāre*. 4) *Currere per flammam*. 5) *In aquā scribēre (Cat.)*. 6) *Vipēram sub alā nutricāre*. 7) *Gubernāre e terrā*.

Задание 7. Определите латинские корни в следующих русских словах, объясняя их значение: анимизм, губернатор, акватория, террарий, фабула, каузальный, витамин, потенциал, куратор, прокурор, корона, схоластика, интеллект, эпистолярный, суммарный, форма, синескура.

III. Declinatio secunda

Задание 1. Запишите словарные формы существительных, определите тип склонения и просклоняйте в Sg. и Pl.: *agnus, scutum, magister, liber, vocabūlum, ventus, servus, vesper, colōnus, minister, campus, bellum, votum, gener, vinum*.

Задание 2. Определите падежные формы существительных и переведите их, используя словарные данные: *filio, mālā, mundi, astris, verbōrum, discipūlis, locos, fato, amīci, digītum, saxum, vestigia, dominōrum, deos*.

Задание 3. Научитесь читать предложения. Сделайте грамматический разбор каждого слова, переведите.

1) *Delphīnum natāre doces.* 2) *Inter arma tacent Musae.* 3) *Ira initium insaniae (est) (Enn.)*. 4) *Lacaena filio: "Aut cum scuto, aut in scuto".* 5) *Lupo agnum eripere postulant: nugas agunt (Plaut.)*. 6) *Ignorantia non est argumentum (Спиноза)*. 7) *Ab ovo usque ad mālā*. 8) *Crescunt tamquam favus*. 9) *Cito transit gloria mundi*. 10) *Dāt veniām corvis, ||*

vexát censúra colúmbas (*Juv. II, 64*). 11) Culcūlus non facit monāchum. 12) Pericūlum (est) in mora (*Liv. 38*). 13) Otium post negotium. 14) Per aspēra ad astra. 15) Lupus non mordet lupum. 16) Verba movent, exempla trahunt. 17) Exemplum docet. 18) Non est discipūlus super magistrum (*Еванг.*). 19) Habént sua fáta libélli (*Ter. M.*). 20) Otia saepe dant vitia. 21) Fulmenta lectum scandunt. 22) Gaudiis gaudium suppeditat (*Plaut.*). 23) In angustiis amīci appārent. 24) Vestigia semper odōra (*Stat. Theb. 12, 817*). 25) Margarītas ante porcos (*Еванг.*). 26) Parcēre persōnis, dicēre de vitiis (*Mart. X, 33*). 27) Elephantum ex muscā facis. 28) Velis remisque. 29) Remis || ádiice véla tuis (*Ovid. Rem. 790*). 30) Cane facta virōrum (*Ovid. Amor. III, 1*). 31) "Nón est auxiliū || flēre", – Metéllus ait (*Ovid. Fast. VI, 444*). 32) Vitāte mālum (*Prop. I, 1, 35*). 33) Avus naso clamat. 34) Magis naso quam oculis vidētis.

Задание 4. Переведите и заучите наизусть: Post scriptum. Post factum. Ante factum. De facto. Anno Domīni (сокр. a.D.). Arbīter elegantiae. Argumentum ad ignorantiam. Ab initio. Ex officio. Genius loci. In saecūlo saeculōrum. Deus ex machīna. Sine ira et studio (*Tac.*). Tantāli supplicia. Exempli gratiā (сокр. e.g.). Ex libris. Liber librōrum. Asinus ad lyram. Asellus in tegūlis. Trivium. Quadrivium. Post Christum. Sine anno (сокр. s.a.). Sine anno et loco (сокр. s.a.e.l.). Sine titūlo (сокр. s.t.). Vulgo. Umbilicus terrae. Ex unguicūlis. Lupus in fabūla (*Ter. Ad. IV, 1, 21*).

Задание 5. Замените инфинитив личной формой глагола и переведите.

1) Addēre oleum camīno. 2) Auro contrā constāre. 3) Caelum ac terras miscēre. 4) Caelum vituperāre. 5) Iurāre in verba magistri (*Hor.*). 6) Ligna in silvam ferre (*Hor.*). 7) Emēre catūlum in sacco. 8) Frenos mordēre. 9) Hamum vorāre. 10) Ventis verba profundēre. 11) Litigāre cum ventis. 12) Vendēre fumum. 13) Ne digītum quidem porrigēre (*Cic.*). 14) Sarīre saxum. 15) Terebrāre digīto salīnum. 16) Pro luto habēre (*Petr.*). 17) Stilum vertēre. 18) Nihil non arrogāre armis (*Hor.*).

Задание 6. Проспрягайте в *Praesens indicatīvi actīvi*: servus sum et labōro; oculos habeo et non video; discipūlus sum et lego; arbīter sum et cerno; Romānus sum et diligo patriam.

Задание 7. Определите латинские корни в русских словах: армия, инициатива, скutoзавр, люпин, постулат, акт, игнорировать, мораторий, аргумент, негоциант, астра, вербальный, трактор, фаталист, персональный, факт, окулист, колония, либретто, вентилятор, министр, кампания, деизм, стиль.

IV. Прилагательные I-II склонения. Притяжательные местоимения. Предлоги

Задание 1. Используя приведенные ниже существительные и прилагательные, составьте словосочетания, укажите тип склонения каждого слова, просклоняйте в Sg. и Pl.

Например: poëta, -ae m – поэт

Romānus, -a, -um – римский

poëta Romānus – римский поэт

I скл. II скл.

nauta, -ae m – моряк

incōla, -ae m – житель

accōla, -ae m – сосед

transfūga, -ae m – перебежчик

agricōla, -ae m – земледелец

collēga, -ae m – товарищ,

соратник

scriba, -ae m – писец

Persa, -ae m – перс

Scytha, -ae m – скиф

advēna, -ae m – пришелец,

иностранец; новичок

agripēta, -ae m – колонист,

поселенец

anachōrēta, -ae m – отшельник

convīva, -ae m – гость

archēōta, -ae m – архивариус

pirāta, -ae m – пират

artopta, -ae m – хлебопёк

athlēta, -ae m – атлет, борец

aurīga, -ae m – возница;

кормчий

antīquus, -a, -um – древний

perītus, -a, -um – опытный

bonus, -a, -um – хороший, добрый

Romānus, -a, -um – римский

Graecus, -a, -um – греческий

miser, -ēra, -ērum – жалкий,

несчастный

notus, -a, -um – известный

clarus, -a, -um – славный

doctus, -a, -um – ученый, сведущий,

образованный

crinīger, -ēra, -ērum – длинноволосый

acceptus, -a, -um – приятный,

любезный

canus, -a, -um – серый, седой

credūlus, -a, -um – легковёрный,

доверчивый

curātus, -a, -um – холёный; усердный

curiōsus, -a, -um – заботливый,

старательный

expertus, -a, -um – опытный;

испытанный

caelicōla, -ae m – небожитель	famōsus, -a, -um – известный,
Celta, -ae m – кельт	славный
citharista, -ae m – кифаред	dolōsus, -a, -um – хитрый, коварный,
lanista, -ae m – ланиста	лукавый
(учитель и начальник гладиаторов)	eruditus, -a, -um – просвещенный, образованный
euangelista, -ae m – евангелист	excelsus, -a, -um – высокий, выдающийся, высокопоставленный
	magnus, -a, -um – большой, великий
	meus, -a, um – мой
	vester, -tra, -trum – ваш

Задание 2. Научитесь читать текст, сделайте грамматический разбор каждого слова. Переведите.

- ✓ 1) Mala herba cito crescit (*носл.*). 2) Fortūna caeca est (*Cic.*). 3) Aliēna vitia in oculis habēmus, a tergo nostra sunt (*Sen.*). 4) Nigrum in candida vertunt (*Juv.*). 5) Plenus saccūlus est araneārum (*Cat.*). 6) Tantum scimus, quantum memoriā tenēmus. 7) Umbram suam metuit (*Qu. Cic.*). 8) Errāre humanum est (*Sen.*). 9) Noli tangere (turbāre) circūlos meos (*Апхмед ap. Liv.*). 10) Inter caecos regnat luscus (*носл.*). 11) Bonis nocet, qui mālīs parcit (*Sen.*). 12) Certa amittimus, cum incerta petimus (*носл.*). 13) Māla gallīna, mālum ovum (*нозов.*). 14) Fac planum (*Cic.*). 15) Nōn ignāra malī || misēris succurrere disco (*Verg.*). 16) Saepe est etiam sub palliōlo sordido sapientia (*Цециллий*). 17) Sēmp(er) avārus egēt (*Hor.*). 18) Narrāre asello fabellam surdo (*Hor.*). 19) Verumvēro inter offam atque herbam vero longum intervallum est (*носл.*). 20) Stilis ulmēis coscribere (*нозов.*). 21) Vivunt odia imprōba, vivunt (*Stat.*). 22) Nec facta impia caelicōlis placent (*Cat.*). 23) Patet in curas area lata meas (*Ovid.*). 24) Poētae molliunt animos nostros (*Cic.*). 25) In amīcos atque inimīcos, notos atque ignōtos (incursitat) (*Rhet. Her.*). 26) In pertūsum ingerere dicta dolium (*нозов.*). 27) Ex ingenio mālō mālum inveniunt suo (*Plaut.*). 28) Vīnc(e) animōs irāmque || tuām, qui cētera vīncis (*Ovid.*). 29) Si sapis, ad numērōs || ēxige quidque suōs (*Ovid.*). 30) Et mālā sunt vicīna bonis (*Ovid.*). 31) Dēspicit et magnōs || rēcta puēlla deōs (*Prop.*). 32) Ite profānae! (*Juv.*). 33) Dūm careō verīs, || gaudia fālsa iuvānt (*Ovid.*). 34) Dūm vitānt stultī || viti(a) in contrāria currunt (*Hor.*).

35) Sic tenērōs animōs || aliēn(a) opprōbria saepe
ābsterrēt vitiis (*Hor.*).

Задание 3. Переведите и заучите наизусть: *Terra incognita. Persōna grata. Persōna non grata. Laterna magica. Pyladēa amicitia (Cic.). Dimidium animae meae (Hor.). Gallinae filius albae (Juv.). Nugae canōrae (Hor.). Sancta sanctōrum (Бубл.). Ad Kalendas Graecas. Merula alba (нозов.). A tenēris unguiculis (нозов.). Pia desideria. Eloquentia canina (Quint.). Falsae lacrimulae (Cat.). Circulus vitiōsus. Corvus albus. Roma aeterna (Tib.). Velut aegri somnia (Hor.). Post siparium (Cic.).*

Задание 4. Переведите пословицы, определив форму каждого слова. Проспрягайте в *Praesens ind. act.* (Sg. и Pl.).

1) *Extrēmā tegulā stare.* 2) *Umbram suam timēre.* 3) *De lanā suā cogitāre.* 4) *Albis praecurrēre equis.* 5) *Aliēnum fundum arāre.* 6) *Candīda de nigris facēre.* 7) *Linguam canīnam comedēre.* 8) *Vivēre in aeternā rosā.*

Задание 5. Замените инфинитив формой 2 л. Sg. и Pl. *Praesens ind. act.* Переведите.

1) *Pugnāre ad Lernaem hydram (Prop.).* 2) *Debellāre superbos (Verg.).* 3) *Curvo dignoscēre rectum (Hor.).* 4) *Curva corrigēre.* 5) *Mutāre quadrāta rotundis (нозов.).* 6) *Nudo detrahēre vestimenta (Plaut.).* 7) *Stilum vertēre.*

Задание 6. Фразы 3, 6, 12, 18, 20 задания 2 поставьте в 3 л. Sg. и Pl. Переведите.

Задание 7. Измените число сказуемого во фразах 4, 7, 11 задания 2. Переведите.

Задание 8. Переведите на латинский язык: Не бойся своей тени. Не делай из черного белое. Часто (saepe) поворачивай стиль. Ты превращаешь черное в белое. Докажите! Расскажи басню сыну. Не делайте из мухи слона. Подумай о себе (букв. о своей шерсти). Не паши чужую землю.

Задание 9. Определите латинский источник следующих русских слов: гербарий, кандидат, пленум, мемориал, гуманизм, турбина, циркуль, Иннокентий, петиция, мизерный, дисциплина, нарративный, интервал, экстремизм, альбом, лингвист, розарий, мутация, нудизм.

**V. Местоимения: личные, возвратное, указательные,
относительные. Местоименные прилагательные**

Задание 1. Прочитайте. Сделайте грамматический разбор каждого слова. Переведите.

- ✓1) Aliēna nobis, nostra plus aliis placent (*Sen.*). 2) Ubi tu Gaius, ibi ego Gaia. 3) Appāret id etiam caeco (*Liv.*). 4) Multos timēre debet, quem multi timent (*P. Syr.*). 5) In hac causā aqua mihi haeret (*Cic.*). 6) Cognosce te ipsum. 7) Et tu, Brute! (*Caes.*). 8) Cristae ei surgunt (*нозов.*). 9) Cui dolet, memīnit (*нозов.*). 10) Cum duo faciunt idem, non est idem. 11) Hinc illae lacrimae (*Ter.*). 12) Qui quaerit, repērit. 13) Quod habet, non numērat (*нозов.*). 14) Quod nocet, docet. 15) Quos ego ! (*Verg.*). 16) Digītus dei est hic (*Библ.*). 17) Gaudium magnum nuntio vobis (*Еванг.*). 18) Medīce, curā te ipsum (*Еванг.*). ✓19) Aliud ex alio mālum. 20) Beneficium in anīmo eīus, qui dat, consistit. ✓21) Qui non est nobiscum, adversus nos est. 22) Faber est quisque suae fortūnae (*нозов.*). 23) Felix, cui, quod habet, satis est. 24) In s(e) ipsō || totūs: teres atque rotūndus (*Hor.*). 25) Ipsa olēra olla legit (*Cat.*). 26) Loquēla tua manifestum te facit (*Еванг.*). ✓27) Amīcus est tamquam alter ego. 28) Totus de capsūla (*нозов.*). 29) Homo unīus libri (*Quint.*). 30) Honeste vivēre, altērum non laedēre, suum cuique tribuēre (*Dig.*). 31) Suam cuique sponsam, mihi meam. 32) Praesentia quorum sufficit. 33) Quae tua sūnt, tib(i) habē, || quae mea, reddē mihi (*Mart.*). 34) Qui fodit foveam altēri, incidit in eam (*Eccl.*). 35) Suum cuique placet (*Plin. M.*). 36) Cum igitur "noscēte" dicit Apollo, hoc dicit: nosce animum tuum (*Cic.*). 37) Nihil ex his, quae vidēmus, manet; hoc est, quod ait Heraclītus (*Sen.*). 38) Quae medicamenta non sanant, ferrum sanat (*l'unnokpam*). 39) Aegrōtis morbo vario affectis non eādē auxiliā conveniunt. 40) Mālum nullum est sine aliquo bono (*нозов.*). 41) Nemo solus satis sapit (*Plaut.*). 42) Qui sibi semītā non sapiunt, altēri monstrant viam (*Enn.*). 43) Nūmqu(am) aliūd natūr(a), || aliūd sapiētia dicit (*Juv.*). 44) Nēc sibi quisque placēt (*Ovid.*). 45) Te tua, me delectant mea (*Cic.*). 46) Sēd nos in vitiū || crēdūla tūrba sumūs (*Ovid.*). 47) Neque neglegentiā tuā neque odiō id facit tuō (*Ter.*). 48) Nōnnihil ad verū || cōnschia tērra sapit (*Prop.*). 49) Nihil nobis constat. 50) Initia litterārum solā memoriā constant (*Quint.*). 51) Venī ad me (*Cic.*). 52) Egōmet mihi non credo (*Plaut.*). 53) Nihil est ignōtum ad illum mittēre (*Plaut.*). 54) Isti Graeci constant, serunt colloquia inter se. 55) Hic se ipsum fallit

(*Ter.*). 56) Me ad se ad prandium, ad cenam vocant (*Plaut.*). 57) Scribe aliquando ad nos (*Cic.*). 58) Vitam inter se utriusque conferte (*Cic.*). 59) Noxii ambo alter in alterum causam confèrunt. 60) Se ad studium philosophiae confert (*Cic.*). 61) Cópiaqu(e) ipsa nocét (*Ovid.*). 62) Sed quis aut in victoria aut in fuga copias numérat ? (*Curt.*) 63) Has quoque insúlas praesidiis occúpat, pecunia multat (*Curt.*). 64) Vos vero, inquam, Attíce, me curā levātis (*Cic.*). 65) Nos patriam fugimus (*Verg.*). 66) Commendo vobis parvum meum filium (*Cic.*). 67) Vos, Quirítes, in vestra tecta discedíte (*Cic.*). 68) Ego tu sum, tu es ego, unius aními sumus (*Plaut.*). 69) Habes amícos, quis amícus ipse es (*Plin. J.*). 70) Vir egregius nobisque amícus (*Plin. J.*). 71) In se vertíte iras (*no Liv.*). 72) Quó ruitís ? Vestrás || quisque redíte domós (*Ovid.*). 73) Discíte ab alteríus vestris timère querélis (*no Ovid.*). 74) Sibi quisque peccat (*nocn.*). 75) Lacrímae meórum me interdum molliunt (*Cic.*). 76) Quod instat (*Verg.*). 77) Alium illa amat, non illum (*Plaut.*). 78) Tibi autem idem consilii do, quod mihi met ipsi (*Cic.*). 79) Vos vestrum curáte officium, ego officium meum (*Plaut.*). 80) Inter domínium et servum nulla amicitia est (*Curt.*). 81) (Nonnulli) ex suā natūrā cetéros fingunt (*Cic.*). 82) Aut eos laedunt, quos non debent, aut eos, quos non expédit (*Cic.*). 83) Cui beneficia excídunt, haerent iniuriae (*Sen. Epist. 81*).

Задание 2. Переведите поговорки и замените инфинитив личной формой глагола.

1) Cantilénam eandem canère (*Ter.*). 2) Eòdem pocúlo bibère. 3) In eàdem esse navem. 4) Nullo vivère consilio (*Prop.*). 5) Una pertíca tractāre. 6) Suo sibi gladio iugulāre (*Ter.*). 7) Iugulāre cum plumbeò gladiò (*Cic.*).

Задание 3. Определите форму и разряд местоимения и дайте перевод: Vade mecum. Causa sui. Semper idem (*Cic.*). Qui pro quò. Terminus ad quem. Terminus a quò. Terminus ante quem. Terminus ante quem non. Terminus post quem. Terminus post quem non. Eiusdem farinae (*Sen.*). Post hoc, ergo propter hoc. Vac solí (*Eccl.*). Alter ego. Ex toto animo. Suum cuique. Pax vobiscum (*Eeanz.*). De nihilo nihil (*Lucr.*).

Задание 4. Назовите латинский источник следующих русских слов: ностратический, солипсизм, акварель, аквалан, нунций, медик, медикаменты, медицина, бенефис, фортуна, тотальный,

манифест, альтернатива, капсула, уникам, уния, кворум, нигилизм, аннулировать, демонстрация, виадук, натура, дикция, терраса, террикон, литература, кредо, колюквиум, витамин, амбивалентный, копия.

VI. Declinatio tertia

Задание 1. Сделайте полный грамматический разбор и переведите.

A. 1) Quid est veritas? (Еванг.). 2) Sēmp̄er hōmō bonūs || tiro (e)st (Mart.). 3) Sui cuique mores fingunt fortunam hominibus (Nep.). 4) Sincerum (e)st nisi vās, || quodcūqu(e) infundis acēscit (Hor.). 5) Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari et, quae sunt Dei, Deo (Еванг.). 6) Suum cuique decus posteritas rependit (Tac.). 7) Trahit sua quemque voluptas (Verg.). 8) Tranquillo quilibet gubernator est (посл.). 9) Quae tanti causa timoris? (Ovid.) 10) Silent leges inter arma (Cic.). 11) Si vivis Romae, Romano vive more (новолат. посл.). 12) Hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit (Ter.). 13) Stat magni nominis umbra (Lucan.). 14) Summae opes – inopia cupiditatum (Sen.). 15) Suus rex reginae placet. 16) Temporis filia veritas (Gell.). 17) Vox populi, vox dei. 18) Lupus est homo homini, non homo (Plaut.). 19) Pedibus timor addit alas (Verg.). 20) Militia est vita hominis super terram (Библ.). 21) Molā litant salsā, qui non habent tūra (Plin. M.). 22) Post tenebras spero lucem (Библ.). 23) Mūnēra, crēde mihī, || capiunt hominēsq̄ue deōsq̄ue (Ovid.). 24) Nemo debet esse iudex in propria causā. 25) Nomina sunt odiōsa (нозов.). 26) Homines notos nominare odiōsum est (Cic.). 27) Quot capita, tot sententiae. 28) Quot homines, tot sententiae (Ter.). 29) Nulla regūla sine exceptiōne (Sen.). 30) Ōptat ephippia bōs || piger, ōptat arāre caballus (Hor.). 31) Paupertas non est vitium. 32) Pigritia est mater vitiorum. 33) Salus populi suprēma lex esto¹ (Cic.). 34) Homo propōnit, sed deus dispōnit (Фома Кемпийский). 35) Ignavia corpus hebētat, labor firmat: illa matūram senectūtem, hic longam adulescentiam reddit (Cels.). 36) In terra pax hominibus bonae voluntatis (Еванг.). 37) Excolāre culicem, camēlum autem gluttire (Библ.). 38) Ex ore parvulorum veritas (посл.). 39) Fulmen in sua templa furit (Lucan.). 40) Fur furem, lupus lupum cognoscit. 41) Repetitio est mater studiorum.

¹ esto – пусть будет.

42) Grámmatíci certánt || (et adhúc sub iúdíce lís est) (*Hor.*). 43) Homínes cum docent, discunt (*Sen.*). 44) Excutère pulvèrem de pedíbus (*Библ.*). 45) Homo locum ornat, non homínem locus (*Poëta ap. Charis.*). 46) Seró || clipeúm post vulnèra súdo (*Ovid.*). 47) Si vox est, cantā (*Ovid.*). 48) Amíci – fures tempōris. 49) Amícus Plato, sed magis amíca verítas. 50) Cicātrix coscientiae pro vulnère est (*нозоѡ.*). 51) Aquam e pumíce postulāre (*носл.*). 52) Aut Caesar, aut nihil (*Suet.*). 53) Barba crescit, caput nescit. 54) Caecus non iudicat de colóre. 55) Créscit amór nummí || quant(um) ipsa pecúnia créscit (*Juv.*). 56) Boni pastōris est tondère pecus, non deglubère (*Suet.*). 57) Bis in eundem lapidem offendère (*носл.*). 58) Cacūmen radícis loco ponère (*носл.*). 59) Hortulāni cacumína ficōrum pirorumve et mālōrum depangunt (*Colum.*). 60) Si Caesārem probātis, in me offendītis (*Caes.*). 61) Bonā iuventae senectus flagitiōsa oblittērat (*Tac.*). 62) Nullo homíni est perpetuum bonum (*Plaut.*). 63) Totam vitam natūram moresque homínis cognoscíte (*Cic.*). 64) Fundit opes florida tellus (*Petr.*). 65) Canère vel voce vel fidíbus (*Cic.*). 66) Nón nostr(um) inter vós || tantás compónère lites (*Verg.*). 67) Tú tibi dúx comíti: || tú comes ipsa duci (*Ovid.*). 68) Et alterná || lége repēde vicés ! (*Prop.*). 69) Pástōris dur(i) híc || est filius, ille bubúlci (*Juv.*). 70) Cántica gignit amór, || et amórem cántica gignunt (*Anthologia Latīna, 545*). 71) Hínc amor, hínc timor ést. || Ipsúm timor aúget amórem (*Ovid.*). 72) Incertús || pēctora vérsat amór (*Ovid.*). 73) Nón docet infestós || cúrrere cérva canés (*Ovid.*). 74) Litóre quód conchaé, || tot súnť in amóre dolóres (*Ovid.*). 75) Ingeniúm magni || detráctat lívor Homéri (*Ovid.*). 76) Florem mater alit tellus (*Verg.*). 77) Níl agit éxemplúm, || lítém quod líte resólvit (*Hor.*). 78) Ét matútínis || óbstrept álítíbús (*Prop.*). 79) Fáta regúnť homínés (*Juv.*). 80) Tánt(um) in amóre precés || ét benefácta valént (*Prop.*). 81) Tulliae meae morbus et imbēcillitas corpōris me exanímāt (*Cic.*). 82) Núnc mihi súmma licét || contíngère sidéra plántis (*Prop.*). 83) Liber ab árboríbús || locus ést, apt(a) área púgna (*Ovid.*). 84) Natūra cibos in corpōra viva vertit (*Lucr.*). 85) Hiems tunc deníque cedit (*Ovid.*). 86) ... Iuvat inconcésa volúptas (*Ovid.*). 87) Nulla calamítas sola (*нозоѡ.*). 88) Níl novi sub sole (*Eccl.*). 89) Conditio sine quā non. 90) Consuetúdo quasi altéra natūra (*Cic.*). 91) Homo uníus libri (*Quint.*). 92) Labor et etiam ipse voluptas (est) (*Manil.*). 93) Cum grano salis (*нозоѡ.*). 94) Panem et circenses (*Juv.*). 95) O tempōra ! O mores ! (*Cic.*). 96) O sancta simplicitas ! (*Ян Гус*). 97) In vino veritas (*Plin. M.*). 98) Ex ungue leónem (*нозоѡ.*). 99) Quod licet Iovi, non licet bovi.

100) Sus Minervam docet (носл.). 101) Iovis omīne (Prop.). 102) Hannībal ad (apud) portas (Liv.). 103) Caesar ad Rubicōnem. 104) Conscia fati sidēra (Verg.). 105) Florum prima ver nuntiat violā alba (Plin. M.). 106) Amicitia plena virtūtis honestatisque (Gell.). 107) De variā improbitatē genēris indicia apud vos et exempla profēro (Cic.). 108) Haeret pede pes (Verg.). 109) Nec arbōris nec equi virtus quae dicitur in opinione sita est, sed in natūra (Cic.). 110) Sed in magnā civitatē multa et varia ingenia sunt (Sall.). 111) Imprōbus est homo, qui beneficium scit accipere et reddere nescit (Plaut.).

112) ... Vir bonus est quis ?

Qui consūta patrūm, || qui lēges iūraque sērvat (Hor.).

113) Trānquillō tutā || descēdis flūmīne cūmbā:
quid tibi tām parvī || litōris ūnda nocēt ? (Prop.).

114) ... Nūnc tu
īsanūs mediō || flūmīne quaēris aquām (Prop.).

115) Tēmpōre pāret equūs || lentis animōsus habēnis
ēt placidō durōs || accipit ore lupōs (Ovid.).

116) ... Sed multa vetūstas
dēstruit; ēt saxō || lōnga senēcta nocēt (Ovid.).

B. ① Vim vī repellere licet (Dig.). 2) Ubi iudicat, qui accūsat, vis, non lex valet (P. Syr.). 3) Adhibere altēri calcaria, altēri frenum. 4) Concitat calcaribus equum (Liv.). 5) Puerōrum alter frenis eget, alter calcaribus (Cic.). 6) Albo reti aliēna bona oppugnāre (носл.). 7) A mari usque ad mare (Псалтырь). ⑧ Caelum, nōn animūm || mutānt, qui trāns mare cūrrunt (Hor.). 9) Cōtra vim mortis || nōn est medicāmen in hōrtis. 10) ... Vos exemplāria Graēca versāte (Hor.). 11) ... ēt virēs || sūbtrāhit ipse timōr (Ovid.). 12) Nullus amor virēs || ērīpit ipse suās (Prop.). 13) Doctus spectāre lacūnar (Juv.). 14) Quae nimis appārent, || rētia vītāt avīs (Ovid.). 15) Dūm virēs annique || sinūnt, tolerāte labōres (Ovid.).

16) Sūscite matériam || vestris, qui scribītis, aequam
viribus (Hor.).

C. 1) Sponte suā, sine lege (Ovid.). 2) Sapērē (e)st et principi(um) ēt fons (Hor.). 3) Vestis virum facit (Homērus). 4) Vox faucibus haesit (Verg.). 5) Variam semper dant otia mentem (Lucan.). 6) Lupus mālus ovium pastor (носл.). ⑦ Mens sana in corpōre sano (Juv.). 8) Quod nōn opus est, asse carum est (Sen.). ⑨ Non est fumus absque igne (нозоб.). 10) Otium sine littēris mors est et homīnis vivi sepultūra (Sen.). 11) Hostium munēra non munēra. ⑫ Ille dolēt verē, || quī sine tēste dolēt

(*Mart.*). 13) Latet anguis in herbā (*Verg.*). 14) Et fabūla partem veri habet (*nocn.*). 15) Finis corōnat opus (*nocn.*). 16) Gens una sumus. 17) Historia vero testis temporū, lux veritātis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustātis (*Cic.*). 18) Ab imis unguibus usque ad verticem summum (*Cic.*). 19) A capillo usque ad ungues (*Petr.*). 20) Artes molliunt mores. 21) Adhūc tua messis in herbā (e)st (*Ovid.*). 22) Colūbra restem non parit (*Petr.*). 23) Pan curat oves oviumque magistros (*Verg.*). 24) Aliud cupīdo, mens aliud suadet (*Ovid.*). 25) Alius ... verbērat amnem pelagōque alius trahit lina (*Verg.*). 26) Iris obtūsum iubar excitat imbri (*Stat.*). 27) Medicōrum scientiam non ipsius artis, sed bonae valetudinis causā probāmus (*Cic.*). 28) Ars ... natūrae commōda confirmat et auget (*Reth. ad Her.*). 29) Óbruit éxiguās || régia véstra forēs (*Ovid.*). 30) Cóntinuā || mésar senéscit agér (*Ovid.*). 31) Da vacuae menti opus (*Ovid.*). 32) Stúlte, quid ést somnús, || gelidaé nisi mórtis imógo ? (*Ovid.*). 33) Resōnant avibus virgulta canōris (*Verg.*). 34) Nígraque funestūm || cóncinit ómen avís (*Prop.*). 35) Núll(a) umquām de mórt(e) || hominis cunctátio longá (e)st (*Juv.*). 36) Ígnōtós || vestígia férre per ígnes (*Prop.*). 37) Domi leōnes, foris vulpes (*Petr.*). 38) Id agit, id studet, ibi mentem atque animum delectat suum (*Enn.*). 39) Scythārum gens, haud procul Thracia sita, ab oriente ad septentrionem se vertit (*Curt.*). 40) Fames morbīve quaeque alia in deum iras vertunt (*Liv.*). 41) Fontes aquis alunt silvas (*Curt.*). 42) Silva fundit opācas montibus umbras (*Sen.*). 43) Illam partem excusatiōnis nec nosco nec probo (*Cic.*). 44) A recta conscientia traversum unguem non oportet discedere (*Cic.*). 45) De tenēro ungui (*Hor.*). 46) Ventis vela dare et laxos immittēre fūnes (*Verg.*). 47) Ex ungue leōnem, ex auribus asinum. 48) Canis in praesēpi. 49) Arēna sine calce. 50) Mens sibi conscia recti (*Verg.*; *Ovid.*). 51) Ex irā corda resīdunt (*Verg.*). 52) Nam sapiens quidem pol ipsus fingit fortunam sibi (*Plaut.*). 53) Pavor territat mentem animi (*Plaut.*). 54) Adhibēte animos et mentes vestras, non solum aures admovēte (*Cic.*). 55) Sed quis hic est homo, quem ante aedes video ? (*Plaut.*). 56) Vetustas pauca non deprāvat, multa tollit (*Varro*). 57) Egestātem ... non abstinentia pecuniae, sed praesentia immoderatārum cupidinum gignit (*Apul.*). 58) Ét fervét multó || línguaque córque meró (*Ovid.*). 59) Péctorībús morés || tot sūnt, quot in órbe figurāe (*Ovid.*). 60) Út neque calce lupús || quemquām, neque dénte petit bos (*Hor.*).

61) Návita dé ventis, || de taúris nárrat arátor,
énumérát milés || vulnēra, pástor ovés (*Prop.*).

- 62) ... Nam dūm se cōtinet Aūster,
dūm sedet ét siccát || madīdās in cárcēre pīnnas,
cōtemnūnt mediām || temerária līna Charýbdim (*Juv.*).
- 63) Hóc agīt(e), ó iuvēnēs ! || circūspīcit ét stimūlāt vos
máteriāmque sibi || ducīs indulgētia quaērit (*Juv.*).
- 64) Dēxtēra praēcipuē || capit indulgētia mēntes:
ásperītās odiūm || saēvaque vērba movēnt (*Ovid.*).
- 65) Póma dat autómnús; || formósa (e)st méssibus aēstas;
vér praebét florés, || igne lēvátur hiēms (*Ovid.*).
- 66) ... Nécte corónam
póstibus ét densós || per límīna ténde corýmbos (*Juv.*).
- 67) Nón sempér placídus || periúros ridet amántes
Iúppīter ét surdá || négligit aúre precēs (*Prop.*).
- 68) Núm, tibi cúm faucēs || urīt sitis, aúrea quaerīs
pócūla ? (*Hor.*).
- 69) Cúr in amícōrūm || vitiīs tam cērnis acútum
qu(am) aut aquīl(a) aut serpēns || Epidaúrius ? (*Hor.*).
- 70) Díc, passér, cui tót || montés, tot praedia sēvas
Áppūla, tót milvós || intrá tua páscua lássos (*Juv.*).
- 71) Aéquōre quót piscēs, || frónde tegúntur avés, –
quót caelūm stellás, || tot habét tua Róma puéllas (*Ovid.*).

Задание 2. Переведите словосочетания, укажите тип склонения каждого слова и просклоняйте: lapis albus; ales canōrus; bona pars homīnum; avis exul hiēmis; mulīnum cor; ars poētīca; homo novus; varia lectio; auris purgāta; avis rara; mos aliēnus.

Задание 3. Определите склонение следующих ниже существительных. Используя данные прилагательные, составьте словосочетания и просклоняйте их в Sg. и Pl.

Например: doctor, -oris m – учитель, преподаватель

III согл.

perītus, -a, -um – опытный

I-II скл.

doctor perītus – опытный преподаватель

III согл. II скл.

fax, facis f – факел

daps, dapis f – трапеза

nepos, -ōtis m – внук

eruditus, -a, -um – образованный

verus, -a, -um – истинный,

настоящий

culex, -īcis m – комар, мошка
 curātor, -ōris m – попечитель
 drepānis, -īdis f – стриж
 oratio, -ōnis f – речь
 cuspis, -īdis f – дротик
 lampas, -ādis f – светильник
 corpus, -ōris n – тело
 culmen, -īnis n – вершина
 exāmen, -īnis n – испытание
 pulvīnar, -āris n – подушка
 (для изображений богов)
 crināle, -is n – лента для волос
 navāle, -is n – гавань, причал
 equīle, -is n – конюшня
 capītal, -ālis n – головная
 повязка (жриц)
 ensis, -is m – меч
 familiāris, -is m, f – друг,
 приятель; подруга
 cutis, -is f – кожа, шкура
 curans, -ntis m – врач
 discens, -ntis m – ученик
 vulpes, -is f – лисица
 mos, moris m – нрав, обычай,
 характер
 sidus, -ēris n – звезда
 voluptas, -ātis f – удовольствие
 gens, -ntis f – народ, племя
 rūpēs, -is f – скала, утес

festus, -a, -um – праздничный,
 торжественный
 clarus, -a, -um – ясный, светлый;
 славный
 Romānus, -a, -um – римский
 parvus, -a, -um – малый, маленький
 exter, -ēra, -ērum – иноземный
 rarus, -a, -um – редкий
 Alpīnus, -a, -um – альпийский
 pulcher, -chra, -chrum – красивый,
 прекрасный
 ruber, -bra, -brum – красный
 altus, -a, -um – высокий; глубокий
 Graecus, -a, -um – греческий
 aptus, -a, -um – подходящий,
 пригодный; удобный
 acceptus, -a, -um – милый, любезный
 creber, -bra, -brum – частый
 acūtus, -a, -um – острый
 magnus, -a, -um – большой
 bībūlus, -a, -um – бычий, коровий
 creper, -ēra, -ērum – темный;
 сомнительный
 firmus, -a, -um – крепкий
 quiētus, -a, -um – тихий, спокойный
 domestīcus, -a, -um – домашний
 albus, -a, -um – белый
 concitātus, -a, -um – быстрый,
 быстро мчащийся
 curiōsus, -a, -um – заботливый
 doctus, -a, -um – ученый
 dolōsus, -a, -um – хитрый

Задание 4. Замените инфинитив личными формами глагола. Переведите. Распределите пословицы и изречения по группам в соответствии со значением.

- 1) Vere numerāre flores (*Ovid.*). 2) Spectāre lacūnar (*погов.*). 3) Sūbūla leōnem excipere (*Sen.*). 4) Sulcos in pulvère ducere (*погов.*).
- 5) Triptolēmo fruges dare (*погов.*). 6) Ulcus tangere (*погов.*).

7) Verberāre lapīdem (нозов.). 8) Venīre sub dentem (нозов.). 9) Māli messem metēre (Plaut.). 10) Medio flumīne quaerēre aquam (Prop.). 11) Piscem natāre docēre (посл.). 12) Renovāre dolōrem (Verg.). 13) Igni et aquā interdicēre. 14) Ignibus iungēre aquam (нозов.). 15) Imbrem in cribro gerēre (нозов.). 16) Incedēre per ignes (Hor.). 17) In mare fundēre aquas (нозов.). 18) In media luce errāre (посл.). 19) In vas pertūsum congerēre. 20) Iungēre vulpes (нозов.). 21) Lacrīmis adamanta movēre (нозов.). 22) Legēre oram litōris primi (нозов.). 23) Litem lite resolvēre (нозов.). 24) Litōra arāre (нозов.). 25) Crocum floresque perambulāre (посл.). 26) Cucurbītae caput habēre (посл.). 27) De vespēri suo vivēre (Plaut.). 28) Eandem incūdem tundēre (Cic.). 29) E rivo flumīna magna facēre. 30) Ex arēna funem efficēre (нозов.). 31) Ventis vela dare et laxos immittēre fūnes (Verg.). 32) Fundēre arēnas in litōre (Ovid.). 33) Centōnes sarcīre. 34) Calcem terēre calce. 35) Caligāre in sole (нозов.). 36) Cribro aquam haurīre (посл.). 37) Cretā an carbōne notāre (посл.). 38) Aliis lepōrem exagitāre (посл.). 39) Apros immittēre liquīdis fontibus (посл.). 40) Arcem facēre e cloāca. 41) Iovem lapīdem iurāre (Cic.). 42) Spolia hostium Iovi cremāre (Liv.).

Задание 5. Переведите и измените число в следующих фразах: 1) Homīnem quaero (Диоген Лаэртий). 2) Variatio (variētās) delectat (Phaedr.). 3) Nomen est omen (Plaut.). 4) Fervet opus (Verg.). 5) Cavē canem (Petr.). 6) Utrosque parietēs linunt (Petr.). 7) Suus cuique est decor (Quint.). 8) Non docet admonitiō, sed advertit (Sen.). 9) Gladiātor in arēna consilium capit (нозов. ap. Sen.). 10) Arēnac semīna mandas (Ovid.). 11) Testūdo volat (нозов.). 12) Qui pingit florem, non pingit floris odōrem. 13) Dura lex, sed lex. 14) Vulpes uda (нозов.). 15) Homīnes bonae voluntātis (Еванг.). 16) Homo naris obēsac (Hor.).

Задание 6. Переведите и запомните: Ūltima ratio. Ūltima ratio regum. Nuda veritas (Hor.). Pars pro totō. Reductio ad absurdum. Honōris causā. Lumen mundi. Hostis genēris hūmāni (Plin. M.). Leonīna sociētās (Dig.). Ferro ignīque (Гуннокрам). Urbi et orbi. Lege artis. De iure. Lac gallinaceum. Lux veritātis (Cic.). Orbis terrārum. Pater noster. Iudiciū Parīdis (Verg.). Mulīno corde (Juv.). Magna charta libertātum. Sidus nataliciū (Cic.). Ab imo pectōre (Lucr.). Alma mater. Aquīlae senectus. Argumentum ad homīnem. Aurea mediocritās (Hor.). Auris rimōsa. Captatio benevolentiae. Ad Hercūlis columnas.

Задание 7. Определите латинские корни русских слов: салют, верификация, мораль, ваза, легальный, однозный, номинальный, популизм, популярный, вокал, вокализм, вокальный, педаль, милиция, терракота, люкс, кредит, дебет, экспроприация, капитель, капитал, регулярный, диспозиция, корпорация, корпус, корпускула, фирма, пролонгировать, пацифист, волонтаризм.

VII. Прилагательные III склонения.

Participium praesentis activi

Задание 1. Внимательно прочитайте, сделайте грамматический разбор каждого слова, переведите.

- 1) Nemo assumendum panni rudis assuit vestimento vetēri (*носл.*).
- 2) Nemo mortalium omnibus horis sapit (*Plin. M.*). 3) Non omnibus aegrōtis eādem auxilia conveniunt (*Cels.*). 4) Vanitas vanitātum et omnia vanitas (*Eccl.*). 5) Agnosco vetēris vestigia flammae (*Verg.*). 6) Cuiusvis hominis est errāre: nullius, nisi insipientis, in errore perseverāre (*Cic.*).
- 7) Et fumus patriae est dulcis. 8) Dictum sapienti sat est (*Plaut.*).
- 9) Flāmma recēns parvā || sparsa resēdit aquā (*Ovid.*). 10) Fortes fortūna adiuvat (*Ter.*). 11) Sēd fugit intēreā || fugit irēparābile tēmpus (*Verg.*).
- 12) Sidēra terrā ut distant, sic utile rectō (*Lucan.*). 13) Sine pennis volāre haud facile est (*Plaut.*). 14) Ignis aurum probat, miseria fortes viros (*P. Syr.*).
- 15) Sol omnibus lucet (*нозов.*). 16) Tam similis, quam lac lacti est (*нозов.*). 17) Labor omnia vincit imprōbus (*Verg.*). 18) Tanto nomīni nullum par eloquium. 19) Longum est iter per praecepta, breve et effīcax per exempla (*Sen.*). 20) Nil mortalibus ardui est (*Hor.*). 21) Vile est, quod licet (*нозов.*). 22) Omnia mea mecum porto (*Буант.*). 23) Omnis ars natūrae imitatio est (*Sen.*). 24) Omnia praeclāra rara (*Cic.*). 25) Pro aris et focis certāmen (*Cic.*). 26) Fors omnia versat (*Verg.*). 27) Eōrum princeps M. Cato idemque omnium gentium virtūte princeps (*Cic.*).
- 28) Lēve est miseriam ferre, perferre est grave (*Sen.*). 29) Parum felix in amīcos (*Plaut.*). 30) Tu decus omne tuis (*Verg.*). 31) Scribe tui gregis hūc || et fōrtem crēde bonūmque (*Hor.*). 32) Inevitābile est fatum (*Curt.*). 33) Facile omnes, cum valēmus, consilia aegrōtis damus (*Ter.*).
- 34) ... ĩngentēs || pārtūrit ira minās (*Ovid.*). 35) Pārcite paucārū || diffūndere crimen in omnes (*Ovid.*). 36) Pārva levēs capiunt || animōs (*Ovid.*). 37) Fāllit enī multōs || fōrma sin(e) arte decēns (*Ovid.*). 38) Nōn canimūs surdis: || respōdent omnia silvae (*Verg.*). 39) Magnum narras,

vix credibile (*Hor.*). 40) Nihil nobis liberalia confērunt studia? Ad alia multum, ad virtutem nihil (*Sen.*). 41) Omne animal se ipsum diligit (*Cic.*). 42) Discedentes dicimus alius alii "valē" (*Varro*). 43) Pástōrés, hederá || crescēt(em) ornáte poētā (*Verg.*). 44) ... Eūnt annī || móre fluéntis aquaé (*Ovid.*). 45) Móre nivis lacrimaé || sóle madéntis eūnt (*Ovid.*). 46) Cárpite dé plenís || pendéntes vítibus úvas (*Ovid.*). 47) Sóle sub árdenti || resōnánt arbústa cicádis (*Verg.*). 48) Saép(e) inprudenti || fortún(a) occurrít amánti (*Prop.*). 49) ... quí sterílí || sémīna pónit humó (*Prop.*). 50) O me felicem ! (*Prop.*). 51) ... Rar(a) ín || tenuí facúndia pánno (*Juv.*). 52) Versat in omnes partes muliēbris ánīmus (*Liv.*). 53) Némō málus felix (*Juv.*). 54) Pingui flumīne Nilus refluit campis (*Verg.*). 55) Amantes sunt amentes. 56) Audentes fortūna iuvat (*Verg.*). 57) Florentes amicōrum turba circumsēdet (*Sen.*). 58) Ássidu(e) áddicēns || ád seniūm veniō (*Солон*). 59) Ducunt volentem fata, nolentem trahunt (*Sen.*). 60) Íncidis ín Scyllám || cupiēns vitáre Charýbdim (*Вальтер Шатильонский*). 61) Quidquid id ést, timeó || Danaós et dóna feréntes (*Verg.*). 62) Quaerens, quem devövet (*Еванг.*). 63) Vox clamantis in deserto (*Еванг.*). 64) Leonídas milíti nuntianti: "Hostes nobis propinqui sunt." – "Et nos, – inquit, – hostibus propinqui sumus." 65) Fortūna fortes metuit, ignāvos premit (*Sen.*). 66) Sentit animal ... et calída et frigída et dulcia et amāra (*Cic.*). 67) Omnia in omnibus vitia sunt, sed non omnia in omnibus exstant (*Sen.*). 68) Omnis enim advertit, quod eminet et exstat (*Plin. J.*). 69) Unus parvulus Amor ardifetā lampāde aridā agit amāntes aestuantes (*Varro*). 70) Praecepta alia dare debēmus faeneranti, alia colenti agrum, alia negotianti (*Sen.*). 71) Invitum qui servat, idem facit occidenti (*Hor.*). 72) Híc fossá (e)st ingéns, || hic rúpes máxīma: sērvā! (*Hor.*). 73) ... Át suavé (e)st || ex mágno tóller(e) acérvo (*Hor.*). 74) ... Áudentés || fórsque deúsque iuvát (*Ovid.*).

75) Níl sine mágno

víta labóre dedit¹ || mortálibus (*Hor.*).

76) Íra furór brevis ést: || anímum rege; quí nisi páret,
ímpērat; hunc frenís, || hunc tú compésce caténā (*Hor.*).

77) Nón mihi rēspōdēt || vetérés in cármīna víres.

Plectra dolóre tacént; || múta dolóre lyrá (e)st (*Ovid.*).

78) Ést aliquid, plenís || pomária cārpere rámis,
ést tenuí primám || déligē(e) úngue rosám (*Ovid.*).

¹ dedit – Perfectum ind. act. or do, I.

- 79) Ómne solúm fortí || patriá (e)st, ut píscibus aéquor,
út volucrí vacuó || quícquid in órbe patét (*Ovid.*).
- 80) Triste lupús stabúlís, || matúris frúgibus ímbres,
árboríbús ventí ... (*Verg.*).
- 81) Áb Iove principiúm: || Musae, Iovis ómnia pléna;
ille colít terrás, || illí mea cármína cúrac (*Verg.*).
- 82) Tále tuúm carmén || nobís, divíne poéta,
quále sopór fessís || in grámíne, quále per aestum
dulcis aquae saliénte || sitím restínguere rivo (*Verg.*).
- 83) ... Ín mare némo
húnc abicít, saevá || dignúm veráque Charýbdi,
fíngent(em) ímmānés || Laestrygónas átque Cyclópas? (*Juv.*).
- 84) Múlta ferúnt anní || veniéntes cómmóda sécum,
múlta recédéntes || adímúnt (*Hor.*).
- 85) Quót nova térra parít || florés, cum vére tepénte
vítes agít gemmás; || pígraque cédit hiéms (*Ovid.*).
- 86) Ómnes húmánós || sanát medicina dolóres:
sólus Amór morbí || nón amat ártificém (*Prop.*).
- 87) Níl agís, insidiás || in mé compónis inánes,
téndis inérs doctó || rétia nóta mihí (*Prop.*).
- 88) Nós tamen hóc agímús || tenuíqu(e) in púlvere súlcos
dúcímus ét litús || sterílí versámus arátro (*Juv.*).
- 89) ... Némpe volúcrem
síc laudámus equúm, || facílí cui plúríma pálma
férvet et éxsultát || raucó victória círcó.
Nóbílis híc, quocúmque || venít de grámíne, cúius
clára fug(a) ánt(e) aliós || et prímus in aéquóre púlvis (*Juv.*).
- 90) Ét cum témpōra témporíbús praeséntia cónfert
praeterítis, laudát || fortúnas saepe paréntis (*Lucr.*).
- 91) Hórum simplicitás || miserábílis, hís furor ípse
dát veniám (*Juv.*).
- 92) Mé, quem lúna solét || dedúcere vél breve lúmen
cándēlae, cuiús || dispéns(o) et témpéro filum,
cóntemnít (*Juv.*).
- 93) ... mali || culícés ranaéque palústres
ávertúnt somnós (*Hor.*).

- 94) *Pállida mórs aequó pulsát pede || paúperúm tabérnas
regúmque túrres (Hor.).*
- 95) *Quaérit aquás in aquis, || et póma fugácia cáptat
Tántálus: hóc illí || gárrúla língua dedit¹ (Ovid.).*
- 96) *Néc tellús eádém || parit ómnia. Vítibus illa
cónvénit; haéc oleís; || haéc bene fárra virént (Ovid.).*

Задание 2. Переведите и, указав тип склонения каждого слова, просклоняйте в Sg. и Pl. Заучите наизусть.

Vita brevis, ars longa (Гуннократ). Qualis vir, talis oratio. Témpus edáx rerúm² (Ovid.). Anímus sub vulpe latens (Hor.). Stáns ped(e) in úno (Hor.). Latens herbā colúber (Ovid.). Non conveniens omníbus omnis lana (Ovid.).

Задание 3. Укажите тип склонения каждого слова и просклоняйте словосочетания. Переведите.

Firmus amicus et fidēlis (Cic.). Canis acer (Hor.). Naríbus acris canis (Ovid.). Leónis unguis horribilisque mālā (Hor.). Nympha fugiens (Ovid.). Homo aestuans (Cic.). Homo sapiens. Aqua currens (Ovid.). Agna fugiens (Ovid.). Cornix loquax (Ovid.). Aura tepens (Verg.). Cor tepens (Ovid.).

Задание 4. Сделайте грамматический разбор, переведите. Замените инфинитив личной формой.

- 1) *Prīmōribus labris gustāre (Cic.).*
- 2) *Irārum omnes effundere habēnas.*
- 3) *Ex prōclivi plānum facere (нозов.).*
- 4) *Addere calcaria sponte currenti (нозов.).*
- 5) *Furere cum insanientibus (нозов.).*
- 6) *Milvo volanti unguis rescāre (Petr.).*
- 7) *Versare animum in omnes partes (Verg.).*

Задание 5. Переведите и запомните: *Aes triplex (Hor.). Perpetuum mobile. Ars liberālis. Artes liberāles. Locus commūnis. Cetēris paribus. Sapienti sat (Plaut.). Sinistro pede (нозов.). Sinuōso in pectōre (нозов.). Vetēres aviae (нозов.). Primus inter pares. Homo omnium horārum (Quint.). Castis omnia casta. Volens-nolens. Mālis ridens aliēnis (Hor.).*

¹ *dedit* – Perfectum ind. act. от *dare*.

² *rerum* – Gen. Pl. от *res, rei* f – V скл.

Задание 6. Определите латинские корни в следующих русских словах и объясните значение: семинар, репетиция, пульверизатор, локатор, локальный, инвестиция, ветеран, иммортели, конвенция, омнибус, патриот, фортификация, дистанция, утиль, утилитарный, солярий, аббревиатура, артист, имитировать, раритет, версия, диверсия, принцип, гравитация, декор, декоративный, консилиум, респондент, пленум, роза, диффузия, криминал, вакуум, орбита, патент, либерал, либеральный, конференция, анималист, партия, канделябр, декламация, маринист, субмарина, аквамарин, фикция, пастор, пастораль, орнамент, гемма, прецедент, курсив, курс, дегустатор.

VIII. Praesens indicatīvi passīvi. Infinitīvus praesentis passīvi.

Страдательная конструкция.

Ablatīvus auctōris. Ablatīvus instrumenti.

Accusatīvus duplex. Nominatīvus duplex

Задание 1. Определите основу настоящего времени, укажите тип спряжения, проспрягайте в *Praesens indicatīvi passīvi* и дайте перевод одного лица (на выбор): dare, vincēre, finire, delēre, adhibēre, vocāre, fundēre, vincīre, legēre, agēre.

Задание 2. Образуйте *infinitīvus praesentis passīvi* от приведенных выше глаголов. Дайте перевод.

Задание 3. Внимательно прочитайте. Сделайте полный грамматический разбор. Переведите.

- 1) Invidia carpit et carpitur unā (Ovid.). 2) Nūtritur ventō, || ventō restinguitur ignis (Ovid.). 3) ... et saevi || flēctitur ira Iovis (Ovid.). 4) Quod datur ex facili, || longum male nutrit amorem (Ovid.). 5) Foliōrum rosae partes, quae sunt candidae, ungues vocantur (Plin. M.). 6) Medicīna adhibetur aliis in remedium, aliis in levamentum. 7) Poetae audiuntur, leguntur, discuntur (Cic.). 8) Versutos eos appello, quorum celeriter mens versatur (Cic.). 9) Differtur, numquam || tollitur ullus amor (Prop.). 10) Vir bonus et prudens || dici delēctor eg(o) ac tu (Hor.). 11) Vertitur interea || cael(um) et ruit Oceāno nox (Verg.). 12) Non votō vivitur unō (Pers.). 13) Hoc, quod dicitur, sibi non constat (Varro). 14) Pro certo sumitur, quod inter omnes constat (Rhet. Her.).

15) Suo quisque studio maxime ducitur (*Cic.*). 16) In hac urbe non litterarum studia celebrantur (*Petr.*). 17) Vino forma perit, || vino corrumpitur aetas (*Prop.*). 18) Solvitur acris hiems gratia vice || veris et Favoni (*Hor.*). 19) Virgines Vestales aegrotantes matronarum curae custodiaeque mandantur (*Plin. J.*). 20) Tollitur in caelum clamor (*Enn.*). 21) ... Ut pendens liquida || ripa subitur aqua (*Ovid.*). 22) Prona tibi vinci || cupientem vincere palma (e)st (*Ovid.*). 23) Deficior prudens || artis ab arte mea (*Ovid.*). 24) Non agitur vento || nostra carina suo (*Ovid.*). 25) Amor tussisque non celatur. 26) Verum vetus est verbum quod memoratur: ubi amici, ibidem opes (*Plaut.*). 27) Unum opus est, operi || non datur unus honos (*Prop.*). 28) Fons unde funditur e terra (*Varro*). 29) Excutitur terrore quies (*Ovid.*). 30) Scilicet interdum || miscentur tristitia laetis (*Ovid.*). 31) Nudum (e)st in medio caput, nec ullus in longa pilus aream notatur (*Mart.*). 32) Venustate eius sumitur (*Apul.*). 33) Pro magno teste vetustas creditur (*Ovid.*). 34) Nemo debet bis puniri pro uno delicto. 35) Fas est et ab hoste doceri (*Ovid.*). 36) Audacia pro muro habetur (*Sall.*). 37) Clavus clavo pellitur (*nozo.*). 38) Aspicitur, non attrahitur (*nozo.*). 39) Ut salutamus, ita resalutamur (*носл.*). 40) Noscitur ex sociis (vir) (*nozo.*). 41) Numquam periculum sine periculo vincitur (*P. Syr.*). 42) Tantum cognoscitur, quantum diligitur (*Авзгчмн*). 43) Tertium non datur. 44) Sermo datur cunctis, || animi sapientia paucis (*Cato.*). 45) Quidquid delirant || reges, plectuntur Achivi (*Hor.*). 46) Tempora mutantur et nos mutamur in illis (*Ломарь I*). 47) Iudex damnatur, cum nocens absolvitur (*P. Syr.*). 48) Infantes sumus et senes videmur (*Mart.*). 49) Quae apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia atque crudelitas appellatur (*Sall. Cat. 51, 14*). 50) Servus, cum manumittitur, fit libertinus (*Quint.*). 51) Silentium videtur confessio (*Sen.*). 52) Sua cuique sponsa videtur pulcherrima (*Erasm.*). 53) Vile est, quod licet. Quod quaeritur, optimum videtur (*Petr. 93*). 54) Mihi videtur acerbam semper et immaturam mors eorum, qui immortale aliquid parant (*Plin. J. Ep. V, 5, 4*). 55) Fortuna dicitur caeca (*Cic.*). 56) Argumentum non fingitur ab oratore, sed sumitur (*Cic.*). 57) Triumphales coronae sunt aureae, quae imperatoribus ob honorem triumpho mittuntur: id vulgo dicitur aurum coronarium (*Gell.*). 58) In libro scribuntur calamo litterae (*Plaut.*). 59) Mortalium pars in hominum, pars in bestiarum genere numeratur (*Cic.*). 60) Nec ferrum,

aes, aurum, argentum effoditur sine hominū labōre et manu' (*Cic.*).
61) Ratio perfecta virtus vocātur eademque honestum est (*Sen.*).
62) Quod semper movētur, aeternum est (*Cic.*). 63) Leges autem a
victoribus dicuntur, accipiuntur a victis? (*Curt.*). 64) Fabūlis non explētur
venter (*Erasm.*). 65) Non aetāte, verum ingeniō aspicitur sapientia
(*Plaut.*). 66) Voluptas tunc, cum maxime delectat, exstinguitur (*Sen.*).
67) Fortūna simul cum moribus immutātur (*Sall.*). 68) Omnes ...
trahimur et ducimur ad ... scientiae cupiditatem (*Cic.*). 69) Tempus a
bruma ad brumam ... vocātur annus (*Varro*). 70) ... Laudātur || ab his,
culpātur ab illis (*Hor.*).

71) *Ōmnia vērtuntūr. || Certē vērtuntur amōres:*
vincēris aut vincis, || – haec in amōre rotā (e)st (*Prop.*).
72) ... nihil est:
cūlpantūr frustrā || calāmī (*Hor.*).
73) ... Teritūr robigīne mūcro
fērrēus ē parvō || saepe liquōre silēx (*Prop.*).
74) ... macrēns, || incōnsolābile vūlnus
mēnte gerit tacitā || lacrimisqu(e) absūmītur ōmnis (*Ovid.*).
75) Nēc mea nūc primō || feriuntur pēctōra tēlo:
ille locūs saevi || vūlnus Amōris habēt (*Ovid.*).
76) Hī iaculō piscēs, || illī capiuntur ab hāmīs;
hōs cava cōntentō || rētia fūne trahūt (*Ovid.*).
77) Nām cur iūssa patrīs || nimīum mihi dūra vidētur ?
Sūnt quoque dūra nimīs ! (*Ovid.*).
78) Ō formōse puer, || nimīum ne crēde colōri:
ālba ligūstra cadūt, || vaccīnia nīgra legūtur (*Verg.*).
79) Nēc lacrimīs crudēlis || Amōr nec grāmīna rīvis
nēc cytīsō saturāntur || apēs nec frōnde capēllae (*Verg.*).
80) ... frustrā, Medēā, repūgnas:
nescio quis deus ōbstat, || – aīt, – mirūmque quid hōc est,
aut aliqūd certē || simīl(e) hūic, quod amāre vocātur (*Ovid.*).
81) Nōn ita Cárpathiāē || variāt Aquilónibus undae,
nēc dubiō nubēs || vērtitūr átra Notō,
quām facil(e) irātī || verbō mutāntur amāntes:
dūm licet, iniustō || sūbtrāhe cōlla iugō ! (*Prop.*).

¹ IV склонение.

² Страдательное причастие прошедшего времени от *vinco*, 3.

82) *Dé te quódcumqu(e) ád || surdás mihi dicĭtur aures:
tú modo né dubitá || dé gravitáte meá ! (Prop.).*

83) *Té sine, – vaé miséró ! – || mihi lília nigra vidéntur
pállentésque rosae || nec dúlce rubéns hyacínthus
(Calpurn. Ecl. 2, 44).*

84) *Póma dat autómnús; || formósa (e)st méssibus aéstas;
vér praebéť florés; || igne lěvátur hiéms (Ovid.).*

Задание 4. Преобразуйте в действительную конструкцию фразы 2, 7, 15, 24, 29, 36, 37, 40, 41, 47 из задания 3. Переведите.

Задание 5. Преобразуйте в страдательную конструкцию фразы: разд. II, зад. 3: 7, 8, 11;

разд. III, зад. 3: 1, 15, 27;

разд. IV, зад. 2: 3, 4, 12;

разд. V, зад. 1: 17, 25, 26, 38, 62, 63, 66, 75;

разд. VI, зад. 1, A: 3, 7, 12, 19, 35, 45, 46, 61, 64, 70, 79, 84, 100;

C: 5, 15, 20, 22, 28, 41, 42, 43, 65;

разд. VII, зад. 1: 5, 14, 17, 22, 26, 37.

Задание 6. Сделайте грамматический разбор, замените конструкцию, переведите.

1) *Cives Alcibiádem summis honorĭbus dignum existĭmant.* 2) *Cicerónem unā voce universus popŭlus Romānus consŭlem declārat.* 3) *Consŭles creantur L. Valcrius et M. Horatius.* 4) *Magister eius ex oratōre arātor fit.* 5) *Homĭnes caecos reddit cupiditas (Cic.).* 6) *Cato nutrĭcem plebis Romānae Siciliam nominat.* 7) *Homĭnes eam patriam ducunt, ubi gignuntur.* 8) *Senatōres Catilinam et Manlium hostes iudicant.* 9) *Ancum Marcium regem popŭlus creat.* 10) *Me universa civĭtas consŭlem declārat.* 11) *Cato consul Valerium Flaccum habet collēgam.* 12) *Me capiunt arbĭtrum.* 13) *Se in mālīs homĭnem praeбет.* 14) *L. Quinctius colit agrum, quae prata Quinctia vocantur (Liv.).* 15) *Iuppĭter a poētis pater divorumque hominumque dicĭtur (Cic.).* 16) *Socrātem parentem philosophiae iure dicunt.* 17) *Ex opiniōne homĭnum insŭla Delus Apollĭnis Dianaeque sacra putātur (Cic.).* 18) *Apud Romānos mercennarii scribae existimantur (Nep.).* 19) *Cunctis popŭli suffragiis rex creātur L. Tarquinius.* 20) *Consŭles creantur Iulius Caesar et P. Servilius (Caes.).* 21) *Sex. Tarquinius dux belli legĭtur (Liv.).* 22) *Consŭles declarantur M. Tullius et C. Antonius (Sall.).* 23) *Felix, quem faciunt aliēna pericŭla*

cautum. 24) Memōrem immemōrem facit, qui monet, quod memor meminit (*Plaut.*). 25) Hic homīnes ex stultis insānos facit (*Ter.*). 26) Non ergo felicem faciunt divitiae (*Varro*). 27) Cicēro Platōnem philosophōrum deum appellat. 28) Poētas Plato deōrum filios et sapientiae patres ac duces vocat. 29) Sanus tu non es, qui furem me vocas (*Plaut.*). 30) Timīdus vocat se cautum, parcum sordīdus. 31) Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocāmus, nervos omnes mentis et corpōris frangit (*Quint.*). 32) Fruges Cerērem appellāmus, vinum autem Libērum (*Cic.*). 33) Omnes perturbatiōnes animi morbos philosophi appellant (*Cic.*). 34) Morbum, egestātem, dolōrem non appello māla, sed, si libet, reiectāneā (*Cic.*). 35) Noster ille Ennius "sanctos" appellat poētas (*Cic.*). 36) Galli Mercurium omnium inventōrem artium ferunt, viārum atque itinērum ducem (*Cic.*). 37) Homērus non Aiācem nec Achillem, sed Ulixem appellat urbis vastatōrem (*Cic.*). 38) Romāni reges suos Caesāres Augustosque cognominant. 39) Iram bene Ennius initium dicit insaniae (*Cic.*). 40) Divitias putas aurum et argentum, ludībria fortūnae (*Sen.*). 41) Me tuārum actiōnum, sentiētiarum socium comitemque habes (*Cic.*). 42) Germāni deōrum numēro eos solos ducunt, quos cernunt (*Caes.*). 43) Laudo, mālum cum amīci tuum ducis mālum (*Plaut.*). 44) Romāni Aemilium Paulum consūlem creant (*Justin.*). 45) Thebāni Philippum, Macedoniae regem, ducem eligunt (*Justin.*). 46) Anulius fratris filiam, Ream Silviam, Vestālem legit (*Liv.*). 47) Galli ad unum omnes Vercingetorīgem probant imperatōrem (*Caes.*). 48) Fabius nocte silentio, ut mos est, L. Papirium dictatōrem dicit. Papirius C. Iunium Bubulcum magistrum equitum dicit. 49) Proverbium iactātur: totīdem hostes sunt, quot servi. Non habēmus illos hostes, sed facīmus. 50) Atheniensībus consulentiū Pythia praecipit Miltiādē imperatōrem sibi sumēre. 51) Rex Philippus Aristotēlem Alexandro filio doctōrem accit. 52) Mare Tuscum e nostris plurimi infērum vocant (*Plin. M.*).

Задание 7. Определите латинские корни в русских словах и объясните их значение: аудиенция, лекция, лектор, ментальный, менталитет, урбанизм, матрона, мандат, дефект, акция, пертуссин, гонор, гонорар, фонтан, террор, микстура, колор, колорит, вакцина, сатуратор, вариация, вариант, Ундина, колье, нотация, социальный, социум, сурдина, сурдокамера, сурдопедагогика.

IX. Понятие об инфинитивном обороте.
Accusativus cum infinitivo. Nominativus cum infinitivo

Задание 1. Сделайте полный грамматический разбор. Найдите и подчеркните управляющее слово и инфинитивный оборот. Переведите.

A. 1) Legem brevem esse oportet (*Sen.*). 2) Scio me nihil scire (*Сократ*). 3) Homo sum, humani nihil a me alienum puto (*Ter.*). 4) Mendacem memorem esse oportet (*Quint.*). 5) Iubet nos Pythius Apollo noscere nosmet ipsos (*Cic.*). 6) Pisces natare oportet (*Petr.*). 7) Cicero magnos animos esse in bonis viris dicit. 8) Apud Ciceronem non solum naturam et moribus, verum etiam studio et doctrinam esse sapientem legimus. 9) Nec curare deum credis mortalia quemquam (*Verg.*). 10) ... Amans semper, || quod timet, esse putat (*Ovid.*). 11) Corpora viva nefas || Stygia vectare carina (*Verg.*). 12) Vetus verbum hoc quidem est communia esse amicorum inter se omnia (*Ter.*). 13) Saepae alterius arboris ramos impune videmus vertere in alterius ramos (*Verg.*). 14) Arma esse membra militis dicunt (*Cic.*). 15) Physici omnes constare hominem ex anima et corpore dicunt (*Lucil.*). 16) Bonos omnes oportet inter amicos esse (*Apul.*). 17) Proverbium vetus est: totidem hostes esse, quot servos. 18) Gaius Suetonius Tranquillus veterem servum pastorem, dum preces eius imperator repudiat, exclamare vulpem pilum mutare, non mores narrat. 19) Non decet superbum esse hominem servum (*Plaut.*). 20) Tota saepe theatra et omnem circi turbam exclamare barbaram scimus (*Quint.*). 21) Aristoteles orationis duas partes esse dicit: vocabula et verba, ut homo et equus, et legit et currit (*Varro*). 22) Plinius solem esse mundi totius animum scribit. 23) Romanus imperator, ubi se dolis fatigari videt, urbem magnam et in ea parte ... acrem regni nomine Zarnam statuit oppugnare (*Sall.*).

24)

... sed me

fallaci dominae || iam pudet esse iocum (*Prop.*).

B. 1) Qui tacet, consentire videtur (*nana Бонифаццү VIII*). 2) Videtur ars omnis dicentis contra iudicem adhiberi (*Quint.*). 3) Num tibi videtur esse apud sese (*Ter.*). 4) Fraus quasi vulpeculae, vis leonis videtur (*Cic.*). 5) Voce clara exclamare uxorem tuam dicitur (*no Plaut.*). 6) Solem e mundo tollere videntur, qui amicitiam e vita tollunt (*Cic.*). 7) Fortis ac vehemens orator existimatur esse C. Gracchus (*Gell.*). 8) Videmini non satis intellegere verba mea. 9) A Cicerone dicuntur omnes

oratōres eloquentiā superārī. 10) Pisistrātus primus Homēri libros sic disponēre traditur, ut nunc habēmus. 11) In libro "Historia naturālis" Plinii sol esse mundi totius animus censetur. 12) Leges autem a victoribus dici, ut ab Alexandro Magno dicuntur, accipi a victis. 13) Extrēmus ... adeo duplici de cardine vertex dicitur esse polus (Cic.).

14) Dicis fórmósám, || dicis te, Bássa, puéllam.

ístud, quód non ést, || dicere Bássa solét (Mart.).

Задание 2. Переведите на латинский язык, используя инфинитивные обороты. Воспользуйтесь материалами предыдущих разделов.

1) Говорят, что он боится своей тени. 2) Оказывается, дома вы львы, а в людях – лисичи. 3) Эниий говорит, что гнев часто бывает причиной несправедливости. 4) Цицероном говорится, что история (есть) наставница жизни. 5) В старой пословице говорится, что орёл не ловит мух. 6) Сенека считает, что молодежь учится для школы, не для жизни. 7) Известно, что опыт учит. 8) Говорят, письмо не краснеет. 9) Говорят, легко управлять (кораблём) с земли. 10) Справедливо считается, что опасность в промедлении. 11) Считается, что волк волка не кусает. 12) Известно, что праздность рождает пороки. 13) Давно известно, что друзья познаются в беде. 14) Кажется, он говорит о пороках, но падит личности. 15) Кажется, я покупаю кота в мешке.

Задание 3. Преобразуйте в указанных фразах оборот *Accusatīvus cum infinitīvo* в оборот *Nominatīvus cum infinitīvo*: **A:** 7, 9, 10, 14, 15.

Задание 4. Преобразуйте в указанных фразах оборот *Nominatīvus cum inf.* в оборот *Accusatīvus cum inf.*: **B:** 5, 7, 9, 10.

Задание 5. Назовите латинские корни в следующих русских словах, объясните их значение: легитимный, диспут, виртуоз, диктант, диктатор, диктатура, натуральный, лекторий, лектор, коммунизм, коммуна, мембрана, фальсификация, мутант, цирк, интеллигенция, фамилия, филиал, фокус.

X. Declinatio quarta

Задание 1. Переведите словосочетания и просклоняйте их, указав тип склонения каждого слова.

Небесная дуга (= радуга); магический напев; благоприятный случай; тяжелый удар; первая попытка; знойное лето; неподвижная коляска; головная булавка; неизвестная старуха; моя сватья; суровый мороз; большое колено; римская триба.

arcus, -ūs m – лук; дуга

cantus, -ūs m – пение; напев

casus, -ūs m – случай

pulsus, -ūs m – удар, толчок

conātus, -ūs m – попытка

aestus, -ūs m – жар, зной;
лето

currus, -ūs m – коляска

acus, -ūs f – игла; булавка

anus, -ūs f – старуха

consōcrus, -ūs f – сватья

gelu, -ūs n – мороз; лёд

genu, -ūs n – колено

tribus, -ūs f – триба

caelestis, -e – небесный

sacer, -cra, -crum – священный;
магический

gravis, -e – тяжелый; опасный

secundus, ā, -um – счастливый,
благоприятный

primus, -a, -um – первый

rapīdus, -a, -um – палящий, знойный

immobilis, -e – неподвижный

crīnālis, -e – относящийся к волосам,
головной

ignōbilis, -e – незнатный, неизвестный

meus, -a, -um – мой

ācer, ācris, ācre – суровый

aeger, -gra, -grum – больной

Romānus, -a, -um – римский

Задание 2. Сделайте полный грамматический разбор. Переведите.

1) Vicus constat ex domibus (*Varro*). 2) Habemus senātus consultum in te, Catilīna, vehēmens et grave (*Cic.*). 3) Sōlus et, ārtificēs || quī facit, ūsus adēst (*Ovid.*). 4) Cicēro perpetuo omnium aetātum consensu inter Romānos scriptōres eloquentiae laude numerātur primus. 5) Bonus agricōla curā cultūque sterilitātem soli vincit. 6) An nescīs longās || régibus esse manūs ? (*Ovid.*) 7) Délphīnum silvīs || appingit, flūctibus āprum (*Hor.*). 8) Dēnte lupūs, cornū || taurūs petit (*Hor.*). 9) E fructū arbor cognoscitur (*носл.*). 10) Est nobis in usū claros viros colēre. 11) Eventus stultōrum magister (*Liv.*). 12) Éxitus ácta probát (*Ovid.*). 13) Imāgo animi vultus est. 14) Serpēntium morsus non petit serpentes (*погов.*). 15) In sudōre vultūs aliēni (*Бэкон*). 16) Manus manum lavat (*погов.*).

17) Omnes homines ad quaestum suum callent (*nozo8.*). 18) Ad vos adveniēns auxiliū et vestras manūs peto (*Enn.*). 19) O quātae pariter manūs labōrant ! (*Stat.*). 20) Aliud vocis genus iracundia sibi sumit, aliud miseratio, aliud metus. 21) Omnia ista nobis studia de manibus excutuntur (*Cic.*). 22) Gelu flumina constant acuto. 23) Solet cibus, cum sumitur, tacitos efficere, potus – loquaces (*Macr.*). 24) Domus non ea, quam parietes nostri cingunt, sed mundus hic totus (*Cic.*). 25) Femina nec flammās, || nec saevos discutit arcus (*Ovid.*). 26) Suis se armis quaequae bestiae defendunt, cornibus tauri (*Cic.*). 27) Si natura negat, || facit indignatio versum (*Juv.*). 28) Casus ubique valet (*Ovid.*). 29) Casus in eventū (e)st (*Ovid.*). 30) Difficiles aditus || impetus omnis habet (*Ovid.*). 31) Non habet eventus || sordida praeda bonos (*Ovid.*). 32) Maxima quaequae domus || servis est plena superbis (*Juv.*). 33) Faen(um) habet in cornu, || longē fuge (*Hor.*). 34) Saepe tacens vocem || verbaque vultus habet (*Ovid.*). 35) Ista per humanas || mors venit acta¹ manus (*Prop.*). 36) Properas grandi gradu (*Plaut.*). 37) Marius ipse paulatim milites in unum contrahit, dein cunctos pleno gradu in collem subducit (*Sall.*). 38) Alexander Diogenem gradu suo divitiis pellere temptat (*Val. Max.*). 39) Lentulus censor... Pompiliū, quod erat² libertini filius, in senatum non legit (*Cic.*). 40) Vincit Hannibalem non populus Romanus, sed senatus Carthaginensis obtreptatione atque invidia (*Liv.*). 41) Corpus visu tactūque manifestum (*Quint.*). 42) Ad comitiatum vocatur populus ideo, quod alia de causa hic magistratus non potest [= не может] exercitum urbanum convocare (*Varro*). 43) In regnum L. Lucullus cum exercitu venit (*Manil.*). 44) Ante iubaris exortum (*Apul.*). 45) Quantas perturbationes et quantos aestus habet ratio comitiōrum ? (*Cic.*). 46) Armenta hieme cum hibernant secundum mare, aestu abiguntur in montes frondosos (*Varro*). 47) Neque audit currus habenas (*Verg.*). 48) Sacerdotem ad sacrificium currū vehi ius erat² (*Cic.*). 49) Te gallorum cantus exsuscitat (*Cic.*). 50) Bestiae immanes cantū flectuntur (*Cic.*). 51) Ferreus assiduō || consumitur anulus usu (*Ovid.*). 52) Sensus omnis habet suum finem (*Quint.*). 53) Marino creduntur adstringi morsu harēnae (*Plin. M.*). 54) Alii naturam esse censent vim quandam sine ratione cientem motus in corporibus necessariis, alii autem vim participem rationis atque ordinis (*Cic.*). 55) Vultus sensus animi indicant

¹ actus, -a, -um – страдательное причастие прошедшего времени от глагола ago.

² erat – Imperfectum ind. глагола esse.

(Cic.). 56) Sunt qui discessum animi a corpore putant esse mortem
(Cic.). 57) Quod est lex in urbe, dux in exercitu, hoc est in mundo deus
(Apul.). 58) Cum dico mihi, senatui dico populoque Romano (Cic.).
59) Néc domus argentó || fulgét auróque renidet (Lucr.). 60) Cónteritúr
ferrúm, || silicés tenuátur ab úsu (Ovid.).

- 61) Párva necát morsú || spatiósum vípera taúrum;
á cane nón magnó || saepe tenétur apér (Ovid.).
- 62) ... Vos exemplária Graeca
nocturná versáte || manú, versáte diúrna (Hor.).
- 63) Ipsa quoqu(e) ét cultú (e)st || et nómine fémína Virtus.
Nón mirúm, popúló || si favet illa suó (Ovid.).
- 64) Quidquid agunt homínés, || votúm, timor, ira, volúptas,
gaúdia, discursús, || nostrí farrágo libélli (e)st (Juv.).
- 65) Gúttá cavát lapidém, || consúmítur ánulus úsu,
átterítur pressá¹ || vómer adúncus humó (Ovid.).
- 66) Aut mare rémigiis, || aut vómère findíte térras;
aut fera bélligérás || áddít(e) in arma manús (Ovid.).
- 67) Ádmonítú refricátur || amór: vulnúsqe novátum²
scíndítur. Ínfirmité || cáusa pusilla nocét (Ovid.).
- 68) Scílicet ómne sacrúm || mors ímportúna profánat:
ómnibus óbscúrás || íniicit illa manús (Ovid.).
- 69) Vindícat Aúsoniás || Iunónis cúra Kaléndas;
idíbus álba Ioví || grándior³ ágna cadít (Ovid.).
- 70) Iúppíter ést iuvénís: || iuvénális áspíce vultus;
áspíce deínde manúm: || fúlmina núlla tenét (Ovid.).
- 71) Tú quoque, qui plenó || fastús assúmís amóre,
crédúle, núlla diú || fémína pónus habét (Prop.).
- 72) Nón solúm taurús || fērit úncis córnibus hóstem,
vér(um) eti(am) instantí || laésa⁴ repúgnat ovís (Prop.).
- 73) Dá spatiúm vitaé, || multós da, Iúppíter, ánnos !
Hóc rectó vultú, || sol(um) hóc et pállidus óptas.
Séd quam cóntinuí || et quántis lóna senéctus
pléna malís ! (Juv.).

¹ pressus, -a, -um – страдательное причастие прошедшего времени от глагола *premo*, 3.

² novātus, -a, -um – страдательное причастие прошедшего времени от глагола *novo*, 1.

³ Сравнительная степень от *grandis*, -e.

⁴ laesus, -a, -um – страдательное причастие прошедшего времени от глагола *laedo*, 3.

- 74) ... Boni || ... ámbo,
 tú calámós infláre || levés, ego dicēre vérsūs (*Verg.*).
 75) Sic mea pérpetuós || curárum péctōra mórsūs
 ... habént (*Ovid.*).

Задание 3. Переведите и заучите: Brevi manu. Cornu copiae. Lapsus linguae. Lapsus calámi. Lapsus memoriae. Omnium consensu (*Tac.*). Pax huic domui (*Еванг.*). Pro domo suā. Illōtis manibus (*Plaut.*). In manūs tuas (*Еванг.*). Tacito consensu. Manum de tabulā (*Plin. M.*). Status quō. Status quō ante.

Задание 4. Укажите тип склонения каждого слова, переведите и просклоняйте: Casus belli. Lacus siccus. Idem semper vultus eademque frons (*Cic.*). Hic amicitiae non levis usus (*Ovid.*). Summus auctoritatis atque eloquentiae gradus (*Val. Max.*). Omnis honōrum gradus (*Cic.*).

Задание 5. Сделайте грамматический разбор, переведите. Замените инфинитив личной формой глагола.

1) Naufragium in portu facere (*нозов.*). 2) Se movēre ad motus fortunae (*Caes.*). 3) Suo habitu vitam degere (*нозов.*). 4) Lactis gallinacci haustum sperare (*нозов.*). 5) In portu navigare (*нозов.*). 6) In sinu vipēram habere (*нозов.*). 7) Excitare fluctūs in simpulo (*Cic.*). 8) Modico gradu ire (*Lucil.*). 9) Vere flores, aestu numerare aristas (*Ovid.*).

Задание 6. Определите латинский источник следующих русских слов: пульс, пульсировать, бестия, бестиарий, узус, узуальный, культ, культура, кантата, стерильный, солист, соло, мануфактура, мануальный, манускрипт, дентальный, имажинизм, серпентарий, ноктюрн, феминизм, феминизация, календарь, корректор, градус, градация, гумус, контракт, цензор, магистрат, магистратура, пертурбация, рациональный, флексия, фронтальный, мотор, мотив, мотивация, габитус, навигация, навигатор, флора, флоризм.

XI. Declinatio quinta

Задание 1. Составьте словосочетания, используя существительные, прилагательные, указательные, относительные местоимения. Укажите тип склонения каждого слова и просклоняйте.

Например: *ea res infinita* – "эта отвлеченная тема"

мест. Вскл. Искл.
скл.

series, -ēi f – ряд, вереница; цепь

canities, -ēi f – седина;

седые волосы

diluvies, -ēi f – наводнение,

паводок

effigies, -ēi f – образ, изображение;

призрак

facies, -ei f – внешность; лицо

meridies, -ēi m – полдень

spes, -ei f – надежда

senilis, -e – старческий

innumerabilis, -e – бесчисленный

aestuōsus, -a, -um – жаркий,

знойный

ultimus, -a, -um – последний

periculōsus, -a, -um – опасный,

угрожающий

novus, -a, -um – новый

nullus, -a, -um – никакой

qui, quae, quod – который

is, ea, id – этот

iste, ista, istud – этот; такой

ille, illa, illud – тот

Задание 2. Сделайте грамматический разбор, переведите.

- 1) *Amīcus certus in re incertā cernitur* (*Enn. ap. Cic.*). 2) *Dies diem docet.*
- 3) *Rapit hora diem* (*Hor.*). 4) *Carpe diem* (*Hor.*). 5) *Contra spem spero.*
- 6) *Est rerum omnium magister usus* (*Caes.*). 7) *Est modus in rebus, || sunt certi denique fines* (*Hor.*). 8) *Verus amīcus amore, more, ore, re cognoscitur.*
- 9) *Impōnit finem || sapiens et in rebus honestis* (*Juv.*). 10) *Ipsae res verba rapiunt* (*Cic.*). 11) *Invidia festos dies non agit* (*нозов.*). 12) *Nulla dies sine lineā* (*Plin. M.*). 13) *Rerum natūra nullam nobis dat cognitionem finium* (*Cic.*). 14) *Nihil agenti dies est longa.*
- 15) *Nullus agenti dies longus est* (*Sen.*). 16) *Horae cedunt et dies et menses et anni* (*Cic.*). 17) *Tum Marius ex copiā rerum consilium trahit atque colles duos propinquos inter se occupat* (*Sall.*). 18) *Iphicrātēs bonus civis fideque magnā (est)* (*Nep.*). 19) *Inter spem curamque* (*Hor.*). 20) *Cōsule dé faciē || corpōribusque diē* (*Ovid.*). 21) *Frōntis nulla fidēs* (*Juv.*). 22) *"Nōn opus est verbis, || credite rebus," – ait* (*Ovid.*). 23) ... *Ārs*

faciém || díssimuláta¹ iuvát (*Ovid.*). 24) Rés est sóllicíti || pléna timóris amór (*Ovid.*). 25) Ádde fidém dictis; || auxiliúmque refér (*Ovid.*). 26) Spéque timór dubiá, || spésque timóre cadít (*Ovid.*). 27) ... Alternánt || spésque timórque fidém (*Ovid.*). 28) Non viribus aut velocitáte aut celeritáte corpórum res magnae geruntur, sed consilio, auctoritáte, sententiá (*Cic.*). 29) Non sentiunt viri fortes in aciē vulnēra (*Cic.*). 30) Di me servant, salva res est (*Plaut.*). 31) Si málus aut nēquam est, mǎle res vertunt, quas agit (*Plaut.*). 32) Ut res est, de me cognoscíte (*Apul.*). 33) Quis sibi rés gestás || Augústi scribēre sūmit ? (*Hor.*). 34) Ante diem cānos anxiá curá facit. 35) Fortis aními est non perturbári in rebus aspérís (*Cic.*). 36) Bísque dié numéránt || ambó pecus, álter et haédos (*Verg.*). 37) Cervus in liquóre videt effigiem suam, cornua ramósa laudat, sed crurum nimiam gracilitátem vitupérat. 38) Spes bona dat vires. 39) Cédit amór rebús, || rés age (*Ovid.*). 40) Urget diem nox et dies noctem (*Hor.*). 41) Bonus volo iam ex hoc diē esse (*Plaut.*). 42) Quis hic homo chlamydátus est ? ... Peregrína facies vidētur homínis (*Plaut.*). 43) Si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex re naturális splendor in verbis (*Cic.*). 44) Honestum aut ipsa virtus est aut res gesta virtute (*Cic.*). 45) Est etiam aliud Hammónis nemos; in medio habet fontem; solis aquam vocant: sub lucis ortum tepída manat, mediō diē, cuius vehementissímus² est calor, frigída eadem fluit, inclináto in vespēram calescit, mediā nocte fervída exaestuat, quoque nox propius vergit ad lucem, multum ex nocturno calóre decrēscit, donec sub ipsum diēi ortum assuēto tepóre languēscit (*Curt.*). 46) Bonae fidēi venditōrem nec commodōrum spem augēre nec incommodōrum cognitiōnem obscurāre oportet (*Val. Max.*). 47) Tacítus enim scribit príncípes mortáles, rem publicam aeternam esse.

- 48) Quísn(am) igitúr libér ? || sapiéns sibi qu(i) ímperíus, quém neque paúperíes || neque mórs neque víncula térrēt, rēsponsáre cupidínibús, contémnēr(e) honóres fórtis, et ín s(e) ipsó || totús, teres átque rotúndus (*Hor.*).
 49) Quántum quísq(u)e suá || nummórum sérvat in árca, tánt(um) hábet ét fidei (*Juv.*).
 50) ... grex tótus in ágris
 úníus scabié || cadit ét porrígíne pórci,

¹ *dissimilātus*, -a, -um – страдательное причастие прошедшего времени от *dissimūlo*, 1.

² Превосходная степень прилагательного *vehēmēns*, -ntis.

- úvaeque cónspectá || līvórem dúcit ab úva (*Juv.*).
 51) Sémper avárus egét: || certúm votó pete finem.
 Ínvidus álteriús || macrésцит rébus opímis (*Hor.*).
 52) Cónscia méns ut cuique || suá (e)st, ita cóncipit íntra
 péctōra pró factó || spémque metúmque suó (*Ovid.*).
 53) Sálve, laéta diés, || ...
 á popúlō rerúm || digna poténte coli (*Ovid.*).
 54) Quód caret álterná || requié, durábile nón est:
 haéc repārát virés, || féssaque mēmbra novát (*Ovid.*).
 55) Aequám meménto¹ rébus in árduís
 serváre mēntem, nón secus in bonís (*Hor.*).
 56) Pértinet ad faciém || rabídós compéscēre móres.
 Cándida páx homínés, || trux decet ira ferás (*Ovid.*).
 57) Scílīcet úxórēm || cum dóte fidémqu(e) et amicos
 ét genus ét formám || regína pecúnia dónat (*Hor.*).
 58) Sic tenérós anímós || alién(a) oppróbria saepe
 ábsterrént vitiis. || Ex hóc ego sánus ab illis
 pérniciém quaecúmque || ferúnt ... (*Hor.*).
 59) Séd convivatóris, || uti ducis, ingeniúm res
 ádversaé nudáre || solént, celáre secúndae (*Hor.*).

Задание 3. Сделайте разбор, переведите. Замените инфинитив формой императива 2 л. Sg. и 2 л. Pl., в том числе формой запрещения.

1) Albo lapillo notāre diem. 2) Res suis vocabūlis nomināre (*Cic.*). 3) Suo remigio rem gerere (*погов.*). 4) Rem collo et cervicibus suis sustinēre (*погов.*). 5) Diem laetum candīdo calcūlo notāre (*погов.*). 6) Umbram facere rei (*Sen.*). 7) Aliēnam rem pericūlo suo curāre (*Sall.*).

Задание 4. Замените конструкцию в предложениях 1, 2, 3, 8, 10, 13, 28, 29 из задания 2.

Задание 5. Переведите и запомните: Bonā fide. Fallax species rerum. In medias res (*Hor.*). In re incertā (*Enn.*). O fallācem hominum spem! (*Cic.*). Rebus, non artificiis (*Sen.*).

¹ memento – Imperativus futūri 3 л. Pl. от *memini* "помнить".

Задание 6. Определите латинский источник следующих русских слов, объясните их значение: ребус, республика, реальный, финал, финиш, линия, линейный, серия, сериал, меридиан, сенильный, ультиматум, новатор, анналы, фронт, фронтон, фронтиспис, нумизмат, консервация, фидеизм, скабиоза, конспект, увология, вотум, вотпировать, концепция, диссимиляция, реквизи, репарация, инновация, реферат, референт, авторитет, бис, бисировать, ликвор.

XII. Imperfectum indicativi activi et passivi

Задание 1. Определите основу *praesentis*, укажите тип спряжения. Проспрягайте в *Imperfectum ind. act.* и *pass.* Дайте перевод.

Laudāre, mordēre, parcēre, saepīre; vetāre, movēre, addēre, partīre; vocāre, miscēre, minuēre, comperīre; armāre, continēre, mittēre, munīre; accusāre, implēre, scribēre, sentīre.

Задание 2. Определите лицо и число, время, наклонение и залог. Дайте перевод. Измените число, переведите: dabant, dabantur; vincebāmus, vincebāmur; delebat, delebātur; vocābam, vocābar; legēbat, legebātur; finiebās, finiebāris; vinciebātis, vinciebamīni; fundebant, fundebantur; ducēbam, ducēbar; orabāmus, orabāmur; tenēbas, tenebāris; rogābat, rogabātur; videbātis, videbamīni.

Задание 3. Проспрягайте в *Imperfectum ind. act.* фразы из задания 6 (раздел III) и из задания 5 (раздел II).

Задание 4. Поставьте сказуемое в форме *Imperfectum ind.* Переведите.

1) Damnant, quod intellēgunt (*Quint.*). 2) Quod habet, non numērat (*носл.*). 3) Nugas agis (*Plaut.*). 4) Verba movent, exempla trahunt. 5) Nigrum in candida vertunt (*Juv.*). 6) Umbram suam metuit (*Qu. Cic.*). 7) Certa amittimus, cum incerta petimus (*носл.*). 8) Poetae molliunt animos nostros (*Cic.*). 9) Appāret id etiam caecos (*Liv.*). 10) Qui non est nobiscum, adversus nos est. 11) Mihi non credo (*Plaut.*). 12) Habes amicos, quis amicus ipse es (*Plin. J.*). 13) Trahit sua quemque voluptas (*Verg.*). 14) Fulmen in sua templa furit (*Lucan.*). 15) Sus Minervam docet (*носл.*). 16) Utrosque parietes linunt (*Petr.*). 17) Non

docet admonitio, sed advertit (*Sen.*). 18) ... ét saeví || fléctitur irā Iovís (*Ovid.*). 19) Poëtae audiuntur, leguntur, discuntur (*Cic.*). 20) Vertitur intereā caelum et ruit Oceāno nox (*Verg.*). 21) Suo quisque studio maxime ducitur (*Cic.*). 22) Tollitur in caelum clamor (*Enn.*). 23) Fons unde funditur e terra (*Varro*). 24) Audacia pro muro habetur (*Sall.*).

Задание 5. А) Замените инфинитив личной формой глагола в *Imperfectum ind.* Переведите.

1) Currere per flammam. 2) Gubernare e terrā. 3) Aquilam volare docere. 4) Elephantum ex musca facere. 5) Addere oleum camino. 6) Caelum vituperare. 7) Iurare in verba magistri (*Hor.*). 8) Ventis verba profundere. 9) Narrare asello fabellam surdo (*Hor.*). 10) Alienum fundum arare. 11) Vivere in aeternā rosā. 12) Nudo detrahere vestimenta (*Plaut.*). 13) Honestе vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere (*Dig.*). 14) Cantilenam eandem canere (*Ter.*). 15) Aquam e pumice postulare (*посл.*). 16) Bis in eundem lapidem offendere (*посл.*). 17) Milvo volanti unguis rescare (*Petr.*).

Б) В преобразованных предложениях 3, 4, 5, 8, 9, 10, 15, 17 замените конструкцию. Переведите.

Например: Nudo detrahere vestimenta.

- a) Nudo detrahēbant vestimenta. – Они раздевали голого (букв. Они снимали одежды с голого).
- b) Vestimenta nudo ab istis detrahebantur. – С голого одежды снимались ими.

Задание 6. Сделайте полный грамматический разбор, переведите.

1) Maiōres nostri virum bonum cum laudābant, ita laudābant bonum agricolam bonumque colōnum (*Cato*). 2) Pythagōras docēbat matrōnas pudicitiam et obsequia in viros, puēros modestiam et litterarum studium (*Justin.*). 3) Multa praeterea spolia proferebantur, homīnes equique producebantur (*Caes.*). 4) Monumentum illud, quod tu tollere laudibus solēbas (*Cic.*). 5) Rústicus ad ludós || populús veniēbat in Ūrbem (*Ovid.*). 6) Nóctis erat mediúm || placídique siléntia sómni (*Ovid.*). 7) Dámnnōsis virés || ignibus aúra dabát (*Ovid.*). 8) Nullum non diem inter otium et curas dividēbant (*Sen.*). 9) Alternae voces "ad arma" et "hostes in urbe sunt" audiebantur (*Liv.*). 10) Illis multis rebus meus offendebātur animus (*Cic.*). 11) Ego vero te non stultum, ut saepe, imprōbum, ut semper, sed dementem dicēbam (*Cic.*). 12) Res ad pugnam atque ad manūs

vocabātur (*Cic.*). 13) Recensēbat... [Анхиз] fataque fortunasque virum moresque manusque (*Verg.*). 14) Verres cognoscēbat, Verres iudicābat (*Cic.*). 15) Ad quiētem animi tenēbras ipsas conferre aliquid iudicābant (*Cels.*). 16) Inter nos eā, quae audiebāmus, conferebāmus (*Cic.*). 17) Studia illa nostra, quibus antea delectabāmur, nunc etiam vivimus (*Cic.*). 18) Domūs Attīci amoenitas non aedificio, sed silvā constābat (*Nep.*). 19) Agricōla simul suis virtutibus, simul vitiis aliōrum in ipsam gloriam praeceps agebātur (*Tac.*). 20) Proelio excēdunt Thraeces, non fugā vulnerum aut mortis, sed quia satis praedae habēbant (*Liv.*). 21) Séd nunc nōn erat his || locus (*Hor.*). 22) Aeternūmque manūs [Parcārum. ... Л.Д.] || carpēbant rite labōrem (*Cat.*). 23) Cato esse, quam vidēri, bonus malēbat. 24) In principio erat verbum (*Еванг.*). 25) Māteriām superābat || opūs (*Ovid.*). 26) Discum audiebant (*нозов.*). 27) Mulgēbant hircos (*нозов.*). 28) Nodum in scirpo quaerēbant (*носа.*). 29) In manu illius plumbum aurum fiēbat. 30) Tribūnus plebi sinistrum flumen nuntiābat (*Cic.*). 31) Eōdem tempōre C. Claudius etsi propter summam nobilitatem et singulārem potentiam magnus erat, tamen etiam eloquentiae quandam mediocritatem adferēbat (*Cic.*). 32) Caligūla Titum Livium ut verbōsum in historiā neglegentemque carpēbat (*Suet.*). 33) Suum sororisque filios in eādē habēbat curā (*Liv.*). 34) In eā civitatē duo de principātu inter se contendēbant (*Caes.*). 35) Fabius finitimārum civitātum animos littēris nuntiis temptābat (*Caes.*). 36) Errōrem et temeritatem et ignorantiam a virtūte sapientiāque removēbat Zeno (*Cic.*). 37) Et sane Marius illōque aliisque temporibus Iugurtīni belli pudōre magis quam mālo exercitum coērcēbat (*Sall.*). 38) Pendebātur aurum, numerabātur pecunia (*Cic.*). 39) Itāque aestuābat dubitationē: versābat se in utramque partem (*Cic.*). 40) Cupiēbam animi dolōrem cultu tegere (*Cic.*). 41) Romāni aquas aut ex Tibēri aut ex puteis aut ex fontibus hauriēbant (*Frontin.*). 42) Victi non suam ignaviam, sed perfidiam legāti culpābant (*Tac.*). 43) Quod in pace fors aut natūra, tunc fatum et ira deum vocabātur (*Tac.*). 44) Igītur domi militiaeque boni mores colebantur; concordia maxīma, minīma avaritia erat; ius bonumque apud eos non legibus magis quam naturā valēbat (*Sall.*). 45) Fállēbāt curās || aégraque cōrda labór (*Ovid.*). 46) Iámque vetūs Graecós || servābat cista libéllos, ét divín(a) opicí || rodēbant cármina mures (*Juv.*).

¹ Страдательное причастие прошедшего времени от *vinco*, 3.

- 47) Praestābat castās || humīlis fortūna Latīnas
quōndam, nec vitiīs || contīngī pārva sinēbant
técta, labór somníque || brevés et vellēre Túsco
véxātaé duraéque || manús ac próxīmus úrbi
Hánnibal (*Juv.*).
- 48) Ante pedés caecís || lucēbat sémīta nóbis:
scīlicet insānó || nēm(o) in amóre vidēt (*Prop.*).
- 49) ... noctés vigilābat ad ípsū
māne, diém totū || stertēbat (*Hor.*).
- 50) ... Iam nóx indúcere térris
úmbras ét caeló || diffúndere sígna parābat (*Hor.*).
- 51) Líber(um) ét Musás Venēremqu(e) et illi
sémper haérentém puērū canēbat
ét Lycūm nigrís oculís nigróque
críne decórum (*Hor. – об Алкее*).
- 52) Próque metú popúlū || sine ví pudor ípse regēbat;
nūllus erát iustís || réddere iúra labór (*Ovid.*).

Задание 7. Замените конструкцию в предложениях 1, 2, 7, 25, 32 задания 6.

Задание 8. Определите латинские корни в следующих русских словах и объясните значение их: veto, арматура, континуум, континент, минута, миссия, партитура, сенсорный, сенсуализм, сенсуальный, сенсация, трактор, тракт, олеография, олеиновая (кислота), трибун, трибунал, кантилена, лапидарный, агрикультура, колонист, колониальный, продукция, продукт, рустика, деменция, рецензия, материя, нобилитет.

XIII. Futūrum I actīvi et passīvi

Задание 1. Определите основу *praesentis*, укажите тип спряжения, проспрягайте в *Fut ūrum I act.* и *pass.* Дайте перевод.
Sanāre, censēre, condēre, aperīre; donāre, suadēre, cingēre, vincīre;
firmāre, exercēre, spernēre, punīre; nuntiāre, complēre, sumēre, sopīre;
appellāre, fovēre, suēre, mollīre.

Задание 2. Сделайте грамматический разбор и переведите.

- 1) *Carpént tua póma nepótes (Verg.).* 2) *Servā me, servābo te (Petr.).*
- 3) *Sine iustitia nihil valēbit prudentia (Cic.).* 4) *Fata viam invenient (Verg.).* 5) *Hoc signo vinces (Евсевий).* 6) *Aures habent, et non audient. Oculos habent, et non vidēbunt (Библ.).* 7) *Lapides clamābunt (Еванг.).*
- 8) *Magna est veritas et praevalēbit (Библ.).* 9) *Mihi vindicta, ego retribuam (Библ.).* 10) *Pulsāte et aperiētūr vobis (Еванг.).* 11) *Quidquid latet, apparebit (Еванг.).* 12) *Quidquid praecipiēs, || estó brevis (Hor.).*
- 13) *Qui quae vult dicit, quae non vult audiet (Ter.).* 14) *Quis custodiet ipsos custōdes (Juv.).* 15) *Qui semīnat māla, metet māla.* 16) *Verum amicum pecunia non parābis.* 17) *Digīto caelum attinget (носл.).*
- 18) *Retundent gladium eius (ногов.).* 19) *Habes, habebēris (носл.).* 20) *Destruam et aedificābo (Еванг.).* 21) *Certe apud te veritas valēbit (Cic.).* 22) *Tu mālum magnum habēbis (Plaut.).* 23) *Pro bene factis māli messim metes (Plaut.).* 24) *Magni erunt mihi tuae littērae (Cic.).*
- 25) *Nunquam autem recte faciet, qui cito credit, utique homo negotians (Petr.).* 26) *Iuvābo aut re aut opērā aut consilio bono (Plaut.).* 27) *Cedit amor rebūs, || rés age: tūtus eris (Ovid.).* 28) *Vére prius florēs, || aestū numerābis aristas (Ovid.).* 29) *Ego non paginas tantum, sed versūs etiam syllabasque numerābo (Plin. J.).* 30) *Recti mores revertentur, parcētūr ubique manibus tuis (Sen.).* 31) *Me tuarum actiōnum, sentiētiarum socium comitemque habēbis (Cic.).* 32) *Verum dicentibus facile cedam (Cic.).* 33) *Nūquam té fallēt || animi sub vūlpe latētes (Hor.).*
- 34) *Alternis dicētis: || amānt alternā Camēnae (Verg.).* 35) *Ego pro me et pro te curābo (Plaut.).* 36) *Amicos meos curābo hic advenientes (Plaut.).*
- 37) *His quoque eādem sors erit (Sen.).* 38) *Si sapis, cavēbis (Plaut.).* 39) *Nec sinet ille tuos || litus arāre bovēs (Ovid.).* 40) *Quid agam ? Quo me vertam ? (Ter.).* 41) *Tria non commutabitis verba hodie inter vos (Ter.).* 42) *Quasi umbrā te semper sequar (Plaut.).* 43) *Nihil ego tibi hodie consili quicquam dabo (Plaut.).* 44) *Qui fodit foveam altēri, incidet in eam (Eccl.).* 45) *Tantōrum periculōrum memoria in hoc populo semper haerēbit (Cic.).* 46) *Vidēbo te in publicum, mus, immo terrae tuber (Petr.).* 47) *Utrum stultitiā facere ego hunc an malitiā dicam (Ter.).*
- 48) *Tres praemia primi accipient (Verg.).* 49) *Fiet amor verūs, || qui modo fālsus erāt (Ovid.).* 50) *Ūna manūs vobis || vūlnus opēmque ferēt (Ovid.).*
- 51) *Cōnsiliū vobis || fōrte piūmque dabó (Ovid.).* 52) *Iūppīter imperi || pignōra cēta dabit (Ovid.).* 53) *Cātantēs sublimē || ferēt ad sidēra cýcni (Verg.).* 54) *Sēmp̄r honós noménque || tuūm laudésque manēbunt*

(*Verg.*). 55) Discidiúm vobis || próxímus ánnus erit (*Prop.*). 56) Scrib(am) ego: "Pér magnúm (e)st || sálva puélla Iovém" (*Prop.*). 57) Vivère mé duró || sidère cértus eris (*Prop.*). 58) Si quã¹ volés apté || núbère, núbé pari (*Ovid.*). 59) Quid fiét sontí, || cúm rea laúdis agár ? (*Ovid.*). 60) ... numeró || cédet aréna meó (*Ovid.*). 61) Séd neque rámosá || numérábis in ílice glándes (*Ovid.*). 62) Illum laudábunt mǎli, hunc etiam ipsi culpábunt mǎli (*Plaut.*). 63) Si furiósus existet, agnatórum gentiliúmque in eó pecuniâque eius potestas esto (*Rhet. Her.*).

- 64) Quidquid súb terrá (e)st, || in áprícum prófèret aétas,
défodiét condétque || niténtia (*Hor.*).
- 65) Musis amicus || tristiti(am) ét metús
tradám protérvis || in mare Créticúm
portáre ventis (*Hor.*).
- 66) ... Cadéntque
quae nunc súnt in honóre || vocábula, sí volet úsus (*Hor.*).
- 67) ... "Èrgo
paúper eris". – "Fort(em) hóc || animúm toléráre iubébo"
(*Hor.*).
- 68) Incipiám captáre || ferás et réddère pinu
córn(u)a et audacés || ipse monére canés (*Prop.*).
- 69) Íllic vél studiis || anim(um) émendáre Platónis
incipi(am) aut hortís, || dóct(e) Epicúre, tuis (*Prop.*).
- 70) Ólim quód vulpés || aegróto caúta leóni
réspondit, referám. || "Quia mé vestigia térrent,
ómnia t(e) ádversúm || spectántia, núlla retrórsum" (*Hor.*).
- 71) ... quo cóniuge félix
ét dis cára ferár || et vértice sidéra tángam (*Ovid.*).
- 72) Quódsi mé lyricis || vátibus inscrés,
súblimi feríam || sidéra vérticé (*Hor.*).
- 73) ... ét ni
pósces ánte diém || librúm cum lúmíne, sí non
intendés animúm || studiis et rébus honéstis,
invidiá vel amóre || vigil torquébère (*Hor.*).
- 74) Ílle diés nefástus || erit, per quém tria vérba² siléntur;
fástus erit, per quém || lége licébit agi (*Ovid.*).

¹ quã = quae, f. Sg.

² do, dico, addico.

- 75) Aúspiciis animisque || patris, puer, arma movébis:
ét vincés animis || aúspiciisque patris (*Ovid.*).
- 76) Néc fera tēpestás || totó tamen hórrēt in áño:
ét tibi, créde mihí, || tēpōra vérīs erúnt (*Ovid.*).
- 77) Haéc quoque, quám refērá, || nostrás pervénit¹ ad aúres
fáma, nec á verí || dissidet illa fidé (*Ovid.*).
- 78) Ille deúm vit(am) áccipiet, || divisque vidébit
pérmixtós² heroás, || et ipse vidébitur illis,
pácátumque³ regét || patriis virtútibus órbe (*Verg.*).
- 79) ... cūm sale pánis
látrantém stomáchum || bene léniet (*Hor.*).
- 80) Íllic, quicquid eró, || sempér tua dícar imágo:
traícit ét fati || lítōra mágnus amór (*Prop.*).
- 81) Cóntentús niveis || sempér vectábere cýcnis,
néc te fórtis equi || dúcet ad árma sonús (*Prop.*).
- 82) Nón tamen háec [= carmína. – Л.Д.] ulli || veniént ingrátá
legénti,
- sív(e) in amóre rudís, || sive peritus erit (*Prop.*).
- 83) Péctōribús morés || tot sūnt, quot in órbe figúrae:
quí sapit, innumēris || mórībús áptus erit (*Ovid.*).
- 84) Cūm veniés, remóque || mové velóque carinam;
inque tuó celērem || lítōre siste gradúm (*Ovid.*).
- 85) Dúm virés annique || sinúnt, toleráte labóres:
iám veniét tacitó || tárda senécta pedé (*Ovid.*).
- 86) Créd(am) ego nárranti || (nolí committère) fámae:
ét terrám rumór || tránsilit ét mariá (*Prop.*).
- 87) Póssidet én ! terrás, || et póssidet aéquōra Mínos:
néc tellús nostraé, || néc patet unda fugaé.
Réstat itér caeló: || caeló tentábimus ire.
Dá veniám coeptó, || Iúppiter álte, meó.
Nón ego sidereás || affécto tángere sédes.
Quá fugiám domínúm, || nūlla, nis(i) ista, viá (e)st (*Ovid.*).
- 88) Át simul inducént || obscúra crepúscūla nóctem,
párs Hyadúm totó || dé grege nūlla patét (*Ovid.*).

¹ pervénit – Perf. ind. act. or pervénio, 4.

² permixtos – Part. perf. pass. or permisceo, 2.

³ pacátum – Part. perf. pass. or paco, 3.

89) *Rómūlus éxcipiét || gent(em) ét Mavórtia cóndet
moénia Rómanósque || suó de nómine dícet (Verg.).*

Задание 3. Поставьте сказуемое в *Futūrum I* в предложениях: разд. VI, задание 1: *A*: 6, 13, 19, 43, 62, 85, 105; *B*: 2; *C*: 5, 15, 22, 27, 43; задание 5: 4, 8, 10, 12.

Задание 4. Замените инфинитив личной формой глагола в *Futūrum I* в предложениях: раздел VI, задание 4: 2, 4, 8, 9, 10, 11, 14, 17, 27, 38.

Задание 5. Проспрягайте в *Futūrum I act.* и *Imperfectum ind. act.* фразы: раздел VI, задание 4: 20, 24, 33, 36, 41.

Задание 6. Переведите на латинский язык, используя данные предыдущего упражнения: морской берег вспахивался вами (будет вспахиваться); небыллицы ими рассказывались (будут рассказываться); нами вода носилась (будет носиться) решетом; тобой лиса запрыгалась (будет запрыгаться).

Задание 7. Поставьте сказуемое в *Imperfectum* и *Futūrum I*. Замените конструкцию, переведите: раздел VIII, задание 6: 2, 6, 11, 17, 23, 29, 33.

Задание 8. Укажите латинский первоисточник русских слов, объясните значение: санаторий, сангитар, санація, пенз, донор, экзерсис, апелляция, юстиция, юриспруденция, тривнальний, гладюлус, традиция, толерантность, пагинация, фальшь, спектакль, вертикаль, люминисцентный, публика, публичный, премия, каникулы, фигура, фигурант, аффект, арсенал, индукция, обскурантизм.

Задание 9. Выпишите из словаря приставочные глаголы, производные от глагола *capio, cēpī, captum, capēre* "брать, взять". Объясните их значение. Назовите русские слова, этимологически связанные с этими глаголами.

XIV. Основные формы глагола. Основа perfecti. Perfectum indicatīvi actīvi

Задание 1. Запишите основные формы глаголов, определите основу *perfecti*. Объясните, каким способом она образована. Проспрягайте в *Perfectum ind. act.* Дайте перевод: *notāre, finire, docēre, tangēre, vidēre, agēre, dare, reperire, dividere, sumere, sentire.*

Задание 2. Определите лицо, число, время, наклонение, залог. Найдите глаголы в словаре. Каждую форму переведите: *vivēbant, vixerunt, vivent; numerāvit, numerābit, numerabātur; vales, valuisti, valēbam, valebimus; ducar, ducēris, duxistis, ducebātis; tacēbas, tacuimus, tacēmus; quaeram, quaeremur, quaerēbat, quaesivimus; didicit, discam, discebātis, discēmus; ēmit, ēmit, ēmimus, ēmimus, emētur, emebantur.*

Задание 3. Сделайте грамматический разбор, переведите.

1) *Numa nefastos dies fastosque fecit (Liv.).* 2) *Pater et filius inter se contendērunt (Sen. Contr. X, 2, 5).* 3) *Misit littēras, quas ego Syracūsis in litterārum libris invēni (Cic.).* 4) *Familiam magnam, multos artifices, multos formōsos homīnes reliquit (Cic.).* 5) *Errāvit aut potius insanivit Apronius (Cic.).* 6) *Mihi suum animum atque omnem vitam credidit (Ter.).* 7) *Ignoratio finxit formidīnes (Cic.).* 8) *Viribus haud ullis || valuit discludere morsus | robōris Aenēas (Verg.).* 9) *Littēra fācundi gratum mihi pignus amīci pertulit (Mart.).* 10) *Finxit te ipsa natūra ad omnes virtūtes magnum homīnem et excelsum (Cic.).* 11) *Ex summā laetitiā atque lasciviā repente omnes tristitia invāsit (Sall.).* 12) *Tantus vir tantisque bellis districtus [Hannibal. – Л.Д.] nōnnihil tempōris tribuit littēris (Nep.).* 13) *Propulit classem velis cedentibus Auster (Lucan.).* 14) *Summum consilium maiōres nostri appellārunt senātum (Cic.).* 15) *Is me herēdem fecit (Plaut.).* 16) *Neminem cognōvi in omni genere honestārum artium tam indoctum, tam rudem (Cic.).* 17) *Zōpŷrus physiognōmōn stupidum esse Socrātem dixit et bardum (Cic.).* 18) *Amīci, diem perdidi (Suet.).* 19) *Domus non eā, quam parietes nostri cingunt, sed mundus hic totus, quod domicilium quamque patriam di nobis communem secum dedērunt (Cic.).* 20) *Caligūla Atellānae poētam ob ambigui ioci versiculū igni cremāvit (Suet.).* 21) *Mihi magna cum eo fuit semper familiaritas (Ter.).* 22) *Inde ut apparuit magnae sedis insulam haud capācem esse, elēgit urbis locum, ubi nunc est Alexandria, appellatiōnem tradens ex nomīne auctōris*

(*Curt.*). 23) Otho curas imperii fratri permīsit (*Tac.*). 24) Addidisti calcaria sponte currenti (*Plaut.*). 25) Mnēmōsŷnē Iovi fecunda novies Artium pepērit chorum (*Phaedr.*). 26) Dilēxi te, quō diē cognōvi (*Cic.*). 27) Numerium homīnem gravem et dignum tuā commendatiōne cognōvi (*Cic.*). 28) Ex tuis littēris cognōvi omnia (*Cic.*). 29) Luxuriam late felicitas fūdīt (*Sen.*). 30) Catōni et Caesāri magnitūdo animi par fuit, item gloria, sed alia alii (*Sall.*). 31) Bene nos, Iuppīter, iuvisti dique alii omnes (*Plaut.*). 32) Vēr(um) haec [Roma. – Л.Д.] tánt(um) aliás || intēr caput extūllit ūrbes (*Verg.*). 33) In unā civitāte bis imprōbus fuisti, cum et remisisti, quod non oportēbat, et accepisti, quod non licēbat (*Cic.*). 34) Non omnia eidem di dedēre (*Liv.*). 35) Natūra homīnem ad caeli conspectum excitāvit (*Cic.*). 36) Campania nuper excitāvit novis nominībus auctoritātem (*Plin. M.*). 37) Cornelius Nepos uno volumīne vitam excellentium virōrum complurium concludēre voluit. 38) Rerum natūra nullam nobis dedit cognitiōnem finium (*Cic.*). 39) Habītu corpōris fuit Horatius brevis atque obēsus (*Suet.*). 40) [Nero] statūra fuit iustā cervīce obēsa (*Suet.*). 41) Frustrā tantum labōrem sumpsī (*Caes.*). 42) Nos divitem istum meminimus atque iste paupēres nos: vertērunt sese memoriae (*Plaut.*). 43) Cicēro oratiōne secundo in Catilinam magnos animos esse in bonis viris dixit. 44) Multitudīnem procul hostium constāre vidērunt (*Sisenna*). 45) Monuit eius diēi victoriam in eārum cohortium virtūte constāre (*Caes.*). 46) Graeci alios morbos acūtos, alios longos esse dixerunt (*Cels.*). 47) Nemo illum tutōrem umquam libēris suis scripsit (*Cic.*). 48) Et, si famae libet credēre, haec gens littēras prima aut docuit, aut didīcit (*Curt.*). 49) Sed fortūna, quos unī sibi credēre coēgit, magnā ex parte avidos gloriae magis quam capāces facit (*Curt.*). 50) [Alexander] fratremque Darēi recēpit in cohortem amicōrum (*Curt.*). 51) Altēri se in montes recepērunt, altēri ad impedimenta et currūs suos se contulērunt (*Caes.*). 52) Scripsī tres libros De oratōre (*Cic.*). 53) Tu in ista epistūla nihil mihi scripsisti de tuis rebus (*Cic.*). 54) Has quidem tabellas gallīna scripsit (*Plaut.*). 55) Semper mihi et doctrinā et eruditī homīnes et tua ista studia placuērunt (*Cic.*). 56) Verbum nullum fēcīt, tacitus auscultābat (*Plaut.*). 57) Triennium fuit urbis sine armis (*Cic.*). 58) Eōdem modo de Aristotēle et Isocrāte iudīco, quorum uterque contempsit altērum (*Cic.*). 59) Multos exanimāvit rigor insolītus nivis (*Curt.*). 60) Oratio haec me misēram exanimāvit metu (*Ter.*). 61) Filium tuum modo in portu vivum, salvum et sospitem vidi (*Plaut.*). 62) Prima Ceres ferro mortāles vertēre terram instituit (*Verg.*). 63) Claudius annāles Aciliānos ex Graeco in

Latīnum sermōnem vertit (*Liv.*). 64) Metellus paulatim milites in unum condūxit, ordines restituit et cohortes quattuor adversum pedites hostium collocavit (*Sall.*). 65) Cato Valerium Flaccum habuit collēgam (*Nep.*). 66) Ét cecinit moestum || dévia cārmē avīs (*Ovid.*). 67) Quód refugit, multae || cupiunt: odere, quod instat (*Ovid.*). 68) Aequ(o) animo poenā, || qui meruere, ferunt (*Ovid.*). 69) ... sic iusti || constituere patrēs (*Ovid.*). 70) Ét cecidit telis || Hásdrubal ipse suis (*Ovid.*). 71) Vicit victorē || cándida fōrma virūm (*Prop.*). 72) Ut natūra dedit, || sic ómnis rēcta figūra (e)st (*Prop.*). 73) Ássiduae multīs || odiūm peperere querēlae (*Prop.*). 74) Áccidit ét nostró || similis fortūna Catúllō (*Juv.*). 75) "Solve nefās", -- dixit, || solvit et ille nefās (*Ovid.*). 76) Ipse mihi dixi: || "Sī valet ille, venit" (*Ovid.*). 77) Ét formósus ovēs || ad flúmina pávit Adónis (*Verg.*). 78) Át mihi flávētēs || diriguere comaē (*Ovid.*). 79) Multos alterna revīsens lusit ... Fortūna (*Verg.*). 80) Claudite iam rivos: sat prata bibērunt (*Verg.*). 81) Quis unquam vestimenta aestimāvit arcūla? (*nozoob.*). 82) Lupo ovem commisisti (*Ter.*). 83) De profundis clamāvi (*Бубл.*). 84) Quod scripsi, scripsi (*Еванг.*). 85) Ipse mihi asciam in crus impēgi (*Petr.*). 86) Displicuit nasus tuus (*Juv.*). 87) Odī et amo (*Cat.*). 88) Miscuit utile dulci (*Hor.*). 89) Cui dolet, meminit (*nozoob.*). 90) Oleum et opēram perdīdi (*nozoob.*). 91) Dixi et animam levāvi (*Бубл.*). 92) Dixi et animam meam salvāvi (*Бубл.*). 93) Ille crucē sceleris || pretiūm tulit, hic diadēma (*Juv.*). 94) Invēnit patella opercūlum (*nozoob.*). 95) Iurāvi linguā, mentem iniurātam gero (*Cic.*). 96) Militāvi non sine gloriā (*Hor.*). 97) Magnis in laudibus totā fere fuit Graeciā victōrem Olympiae citārī (*Nep.*). 98) Stultōrum infinitus est numērus (*Бубл.*). 99) Talis hominibus fuit oratio, qualis vita (*Sen.*). 100) Qui fuit rana, nunc et rex (*nozoob.*). 101) Rem tetigisti acu (*Plaut.*). 102) Sine Cerēre et Libēro fregit Venus (*nozoob.*). 103) Tantum pellis et ossa fuit (*nozoob.*). 104) Vēnī, vīdī, vīcī (*Caes.*). 105) Ver(a) incessu patuit dea (*Verg.*). 106) Vixere fōrtes, ant(c) Agamēmnōnā (*Hor.*). 107) Quid aliud novī? (*Cic.*). 108) Nimium advenisti cito (*Plaut.*). 109) Iovem Capitolinum propter beneficia popūlus Romānus Optimum, propter vim Maximum nomināvit. 110) Alia optavimus, aliis favimus (*Sen.*). 111) Plutarchus ... de Herculis ... animi corporisque ingenio atque virtutibus conscripsit (*Gell.*). 112) Qui ... nos ... fefellērunt, eōrum oratiōni fidem habere non debēmus (*Cic.*). 113) "Magnam, -- inquit Secundus, -- et dignam tractātu quaestiōnem movisti. Sed quis eam iustius explicābit quam tu, ad cuius summam cruditiōnem et praestantissimum ingenium cura quoque et meditatio

- accessit ?" (*Tac.*). 114) Caésar ab hūmānā || cēssit in ástra viá (*Prop.*).
- 115) Ét studiis annós || septém dedit insenuitque
libris ét curis (*Hor.*).
- 116) Heú, heu, quid volui || miseró mihi ? flóribus Austrum
pérditus ét liquidis || immisi fóntibus ápros (*Verg.*).
- 117) "Tália saécla, – suis || dixérunt, – curríte" fús
cóncordés stabili || fatórum númine Párcae (*Verg.*).
- 118) Tūc mihi praécipué, || nec nón tamen ánte, placébas:
ácer in éxtremis || óssibus haésit amór (*Ovid.*).
- 119) Út rediit animús, || paritér rediére dolóres;
péctōra légitimús || cásta momórdit amór (*Ovid.*).
- 120) Úrbem cónstituí; || latéque paténtia fixi
moénia, finitimis || invidiósa locis (*Ovid.*).
- 121) Ílla fuit mentis || práma ruína meae.
Út vid(i), út perí; || nec nótis ignibus ársi,
árdet ut ad magnós || pínea taéda Deós (*Ovid.*).
- 122) Nón tamen immeritó || Minós sedet árbitér Órci:
víctor erát quamvis, || aéquus in hóste fuit (*Prop.*).
- 123) Híc mihi rēspónsúm || primús dedit ille peténti:
"Páscit(e), ut ánte, bovés, || puérí, submíttíte taúros"
(*Verg.*).
- 124) Érg(o) igném, cuiús || scintíllas ípse dedísti,
flágrantém lat(e) ét || rapiéntem cúncta vidébis (*Juv.*).
- 125) Ó prim(a) infélíx || fingéntī térrā Prométheo !
Ílle parúm cauti || péctoris égit opús.
Córpora disponéns || mentém non vídit in árte:
réct(a) animi primúm || débuit ésse viá (*Prop.*).
- 126) Caésaris haéc virtús || et glória Caésaris haéc est:
illā, quá vicít, || cóndidit árma manú (*Prop.*).
- 127) Quód modo próposuí, || non ést senténtia; vérum (e)st;
crédite mé vobís || foliúm recitáre Sibýllae (*Juv.*).
- 128) Quín ego déminuó || curám, quod saépe Cupído
húic malus ésse solét, || cui bonus ánte fuit (*Prop.*).
- 129) Bacch(um) in remótis cármina rúpibus
vidí docéntem, crédite pósterí,
nymphásque discentés et aúres
cápripedúm Satyrór(um) acútas (*Hor.*).

- 130) Véntorúm (e)st, quodcúmque || parás: haud úlla carína
cónsenuit, fallit || pórtus et ípse fidém (*Prop.*).
- 131) ... óre canórus
ánsers indoctó || cármine céssit olór (*Prop.*).
- 132) ... || carmén reprehéndite, quód non
múlta diés et múlta || litúra coércuit átque
praesectúm¹ deciéns || non cástigávit ad únguém (*Hor.*).
- 133) ... quíd ? mea cúm || pugnát senténtia sécum,
quód petiit, spérnit, || repetit, quod núper omísit,
aéstuat ét vitáé || discónvénit órdine tóto,
díruit, aedificát, || mutát quadráta rotúndis ? (*Hor.*).
- 134) ... sed Róma paréntem,
Róma patrém patriáé || Cicerónem libera díxit (*Juv.*).
- 135) Vóta movént superós: || ubi pórtitor aéra recépit,
óbserat hérbosós || lúrida pórtá rogós (*Prop.*).
- 136) Múnera quánta dedí || vel quália cármína féci !
illa tamén numquám || férrea díxit: "Amó" (*Prop.*).
- 137) Séd vobís fácilé (e)st || verb(a) ét compónere fraúdes:
hóc unúm didicít || fémina sémpér opús.
Quám cito fémineá || non cónstat foédus in íra,
sív(e) ea cáusa gravís, || sív(e) ea cáusa levís (*Prop.*).
- 138) Núper ením de té || nostrás male díxit ad aúres
rúmor et in totá || nón bonus úrbe fúit.
Séd tu nón debés || inimícae crédère línguae:
sémpér fórmosis || fábulá poéna fúit (*Prop.*).
- 139) Défluit incértó || lapidósus múrmure rívus:
saépe, sed éxiguís || haústibus, inde bibí (*Ovid.*).
- 140) Hóc ipsúm decuí: || lacrimaé decuére pudícám,
ét faciés animó || díгнаque párque fúit (*Ovid.*).
- 141) Híc, ubi núnc Romá (e)st, || orbís caput, árbór et hérbac
ét paucae pecudés || ét casa rára fúit (*Ovid.*).
- 142) Át postquám fortúna || locí caput éxtulit húius
ét tetegít summó || vértice Róma deós,
crévérunt et opés || et opúm furiósa cupído,
ét, cum póssideánt² || plúrima, plúra petúnt (*Ovid.*).

¹ praesectum – Part. perf. pass. or prae-sēto, 1.

² possideant – Praes. conj. act. or possideo, 2.

- 143) *Écce laténs herbá || colübér fugiéntis adúncó
dén-te pedém strinxít || virúsqu(e) in córpòre liquit*
(*Ovid. Met. XI, 775-776*).
- 144) *Túnc bene désinítur: || tunc sí quis créditur álto,
víx tenuít lacēraé || náúfraga mém-bra ratis* (*Ovid.*).
- 145) *... non láudis || amór, nec glória céssit
púl-sa metú* (*Verg.*).
- 146) *Dévēnere locós, || ubi núnc ingéntia cérnes
moénia súrgentém-que || novae Carthágínis árcem* (*Verg.*).
- 147) *Óbstipué(r) anímí || gelídús-que per ima cucúrrit
óssa tremór* (*Verg.*).

Задание 4. Определите латинский источник русских слов, объясните их значение: аккомодация, абберация, амбулатория, алименты, абсурд, авиация, викторина, гранула, генеральный, дезодорант, инструмент, институт, инсулин, индульгенция, иллюминация, иллюстрация, тенор, тотальный, элеватор, экземпляр, экватор, эквилибрист, эквивалент, композитор, комендант, люкс, медиум, медиана, магистр, порт, портал, санкция.

XV. *Supīnum. Participium perfecti passīvi*

Задание 1. Запишите основные формы глаголов. Определите основу *supīni*. Образуйте *Participium perfecti passīvi*. Переведите. Одно из причастий – на выбор – просклоняйте в Sg. и Pl.

Mitto, cogo, occīdo, rogo, doceo, defendo, video, pingo, cremo, relinquo, augeo, significo, facio, canto, ago, dono, placo, removeo, decipio, absolvo.

Задание 2. Сделайте грамматический разбор и переведите.

1) *Athēnienses misērunt Delphos consultum de rebus suis.* 2) *Eumēnes Antigōnum in Mediam hiemātum coēgit redīre* (*Nep.*). 3) *Philippus spectātum ludos ibat et a Pausaniā occīsus est*¹. 4) *Aedui legātos ad Caesārem mittunt rogātum auxilium* (*Caes.*). 5) *Spectātum veniunt* (*Ovid.*). 6) *Stultitia est, pater, venātum ducēre invītas canes. Hostis est uxor, invītā quae viro nuptum datur* (*Plaut.*). 7) *Mater pompam me*

¹ Perf. ind. pass. от *occīdo*, 3.

spectātum duxit (*Plaut.*). 8) Deos penātes hinc salutātum domum revertam. 9) Hodie filiam huic nuptum Megadōro dabo (*Plaut.*). 10) Coriolānus in Volscos exsulātum abiit, minitans patriae (*Liv.*). 11) In castra Aequōrum legāti ab Roma venērunt questum iniurias et ex foedere res repetitum (*Liv.*). 12) Q. Fabius Pictor Delphos ad oraculum mittitur sciscitātum futurā finis tantis cladibus. 13) Lacedaemonii Agesilāum bellātum miserunt in Asiam (*Nep.*). 14) Agesilāus Ephēsum hiemātum exercitum reduxit (*Nep.*). 15) Hannībal patriam defensum revocatur. 16) Mamercus, homo bellicōsus et potens, tyrannos adiūtum in Siciliam veniebat. 17) Nova verba fiunt, deserunt usitāta (*Cic.*). 18) Vidisti tabulam pictam in pariete? (*Plaut.*). 19) Achilles trahit Hectōrem ad currum religātum (*Cic.*). 20) Fortūna belli artem victos quoque docet (*Curt.*). 21) M. Furius Camillus, dictātor dictus, magistrum equitum P. Cornelium Scipiōnem dixit (*Liv.*). 22) Fabius spolia hostium coniecta in acervum Iovi Victōri cremavit (*Liv.*). 23) Quid enim aliud est natūra, quam deus et divīna ratio toti mundo partibus eius inserta? (*Sen.*). 24) Idem immortalī memoriā percepta retinēbat beneficia (*Cic.*). 25) Has ruīnas urbis in cinērem datae hic excitābit? (*Sen.*). 26) Nemo fuit, qui non illa nocte eo nuntio excitātus surrexerit¹ (*Cic.*). 27) Miles offenso scuto praebuit sonitum (*Liv.*). 28) Sumps(i) animū gratēsque || deo non tērritus ēgī (*Ovid.*). 29) Pro potiōne sumēbat perfusum aquā frigidā panem (*Suet.*). 30) Quae māla per Italiā fūsa iam in provincias manant (*Tac.*). 31) Ventus nec aliud est nisi multum et vehēmens in unum coacti āeris flumen (*Apul.*). 32) Et vincere et consulere victis scio (*Alexander Magnus ap. Curt.*). 33) Ab avunculo hereditate in Monte Quirināli Atticus domum habuit relictam (*Nep.*). 34) Timotheus Atheniensis, Conōnis fillius, a patre acceptam gloriam auxit (*Nep.*). 35) Providentia naturae homines humo excitatos, celsos et erectos constituit (*Cic.*). 36) Coriis herbisque et radicibus et corticibus vivere obsessi (*Liv.*). 37) Praedonum adventum significabat ignis e specula sublatus (*Cic.*). 38) ... Exustus ager || morientibus aestuat herbis (*Verg.*). 39) Defoss(a) in loculis || quos sportula fecit amicos (*Juv.*). 40) Dis ill(e) adversis || genitus fatoque sinistro (*Juv.*). 41) Dimidium facti || qui coepit, habet (*Hor.*). 42) Et semel emissum || volat irrevocabile verbum (*Hor.*). 43) Haec placuit semel, haec || deciens repetita placebit (*Hor.*). 44) Conscientia bene actae vitae (*Cic.*). 45) Tyrus, condita ab Agenore diu mare, non vicinum modo,

¹ Perf. conj. *ot surrigo*, 3.

sed, quodcumque classes eīus adiērunt, ditiōnis suae fēcit (*Curt.*). 46) Media illā tempestāte moenia interfluēbat Marsyas amnis, fabulōsis Graecōrum carminibus inclītus. Fons eīus ex summo montis cacumīne excurrens in subiectam petram magno strepītu aquārum cadit, inde diffūsus circumiectos rigat campos, ... Color eīus placido mari similis locum poētārum mendacio fēcit: quippe tradītum est Nymphas amōre amnis retentas in illā ripe considere (*Curt.*). 47) Nescit vox missa revēti (*Hor.*). 48) lucundi acti labōres (*Cic.*). 49) Tardē, quae crēdita laedunt, | crēdimus (*Ovid.*). 50) Dictum – factum. 51) Gratia gratis data. 52) Labor recēdet, bene factum non abscedet (*Cato*). 53) Subtexta mālīs bona sunt (*Manil.*). 54) Verba volant, scripta manent (*nozov.*). 55) Tritum per tritum. 56) Vae victis (*Liv.*). 57) Ab urbe conditā. 58) Littēra scripta manet (*nozov.*). 59) Multi sunt vocāti, pauci vero electi (*Еванг.*). 60) Tacitū vivit sub pectōre vulnus (*Verg.*). 61) Quod male cecidit, bene consultum putāre (*Cic.*). 62) Omnes homīnes, patres conscripti, qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitīā, irā atque misericordiā vacuos esse decet (*Sall.*). 63) Nero frumentum plebis vetustāte corruptum in Tibērim iēcit (*Tac. Ann. XV, 18*). 64) [Servī] iam longā dominōrum distantīā corrumpuntur et corrupti ... rapīnis student (*Colum. I, 1*). 65) Ūna salūs victis || nullām sperāre salutem (*Verg. Aen. II, 354*). 66) ... ét cultó || stát seges álta soló (*Ovid. Ars III, 102*).

- 67) Útīle cónsiliūm || modo, séd commūne dedisti:
nūnc mihi quid suadēs || post dāmnum témpōris ét spes
déceptās ? ...
... dūm bibīmús, || dum sérta, unguénta, puéllas
póscīmus, óbrēpīt || non íntellécta senéctus (*Juv.*).
- 68) Principió genus álituūm || variaéque volúces
óva relínquēbānt || exclúsae témpōre véno,
fólliculós ut nūnc || terétés aestāte cicádae
línquunt spónte suá || victūm vitámque peténtes (*Lucr.*).
- 69) Séd timor ét piētás || crudélibus óbstítit aúsīs:
cástaque mándātūm || dēxtra refúgit opús (*Ovid.*).
- 70) Cántābām; memīnī: || memīnérunt ómni(a) amāntes:
óscūla cántantī || tú mihi rápta dabás (*Ovid.*).
- 71) Pérfidē, sénsistī: || quis enīm bene célat amórem ?
Émīnet índició || pródita flámma suó (*Ovid.*).
- 72) "Aésonidés, -- dixí, || -- quid agít meus ?" Ílle pudóre
haésit, in óppositá || lúmīna fixus humó (*Ovid.*).

- 73) Rúmpor, et óra mihí || parité cum ménte tuméscunt:
péctōraqu(e) ínclusis || ignibus ústa dolént (*Ovid.*).
- 74) Quám legis á raptá || Briseíde líttéra vénit,
vix bene bárbaricá || Graéca notáta manú.
Quáscunqu(e) ádspiciés, || lacrimaé fecére litúras;
séd tamen ét lacrimaé || póndera vócis habént (*Ovid.*).
- 75) ... quís¹ aetás || lónga magistra fuit.
Túrpe rudimentúm || patriaé praepónere ráptam (*Ovid.*).
- 76) ... Charybdis
fúndit et éffúsas || ore recepat aquás (*Ovid.*).
- 77) Nócte latént mendaé, || vitióqu(e) ignóscitúr ómni:
hóraque fórmosám || quámlibet illa facít.
Cónsule dé gemmís, || de tincta múrice lána,
Cónsule dé facié || córporibúsq; diém (*Ovid.*).
- 78) Héctora dónavít || Priamó prece mótus Achilles:
fléctitúr iratús || vóce rogánte Deús (*Ovid.*).
- 79) Dá requiém; requiétus || agér bene crédita réddít:
tértaque coélestés || árida sórbet aquás (*Ovid.*).
- 80) ... Cultis bene Líber ab úvis
próvenit; ét cultó || stát seges álta soló.
Cúra dabít faciém: || faciés neglécta períbít (*Ovid.*).
- 81) Múnera, créde mihí, || capiúnt homínesque Deósque,
plácatúr donís || Iúppiter ipse datís (*Ovid.*).
- 82) Hóc opus exēgí. || Fessaé date sérta carínae.
Cóntigimús portúm, || quó mihí cúrsus erat.
Póstrmodo réddetis || sacró pia vóta poētae,
cármine sánatí || fémina vírque meó (*Ovid.*).
- 83) Érg(ó) ego gérmānám || fratrémq; patrénq; deósque
ét natále solúm || ventís abláta relínquam ? (*Ovid.*).
- 84) Víctima quae dextrá || cecídít victríce vocátur;
hóstibus á domitis || hóstia nómen habét (*Ovid.*).
- 85) Vícta tamén vincés || evértaque, Tróia, resúrges:
óbruit hóstilés || ísta ruína domós (*Ovid.*).
- 86) Saépe gravés pluviás || adopértus núbibus aether
cóncitat, aút positá || sub nive térra latét (*Ovid.*).

¹ quís -- apx. форма = quibus.

- 87) Sól fugit, ét removént || subeúntia núbila caelum,
ét gravis éffusís || decídit ímber aquis.
Hínc tonat, hínc missís || abrúmpítur ígnibus aether:
fít fuga, réx patriís || ástra petébat equís (*Ovid.*).
- 88) Vénit Apóllineá || longás Concórdia lauro
néxa comás, placidí || númen opúsque ducís (*Ovid.*).
- 89) Crédita néc sempér || sulcí cum foénore réddunt;
néc sempér dubiás || ádiüvat aúra ratés (*Ovid.*).
- 90) ... aliéna negótia cúro
éxcussús propriís (*Hor.*).
- 91) Át bona párs hominúm || decépta cupidine fálsó
"Níl satis ést", – inquit (*Hor.*).
- 92) ... án || commótae crimine méntis
ábsolvés homin(em) ét || sclerís damnábís eúndem
éx mor(e) imponéns || cognáta vocábúla rébus? (*Hor.*).
- 93) Séd fulgéntie trahít || constrictos Glória cúrru
nón minus ígnótós || generósis (*Hor.*).
- 94) S(i) interdícta petés, || valló circúmdata – nám te
hóc facit insanúm, – || multae tibi t(um) ófficiént res (*Hor.*).
- 95) Hínc omnés pendét || Lucílius, ...
... facétus,
émunctae narís, || durús compónere vérsūs (*Hor.*).
- 96) Spérne volúptátés: || nocet émpa dólóre volúptas.
Sémpér avárus egét: || certúm votó pete finem.
Ínvidus álteriús || macréscit rébus opímis (*Hor.*).
- 97) Iūnctaéque Nýmphis || Grátiae decéntes
áternó terrám || quátiunt pèdē (*Hor.*).
- 98) Únicuíque dedít || vitiúm natúra créato:
ní fortún(a) aliqúid || sémpér amáre dedít (*Prop.*).
- 99) "Át magnús Caesár". || Sed mágnus Caésar in ármis:
dévíctaé gentés || níl in amóre valént (*Prop.*).
- 100) Súnt aliqúid Manés: || letúm non ómnia finit,
lúridaqu(e) évictós || éffugit úmbra rogós (*Prop.*).
- 101) Ét circ(um) irríguó || surgébant lília práto
cándida púrpureís || míxta papáveribús (*Prop.*).
- 102) Quáre, sí sapís, || oblátos ne désere mésses,
ét stolidúm plenó || véllere cárpe pecús (*Prop.*).

- 103) Dúm me iócundís || lapsám Söpör impúlit ális.
Ílla fuít lacrímis || últíma cúra meis (*Prop.*).
- 104) Núnc Iovis incipiám || causás aperíre Ferétri
ármaque dé ducíbús || trína recépta tribús.
Mágn(um) iter áscendó, || sed dát mihi glória víres:
nón iuvat é facíli || lécta coróna iugó (*Prop.*).
- 105) Nám neque pýramídúm || sumptús ad sídéra dúcti
néc Iovis Eleí || caél(um) imítáta domús,
néc Mausóleí || divés fortúna sepúlcri
mórtis ab extrémá || cóndicióne vacánt.
Áut illís flamm(a) áut || imbér subducet honóres,
ánnōr(um) áut ictú || póndēre vícta ruént.
Át non ingenió || quaesítum nómen ab aevo
éxcidet: ingenió || stát sine mórtē decús (*Prop.*).
- 106) Át domus interiór || regáli spléndida lúxu
instruítúr, mediisque || paránt convivia téctis:
árte labórátaé || vestés ostróque supérbo,
ingens árgentúm || mensís caelátaqu(e) in aúro
fórtia fácta patrúm, || seriés longíssima rerúm
pér tot dúcta virós || antiqu(a) ab origíne géntis
(*Verg. Aen. I, 637-642*).
- 107) Éxspectáta diú || tandém provincia cūm te
réctōr(em) áccipiét, || pōn(e) írac fréna modúmque,
pón(e) et aváritiaé ... (*Juv.*).
- 108) ... Non láudis || amór nec glória céssit
púlśa metú; sed ením || gelidús tardánte senéctā
sánguis hebét, frigéntqu(e) || effét(ae) in córpōre víres
(*Verg. Aen. V, 394-396*).
- 109) Iúppíter ét lató || qui régnat in aéquōre fráter
cárpēbánt sociás || Mércuriúsque viás;
témpus erát quo vérsa || iugó referúntur arátra,
ét pronus sátúraé || lác bibít ágnus ovís.
Fórte senéx Hyrieús, || angústi cúlto agélli,
hós videt, éxiguám || stábat ut ánte casám,
átqu(e) ita "lónɡa viá (e)st, || nec témpōra lónɡa supérsunt,
díxit, – et hós pitíbús || iánua nóstra patét."
Áddídít ét vultúm || verbís, itērúmque rogávit:
párent prómissís || díssimúlántque deós (*Ovid. Fast. V*).

Задание 3. Переведите. Укажите тип склонения каждого слова и просклоняйте: *Orbis pictus. Manu scriptum. Vitrea fracta. Laudátor témporis ácti (Hor.). Ad unguem factus homo (Hor.). Tabŭla rasa. Liber citátus (сокр. 1. с.). Locus citátus (сокр. loc. cit., 1. с.).*

Задание 4. Сделайте разбор и переведите. Образуйте 3 л. Sg. *Praes. ind. act.* и *Imp. ind. act.*, 3 л. Pl. *Futŭrum I act.* и *Perf. ind. act.* Замените конструкцию, переведите: *Actam rem agère.*

Задание 5. Определите латинские корни следующих русских слов, объясните их значение: август, конфирмация, металл, патрон, руина, сумма, стимул, позиция, плюрализм, президиум, пуризм, плантация, оккупант, оккупировать, оккупация, ориенталист, опера, операция, оперативный, консультант, клоака, триумф, уникальный.

XVI. Perfectum indicatívi passívi

Задание 1. Запишите основные формы глаголов, определите основы *praesentis, perfecti, supīni*. Проспрягайте в *Perf. ind. pass.*, переведите: *sano, lego, retineo, conficio, nomīno, fleo, vincio, creo, trado, munio, deleo, consentio.*

Задание 2. Определите форму приведенных ниже глаголов – лицо, число, время, наклонение, залог и переведите: *misisti, missa sum, missa sunt, mittēris, mittēbat, mittunt; coacti sumus, coēgit, cogam, cogebātur, cogemīni, cogēris; cremāvērunt, cremātum est, cremātae sunt, cremābo, cremabantur, cremātis; docēris, doctus es, docuimus, docēbant, docebitur, docēbar; finītus est, finiunt, finientur, finiebāmus, finivisti, finivērunt.*

Задание 3. Сделайте грамматический разбор, переведите.

1) *Acta est fabŭla.* 2) *Alea iacta est (Caes.).* 3) *Elephanti corio circumtentus est (Plaut.).* 4) *In sapientis anīmo, etiam cum vulnus sanātum est, cicātrix manet (Sen.).* 5) *Consŭles creāti sunt L. Valerius et M. Horatius (Liv.).* 6) *Imperium facīle eis artibus retinētur, quibus initio partum est (Sall.).* 7) *Bis in eā provinciā copiae versātae sunt (Cic.).* 8) *Idem Epaminondas, postquam cum Lacedaemoniis pugnāri coeptum est, in primis stetit (Nep.).* 9) *Translātum est, quod aliud conficit, quam*

causae genus postulat (*Cic.*). 10) Socrātes omnium sapientissimus¹ oracūlo Appolinis iudicātus est (*Cic.*). 11) Dolōris omnis privatio recte nomināta est voluptas (*Cic.*). 12) Qui erant cum Aristotēle, Peripatetici dicti sunt, quia disputābant inambulantes in Lycio (*Cic.*). 13) Iason exercitum fortissimōrum² virōrum, qui Argonautae cognomināti sunt, comparāvit (*Justin.*). 14) Ille propter eloquentiam legātus a suis civibus electus est (*Cic.*). 15) Virtūtum amicitia adiūtrix a natūra data est, non vitiōrum comes (*Cic.*). 16) In castris Helvetiōrum tabulae repertae sunt littēris Graecis confectae (*Caes.*). 17) Quoniam nondum est perscriptum senātus consultum, ex memoriā vobis expōnam (*Cic.*). 18) C. Sulpicius Galus maxime omnium nobilium Graecis littēris studuit; isque et oratōrum in numēro est habitus et fuit reliquis rebus ornātus atque elegans (*Cic.*). 19) Tres libri perfecti sunt de natūrā deōrum (*Cic.*). 20) Ego meam sententiam dixi, cū sunt assēsi ad unum (*Cic.*). 21) Studio rerum rusticārum provectus sum (*Cic.*). 22) Recte etiam a Theophrasto est laudāta hospitalitas (*Cic.*). 23) Illud Menandri de vita hominum mediā sumptum est, simplex et verum et delectabile (*Gell.*). 24) Mihi scripta illa dicta sunt in animo (*Ter.*). 25) Quādoquidē data sūnt || ipsis quoque fāta sepulcris (*Juv.*). 26) Biduo ibi rex stativa habuit; in proximum deinde iter pronuntiāri iussit. Sed primā fere vigiliā luna definiens primum nitōrem sidēris sui condidit, deinde sanguinis colōre suffūso lumen omne foedāvit; sollicitisque sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio et ex eā formīdo quaedam incussa est (*Curt.*). 27) Nec sane alius amnis ad orientis plagam tam violentus invehitur, multōrum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens. Itaque a celeritate, quā defluit, Tigris nomen est inditum, quia Percicā linguā tigrin sagittam appellant (*Curt.*). 28) Coloniae certe eius [Tyri. – Л.Д.] paene orbe totō diffūsaē sunt: Carthāgo in Afrīca, in Boeōthia Thebae, Gadis ad Oceānum (*Curt.*). 29) En haec promissa fidēs est ? (*Verg.*). 30) Omnia fere, quae sunt conclūsa nunc artibus, dispersa ... quondam fuērunt (*Cic.*). 31) Principiis aestātis terrā marique coeptum bellum est (*Liv.*).

32) Quis³ pari(a) esse ferē || placuit peccāta, labōrant,
cū vent(um) ad verūm (e)st: || sensūs morēsque repūgnant
atqu(e) ips(a) utilitās, || iustī prope māter et aequi (*Hor.*).

¹ Превосходная степень от *sapiens*, -ntis.

² Превосходная степень от *fortis*, e.

³ *quī* – арх. = *quibus*.

- 33) Quó semel ést inbúta || recens servábit odórem
tésta diú (*Hor.*).
- 34) Géntibus ést aliis || tellús data límíte cértó:
Rómānaé spatiúm (e)st || Úrbis et órbit idém (*Ovid.*).
- 35) Ét flest(i), ét nostrós || vidísti fléntis ocellós.
Míscuimús lacrimás || moéstüs utérque suás.
Nón sic óppositís || vincitur vítibus úlmus,
út tua súnť colló || bráccia néxa meó (*Ovid.*).
- 36) Móta deá (e)st, opèrique || favét. Naválibus éxit
púppis; habént ventós || iám mea véla suós (*Ovid.*).
- 37) Spés tenet in tempús, || semel ést si crédíta, lóngum:
illa quidém falláx, || séd tamen ápta Deá (e)st (*Ovid.*).
- 38) Fórtúnáta, meó || si qu(a) és celebráta libéllo,
cármín(a) erúnt formae || tót monuménta tuae (*Prop.*).
- 39) Hós ego, qui canént || frutícés, violária vidi:
hác mihi dé spiná || gráta coróna datá (e)st (*Ovid.*).

Задание 4. Замените конструктивно и переведите: раздел XIV, задание 3: 1, 3, 4, 7, 14, 20, 28, 43, 46, 50, 60, 61, 82, 101; раздел XVI, задание 3: 5, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 22.

Задание 5. Определите латинские корни в следующих русских словах, объясните их значение: легат, делегация, помпа, помпезный, пенаты, федерация, федеративный, оратор, оракул, редукция, новация, табулятор, трактат, инъекция, крематорий, кремашня, рецепт, коррекция, корректив, фригидность, акцент, провиденциализм, провиденциальный, радикальный, резонанс, резонировать, резонатор, резолюция.

XVII. Система причастий.

Coniugatio periphrastica activa et passiva. Gerundium

Задание 1. Запишите основные формы глаголов. Определите основы. Образуйте причастия. Каждую форму переведите. По одному причастию каждого типа просклоняйте: imperāre, accendēre, gerēre, monēre, credēre, servāre, donāre, recensēre, inservire, diffundēre, exercēre, sumēre, excogitāre, dividēre, decipēre, statuēre, tacēre, munire, rapēre, docēre, punire, disputāre, canēre, ridēre, miscēre, reddēre.

Задание 2. Сделайте грамматический разбор и переведите.

- 1) Qui exercitum imperatūrus erit, accensō dicit hoc: "Vocā illicium omnes Quirites huc ad me" (*Varro*). 2) Ad bellum, quod gestūrus erat, animum intendit (*Sall.*). 3) Tu de illārum cenatūrus vespēri es (*Plaut.*). 4) Nulli cessūra fides (*Ovid.*). 5) Victūrus in aeternum (*Dig.*). 6) Plus proficit spes utilitātis futurāe quam praeteriti beneficii commemoratio (*Cic.*). 7) Avē, Caesar, moritūri te salūtant (*Suet.*). 8) Pacta sunt servanda. 9) Nihil sine ratiōne faciendum est (*Sen.*). 10) Equi donāti dentes non sunt inspiciendi (*ногов.*). 11) Quod erat demonstrandum (= q. e. d.) (*Эвклид*). 12) De gustibus et coloribus non est disputandum (*ср.-век. погов.*). 13) Deliberandum est saepe, statuendum semel (*P. Syr.*). 14) Iustitia in suo cuique tribuendo cernitur (*Cic.*). 15) Addenda et corrigenda. 16) Mutātis mutandis. 17) Ad captandam benevolentiam. 18) Necessarium est reliquis et honestibus et commōdis anteponendum (*Cic.*). 19) Exercenda est etiam memoria ediscentis ad verbum quam plurimis et nostris scriptis et aliēnis (*Cic.*). 20) Non omnis error stultitia est dicenda (*Cic.*). 21) Aiunt enim multum legendum esse, non multa (*Plin. J.*). 22) Hos omnes deos publicos privatosque, Quirites, desertūri estis? (*Liv.*). 23) Alternis diēbus aqua, alternis leve vinum bibendum est (*Cels.*). 24) Feminae curandum est esse ac vidēri pudicam (*Sen.*). 25) Ex hoc numēro nobis exempla sumenda sunt (*Cic.*). 26) Si media nox est sive est prima vespēra, tamen est eundem (*Plaut.*). 27) Pārcendūm (e)st teneris (*Juv.*). 28) Cārmina sūnt dicēda (*Verg.*). 29) Glōria péccatī || nūlla petēda sui (*Ovid.*). 30) Iuppiter, da diem hunc sospitem, quaeso, rebus meis agundis (*Plaut.*). 31) Quid nostri philosophi? Nonne in iis libris ipsis, quos scribunt de contemnendā gloriā, sua nomīna inscribunt? (*Cic.*). 32) Cum eā gloriā, quae parta est, vivendum atque moriendum¹ est (*Liv.*). 33) Nihil agendo homīnes male agere discunt (*Cato*). 34) Nimum altercando veritas amittitur (*P. Syr.*). 35) Gūtta cavāt lapidēm, || non ví, sed saepe cadēdo (*Латимер*). 36) Cernuntur in agendo virtutes (*Cic.*). 37) Aliis inserviando consūmor. 38) Castīgat ridendo mores (*Девиз меатра комедии в Париже*). 39) Cum agris magis quam cum hominibus urendo populandoque¹ gessērunt bella (*Liv.*). 40) Nilus recēdit molitosque et oblimātos agros ad serendum relinquit (*Cic.*). 41) Ars est praeceptio, quae dat certam viam rationemque dicendi. Exercitatio est assiduus usus consuetudoque dicendi. Exordium est principium oratiōnis, per quod animus auditōris constituitur ad audiendum (*Reth. Her.*).

¹ Отложительный глагол.

42) Musae scribendi, legendi, ceterarum artium scientiam somniantibus non dabunt ? (Cic.). 43) Cupidus cognoscendi, quae rara miraeque sunt (Apul.). 44) Nova officia excogitavit: curam operum publicorum, viarum, aquarum, frumenti populo dividendi (Suet.). 45) Quid est beneficium? Benevola actio tribuens gaudium capiensque tribuendo, in id, quod facit, prona et sponte sua parata (Sen.). 46) Valde in scribendo haereo (Cic.). 47) Archias se ad scribendi studium contulit (Cic.). 48) Cura restituendi Capitolii in L. Vestinum confertur (Tac.). 49) Crescebat interim urbs munitionibus alia atque alia appetendo loca: in spem magis futurac multitudinis quam ad id, quod tum hominum erat, muniabant (Liv.). 50) Idem erunt vivendi praeceptores atque dicendi (Cic.). 51) Certa tibi) a nobis || dabitur mensura bibendi (Ovid.). 52) Cede repugnantibus; || cedendo victor abibis (Ovid.). 53) Spes bene cenandi || vos decipit (Juv.). 54) Docendo discimus. 55) Pro venia docendi (legendi). Venia docendi (legendi). 56) Modus vivendi. Via vivendi. 57) Ad disputandum. 58) Ad memorandum. 59) Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum (Ter.). 60) Orator est ... vir bonus dicendi peritus (Cato). 61) Gratia, dum vivis, || ista petenda tibi (Ovid.). 62) Audendum (e)st, fortes || adiuvat ipsa Venus (Tib.). 63) Et mihi: "Propositum || perfice, dixit, opus" (Ovid.).

64) Quis ego nunc pereó || similis moniturus amantes:

"O nullis tutum || credere blanditiis !" (Prop.).

65) Quid facis Oenone ? || Quid arenae semina mandas ?

Né profecturis || litora bubus aras (Ovid.).

66) ... Quamquam non ista precanda,

séd facienda mihi (Ovid. Met. VII, 37 Medea).

67) ... É caelo || descendit γῆσι σαύτον,

Figend(um) ét memóri || tractandum pectore (Juv.).

68) "O civés, civés, || quaerenda pecunia primum (e)st;

virtus post nummós": || haec Ianus summus ab imo

prodöcet, haec recinunt || iuvenés dictata senésque

(Hor. Epist. II, 1, 53-55 – о нравах римлян).

69) Cui fuit indocti || fugiend(a) haec semita vulgi,

ipsa petita lacu || nunc mihi dulcis aqua (e)st (Prop.).

70) ... sed supprime, Musa, querellas:

nón tibi sunt maestá || sacra canenda lyra.

Quó non livor abít ? (Ovid.).

- 71) Éste procúl lités, || et amárac proélia línguae.
Dúlcibus ést verbís || móllis aléndus amór (*Ovid.*).
- 72) Néc levitás culpánda || meá (e)st. Non sémper eódem
impositós ventó || pánda carína vehít (*Ovid.*).
- 73) Éxiguá (e)st virtús || praestáre siléntia rébus:
át contrá gravís ést || cúlpa, tacénda loquí¹ (*Ovid.*).
- 74) Rés memoránda novís || annálibus átteque recénti
hístoriá, speculúm || civilis sárcina bélli (*Juv.*).
- 75) Gúttá cavát lapidém, || non bís, sed saepe cadéndo:
síc homo fít sapiéns || non bís, sed saepe legéndo
(*Дж. Бруно*).
- 76) Fáma, malúm quā nón || aliúd velócius² úllum:
móbitáte vigét || virésqu(e) adquirit eúndo,
párva metú primó, || mox sés(e) attóllit in aúras
íngreditúrque³ sol(o) ét || capút inter núbila cóndit
(*Verg. Aen. IV, 174-177*).
- 77) Flére, licét certé: || flendó diffúndimus íram:
pér sinúm lacrimaé, || flúminis ínstár, eúnt.
Hás solás habeo || sémper, sémperque profúndo.
Húment incultaé || fónte perénne genaé (*Ovid.*).
- 78) Násцитур¹ éxiguús, || sed opés acquirit eúndo,
quáque venit, multás || áccipit ámnis aquás (*Ovid.*).
- 79) "Éxítus ín dubió (e)st: || audébimus³ última, -- díxit, --
...
cépimus aúendó || Gabiós quoque" (*Ovid.*).
- 80) Súmmum créde nefás || animánu praeférre pudóri
ét proptér vitám || vivéndi pérde're cáusas (*Juv.*).
- 81) Aút si tántus amór || scribéndi té rapit, aúde²
Caésaris invicti || res dicere, multa labórum
praémia látúrús (*Hor.*).
- 82) ... ergó || fungár¹ vice cótis, acútum
réddere quae ferrúm || valet éxsors ipsa secándi;
múnus et ófficiúm, || nil scribens ípse, docébo,
únde paréntur opés, || ...

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

² Сравнительная степень от *velox*.

³ Полуотложительный глагол, переводится действительным залогом.

- scribendí recté || saperé (e)st et principi(um) ét fons (*Hor.*).
 83) Ómne tulit punctúm, || qui míscuit útile dúlci
 léctōrém deléctandó parítérque monéndo (*Hor.*).
 84) Léx igítur Spartána || vetát secédēr(e) amántes,
 ét licet ín triviís || ád latús ésse suae,
 néc timor aút ullá (e)st || clausae tutéla puéllae,
 néc gravis aústēri || poéna cavénda viri (*Prop.*).
 85) Séd quoníam morés || totídém, totídémque figúrae;
 nón sunt iúdicíis || ómnia dánda meis (*Ovid.*).
 86) Quód datur éx facílí, || longúm male nútrit amórem.
 Míscendá (e)st laetís || rára repúlsa iocís (*Ovid.*).

Задание 3. Поставьте сказуемое в *Imperf. ind. act.*, *Futūrum I act.*, *Perf. ind. act.* Переведите: *Docendo discimus.*

Задание 4. Определите латинские корни в следующих русских словах и объясните их значение: императив, монумент, аккредитив, консерватор, консерватория, статус, статут, пункт, пунктир, пунктуальный, пунктуация, инерция, инертный, индустрия, индустриальный, ассимиляция, семинарий, семинария, семинарист, футуризм, меморандум, пакт, рацион, рационализм, инквизиция, инквизитор.

XVIII. Ablatīvus absolūtus

Задание 1. Сделайте грамматический разбор. Найдите и подчеркните оборот *Ablatīvus absolūtus*. Переведите всеми возможными способами.

1) *In Vergilio tamen neque apud divum Augustum gratia caruit neque apud populum Romanum notitia. Testes Augusti epistulae, testis ipse populus, qui auditis in theatro Vergilii versibus surrexit universus et forte praesentem spectantemque Vergilium veneratus est¹ sic quasi Augustum (Tac.).* 2) *Pudet dicere hac praesente verbum turpe (Ter.).* 3) *Relinquit animus Sextium gravibus acceptis vulneribus (Caes.).* 4) *Ulixem vocat Homerus urbis vastatorem, quia bello Troiano, astutiā suā captō Ilio et incensō, finem fecit (Cic.).* 5) *Ideo quia nihil decet invītā Minervā, ut*

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

aiunt, id est, adversante et repugnante natūra (*Cic.*). 6) Inter haec Alexander ad conducendum ex Peloponnēso militem Cleandro cum pecuniā misso, Lyciae Pamphylicaeque rebus compositis, ad urbem Celaenas exercitum admōvit (*Curt.*). 7) Alexander urbe in ditiōnem suam redactā Iovis templum intrat (*Curt.*). 8) ... Semper circumiecta nemōra petraeque, quantamcunque accepere vocem, multiplicāto sono referunt (*Curt.*). 9) Cn. Scipio delecto milite ad naves imposito quinque et triginta navium classe ire obviam hosti pergit. Altēro die ad statiōnem decem milia passuum distantem ab ostio Hibēri amnis pervēnit. Inde duae speculatoriae praemissae rettulere classem Punicum stare in ostio fluminis ..., itaque sublatis ancōris ad hostem vadit (*Liv.*). 10) Compluribus oppugnatis oppidis Caesar, ubi intellexit frustra tantum laborem sumi neque hostium fugam captis oppidis reprimi, statuit expectandum classem (*Caes.*). 11) His constitutis rebus ... tertia fere vigilia naves solvit ...; ipse hora diēi circiter quartā cum primis navibus Britanniam attigit atque ibi in omnibus collibus expositas hostium copias armatas conspexit. ... Ad horam nonam in ancōris expectavit. Intērim legatis tribunisque militum convocatis, et ... ostendit monuitque ...; his dimissis et dato signo et sublatis ancōris ... aperto ac plano litore naves constituit (*Caes.*). 12) Aliēnos agros irrigas tuis sitientibus (*nozoa.*). 13) Duobus litigantibus (certantibus) tertius gaudet. 14) Odor rosarum manet in manu, etiam rosā remōtā (*Erasm.*). 15) Diis bene iuvantibus (*Cic.*). 16) Praesenti mālō perterritus mente excidisti tuā (*Apul.*). 17) Caesi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naves, donec sidente paulatim metu, occupato iuxta colle defensi mox irrupere (*Tac.*). 18) Ambo gravi senatus consulto damnati pulsique, quamvis concesso aliis reditu, in eadem poenā retenti sunt. Accusatorum ingenium et opes et exercita malis artibus potentia timebantur (*Tac.*). 19) Saēpe premēnte deo || fert deus alter opem (*Ovid.*). 20) ... maneo, qualis || Troia durante manebam (*Ovid.*). 21) Successore novo || vincitur omnis amor (*Ovid.*). 22) ... irata || Pallade mancus crit (*Ovid.*). 23) His rebus gestis omnibus de causis Caesar pacatam Galliam existimavit; superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis, atque ita inita hieme in Illyricum profectus est¹. 24) Maris ... tranquillitas intellegitur nullā ne minimā quidem aurā fluctus commovente (*Cic.*). 25) Femina ... supposito ... gravem vertice portat aquam (*Ovid.*). 26) Dux fugit ustis navibus (*Hor.*).

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

- 27) Séd bene cónsuluit || castó Deus aéquus amóri:
 vérsa (e)st in cinérem || sóspíte Tróia viró (*Ovid.*).
- 28) Quémque vocánt aliaé || vultúm rigídúmque trucémque,
 pró rigídó, Phaedrā || iúdíce, fórtis erát (*Ovid.*).
- 29) Néschio, quó miséraé || túrbine méntis agór.
 Út rapit in praecéps || domínúm, spumántia frustra
 fréna reténtantém, || dúrior¹ óris equús:
 út subítús, própe iám || prensá tellúre, carinam
 tángentém portús || véntus in álta rapít.
 Síc me saépe refért || incérta Cupidínis aúra;
 nótaque púrpureús || téla resúmit Amór
 (*Ovid. Amor. II, 9*).
- 30) Vid(i) ego núper equúm, || contrá sua víncla tenácem,
 óre relúctantí || fúlminis íre modó.
 Cónstitit, út primúm || concéssas sénsit habénas,
 frénaqu(e) in éffúsá || láxa iacére iubá.
 Nítimur² in vetítum || sempér, cupímúsque negáta.
 Síc intédictis || immínet aéger aquis.
 Quidquid sérvatúr, || cupímús magis: ípsaque fúrem
 cúra vocát. Paucí, || quód sinit álter, amánt
 (*Ovid. Amor. III, 4*).
- 31) Séd nequé fulvús || mediá tam saévus in írā,
 fúlmineó rabídós || cúm rotat óre canés;
 néc lea, cúm catúlís || lacténtibus úbéra praebet,
 néc brevis ignāró || vípéra laésa pedé,
 fémina quám, socii || deprénsā péllice lécti,
 árdet; et in vultú || pignóra méntis habét;
 in ferrúm flammásque || ruít: positóque decóre
 fértur, ... (*Ovid. Ars II, 373-380*).
- 32) Súnt, quibus ingráté || timíd(a) indulgéntia sérvit:
 ét, si núllo subést || aémulá, lánguet amór.
 Lúxuriánt animí || rebús, plerúmque secúndis;
 néc facíle (e)st aequá || cómmóda ménte pati.
 Út lēvis ábsumptís || paulátim viríbus ignis
 ípse latét, summó || cánet in ígne cinís:

¹ Сравнительная степень от *durus*.

² Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

- séd tamen éxinctás || admóto súlfure flámmas
 invēnit; ét lumén, || quód fuit ánte, redít (*Ovid. Ars II*).
- 33) Ést pia Pénelopé, || lustris erránte duóbus,
 ét totidém lustris || bélla gerénte viró (*Ovid.*).
- 34) ... incertús || péctora vérsat amór.
 Ét qui(a) amáns sempér, || quód timet, ésse putát.
 Púlsantúr trepidí || córde micánte sínus (*Ovid.*).
- 35) Blánda quiés furtím || victís obrépsit océllis,
 ét cadit á mentó || lánguīda fácta manús (*Ovid.*).
- 36) Hínc Ceréris ludí: || non ést opus índice causae;
 spónte deae munús || prómeritúmque patét.
 Pánis erát primís || viridés mortálibus hérbac,
 quas tellús nulló || sóllicitánte dabát;
 ét modo cárpebánt || viváx e caéspite grámen,
 núnc epulaé tenerá || frónde cacúmen eránt.
 Póstmódo gláns notá (e)st: || ben(e) erát iam glánde repértā,
 dúraque mágnificás || quércus habébat opés.
 Príma Cerés homin(e) ád || meliór(a)¹ aliménta vocátó
 mútavit glandés || útilióre² cibó.
 Ílla iugó taurós || collúm praebére coēgit:
 túm primúm solés || éruta vídit humús (*Ovid. Fast. IV*).
- 37) Vértit itér caelóque || petít terrénā relicto
 néc se dissimulát: || tantá (e)st fidúcia fórmac.
 Quae quamquám iustá (e)st, || curá tamen ádiūvat íllam
 pérmulcétque comás ... (*Ovid. Met. II, 730-733 – o Гермесе*).
- 38) ... fugít retró
 levís iuvéntas ét decor, áridá
 pellénte láscivós amóres
 cánitié facilémque sómnum (*Hor. Carm. II, 11, 5-8*).
- 39) Tántalus á labris || sitiéns fugiéntia cáptat
 flúmina. – Quid ridés ? || Mutátó nómine dé te
 fábula nárratúr (*Hor. Serm. I, 1*).
- 40) Hínc omnés pendét || Lucílius, ...
 mútatis tantúm || pedibús numerisque, facétus,
 émunctae narís, || durús compónere vérsūs.

¹ Сравнительная степень от *bonus*.

² Сравнительная степень от *utilis*.

Nám fuit hóc vitiósus: || in hóra saepe ducéntos,
 út magnúm, versús || dictábat stáns ped(e) in úno
 (*Hor. Sermon. I, 4*).

- 41) ... haec ego mecum
 còmpressis agitó || labris; ubi quid datur óti,
 inclúdó chartis. || Hoc ést mediócribus illis
 éx vitiis unúm (*Hor. Sermon. I, 4*).
- 42) Lénior ét meliór || fis, áccedénte senécta ?
 Quid t(e) exémtā iuvát || spinis de plúribus únā ?
 Vivere sí recté || nesciús, decéde peritis (*Hor. Epist. II, 2*).
- 43) Réddere qui vocés || iam scit puer ét pede céro
 signat humúm, gestít || paribús conlúder(e) et íram
 còlligit ác ponít || temer(e) ét mutátur in hóras.
 Ínberbis iuvenís, || tandém custóde remóto,
 gaúdet equis canibúsqu(e) || et apríci grámíne cámpi,
 cércus in vitiúm || flectí, monitóribus áasper,
 útiliúm tardús || provísor, pródigus aéris,
 súblimis cupidúsqu(e) et || amáta relínquere pérnix.
 Cónversis studiis || aetás animúsque virilis
 quaérit opés et amicitías, || insérvit honóri
 (*Hor. Ars poë. 158-167*).
- 44) Múlta seném circúmveniúnt || incómmoda, vél quod
 quaérit et ínvéntis || miser ábstinet ác timet útí,
 vél quod rés omnés || timidé gelidéque minístrat,
 dílatór, spe lóngus, || inérs avidúsque futúri,
 díffícilis, querulús, || laudátor témporis ácti
 sé pueró, castigatór || censórque minórum¹
 (*Hor. Ars poë. 169-174*).
- 45) Tú nihil invítá || dicés faciésve Minérvā:
 íd tibi iúdictiúm (e)st, || ea méns (*Hor. Ars poë. 385-386*).
- 46) Haec ego nón rumóre || maló, non aúgure dóctus;
 víd(i) ego: mé, quaesó, || téste negáre potés ? (*Prop.*).
- 47) Saép(e) ego múlta tuáé || levitátis dúra timébam
 hác tamen éxceptá, || Cýnthia, pérfidia (*Prop.*).
- 48) Íll(e) eti(am) ábreptá || desértus cóniũg(e) Achíllēs
 céssar(e) in tectis || pértulit arma suá (*Prop.*).

¹ Сравнительная степень.

- 49) Át dum démissís || suppléx cervícibus íbam,
dicebár sicco || viliór¹ ésse lacú (*Prop.*).
- 50) Míles depósitís || annósus sécubat ármis,
grándaevíque negánt || dúcer(e) arátra bovés,
pútris et ín vacuá || requiéscit návis haréna,
ét vetus ín templó || béllica páрма vacát:
át m(e) ab amóre tuó || dedúcet nùlla senéctus,
sív(e) ego Títhonús || sív(e) ego Néstor eró
(*Prop. II, 25, 5-10*).
- 51) Núnc mihi, sí quā² tenés, || ab origine dicere primā
íncepe: súspensís || aúribus ísta bibám.
Sícín e(am) íncomptís || vidísti flére capillis
íllius éx oculís || múlta cadébat aquá ? (*Prop. III, 6, 7-10*).
- 52) Vénturám meliús || praeságit návita mórtém,
vúlneribús didicít || míles habére metúm.
Íst(a) ego praeteritá || iactávi vérba iuventā:
tú nunc éxempló || disce timére meó (*Prop. III, 11, 5-8*).
- 53) Át nunc désertís || cessánt sacrária lúcis:
aúr(um) omnés victá || íám pietáte colúnt.
Aúro púlta fidés || auró venália iúra,
aúrum léx sequitúr³, || móx sine lége pudór
(*Prop. III, 13, 47-50*).
- 54) Mé quoque pér talós || Venerém quaerénte secúndos
sémper dámnosí || súbsiluére canés (*Prop.*).
- 55) Fúlminat íll(a) oculís || et, quántum fémina, saévit,
spéctaclúm captá || néc minus úrbe fuit (*Prop.*).
- 56) Ómnibus ín terrís, || quae súnt a Gádibus úsque
Aúror(am) ét Gangén, || paucí dinóscere póssunt
véra bon(a) átu(e) illís || multúm diversá, remótā
érroris nebulá. || Quid ením ratióne timémus
aút cupimús ? Quid tám || dextró pede cóncípís ? (*Juv. X, 1-6*).
- 57) ... densaé || cael(um) ábscondére tenébrae
núb(e) uná subitúsqu(e) || antémnas ímpulit ígnis.

¹ Сравнительная степень.

² *quia* = *quae* (f. Sg.).

³ Отложительный глагол переводится действительным залогом.

- ... || iam deficientibus austris
spēs vitae cum solē || redit ... (*Juv. XII, 67-70*).
- 58) Exemplō quodcūque || malō committitur, ipsi
displicet auctōri. || Primā (e)st haec ultio, quod se
iudice nemo nocens || absolvitur (*Juv. XIII, 1-4*).
- 59) Magna quidē, sacris || quae dat praecēpta libellis,
victrix fortunae || sapientia: ducimus autem
hōs quoque felices, || qui ferr(e) incōmmoda vitae
nec iactare iugū || vitā didicere magistrā (*Juv. XIII, 19-22*).
- 60) Mobilis est variā (e)st || fermē natūra malōrum.
Cum scelus admittunt, || superest constantia; quid fas
atque nefās, tand(em) incipiunt || sentire peractis
criminibus (*Juv. XIII, 236-239*).
- 61) Nam genus hoc vivō || iam decrescēbat Homēro;
tērra malos hominēs || nunc educat atque pusillos.
Ergo deus, quicūque || aspexit, ridet et odit
(*Juv. VI, 69-71*).
- 62) Solis praeterea || testandī militibus ius
vivo patrē datūr; || nam, quae sunt pāta labōre
militiae, placuit || non ess(e) in corpore cēnsus,
ōmne tenet cuius || regimēn pater (*Juv. XVI, 51-54*).
- 63) Persius expōnit || causām; ridetur ab ōmni
cōventū; laudat || Brutum laudatque cohōrtem,
sol(em) Asiae Brut(um) appellat || stellāsque salūbres
appellat comitēs || excēpto Rēge (*Hor. Ser. I, 7*).
- 64) Ista vetūs pietās, || aevō moritūra futuro,
rūstica Sātūrnō || régna tenēte, fuit
(*Ovid. Her. IV, 131-132*).

Задание 2. Сделайте разбор, переведите. Замените *infinitivus* личной формой глагола в *Praesens* и *Perf. ind. act.*: *Cenā comēsā venīre* (погов.). *Compressis manibus sedēre* (погов.). *Tecto latēre abscedēre* (погов.).

Задание 3. Определите латинские корни в следующих русских словах и объясните их значение: интервент, интервенция, интервокальный, интерлингвистика, интерлюдия, интермедия, интернат, интернациональный, университет, универсальный.

универсал, презентация, декорум, декорация, кондуктор, конгломерат, редактор, мультипликация, электорат, класс, классификация, спекулянт, спекуляция, креатура, инспектор, репрессия, ремиссия, эмиссия.

Задание 4. В указанных фразах из задания 1 замените оборот *Ablatīvus absolutus* придаточным предложением: 2, 7, 12, 13, 14, 21.

XIX. Plusquamperfectum indicatīvi activi et passīvi

Задание 1. Проспрягайте в *Plusquamperfectum ind. act. и pass.* приведенные ниже глаголы. Какие основы следует использовать? Дайте перевод: *notāre, finīre, docēre, tangēre, vidēre, agēre, dare, percipere, dividere, sumere, sentire.*

Задание 2. Определите форму данных ниже глаголов: лицо, число, время, наклонение, залог. Найдите глаголы в словаре, переведите каждую форму: *venisti, veniebant, venerant; scripsērant, scripsit, scribebat; gerebātur, gessimus, gesserātis, gestum est, gesta erant; motus erat, movistis, movēbas, movebāris, movēram, moti sumus; fecimus, fecisti, fecerāmus, facta sunt, facta est, factum erat, facta erant, faciebat, faciebantur; mittebar, misi, missus sum, miserāmus, mittebāmus, missi sumus, miserunt, missae sunt.*

Задание 3. Сделайте полный грамматический разбор и переведите. Объясните употребление форм *Plusquamperfectum*.

- 1) *Quae fuerant vitia, mores sunt (Sen.).* 2) *Forte erat vis magna venti versa in hostem (Liv.).* 3) *Ad me scripsērat de nummis curandis (Cic.).*
- 4) *Gravis autumnus omnem exercitum valetudine temptaverat (Caes.).*
- 5) *Magnitudo belli, quod ab opulentissimis¹ Eurōpae Asiaeque regibus in spem totius orbis occupandi gerebātur, Graeciae quoque et Cretae armā commoverat (Curt.).* 6) *Dederat me senātus advocātum provinciae Raetiae contra Baebium Massam (Plin. J.).* 7) *Me, qui liber fueram, servum fecit, e summō - infimum (Plaut.).* 8) *Brutus consul collēgam sibi comitiis centuriātis creāvit P. Valerium, quō adiutōre reges eiēcērat (Liv.).*
- 9) *Bellum Iudaicum Flavius Vespasianus (ducem cum Nero delegerat)*

¹ Превосходная степень от *opulens*, *-ntis*.

administrābat (*Tac.*). 10) Magna multitūdo undīque ex Galliā perditōrum homīnum latronumque convenērat (*Caes.*). 11) Vocabūla plerāque translāta alia a coloribus, alia a vi quādam (*Varro*). 12) Appius ad me bis terve littēras misērat (*Cic.*). 13) Quibus cognītis rebus Pompeius depositō adeundae Syriae consiliō, pecuniā societatibus sublātā et a quibusdam privātis sumptā et aeris magnō pondēre ad militārem usum in naves imposītō duobusque milibus homīnum armātis, partim quos ex familiis societātum delegērat, partim a negotiatoribus coēgērat, quosque ex suis quisque ad hanc rem idoneos existimābat, Pelusium pervēnit (*Caes. Civ. III, 103*). 14) Alexander his, qui littēras attulērant, respondit, Darēum sibi aliēnā promittēre: quod totum amisērat, velle partīrī; leges autem a victoribus dicī, accīpī a victis (*Curt.*). 15) Testamentum palam fecērat Cyrus et illum herēdem et me scripsērat (*Cic.*). 16) Quis hoc putavērat praeter me? (*Cic.*). 17) Quibus rebus permōta civitas atque immutāta urbis facies erat. Ex summā laetitiā atque lasciviā, quae diuturna quies peperērat, repente omnis tristitia invāsīt: festināre², trepitāre², neque loco neque homīni cuiquam satis credēre², neque bellum gerēre², neque pacem habēre², suo quisque metu pericūla metīrī³ (*Sall. Cat. 31, 1*). 18) Interea Manlius in Etruria plebem sollicitāre², egestāte simul ac dolōre iniuria novārum rerum cupidam, quod Sullae dominationē agros bonāque omnia amisērat, praeterea latrōnes cuiusque genēris, quorum in eā regiōne magnā copia erat, nonnullos ex Sullānis coloniis (*Sall.*). 19) Saepe temptantes agros alia, deinde alia loca petivērant (*Sall.*). 20) Principio aestātis, quā haec gerebantur, in Hispaniā quoque terrā marique coeptum bellum est. Hasdrūbal ad eum navium numērum, quem a fratre instructum paratumque accepērat, decem adiēcit (*Liv. XXII, 19*). 21) Ancus, demandātā curā sacrōrum flaminibus sacerdotisque aliis, exercitū novō conscriptō ... urbem Latinōrum vi coepit [et more regum priōrum], qui rem Romānam auxērant hostibus in civitatem accipiendis, multitudinem omnem Romam tradūxit et ... Aventinum novae multitudini datum (est.). ... Carcer ad terrōrem increscentis audaciae mediā urbe imminens foro aedificātur. Nec urbs tantum hōc rege crevit, sed etiam ager finesque: ... in ore Tibēris Ostia urbs condīta, ... egregiēque rebus bellō gestis aedes Iovis Feretrii amplificāta (*Liv. I, 33*). 22) In conspectū consūlis singūli a

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

² Infinitivus historicus (descriptivus).

³ Inf. historicus отложительного глагола, переводится действительным залогом.

pluribus violabantur, metusque omnis et periculum in creditores a debitoribus vertērant (*Liv. II, 27*). 23) Galli novā rē trepidi arma capiunt iraque magis quam consilio in Romanos incurrunt. Iam vertērat Fortūna, iam deorum opes humanaque consilia rem Romanam adiuvabant. Igitur primo concursū haud maiore momento fusi Galli sunt, quam ad Aliam vicērant (*Liv. V, 49*). 24) Ad aliquantum iam altitudinis excitata erant moenia (*Liv. XXIX, 18*). 25) Ad spectaculum consederant, et praeco cum tubicīne, ut mos est, in mediam aream, unde sollemni carmine ludicrum indicī solet, processit et tubā silentio factō pronuntiat: "Senātus Romanus et T. Quinctius imperator Philippo rege Macedonibusque devictis liberos, immunes suis legibus esse iubet Corinthios". Percensuerant omnes gentes, quae sub ditione Philippi regis fuerant (*Liv. XXXIII, 32*). 26) Ducebat ipse rex antesignanos, et dum incautius¹ subit, saxo crus eius effligitur. Innixus tamen telō, nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat, irā quoque accensus, quod duo in obsidione urbis eius vulnera acceperat (*Curt. IV, 6*). 27) Ipse [Alexander] in iugum editi montis ascendit multisque collucentibus facibus patrio more sacrificium deis praesidibus loci fecit. Iamque tertium, sicut praeceptum erat, signum tubā miles acceperat, itinēri simul parātus ac proelio: ... oriente luce pervenerunt ad angustias, quas occupare decreverant. Darēum triginta inde stadia abesse praemissi indicabant. Tunc consistere agmen iubet, armisque ipse sumptis aciem ordinat (*Curt. III, 8*). 28) Ceterum ipse (Darēus) et vatum responsō, quod edebatur in vulgo, et speciē, quae per somnum oblata erat, admōdum laetus castra ad Euphratē movēri iubet (*Curt. II, 3*). 29) Tum vero ceteri dissipantur metū et, quā cuique ad fugam patēbat via, erumpunt, arma iacentes, quae paulo ante ad tutelam corporum sumpserant: adeo pavor etiam auxilia formidat (*Curt.*). 30) Sed iam castra Darēi quoque (hostis) victor intraverat omni quidem opulentiā ditia. Ingens auri argentique pondus, non belli, sed luxuriae apparātum, diripuērant milites. ... Passim strāta erant itinēra sarcinis, quas ... avaritia contempsērat (*Curt. III, 11*). 31) Ac primo caligine, quam fumus effuderat, obscurante lucem, insidiarum metū substitit (Alexander); deinde, ut speculatores praemissi tuta omnia nuntiaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis praemisit, cuius altitudo primo summa equorum pectora, mox, ut in medium alveum ventum est, cervices quoque acquabat (*Curt. IV, 9*). 32) Ceterum eō senātus diē, quō

¹ Наречие в сравнительной степени.

de imperiō Vespasiāni censēbant, placuērat mittī ad princīpem legātos
(Tac.). 33) Eius regnum anīmo iam invasērat *(Sall. Jug. 20)*. 34) Nihil
novī novus annus attulērat *(Liv.)*. 35) Numquam ante hunc diem meis
ocūlis eam ... vidēram *(Ter.)*. 36) O miram memoriā, Pompōni, tuā !
At mihi ista excidērant *(Cic.)*. 37) Excidērat pacis mentio ex omnium
anīmīs *(Liv.)*. 38) Ante solem exorientem ... in palastrā venēras
(Plaut.). 39) Quod celeritāte itinēris profectum erat, id mora corrūpit
(Liv.). 40) Captum oppīdum est cum ingenti praeda, quamquam
pleraque a dominis de industriā corrupta erant *(Liv.)*. 41) Sātūrnūs regnīs
|| á Iove pūlsus erāt *(Ovid.)*.

- 42) Póstēra dépulērat || stellās Auróra micāntes:
cónveniunt popūli || sacrūm Mavórtis in árvm
cónsistuntque iugīs; || medió rex ipse resédit
ágmīne pūrpureús || sceptróqu(e) in signis ebúrno
(Ovid. Met. VII, 100-103).
- 43) Tálībus átu(e) aliīs || longúm sermónībūs illi
implēvere diēm: || lucis pars óptīma mēnsae
ést data, nóx somnīs; || iubar aúreus éxtulērat sol;
flábat adhúc Eurús || reditúraque véla tenēbat
(Ovid. Met. VII, 661-664).
- 44) Ét formósus erás, || et mé mea fáta trahēbant:
ábstulērant ocūli || lúmīna nóstra tuí.
Pérfide, sénsisti: || quis enīm bene célat amórem ?
Éminet indicíó || pródíta flámma suó
(Ovid. Her. XIII, 35-38).
- 45) Úrsa per incultós || errábat squálida móntes,
quae fuérát summó || núper amáta Ioví
(Ovid. Fast. II, 181-182).
- 46) Últīma Tárquiniús || Románae géntis habēbat
régna, vir iniustús, || fórtis ad árma tamén.
Cépērat híc aliás, || aliás evértērat úrbes,
ét Gabiós turpi || fécērat árte suós
(Ovid. Fast. II, 687-690).
- 47) Iám dedērát cantús || lucis praenúntius áles
cúm referúnt iuvénés || ín sua cástra pedém
(Ovid. Fast. II, 767-768).
- 48) Ét tamen ánte omnés || Martém coluere prióres;
hóc dedērát studiīs || béllica túrba suís *(Ovid. Fast. III)*.

- 49) Nondum tradiderat || victas victoribus artes
Graecia, facundum || sed male forte genus:
qui bene pugnabat, || Romanam noverat artem;
mittere qui poterat || pila, desertus erat
(Ovid. Fast. III, 101-104).
- 50) Ecce deas vidi, || non quas praecceptor arandi
viderat ...
nec quas Priamides || in aquosae vallibus Idae
contulit: ex illis || sed tamen una fuit,
ex illis fuit una, || sui germana mariti;
haec erat, agnovi, || quae stat in arce Iovis.
Horrueram tacitoque || animum pallore fatar;
tum dea, quos fecit, || sustulit ipsa metus.
Namque ait: "O vates, || Romani conditor anni,
ause¹ per exiguos || magna refert modis,
ius tibi fecisti || numen caeleste videndi,
cum placuit numeris || condere festa tuis:
...
Iunius a nostris || nomine nomen habet"
(Ovid. Fast. VI, 13-26).
- 51) Valle sub umbrosa || locus est aspergine multa
uvius ex alto || desiliens aquae.
Tot fuerant illic, || quot habet natura, colores,
pictaque dissimili || flore nitabat humus.
Quam simul aspexit, || "Comites, accedite, – dixit, –
et mecum plenus || flore referte sinus"
(Ovid. Fast. IV, 427-432).
- 52) Filius huius erat || primus lascivus in aevo,
addideratque || annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi || vulpem convallae salicti:
abstulerat multas || illa cohortis aves (Ovid. Fast. IV, 701-704).
- 53) Gens fuit et campis || et equis et tuta sagittis
et circumfusus || invia fluminibus;
addiderant animos || Crassorum funera genti,
cum periit miles || signaque duxque simul
(Ovid. Fast. V, 581-584).

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

- 54) Cincta premébantúr || trucíbús Capitólia Gállis:
 féccerat óbsidió || iám diutúrna famém.
 Iúppīter, ád soliúm || supēris regále vocátis,
 "Incīpe", – áit Martí; || prótinus ille refért
(Ovid. Fast. VI, 351-354).
- 55) Sic caníbús catúlós || simílés, sic mátrībús haédos
 nóram; sic parvís || compónēre mágna solébam.
 Vér(um) haec [Roma. – Л.Д.] tánt(um) aliás || intér caput
 éxtūlit úrbes,
 cuántum lénta solént || intér vibúrna cupréssi
(Verg. Ecl. I, 22-25).
- 56) Saépībús ín nostrís || parvám te róscída mála –
 dúx ego véster erám || – vidí cum mátre legéntem.
 Álter ab úndecímó || tum mé i(am) accépērat ánnus,
 iám fragílés potēr(am) áb || terrá contingēre rámos.
 Út vid(i), út perí(i), || ut mé málus ábstūlit érror !
(Verg. Ecl. VIII, 37-41).
- 57) Aúdiērás, et fáma || fúit; sed cármīna tántum
 nóstra valént, Lycidá, || tēl(a) inter Mártia, cuántum
 cháoniás dicunt || aquílá veniénte colúmbas
(Verg. Ecl. IX, 11-15).
- 58) Nón s(um) ego, qui fuērám: || mutát via lónga puéllas.
 Quántus in éxiguó || témpōre fúgit amór *(Prop. I, 12).*
- 59) Át non sic Ithací || digréssu móta Calýpso
 désertís olím || flévērat aéquorībús:
 múltos illa diés || incómp̄tis maésta capíllis
 sédērat, iniustó || múlta locúta¹ saló,
 ét quamvís numquám || post haéc visúra dolébat
 illa tamén longae || cónscia laétitiaé *(Prop. I, 15, 9-14).*
- 60) Haéc di cóndidēránt, || haec dí quoque moénia sérvant:
 vix timeát² salvó || Caésare Róma Iovém *(Prop. III, 11).*
- 61) Méns Bona, sí quā³ de(a) és, || tua m(e) ín sacrária dóno:
 éxcidēránt surdó || tót mea vóta Ioví *(Prop. III, 24).*

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

² Praesens conjunctivi activi.

³ quā = quae (f. Sg.).

62) Iámque diés mediús || tenués contráxerat úmbras;
ínque parí spatió || vésper et órtus eránt (*Ovid. Ars III*).

Задание 4. Замените конструкцию в предложениях 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 15, 24 из задания 3. Переведите.

Задание 5. Назовите русские слова, этимологически связанные с латинскими глаголами, указанными в задании 1.

XX. Futūrum II activi et passivi

Задание 1. Проспрягайте приведенные ниже глаголы в *Futūrum II act.* и *pass.* Какие основы нужно использовать? Дайте перевод: sanāre, legēre, retinēre, conficēre, nomināre, flere, vincēre, creāre, tradēre, munīre, delēre, consentīre.

Задание 2. Определите форму данных ниже глаголов: лицо, число, время, наклонение, залог. Найдите глаголы в словаре, каждую форму переведите: dabis, dedēro, datum erit, dabuntur; victi erunt, vicerimus, vincēmus, vincētur, vincēbas, vincebātis, vicēram, vicisti, victus est, victa erant; delevērit, delevērat, delēvit; delētus est, delēta erat, delētum erit, delēta sunt, delebitur; vocābor, vocāvisti, vocātus eram, vocāti sunt, vocaverātis, vocātae eritis, vocabitis, vocaveris; duxēras, duxēris, duxisti, ducēbam, ducēbar, ducar, ducēris, ductum est, ducta erat, ducta erunt, ductus eris, ducti sumus.

Задание 3. Сделайте грамматический разбор. Переведите. Объясните использование *Futūrum II*.

1) Ut sementem fecēris, ita metes (*нозов.*). 2) Cognītus (erit) per te ipsum, quae tua natūra est, dignum tuā amicitia iudicābis (*Cic.*). 3) Si istam semel amisēris libertātem, haud facile in eundem rursum restitues locum (*Plaut.*). 4) Tunc fidem fallam, tunc inconstantiae crimen audiam, si ... non praestitēro promissum (*Sen.*). 5) Ubi hoc exemplō per senātūs decretum consul gladium eduxērit, quis illi finem statuet aut quis moderabitur? (*Sall.*). 6) Quidquid ēgēro, continuō scies (*Cic.*). 7) Non modo poēnam non extimescet, qui mihi vim attulērit, sed etiam gloriam

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

sperābit a latrōnum gregibus et praemia (*Cic.*). 8) Si perdidērit Phidias statuam, protinus altēram faciet (*Sen.*). 9) Emoriari¹, si non hanc uxōrem duxēro (*Ter.*). 10) Amas Egnatium Marcellinum atque etiam mihi saepe commendas; amābis magis commendabisque, si cognovēris eius recens factum (*Plin. J.*). 11) Lac gallinaceum si quacsiēris, invenies (*Petr.*). 12) Si magistratūs hoc sciērint, ibis in crucem (*Petr.*). 13) Qui erit rumor, id si fecēris ! (*Ter.*). 14) Resistes autem, adversus famam rumoresque hominū si satis firmus stetēris, si te neque collēgae vana gloria neque tua falsa infamia movērit. Veritatem laborāre nimis saepe aiunt, extingui numquam: gloriam qui spreverit, veram habēbit. ... Omnia non properanti clara certaque erunt, festinatio imprōvida est et caeca (*Liv. XXII, 39*). 15) Qui prior strinxērit ferrum, eius victoria erit (*Liv.*). 16) Áb ali(o) expectēs, || áltēri quód fecēris (*P. Syr.*).

17) Quin etiám famá (e)st, || cum crástina fúlsērit Éos,
té dare núbiferis || línea véla Notís (*Ovid. Her. III, 57-58*).

18) Dónece eris felix, || multós numerābis amícos;
tēpora sí fuerint || núbila, sólus eris (*Ovid.*).

19) Páscitur ín vivís || Livór: post fáta quiéscit,
cúm suus éx meritó || quémque tuétur¹ honós.
Érg(o) etiám, cum mé || suprémus adédērit ignis,
vivám: pársque mei || múlta supérstes erit (*Ovid.*).

20) Séd non, cui dedēris || a lítōre cárbasa, vénto
útendúm, medió || cúm potiére¹ fretó.
Dúm novus érrat amór, || virés sibi cólligat úsu:
sí bene nútriēris, || tēmpōre firmus erit
(*Ovid. Ars II, 337-340*).

21) Quám cito, mé misérúm ! || laxántur córpōra rúgis,
ét perit, ín nitidó || qui fuit óre, colór.
Ánguibus éxuitúr || tenuí cum pélle vetústas;
néc faciunt cervós || córnua iacta senés.
Nóstra sin(e) auxílio || fugiunt bona. Cárpíte flórem:
quí nisi cárptus erit, || túrpiter ípse cadét
(*Ovid. Ars III, 73-80*).

22) Múnēra, créde mihi, || capiunt homínésque Deósque:
plácātúr donís || Iúppiter ípse datís.

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

- ... Stultus quoque munere gaudet¹.
 Ipse vir, accepto || munere, mutus erit.
 Sed semel est custos || longum redimendus in annum:
 saepe dabit, dedit || quas semel, ille manus.
 Credula si fueris, || aliae tua gaudia carpent;
 et lepus hic aliis || exagitatus erit (*Ovid. Ars III, 653-662*).
- 23) Pallada nunc pueri || teneraeque orate puellae;
 qui bene placuit || Pallada, doctus erit (*Ovid. Fast. III*).
- 24) Nox ubi transierit, || caelumque rubescere primo
 coeperit, et tactae || rore queruntur² aves,
 semestramque facem || vigilata nocte viator
 ponet, et ad solitum || rusticus ibit opus
 (*Ovid. Fast. IV, 165-168*).
- 25) Proxima victricem || cum Rom(am) inspexerit Eos
 et dedit Phoebo || stella fugata locum,
 Circus erit pompa || celebris numeroque deorum,
 primaque ventosis || palma petetur equis
 (*Ovid. Fast. IV, 389-392*).
- 26) Luce secutura || tutos pete, navita, portus:
 ventus ab occasu || grandine mixtus erit
 (*Ovid. Fast. IV, 625-626*).
- 27) Omnes hi metuunt || versus, odere poetas.
 "Faen(um) habet in cornu, || longe fuge; dummodo risum
 excutiat³ sibi, non || hic cuiquam parcet amico
 et quodcumque semel || chartis illaverit, omnes
 gestiet a furno || redeuntis scire lacumque
 et pueros et anus". || Agedum pauc(a) accipe contra
 (*Hor. Serm. I, 4, 33-38*).
- 28) "... mi satis est, si
 tradit(um) ab antiquis || morem servare tuamque,
 dum custodis egēs, || vitam famamque tuam²
 incolumem possum; || simul ac duraverit aetas,
 membr(a) animumque tuum, || nabis sine cortice". Sic me
 formabat puerum || dictis et ... (*Hor. Serm. I, 4, 116-121*).

¹ Подуотложительный глагол, переводится действительным залогом.

² Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

³ Praesens conjunctivi activi.

- 29) "... quae tua virtus,
expugnabis: et ... eoque
difficilis aditus || primos habet". "Haud mihi dero:
muneribus servos || corrumpam; non, hodie si
exclusus fuero, || desistam; tempora quaeram,
occurr(am) in triviis, || deducam. Nil sine magno
vita labore dedit || mortalibus" (*Hor. Serm. I, 9, 54-60*).
- 30) ... nonumque prematur¹ in annum
membranis intus || positus: delere licebit,
quod non edideris, || nescit vox missa reverti
(*Hor. Ars poë. 388-390*).
- 31) Ignoscēs igitur, || si quid tibi triste libelli
attulerint nostri: || culpa timoris erit (*Prop. I, 11*).
- 32) Nunc est ira recens, || nunc est discedere tempus:
si dolor affuerit, || crede, redibit amor (*Prop. II, 5*).
- 33) Qui videt, is peccat; || qui te non viderit ergo,
non cupiet: facti || lumina crimen habent (*Prop. II, 32*).
- 34) Tum tibi pauca suo || de carmine dictat Apollo
et vetat insanō || verba tonare foro.
Militiam Venēris || blandis patiere² sub armis
et Venēris puēris || utilis hostis eris.
Nam tibi victricēs, || quascūque labore parasti,
eludet palmās || una puella tuās;
et bene cum fixum || mento discussēris uncum,
nil erit hoc: rostrō || te premet ausa³ suo.
Illius arbitrio || noctem lucemque videbis,
gutta quoqu(e) ex oculis || non nisi iussa cadet (*Prop. IV, 1*).
- 35) ... "Omnis enim res,
virtus, fama, decus, || divin(a) humanaque pulchris
divitiis parant; || quas qui construxerit, ille
clarus erit, fortis, || iustus." – "Sapiensne?"
(*Hor. Serm. II, 3, 94-97*).
- 36) Si Paris ex Graecis || uxorem duxerit oris,
excidium Troiae || ducet et omne malum (*Troilus I, 383*).

¹ Praesens conjunctivi activi.

² Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

³ Полуотложительный глагол, переводится действительным залогом.

37) *Hérédém tibi mé, Catúlle, dícis.*

Nón crēdám, nisi légéró, Catúlle (Mart. 12, 73).

Задание 4. Назовите русские слова, этимологически связанные с латинскими глаголами, указанными в задании 1.

XXI. Глаголы, сложные с esse

Задание 1. Запишите глаголы, образованные от глагола *esse* при помощи приставок. Запомните их. Один глагол – на выбор – спрягайте во всех временах *Indicatívi*.

Задание 2. Сделайте грамматический разбор и переведите.

1) *Neque ingenium sine disciplinā, aut disciplīna sine ingenio perfectum artificem potest efficere (Vitr.).* 2) *Non offendebantur homīnes neque moleste ferēbant abesse a foro magistrātum (Cic.).* 3) *Nobīlis equus umbrā quoque virgae regitur, ignāvus ne calcāri quidem concitāri potest (Curt.).* 4) *Sine virtūte nego beātam vitam posse constrāre (Sen.).* 5) *Non potest gratis constrāre libertas (Sen.).* 6) *Tantus amor florum et generandi gloria mellis apībūs inest (Verg.).* 7) *Cui prodest scelus, id fecit (Sen.).* 8) *Ex arēna funis effici non potest (нозов.).* 9) *Gallus in suo sterquilinio plurimum potest (нозов.).* 10) *Mālum consilium est, quod mutārī non potest (P. Syr.).* 11) *Per risum multum potēris cognoscere stultum (ср.-век. посл.).* 12) *Qui asinū non potest, stratum caedit (Petr. 45).* 13) *Signa autem temporū non potestis scire (Еванг.).* 14) *Non possumus ! (Еванг.).* 15) *Tantum possumus, quantum scimus (Фр. Бэкон).* 16) *Virtus nec erīpi nec subrīpi potest (Cic.).* 17) *Ille milvo volanti potērat ungues resecāre (Petr. 45).* 18) *Fas, iustum, pium, aequum subicī possunt honestāti (Quint.).* 19) *Democritus luminībūs amissis alba scilicet discernere et atra non potērat: an vero bona māla, aequa iniqua, honesta turpia, utilia inutilia, magna parva potērat, et sine varietāte colorū licēbat vivere beāte, sine notīōne rerum non licēbat (Cic.).* 20) *Illud animōrum corporumque dissimīle, quod animi valentes morbo temptārī non possunt, corpōra possunt, sed corpōrum offēnsiōnes sine culpā accidere possunt, animōrum non item, quorum omnes morbi et perturbatiōnes ex aspernatiōne ratiōnis evēniunt (Cic.).* 21) *Neque enim quod quisque potest, id ei licet (Cic.).* 22) *Mihi nihil libri, nihil littērae,*

nihil doctrīna prodest (*Cic.*). 23) Itāque in Curiōne hoc verissimē¹ iudicārī potest, nullā rē unā magis oratōrem commendārī quam verbōrum splendōre et copiā (*Cic.*). 24) At Darēus, nuntio de adversā valetudinē eius [= Alexandri] acceptō, celeritāte, quantam capere tam grave agmen potērat, ad Euphrāten contendit, iunctōque eō pontibus quinque tamen diēbus traiēcit exercitum, Ciliciam occupāre festinans (*Curt.*). 25) Audaciae quoque ... ratio minui potest (*Curt.*). 26) Res ad me deferebātur a puēro, qui non testem, non pignus iudicii exhibere potērat (*Curt.*). 27) Potest alio tempore, alio consule ... falsum aliquid pro vero credi (*Sall.*). 28) Nemo eōdem tempore adsēquī² potest magnam famam et magnam quiētem (*Tac.*). 29) Non omnia possumus omnes (*Verg.*). 30) Te intelligere, scio, quanti rei publicae intersit³, omnes copias in unum locum convenire (*Cic.*). 31) Magni interest meā, unā nos esse (*Cic.*). 32) Non illius magis interest, qui accēpit, quam meā, qui dedi (*Plin. J.*). 33) Nostrā interest scire, quae eventūra sunt (*Cic.*). 34) Vestrā (iudices) hoc maxime interest, non ex levitate testium causas honestōrum hominū ponderārī (*Cic.*). 35) Quis potest, mortem aut dolorem metuens, quorum alterum saepe adest, alterum semper impendit, esse non miser? (*Cic.*). 36) Nihil te fugere potuit (*Cic.*). 37) Qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequidquam sapit (*Cic.*). 38) Audāci incepto, praeter opiniōnem omnium, affuit fortuna (*Liv.*). 39) Dii hominesque illi adfuerunt pugnae, depugnatumque haudquāquam certamine ambiguo cum Gallis est: adeo duōrum militū eventum, inter quos pugnatum erat, utraq̃ue acies animis praecepērat. Inter primos, quorum concursus alios exciverat, atrox proelium fuit (*Liv. VII, 26*). 40) Boni imprōbis, imprōbi bonis amīci esse non possunt (*Cic.*). 41) Ut magistratibus leges, ita populo praesunt magistrātūs (*Cic.*). 42) Prudentiam omnes, qui cuique artificio praesunt, debent habere (*Cic.*). 43) Hamilcar, Hannibālis filius, Carthaginiensibus, primo Punico bello, sed temporibus extrēmis, admōdum adolescentulus, in Sicilia praeesse coepit exercitui (*Liv.*). 44) Patris post obitum Hannibāl equitatus omni praefuit (*Nep.*). 45) Thebae, quamdiu Epaminondas praefuit rei publicae, caput fuit totius Graeciae (*Nep.*). 46) Equitatus, quem auxilio Caesari Aedui miserant, Dumnōrix praecerat (*Caes.*). 47) Si abesse patriā miserum est, plenae miserōrum provinciae sunt, ex quibus

¹ Превосходная степень наречия.

² Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

³ Praesens conjunctivi activi.

admōdum pauci in patriam revertuntur¹ (*Cic.*). 48) Omnibus aut ipse affuī cladibus, aut, quibus afuī, maxīme unus omnium eas sensī (*Liv.*). 49) Nulla vitae pars vacāre officio potest (*Cic.*). 50) Et legibus et institūtis vacat aetas nostra [= senilis], muneribus iis, quae non possunt sine viribus sustinēri (*Cic.*). 51) Nos, nos, dico aperte, consūles desūmus (*Cic.*). 52) Dicam, si potērō (*Hor.*). 53) Félix, qui potuīt || rerū cognōscere causas (*Verg.*). 54) Flēbam succēssū || pōsse carere dolōs (*Ovid.*). 55) Sic ego nec sine tē, || nec tecum vivēre pōssum (*Ovid.*). 56) Ut puto, nōn potēris || ipsa referre vicē (*Ovid.*). 57) Et lacrimae prosunt: || lacrimis adamāta movēbis (*Ovid.*). 58) Omnibus his inērunt || gratae vestigia cūrae (*Ovid.*). 59) Nec, quae praeteriit, || hōra redire potēst (*Ovid.*). 60) Omnibus his, quoniam || prosunt, impēdite cūram (*Ovid.*). 61) Attamen exemplō || mūlta docere potēst (*Ovid.*). 62) Saēpe solent aurō || mūltā subēsse mālā (*Tib.*).

- 63) Hūc ego si potuī || tantū sperare dolōrem,
ét perfēre, soror, || potērō (*Verg.*).
- 64) Excūte virgineō || concēptas pēctore flāmmas,
sí potes, infelix (*Ovid.*).
- 65) Nōn mihi grāta diēs: || noctēs vigilāntur amārae:
nec tener in misērō || pēctore sōmnus adēst.
Quae me nōn possum, || potuī sopire draconem,
utiliōr² cuivis, || quān mihi, cūra meā (e)st (*Ovid. Her. XII*).
- 66) Stāt vetus ét multōs || incaēdua silva per ānnos:
crēdibilē (e)st illi || nūmen inesse locō.
Fōns sacer in mediō, || spelūncaque pūmice pēdens:
ét latēr(e) ex omni || dūlce querūntur³ avēs (*Ovid.*).
- 67) Lūctantūr, pectūsque || lev(e) in contrāria tēdunt,
hāc amor, hāc odiūm: || sēd, puto, vincit amor.
Odēro, si potērō: || si nōn, invitus amābo.
Nec iuga tāurus amāt: || quae tamen odit, habēt (*Ovid.*).
- 68) Pérfer et óbduā: || dolor hīc tibi prōdērit olīm.
Saēpe tulit lassīs || succus amārus opēm (*Ovid.*).
- 69) Ūsus opūs movēt || hoc. Vāti parēte perito.
Vēra canām. Coeptīs, || māter Amōris, adēs (*Ovid.*).

¹ Полуотложительный глагол, переводится действительным залогом.

² Сравнительная степень.

³ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

- 70) *Sí vox ést, cantá; || si móllia bráccia, sálta;*
ét, quácúnque potés || dóte placére, placé (Ovid.).
- 71) *Quíd propérás, iuvenís ? || mediís tua pínus in úndis*
návígat: ét longé, || quém peto, pórtus abést (Ovid.).
- 72) *Finis adést opèrí. || Palmám date, gráta iuventus;*
sértaqu(e) odórataé || mýrtea férte comaé (Ovid.).
- 73) *Cúm mare cómpositúm (e)st, || secúrus návíta céssat:*
cúm turnet, aúxiliís || ássidet ille suis.
Rára tamén mendó || faciés caret. Óccúle méndas:
quámque potés, vitiúm || córpõris ábde tuí (Ovid.).
- 74) *Témpõris árs medicína || feré (e)st. Data témpõre prósunt,*
ét data nón aptó || témpõre vína nocént (Ovid.).
- 75) *Séd, quae nón prosúnt || singüla, múlta iuvánt.*
Párva necát morsú || spatiósum vípèra táurum,
á cane nón magnó || saépe tenétur apér.
Tú tantúm numéro || pugná, praecéptaqu(e) in únun
contráhè: dé multís || grándis acérvus crít
(Ovid. Rem. 420-424).
- 76) *Quisquis amás, loca sóla || nocént: loca sóla cavéto.*
Quó fugis ? Ín popúló || tútior¹ ésse potés (Ovid.).
- 77) *Ánte meós ocúlós || tamquám praeséntis imágo*
haéret (Ovid.).
- 78) *Ómīna principiís, || ínquit, ínesse solént.*
Ád primám vocém || timídás advértitis aúres,
ét visám primúm || cónsülit aúgur avém (Ovid.).
- 79) *Ómne nefás omnémque || malí purgámīna cáusam*
crédébánt nostrí || tóllere pósse senés.
Graecia princípium || moris dedit: illa nocéntes
impia lústratós || pónere fácta putát (Ovid.).
- 80) *Quíd tamen aúditís || (nam plúr(a) audire potéstis) ?*
Quántum dé belló || dicitur ésse supér ? (Ovid.).
- 81) *Saép(e) ego dígestós || voluí numérare colóres,*
néc potuí: numéro || cópia máior² erát (Ovid.).
- 82) *Átqu(e) ita: "Lóna viá (e)st, || nec témpõra lóna supérsunt,*
díxit, – et hópitibús || iánua nóstra patét" (Ovid.).

¹ Сравнительная степень.

² Сравнительная степень к *magnus*.

- 83) Cántat et ádpōnit: || "Meus ést amor huic similis; nam
tránsvōlat in medió || posīt(a) ét fugiéntia cáptat."
Hiscīne vérsicūlis || sperás tibi pōsse dolóres
ádqu(e) aestús curásque || gravis e pēctōre pēllī ? (*Hor.*).
- 84) ... Ábsentēm quī rōdit, amicum
quí non défendit || alió culpánte, solútos
quí captát risús || homínúm famámque dicácis,
fingēre quí non vísa || potést, commissa tacere
quí nequit: híc niger ést, || hunc tú, Románe, cavéto
(*Hor. Serm. I, 4*).
- 85) Rómae rús optás; || absentēm rústicus úrbem
tóllis ad ástra levís. || Si núsqu(am) es fórte vocátus
ád cēnám, laudás || secúr(um) holus ... (*Hor.*).
- 86) Rém tibi Sócratīcae || potērunt ostēdēre chártae
vérbique próvisám || rem nón invitā sequéntur¹ (*Hor.*).
- 87) Néc tibi nóbilítas || potérít succurrē(e) amánti:
nescit Amor priscis || cédēr(e) imáginibús (*Prop.*).
- 88) Nón solúm vestrós || didīcī reticēre dolóres:
ést quidd(am) in nobís || máius², amice, fidé.
Póss(um) ego diversós || itērúm coniúngēr(e) amántes
ét domīnaé tardás || póss(um) aperire forés,
ét poss(um) álteriús || curás sanáre recētes,
néc levís in verbís || ést medicína meis (*Prop. I, 10*).
- 89) Ís potérít felix || uná remanére puéllā,
quí numquám vacuó || pēctōre liber erit (*Prop.*).
- 90) Múlt(um) in amóre fidés, || multúm constántia pródest:
quí dare múlta potést, || múlt(a) et amáre potést ? (*Prop.*).
- 91) Núnc, utcúmque potés, || fató gerē saúcia mórem:
ét deus ét durús || vértitur ipse díes (*Prop.*).
- 92) Ríválém possúm || nón ego férre lovém.
Ípse meás solús, || quod níl est, aémulor¹ úmbras,
stúltus, quód stultó || saepe timóre tremó.
Lýnceus ipse meús || serós insánit amóres:
solum té nostrós || laétor¹ adíre deós.

¹ Отложительный глагол, переводится действительным залогом.

² Сравнительная степень к *magnus*.

- Quid tua Sócratícis || tibi núnc sapiéntia libris
 pródèrit aut rerúm || dicère pòsse viás ? (*Prop. II, 34*).
- 93) Cúm Phoebús línquéns || stantém se víndíce Délon
 (nám tulit írátós || móbilis úna Notós)
 ástítit Aúgústí || puppím super, ét nova flámma
 lúxit in óbliquám || tér sinuáta facém.
 Móx ait: "Ó longá || mundí servátor ab Álba,
 Aúguste, Héctoreís || cógníte máior¹ avís,
 vínce marí: iam térra || tuá (e)st. Tibi mílítat árcus
 ét favet éx umérís || hóc onus ómne meis.
 Sólve metú patriám, || quae núnc te víndíce fréta
 ímposuít proraé || públicá vóta tuaé.
 Frángit et áttollít || virés in mílíte caúsa;
 quae nisi iústa subést, || éxcütít árma pudór.
 Témpus adést, committe || ratés ! Ego témpõris aúctor
 dúcam laúrigérá || Iúlia róstra manú."
 Díxerat, ét pharetraé || pondús consúmit in árcus;
 próxíma póst arcús || Caésäris hásta fuít.
 Vínct Róma fidé || Phoebí, dat fémína poénas:
 scéptra per Ióniás || frácta vehúntur aquás (*Prop. IV, 6*).
- 94) Nón sumus érgo parés: || meliór², qui sémper et ómni
 nócte diéque potést || aliéna súmère vúltum
 á facié, iactáre || manús, laudáre parátus.
 Praetereá sanctúm || nihil ést ... (*Juv.*).
- 95) Hís aliás potér(am) ét || plurés subnéctère caúsas:
 séd iuménta vocánt, || et sól inclínat; eúndum (e)st.
 Nám mihi cómmótá || iamdúdum múlío vírga
 ánnuit: érgo valé || nostri memor ... (*Juv.*).
- 96) Ét, quamquám superést || ingéns audácia ménti,
 pállor in áttónítaé || vírgínis óre sedét (*Ovid.*).
- 97) Ádde, quod ést senībús || rerúm prudéntia máior¹,
 sólus et, ártificés || quí facit, úsus adést (*Bell. 2*).
- 98) ... Praeséntibus éxplē
 déliciis anímum; || post mórtém núlla volúptas (*Anth. 911*).

¹ Сравнительная степень к *magnus*.

² Сравнительная степень к *bonus*.

Задание 3. Назовите русские слова, этимологически связанные с приведенными ниже латинскими лексемами: *efficio, rego, virtus, genēro, plurālis, muto, aequus, utilis, copia, occūpo, refēro, concipio, peto, curo, mare.*

XXII. Verba deponentia et semideponentia

Задание 1. Запишите словарные формы глаголов. Проспрягайте во временах *Indicatīvi*. Укажите, какая основа используется при спряжении. Переведите.

Arbitror, hortor, miror, moror, vōnor, reor, fateor, profiteor, misereor, confiteor, videor, lōquor, sēquor, queror, labor, obliviscor, orior, ordior, metior, molior, assentior, experior, audeo, gaudeo, soleo, fido, confido, revertor.

Задание 2. Сделайте разбор и переведите.

1) Vincere scis, Hannibal, victoriā uti nescis (*Liv.*). 2) Cato esse, quam vidēri, bonus malēbat. 3) Concordiā parvae res crescunt, discordiā maxīmae dilabuntur (*Sall.*). 4) Oratōres fiunt, poētae nascuntur (*Cic.*). 5) Qui nescit tacēre, nescit et loqui (*Sen.*). 6) Curae leves loquuntur, ingentes stupent (*Sen.*). 7) Verum est, quod pro salūte fit mendacium (*P. Syr.*). 8) Vespae muscas venantur (*Plin. M.*). 9) Factum fieri infectum non potest (*Ter.*). 10) Interdum stultus opportūna loquitur. 11) Rem tenē, verba sequentur (*Cato.*). 12) Māle parta māle dilabuntur (*Naev.*). 13) Momento fit cinis, diu silva (*Sen.*). 14) Sumuntur a conversantibus mores (*Sen.*). 15) Rivūlos consecrāri, fontes rerum non vidēre (*Cic.*). 16) Is senem per epistōlas pellēxit, modo non montes auri pollicens (*Ter.*). 17) Ex abundantia cordis os loquitur (*Еванг.*). 18) Vivos voco, mortuos plango, fulgūra frango. 19) Verba facere mortuo (*нозов.*). 20) Ante Christum natum. Anno ante Christum natum. 21) Nescit vox missa revērti (*Hor.*). 22) De mortuis nīl nisi bene (*Хилон.*). 23) De mortuis aut bene, aut nihil (*нозов.*). 24) Vetēra vaticināmini ! (*Plaut.*). 25) Anguilla est, elabitur (*Plaut.*). 26) Ad mare prodimus pabulātum: pro exercitū gymnastico et palaestrico hoc habemus (*Plaut.*). 27) Numquam tam mane egredior neque tam vespēri domum revertor (*Ter.*). 28) Xerxes duobus vulneribus terrestri proelio acceptis experiri maris fortunam statuit (*Justin.*). 29) Pisidas resistentes Datames invādit, primo impetu pellit, fugientes persequitur, multas interficit, castra hostium capit (*Nep.*).

30) Scelēra plerāque ex cupiditāte nascuntur: haec latrōnes facit, haec pīrātas (*Quint.*). 31) Bene factā male locātā male factā arbitror (*Enn. ap. Cic. De off. II, 18*). 32) Imperatōrem stantem morī oportet (*Suet.*). 33) Omnia ingenia, quae lucem studiis nostris attulērunt, tunc nata sunt (*Sen. Contr. I*). 34) Me in aliā esse sententiā profiteor (*Sen.*). 35) Aequat omnes cinis: impāres nascimur, pares morimur (*Sen.*). 36) Scelēre defungī haud lēvi, haud usitāto tanta nobilitas potest (*Sen.*). 37) Nemo nascitur artifex. 38) In geminis autem nascuntur bigae et boves et qui utrosque pariētes linunt (*Petr. 39*). 39) Alexander ab Hammōne rediens, ut ad Mareōtin palūdem haud procul insulā Pharo sitam vēnit, contemplātus loci natūram primum in ipsā insulā statuērat urbem novem condere (*Curt.*). 40) Ac tum quidem regem propius adeuntem maximus natus e sacerdotibus filium appellat, hoc nomen illi parentem Iovem reddere affirmans. Ille [= Alexander Magnus] vero et accipere se ait et agnoscere, humanae sortis oblitus (*Curt.*). 41) Commōtus irā [Annius] e vestibulo templi citato gradu prōripiēbat, lapsus per gradus capite graviter offensō impactus imo est saxo (*Itō Liv. VIII, 6*). 42) Placātis diis nunc votis rite solvendis nunc prodigiis expiandis, in provinciam proficiscitur consul [P. Cornelius] atque inde Cn. Domitium proconsulem dimisso exercitu Romam decedere iussit; ipse in agrum Boiōrum legiones induxit (*Liv.*). 43) Consul ... versuros extemplō in fugam omnes ratus ... auxiliōrum aciem promovit (*Liv.*). 44) L. Aemilius Paulus os specūs, per quod oraculo utentes sciscitatum deos descendunt, inspexit (*Liv.*). 45) Ut enim sermōne eō debemus uti, qui notus est nobis, ... sic in actiones omnemque vitam nullam discrepantiam conferre debemus (*Cic.*). 46) Ex quō ... haec accusatio nascitur? Ex hominum iudicio et voluntate (*Cic.*). 47) Non licet me isto tanto bono, iudices, uti (*Cic.*). 48) Non solum ipsā fortuna caeca est, sed eos etiam plerumque efficit caecos, quos complexa est (*Cic.*). 49) Cicero mentem divinam caelum versantem, terram tuentem, maria moderantem ratus est. 50) Is, qui propter me aliquid gaudet, plus, quam ego ipse, gaudet (*Cic.*). 51) Bestiae partim cursu et peregrinatione laetantur, congregatione aliae coetum quodam modo civitatis imitantur (*Cic.*). 52) His ego rebus pascor, his delector, his perfruor (*Cic.*). 53) Quod senior loquitur, omnes consilium putant (*P. Syr.*). 54) Sequens annus gravi vulnere animum domumque eius afflixit (*Tac.*). 55) Fabius Valens cum quattuor speculatoribus et tribus amicis, totidem centurionibus ad naves regreditur (*Tac.*). 56) In eandem sententiam loquitur Scipio: Pompeio esse in animo rei publicae non deesse (*Caes.*).

57) Tibi quidem pro nostrā amicitia gratulor (*Sall.*). 58) Quisque suos patimur || manes ... (*Verg.*). 59) Exoritur clamorque || virum clangorque tubarum (*Verg.*). 60) Parturiunt montes, || nascetur ridiculus mus (*Hor.*). 61) Nos numerus sumus et || fruges consumere nati (*Hor.*). 62) Quo mihi fortunam, || si non conceditur uti ? (*Hor.*). 63) Quae sequitur, certe (e)st || invidiosa minus (*Prop.*). 64) Et simulare virum || pretium facit: utere causis! (*Prop.*). 65) ... Lapis iste || prius tua furta loquitur ! (*Ovid.*). 66) Nitimur in vetitum || semper, cupimusque negata (*Ovid.*). 67) Huius patior telis || vulnera facta meis (*Ovid. Her. II, 48*). 68) Da veniam fassae, || duraque corda domas (*Ovid. Her. IV, 156*). 69) Hostis Medae || nullus inultus erit (*Ovid. Her. XII, 182*). 70) Nox abiit, oriturque || Aurora (*Ovid. Fast. IV, 721*).

71) Hostibus haud tergo, || sed forti pectore notus
nascetur vobis || expers terroris Achilles (*Cat.*).

72) Cui dono lepidum novum libellum
arida modo pumic(e) expolitur ?
Corneli, tibi: namque tu solebas
meas esse aliquid putare nugas,
iam tum, cum ausus es unus Italorum
omn(e) aevum tribus explicare cartis,
doctis, Iuppiter, et laboriosis (*Cat. I, 1-7*).

73) Ennius ut noster || cecinit, qui primus amoeno
detulit ex Helicone || perenni fronde coronam;
etsi praeterea || tamen esse Acherusia templa
Ennius aeternis || exponit versibus edens,
quo neque permanent || animae neque corpora nostra,
sed quaedam simulacra || modis pallentia miris;
unde sib(i) exortam || semper florentis Homeri
commemorant speciem || lacrimas effundere salvas
coepiss(e) et rerum || natur(am) expandere dictis
(*Lucr. I, 117-126*).

74) Multi de magnis || per somnum rebus loquuntur,
indicioque sui || facti persaepe fuere (*Lucr.*).

75) Inde metus maculat || poenarum praemia vitae.
Circumretit enim || vis atque iniuria quemque
atque, und(e) exorta (e)st, || ad eum plerumque revertit,

néc facilit(e) placid(am) ac || pacatam degere vitam
qui violat factis || communia foedera pacis (*Lucr. V, 1151-1155*).

76) Unicus in terris || Aegypti totius annis.

Is rigat Aegyptum || medium per saepe calorem,
aut quia sunt aestat(e) || Aquilones ostia contra,
anni tempor(e) eo || qu(i) etesi(ac) esse feruntur,
et contra fluvium || flantes remorantur et undas
cogentes sursum || replent coguntque manere.

Nam dubio procul haec || adverso flabra feruntur
flumine, quae gelidis || ab stellis axis aguntur.

Ill(e) ex aestiferam || parti venit annis ab Austro,
inter nigra virum || percuncto saecula colore
exoriens penitus || medi(a) ab regione diei (*Lucr. VI, 713-723*).

77) Ecce(e) autem gemin(i) a || Tenedo tranquilla per alta

(horresco referens) || immensis orbibus angues
incumbunt pelago || pariter ad litora tendunt.
Diffugimus vis(u) exanguis. || Ill(i) agmine certo
Laocoonta petunt: || et primum parva duorum
corpora natorum || serpens amplexus uterque
implicat et miseris || morsu depascitur artus

(*Verg. Aen. II, 203-215*).

78) Vos, o Calliope, || precor, aspirate canenti,

quas ibi tum ferro || strages, quae funera Turnus
ediderit¹, quem quisque || virum demiserit¹ Orco;
et mecum ingentis || oras evolvite belli

(*Verg. Aen. IX, 525-529*).

79) Qui legitis flores || et humi nascentia fraga,

frigidus, o pueri, || fugit(e) hinc, latet anguis in herba (*Verg.*).

80) Dicite, quandoquid(em) || in molli consedimus herba,

et nunc omnis ager, || nunc omnis parturit arbos,
nunc frondent silvae, || nunc formosissimus² annus.
Incipe, Damoeta, || tu deinde sequere, Menalca,
alternis dicetis: || amant alterna Camoenae (*Verg.*).

81) Non nostrum inter vos || tantas componere lites.

Et vitula tu dignus, || et hic, et quisquis amores

¹ Perfectum conjunctivi.

² Превосходная степень от *formosus*, *a. -um*.

- aút metuét dulcés, || aut experiétur amáros.
 Claudíte iám rivós, || puérí: sat práta bíbérunt (*Verg.*).
 82) Ággredér(e) ó magnós || – adérít iám témpus – honóres
 cára deúm subolés, || magnúm Iovís incrémentum ! (*Verg.*).
 83) Áret agér, vitió || moriéns sitit áeris hérbá,
 líber pámpineás || invídít cóllíbus úmbras (*Verg.*).
 84) ... aéquā lége necéssitás
 sortítur insignés et ímos (*Hor. Carm. III, 1, 14-15*).
 85) Út pleríque solént, ||nasó suspéndís adúnco
 ignótós, ut mé || libértínó patre nátum (*Hor.*).
 86) ... Heú, Fortúma, || quis ést crudélior¹ ín nos
 té deus ? Út sempér || gaudés inlúdère rébus
 húmánís ! (*Hor.*).
 87) Dímidíum factí, || qui coépit, habét: sapér(e) aúdē,
 incípe. Vívendí || qui récte prórögat hóram,
 rústícus éxspectát, || dum défluat² ámnis; at ille
 lábítur ét labétur || in ómne volúbilis aévum (*Hor.*).
 88) Ímpérat aút servít || collécta pecúnia cuíque,
 tórtum dígna sequí || potiús quam dúcere fúnem (*Hor.*).
 89) Múlta quidém nobís || facímús mǎla saépe poétae
 – út vínét(a) egomét || caedám² mea, – cúm tibi líbrum
 sóllicító damus aút || fessó; cum laédímur, únum
 síquis amícōrúm (e)st || ausús reprehéndère vérsu(m) (*Hor.*).
 90) Quis nón malárum quas amor cúras habét
 haec ínter óbliviscítur ? (*Hor.*).
 91) Múlta renáscentúr || quae iám cecídere cadéntque
 quae nunc súnť in honóre || vocábŭla, sí volet úsus,
 quém penes árbitríu(m) (e)st || et íus et nórna loquéndi (*Hor.*).
 92) Rém tibi Sócratícae || potérunt osténdère chártae
 vérbaque próvisám || rem nón invíta sequéntur (*Hor.*).
 93) ... et ídem
 indignór, quandóque || bonús dormítat Homérus;
 vér(um) opěrí longó || fas ést obrépěre sómnum (*Hor.*).
 94) Nátúraeque decús || mercáto pérdère cúltu,
 néc sínér(e) ín propriís || mēmbra nitère bonis ? (*Prop.*).

¹ Сравнительная степень.

² Praesens conjunctivī.

- 95) Nón ego süm laudí, || non nátus idóneus ármis:
hánc me militiám || fáta subire volúnt (*Prop.*).
- 96) Félíx, qui potuít || praesénti flére puéllae:
nón nihil áspersís || gaúdet Amór lacrimís (*Prop.*).
- 97) Laus in amóre morí; || laus áltéra, si datur úno
pósse fruí: fruar¹ ó || sólus amóre meó ! (*Prop.*).
- 98) Ómnia fórmósám || proptér Briséida pássus:
tántus in éreptó || saévít amóre dolór (*Prop.*).
- 99) Nón quia péccāris || (testór te), séd quia vúlgo
fórmósís levítás || sémper amíca fúit (*Prop.*).
- 100) Íps(e) ego vénābór: || iam núnc me sácta Diánae
súspicēr(e) ét Venērís || pónere vóta iuvát (*Prop.*).
- 101) Últro cóntemptús || rogat, ét peccásse² fatétur
laesus, et invítís || ípse redít pedíbús (*Prop.*).
- 102) Rívālém possúm || nón ego férre lovém.
Ípse meás solús, || quod níl est, aémülór úmbras,
stúltus, quód stultó || saépe timóre tremó (*Prop.*).
- 103) Néc non ille tui³ || casús memörátor Homérus
pósteritáte suúm || créscere sénsit opús.
Méqu(e) intérrerós || laudábit Róma nepótes:
illum póst cinérés || aúgüror ípse diém (*Prop.*).
- 104) Díversaéque novém || sortítae rúra Puéllae
éxercént tenérás || in sua dóna manús:
haéc hedérás legit in || thyrsós, haec cármína nérvís
áptat, at illa manú || téxit utráque rosám.
É quarúm numéró || me cóntígit únā deárum
(út reor á facié, || Cállíopea fúit):
"Cóntentús niveís || sempér vectábère cýcnis,
néc te fórtis equí || dúcet ad árma sonús"
(*Prop. III, 33-40*).
- 105) Pácis Amór deus ést, || pacém venérámur amántes:
sát mihi cúm domíná || proélia dúra meá (*Prop.*).
- 106) Ést quibus Éleaé || concúrrit pálma quadrigae,
ést quibus in celérés || glória náta pedés.

¹ Praesens conjunctivi.

² Infinitivus perfecti activi.

³ tui = Troiae.

- Hic satus ad pac(em), hic || castrénsibus útilis ármis:
 nátúrae sequitur || sémīna quisque suae (*Prop.*).
- 107) Íllíc vél studiis || anīm(um) émendáre Platónis
 incipi(am) aut hortis, || dóct(e) Epicúre, tuís;
 persèquar aut studiúm || linguae, Demósthēnis arma,
 librórúmque tuós, || dócte Menándre, salés;
 aut certé tabūlae || capient mea lúmīna píctae,
 sív(e) ebor(e) éxactae, || seú magis aère, manús
 (*Prop. III, 21, 25-30*).
- 108) *Μεδεια*:
 Hóc ego sí patiár, || tuum mé de tigríde nátam,
 túm ferr(um) ét scopúlós || gestár(e) in córde fatébor
 (*Ovid. Met. VII, 32-33*).
- 109) Démophoón, ventis || et vérb(a) et véla dedisti.
 Véla querór reditú, || vérba carére fidé
 (*Ovid. Her. II, 25-26*).
- 110) Aút, si vérsus amór || tuus ést in taédia nóstri;
 quám sine té cogis || vívère, cóge mori.
 Útque facis, cogés; || abiit corpúsque colórque.
 Sústinet hóc animae || spés tamen úna tui
 (*Ovid. Her. III, 139-142*).
- 111) Hís arcána notis || terrá pelágóque ferúntur:
 inspícit áceptás || hóstis ab hóste notás.
 Tér tecúm conáta || loquí, ter inútilis haésit
 língua, ter in primó || déstitit ore sonús (*Ovid. Her. IV, 3-5*).
- 112) Quá licet ét sequitur || pudor ést miscéndus amóri.
 Dícere quae puduit, || scribère iússit Amór.
 Quidquid Amór iussit || non ést conténnère tútum.
 Régnat, et in domínós || iús habet ille Deós
 (*Ovid. Her. IV, 9-12*).
- 113) Scílicet út tenérós || laedúnt iuga prima iuvéncos,
 frénaque víx patítur || dé grege cáptus equús:
 síc mále víxque subít || primós rude pectus amóres;
 sárcinaqu(e) haéc anímó || nón sedet ápto mecó
 (*Ovid. Her. IV, 21-24*).
- 114) Nóbilitás sub Amóre || iacét; misérere priórum:
 ét, mihi sí non vís || párcere, párcé meis
 (*Ovid. Her. IV, 161-162*).

- 115) Hóc tua, nám recóló, || quondám germána canébat,
 síc mihi diffūsís || váticínáta comís:
 Quid facis, Oénōné ? || quid arénae sém̃na mándas ?
 Nón proféctūris || lítōra búbus arás
(Ovid. Her. V, 113-116).
- 116) Ípse, ratús dignám, || medicás mihi trádídít ártes;
 ádmisítque meás || ád sua dóna manús.
 Quaécumqu(e) hérba poténs || ad opém, radíxque medénti
 útilis ín totó || náscitur órbe, meá (e)st.
 Mé misérám, quod amór || non ést medicábilis hérbis !
(Ovid. Her. V, 145-149).
- 117) Témpus erát, vitreá || quō prímum térra pruína
 spárgitur, ét tectae || frónde querúntur avés
(Ovid. Her. X, 7-8).
- 118) Móns fuit; áppārént || frutícés in vértice rári.
 Hinc scopúlús raucís || péndet adésus aquis.
 Ádscendó; virés || anímús dabat: átku(e) ita láté
 aéquōra próspectú || métiór álta meó *(Ovid. Her. X, 25-28).*
- 119) Sí mare, sí terrás, || porréctaque lítōra vidí:
 múlta mihí terraé, || múlta minántur aquae
(Ovid. Her. X, 93-94).
- 120) Trístis abís. Ocūlís || abeúntem prósēquor údis:
 ét dixít tenuí || múrmūre língua: "Valé"
(Ovid. Her. XII, 55-56).
- 121) Quánd(o) ego, té reducém || cupídis ampléxa lacértis,
 lánguída laétitiá || sólvar ab ipsā meá ?
(Ovid. Her. XIII, 115-116).
- 122) Augūror én ! vincés: || votívaque cárm̃na réddam:
 ét magnó nobís || ore sonándus erís *(Ovid. Ars I, 205-206).*
- 123) Témpōre difficíles || veniúnt ad arátra iuvénci;
 témpōre lénta patí || fréna docéntur equí.
 Férreus ássiduó || consúm̃itur ánūlus úsu:
 intérit ássiduá || vómer adúncus humó.
 Quid magis ést saxó || durúm ? quid mólius¹ undā ?
 Dúra tamén mollí || sáxa cavántur aquá
(Ovid. Ars I, 471-476).

¹ Сравнительная степень.

- 124) Quém taurúm metuís, || vitúlum mulcére solébas,
 súb quā núnc recúbás || árbõre, vírga fuit.
 Náscitur éxiguús, || sed opés acquirit cúndo,
 quáque venit, multás || áccipit ánnis aquás
 (*Ovid. Ars II, 341-344*).
- 125) Lúxuriánt aními || rebús plerúmque secúndis;
 néc facilé (e)st aequá || cómmõda ménte pati
 (*Ovid. Ars II, 437-438*).
- 126) Véntúraé memõrés || iam núnc estóte senéctae:
 sic nullúm vobís || témpus abíbit inérs.
 Dúm licet, ét verós || etiám nunc édítis ánnos,
 lúdít(e): cúnt anni || móre fluéntis aquaé.
 Néc, quae praéteriit, || itérúm revocabítur únda:
 néc, quae praéteriit, || hóra redíre potést.
 Útendúm (e)st actáte; || citó pede lábítur aétas:
 néc bona tám sèquitúr, || quám bona prima fuit
 (*Ovid. Ars III, 59-66*).
- 127) Próspera lúx orítúr: || lingúis anímisque favéte;
 núnc dicénda boná || súnt bona vérba dié
 (*Ovid. Fast. I, 71-72*).
- 128) Nós quoque témpla iuvánt, || quamvís antíqua probémus¹,
 aúrea: máiestás || convénit ipsa deó.
 Laudámús vetérés, || sed nóstris útímur ánnis:
 mós tamen ést aequé || dígnus utérque coll
 (*Ovid. Fast. I, 223-226*).
- 129) Nón merítí poená || patéris, sed númínis íram:
 ést aliquid magnís || crímen abéssé malís
 (*Ovid. Fast. I, 483-484*).
- 130) Quód mare nón novít, || quae nésцит Aríona téllus ?
 Cármíne cúrréntés || ille tenébat aquás.
 Saépe sèquéns agnám || lupus ést a vóce reténtus,
 saép(e) avídúm fugiéns || réstítit ágna lupúm;
 saépe canés leporésque || umbrá iacuére sub únā,
 ét stítit ín saxó || próxíma cérva leaé,
 ét sine líte loquáx || cum Pálladis álíte córnix
 sédít, áccipitrí || iúnccta colúmba fuit (*Ovid. Fast. II, 83-90*).

¹ Praesens conjunctivi.

- 131) **Órta diés fuërit, || tu désine créðere véntis:**
pérdidit illiús || témpöris aúra fidém.
Flámīna nón constánt, || ex séx reseráta diébus
cárcëris Aëolií || iánua láta patét
(Ovid. Fast. II, 453-456).
- 132) **Márs Latió venérándus || erát, quia praésidet ármis;**
árma feraé gentí || rémqe decúsque dabánt
(Ovid. Fast. III, 85-86).
- 133) **Férte deaé florés: || gaudét floréntibus hérbis**
haéc dea; dé tenëró || cingíte flóre capút
(Ovid. Fast. III, 253-254).
- 134) **Dúm loquítúr, totúm || iam sól emóvërat órbe,**
ét gravis aëtherió || vénit ab áxe fragór.
Tér tonuít sine núbe || deús, tria fülgúra misit.
Crédíte dicénti: || míra sed ácta loquór
(Ovid. Fast. III, 367-370).
- 135) **Iúppiter ést iuvénis: || iuvénáles áspice vültüs;**
áspice deinde manúm: || fúlminá nülla tenét.
Fúlminá póst ausós || cael(um) ádfectáre Gigántas
súmpta Ioví: primó || témpör(e) inérmis erát
(Ovid. Fast. III, 437-440).
- 136) **Úna diés mediá (e)st, || et fiunt sácra Minérvac,**
nómīna quae iunctis || quínque diébus habént.
Sánguīne prima vacát, || nec fás concúrrere férro:
causa, quod ést illá || náta Minérva dié.
Áltéra trésque supér || rasá celebrántur harénac:
énsibus éxsertis || béllica laéta deá (e)st.
Pállāda núnc puérí || tenéraéque oráte puéllac;
quí bene plácārit || Pállāda, dóctus erit
(Ovid. Fast. III, 809-816).
- 137) **Súb Iove dúrávít || multís immóta diébus,**
ét lunaé patiéns || ét pluviális aquae
(Ovid. Fast. IV, 505-506 – o Цepepe).
- 138) **Vére fruór sempér: || sempér nitidissímus¹ ánnus,**
árbor habét frondés, || pábūla sémper humús
(Ovid. Fast. V, 207-208 – o Флope).

¹ Превосходная степень.

- 139) Litoribus tactis || stabat sine cornibus ullis
Iuppiter inque deum || de bove versus erat
(Ovid. Fast. V, 615-616).
- 140) Vesta, favé: tibi nunc || operata resolvimus ora,
ad tua si nobis || sacra venire licet.
In prece totus eram: || caelestia numina sensi,
laetaque purpurea || luce refulsit humus
(Ovid. Fast. VI, 249-252).
- 141) ... Nam si || gradibus trepidatur ab imis,
ultimus ardēbit, || quem tegula sola tuetur
a pluvia, mollēs || ubi reddunt ova columbae
(Juv. III, 200-202).
- 142) ... Mullum sex milibus emit,
aequantem sanē || paribus sestertia libris,
ut perhibent, qui de || magnis maiora¹ loquuntur
(Juv. IV, 15-17).
- 143) Quipp(e) aliter tunc orbe || novo caeloque recenti
vivebant homines, || qui rupto robore nati
compositivē lutō || nullōs habere parentes (Juv. VI, 11-13).
- 144) ... quis priscum || illud miratur acumen,
Brute, tuum ? facilē (e)st || barbāt(o) imponere regi
(Juv. IV, 102-103).
- 145) Nunc patimur longaē || pacis mala; saevior² arma
luxuri(a) incubuit || victumqu(e) ulciscitur orbem
(Juv. VI, 292-293).
- 146) Prima mihi debēs || animi bona; sanctus haberi
iustitiaēque tenax || factis dictisque mereris (Juv. VIII, 24-25).
- 147) Sed quis nunc aliūs, || quā mundi parte quis audet
argentō praeferre || caput rebūque salutem ?
Nōn propter vitam || faciunt patrimonia quidam,
sed vitiū caeci || propter patrimonia vivunt (Juv. XII, 48-51).
- 148) It(e) igitur, puēri, || linguis animisque faventes,
sertaque delubris || et farr(a) imponite cultris
ac mollēs ornate || focos glebamque virentem !
Iam sequar et sacro || quod praestat, rite peracto

¹ Сравнительная степень к *magnus*.

² Сравнительная степень.

inde domum repetam, || graciles ubi parva coronas
accipiunt fragili || simulacra nitentia cera.
Hic nostrum placabo || Iovem Laribusque paternis
tura dab(o) atque(e) omnes || violae iactabo colores.
Cuncta nitent; longos || crexit ianua ramos
et matutinis || operatur festa lucernis (*Juv. XII, 83-92*).

- 149) ... quia tu || gallinae filius albae,
nos viles pulli, || nat(i) infelicibus ovis? (*Juv. XIII, 141-142*).

- 150) ... Plurima felix
paulatim viti(a) atque(e) || errores exuit omnes,
prima docet rectum || sapientia; quippe minuti
semper et infirmi (e)st || anim(i) exiguique voluptas
ultio: continuo || sic collige, quod vindicta
nemo magis gaudet, || quam femina (*Juv. XIII, 187-192*).

- 151) Has patitur poenas || peccandi sola voluntas:
nam scelus intra se || tacitum qui cogitat illum
facti crimen habet: || cedo, si conata pergit!
(*Juv. XIII, 208-210*).

- 152) ... Poena gaudibus amara
nominis invis, || tandemque fatēbere laetus,
nec surdum nec Tiresian || quemqu(am) esse deorum
(*Juv. XIII, 247-249*).

- 153) ... Adde quod hunc; de
quo loquor, egregium || populus putat acquirēdi
artificem; quipp(e) his || crescunt patrimonia fabris.
Sed crescunt quocumque || modo, maioraque¹ fiunt
incud(e) assidua || semperqu(e) ardente camino
(*Juv. XIV, 114-118*).

- 154) ... Mollissima² corda
humano generi || dare se natura fatetur,
quae lacrimas dedit: || haec nostri pars optima² sensus
(*Juv. XV, 131-133*).

- 155) Ull(a) aliena sibi || credit mala? Separat hoc nos
a grege mut(um), atque(e) || ideo venerabile soli
sortit(i) ingenium || divinumque capaces

¹ Сравнительная степень к *magnus*.

² Превосходная степень к *mollis*, -e и *bonus*, -a, -um.

átqu(e) exércendis || capiéndisqu(e) ártibus ápti
séns(um) a caelestí || demíssum tráximus árce,
cúius egént pron(a) ét || terrám spectántia ...

(*Juv. XV, 142-147*).

- 156) Nám neque dívitibus || contíngunt gáudia sólis
néc vixít male, quí || natús moriénsque feféllit
(*Hor. Epist. I, 17, 9-10*).

- 157) ... ádde, quod ídem
nón horám tec(um) ésse || potés, non ótia récte
pónere téqu(e) ipsúm || vitás fugítivus et erró,
iám vinó quacérns, || iam sómno fállere cúram,
frústrā: nám comes átra || premít sēquíturque fugácem
(*Hor. Serm. II, 111-115*).

- 158) Póstēra vix summós || spargébat lúmīne móntes
órta diés, cum prim(um) || altó se gúrgite tóllunt
sólis equí lucémqu(e) || elátis náribus éfflant:
cámp(um) ad certámén || magnaé sub moénibus úrbis
dímensi Rutulíque || virí Teucríque parábant
in medióque focós || et díis commúnibus áras
grámīneás. Alií || fontémque ignémque ferébant,
velátí līm(o) ét || verbénā témpōra vínci
(*Verg. Aen. XII, 113-120*).

- 159) Litóre quót conchaé, || tot sūnt in amóre dolóres:
quaé patímúr, multó || spícūla fēlle madént
(*Ovid. Ars II, 519-520*).

Задание 3. Сделайте разбор. Переведите. Запомните поговорки. Замените инфинитив личной формой глагола: *Praes. ind.* (3, 5), *Imperf. ind.* (1, 2, 5), *Perf. ind.* (7, 8, 9), *Fut. I* (4, 6, 10). Дайте перевод.

- 1) *Suprā plantam evagārī* (ногов.). 2) *Mutmut facere non audere* (посл.).
3) *Apud novercam querī* (ногов.). 4) *Non schema loquī, sed directum* (*Petr. 44*). 5) *Piscārī in aere* (ногов.). 6) *Cum basi suā metīrī* (ногов.).
7) *Currentem hortārī* (ногов.). 8) *Dicenda et tacenda loquī*. 9) *Maria montesque pollicērī* (*Sall.*). 10) *Montes auri pollicērī* (ногов.).

Задание 4. Назовите латинизмы в русском языке, этимологически связанные с глаголами, приведенными в задании 1.

XXIII. Степени сравнения имен прилагательных

Задание 1. Напишите словарные формы прилагательных. Образуйте формы сравнительной и превосходной степени, дайте перевод каждой формы: *acer, doctus, gelidus, stultus, utilis, miser, dulcis, facilis, laetus, altus, similis, felix, turpis, prudens, magnus, dignus, uber, pauper, grandis, lēvis, nobīlis*.

Задание 2. Определите форму приведенных ниже прилагательных, переведите. Образуйте и переведите формы двух других степеней сравнения.

Напр.: *maior* – сравнит. степень, муж. и жен. рода: больший, большая; *magnus, -a, -um* – положит. степень: большой, великий; *maximus, -a, -um* – превосходная степень: наибольший, самый большой.

rarius, pulchrior, minimus, ingens, plures, melius, fortior, supremus, graviore, velocius, veteris, levioribus, mirabilis, deteriora, difficiles, carior.

Задание 3. Сделайте разбор, переведите. Замените *infinitivus* личной формой всех времен *Indicativī*, переведите. Замените конструкцию в этих фразах, переведите.

1) *Ex malis eligere minima* (*Cic.*). 2) *Falsas lites falsioribus testimoniis petere* (*Plaut.*). 3) *Certissima pro incertis habere*. 4) *Flores apibus amicissimos nominare*.

Задание 4. Сделайте разбор, переведите. Поставьте сказуемое в 3 л. Sg. всех времен *Indicativī*: *forma quam mente melior (esse)* (*Vell.*); *levior cortice (esse)*; *corvo rario albo (esse)*; *fallacior undis (esse)* (*Ovid.*); *mihi amicissimus (esse)*; *dicto citius (esse)*; *caput cucurbita calvius (habere)*; *oleo tranquillior (esse)*.

Задание 5. Переведите. Укажите тип склонения каждого слова, просклоняйте.

Sanctus sanctissimus. Ferrō nocentius aurum (*Ovid.*). *Posterior dies. Ripa altissima. Locus umbrosior. Brevior voluptas. Herba laetior. Maior pars. Usus optimus.*

Задание 6. Используя прилагательные *gelidus, -a, -um* и существительные *aqua, fons, flumen, hiems, nox, nemus*, составьте словосочетания. Замените в словосочетаниях положительную

степень прилагательного сравнительной и превосходной. Просклоняйте.

Задание 7. Сделайте грамматический разбор и переведите.

1) *Discipulus est priōris posterior dies (P. Syr.).* 2) *Imitatio bonōrum homīnum ex indoctis doctos, ex doctis doctiōres facit.* 3) *Omnes fontes aestāte, quam hiēme gelidiōres esse, quem fallit ? (Plin. M. Hist. nat.).* 4) *Quid stultius, quam incertā pro certis habēre, falsā pro veris ? (Cic. Cato, 19).* 5) *Ego locum aestāte umbrosiōrem vidi numquam (Cic.).* 6) *Nihil est miserius, quam animus homīnum conscius (Plaut.).* 7) *Melle dulci dulcior tu es (Plaut.).* 8) *Priōres tres libros faciam de declinatiōnum disciplinā, posteriōres ex eius disciplinae propaginibus (Varro).* 9) *Facilius asellus quam vacca alitur: sed fructuōsior haec (Varro).* 10) *Indomitus ager habet quasdam herbas lactiōres (Tac.).* 11) *Inter castra et Caesaris iter flumen intercedēbat angustum altissimis ripis (Caes.).* 12) *Meque regnumque meum gloriā honoravisti tuāque virtūte nobis Romānos ex amicis amicissimos fecisti (Sall.).* 13) *Nulla sors longa est; dolor ac voluptas invicem cedunt; brevior voluptas (Sen.).* 14) *Efficacior omni arte necessitas (Curt.).* 15) *Isdem ferme diēbus Darēi littērae allatae sunt, tandem [Alexandro] ut regi scriptae: Nihil difficilius esse, quam in illā [viridā] aetate tantam capere fortunam (Curt.).* 16) *Omnia experiri necessitas cogēbat: quippe cum primas spes fortuna destituit, futura praesentibus videntur esse potiōra (Curt.).* 17) *Pompeium nobis amicissimum constat esse (Cic.).* 18) *Quid turpius aut foedius, quam contra senātum, cives, patriam exercitum ducere ? (Cic.).* 19) *Elephanto beluārum nulla prudentior est (Cic.).* 20) *Alius in aliā re est magis utilis (Cic.).* 21) *Ars tamen certior dux est quam natūra (Cic.).* 22) *Acriōres morsus sunt intermissae libertātis quam retentae (Cic.).* 23) *In orbe ac pilā nihil imum est, nihil summum (Sen.).* 24) *Spreta in tempore gloria interdum cumulatior rediit (Liv. 2, 47).* 25) *Nihil est mihi amicus solitudine (Cic.).* 26) *Sunt domesticae fortitudines non inferiōres militariibus; in quibus plus etiam quam in his opērae ponendum est (Cic. De off. I, 78).* 27) *Plurima aestate sunt fulmina (Sen.).* 28) *Melius est vincere illum dolorem quam fallere (Sen.).* 29) *Has ego tibi littēras eo maiore misi intervallo (Cic.).* 30) *Si quis minorem gloriae fructum putat ex Graecis versibus percipi quam ex Latinis, vehementer errat (Cic.).* 31) *Mihi tu, tui, tua omnia maximae curae sunt (Cic.).* 32) *Mea mihi conscientia pluris est quam omnium sermo (Cic.).* 33) *Nihil est agri culturā melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius*

(Cic.). 34) In Africā maior pars ferarum aestate non bibunt inopiā imbrium (Plin. M.). 35) Homīnī plurīma ex homīne sunt mālā (Plin. M.). 36) Sed milītes lugurthīni, paulisper ab rege sustentāti, postquam maiore vi hostes urgent, paucis amissis profūgi discēdunt (Sall. Iug. 56). 37) Non faciunt equum meliorem aurei freni (Sen.). 38) Persarum rex Darēus in littēris Alexandro Magno allātis scripsit nunquam diu cōdem vestigio stare fortunam, semperque homīnes, quantamcunque felicitatem habentes, invidiam tamen sentīre maiorem (no Curt. IV, 5, 2). 39) Iam in opere quis par Romāno miles ? Quis ad tolerandum laborem melior ? (Liv. IX, 19). 40) Eius imperium maximum est (Varro). 41) Helvidius Priscus ... ingenium illustre altioribus studiis iuvenis admōdum dedit, ... doctores sapientiae secutus est, qui sola bona quae honesta, mālā tantum quae turpia, potentiam, nobilitatem ceteraque extrā animum neque bonis neque mālīs adnumērant. ... Civis senātor, maritus gener amicus, cunctis vitae officiis aequabilis, opum contemptor, recti pervicax, constans adversus metus [fuit]. Ut Tacitus tradit, eo die, quo senātus de imperio Vespasiāni censēbat, acri iurgio cum Marcello Eprio nullum maius boni imperii instrumentum quam bonos amicos esse (no Tac. Hist. IV, 5-7). 42) A bove maiore discit arare minor (носл.). 43) Bona fama divitiis est potior (P. Syr.). 44) Usus magister est optimus. 45) Cupido atque ira pessimi consultores (Sall.). 46) Experientia est optima magistra. 47) Potentissimus est qui se habet in potestate (Sen.). 48) Versutior est quam rota figularis (носл.). 49) Antiqui flores amicissimos apibus nominabant. 50) Sic ab hominibus doctis accepimus non solum ex malis eligere minima oportere, sed etiam excerpere ex his ipsis, si quid inest boni (Cic. De off. III, 1, 3). 51) Phalereus enim successit eis senibus adulescens eruditissimus ille quidem horum omnium, sed non tam armis institutus quam palaestra. Itaque delectabat magis Athenienses quam inflammabat. Processerat enim in solem et pulverem non ut e militari tabernaculo, sed ut e Theophrasti doctissimi hominis umbraculis (Cic. Brut. 37). 52) Lenis alit flammam, || grandior aura necat (Ovid.). 53) Et prior est cura || cura sepulta nova (Ovid.). 54) ... nunc me || grandius urget opus (Ovid. Fast. IV, 948). 55) Utilior cuivis || quam mihi cura mea (e)st (Ovid. Her. XII, 172). 56) Invidiae fructus || maximus ille fuit (Ovid. Rem. 782). 57) Esse solent magnos || damna minora bono (Ovid. Rem. 672). 58) Ennius ingenio || maximus, arte rudis (Ovid. Trist. II, 424). 59) ... nil consuetudine maius (Ovid. Ars II, 345). 60) Quid melius Roma ? Scythico quid frigore peius ? (Ovid. Epist. I, 3, 37). 61) Maioresque cadunt || altis de montibus umbrac

(*Verg. Ecl. I, 83*). 62) Nemo repente fuit || turpissimus ... (*Juv. II, 83*).
 63) Sed nunc de factis || levioribus (*Juv. IV, 11*). 64) Frigidior Geticis ||
 petitur decoccta pruinis (*Juv. V, 50*). 65) Rar(a) avis in terris || nigróque
 simillima cycno (*Juv. VI, 165*). 66) Intolerabilius || nihil est, quam femina
 dives (*Juv. VI, 460*). 67) ... Voluptates || commendat rarior usus (*Juv. XI,*
208). 68) At vindicta bonum || vita iucundius ipsa (*Juv. XIII, 180*).
 69) Quanto perditior || quisque (e)st, tant(o) acius urget (*Hor. Sermon. I, 2,*
15). 70) Fama malum gravius || quam res trahit (*Hor. Sermon. I, 2, 59*).
 71) Et genus et virtus, || nisi cum re, vilior alga (e)st (*Hor. Sermon. II, 5, 8*).
 72) Hic timor est ipsis || durior exsequiis (*Prop. I, 19, 4*). 73) Nam quis
 plura linat || victuro dolia muto? (*Juv. IX, 58*). 74) An nihil in melius || tot
 rerum proficit usu? (*Juv. XIII, 18*). 75) Hic fossa (e)st ingens, || hic rupes
 maxima: serva! (*Hor. Sermon. II, 3, 59*). 76) ... Nam multo || plures sumus
 (*Hor. Sermon. I, 4, 142*). 77) Umida terra maiores herbas alit (*Verg.*).
 78) Ris(u) inepto res ineptior nulla (e)st (*Cat. 39, 16*).

79) Sustentata Venus || gratissima. Frigore soles,
 sole iuvant umbrae; || grata fit unda siti (*Ovid.*).
 80) Terra salutaris || herbis, eademque nocentes
 nutrit; et urticae || proxima saepe rosa (e)st (*Ovid.*).
 81) Consilii tamen ante || sui, fidissima, certam
 te facit, Alcyoné; || cui protinus intima frigus
 ossa receperunt, || buxoque simillimus ora
 pallor obit, lacrimisque || genae maduere profusis.
 Ter conata loqui || ter flatibus ora rigavit
 singultuque piis || interrumpente querellas
 "Quae mea culpa tuam, || – dixit, – carissime, mentem
 vertit? ubi (e)st, quae cura || mei prior esse solebat?
 Iam potes Alcyoné || securus abesse relicta?
 Iam via longa placet? || iam sum tibi carior absens?
 At, putó, per terras || iter est, tantumque dolebo,
 non etiam metuam, || curaéque timore carebunt.
 Aequora me terrant || et ponti tristis imago;
 et laceras nuper || tabulas in litore vidi
 et saepe(e) in tumultis || sine corpore nomina legi"
 (*Ovid. Met. XI, 415-429*).

82) Iustus uterque fuit. || Neque(e) enim lex aequior ulla,
 quam necis artifices || arte perire sua (*Ovid. Ars I*).

- 83) Tépőre difficíles || veniunt ad arátra iuvenci;
tépőre lénta patí || fréna docéntur equí.
Férreus ássiduó || consúmĭtur ánĭlus úsu:
intĕrit ássiduá || vómer adúncus humó.
Quíd magis ést saxó || durúm ? Quid móllius úndā ?
Dúra tamén mollí || sáxa cavántur aquá.
Pénelopén ipsám, || perstá módō, tépőre vĭnces
(Ovid. Ars I, 471-477).
- 84) Vĭna paránt anĭmós, || faciunt calorĭbus áptos:
cúra fugĭt multó || diluĭtúrque meró.
Tunc veniunt risús: || tunc paúper córnua súmit;
tunc dolor ét curaé, || rúgaque fróntis abít.
Tunc aperĭt mentés, || aevó raríssĭma nóstro,
simplicĭtás; artés || éxcutiénte Deó (Ovid. Ars I, 237-242).
- 85) Fértiliór seges ést || aliénis sémper in ágris:
vicinúmque pecús || grándius úber habét
(Ovid. Ars I, 349-350).
- 86) Ad propióra vocór: || popŭlúm digéssit ab ánnis
Rómŭlus, in partés || distribuitque duás;
haéc dare cónsiliúm, || pugnáre parátior illa (e)st,
haéc actás bellúm || suádet, at illa gerĭt
(Ovid. Fast. VI, 83-86).
- 87) Mátre satús Terrá, || monstrúm mirábĭle, táurus
parte súi serpéns || pósterióre fuit
(Ovid. Fast. III, 799-800).
- 88) Án misérós tristís || Fortúna tenácĭter úrget ?
Néc vénit inceptís || móllior aúra meís?
(Ovid. Her. III, 43-44).
- 89) Óptĭma prima feré || manĭbús rapiuntur aváris;
implentŭr numĕris || déterióra súis (Ovid. Amor. II, 6).
- 90) Séd libet á parvís || anĭm(um) ad maióra reférre,
plénaque cúrvátó || pándĕre véla sinú.
Pértinet ad faciém || rabídós compescĕre móres.
Cándĭda páx homĭnés, || trúx decet íra ferás
(Ovid. Ars III, 499-502).
- 91) Quót nova térra parít || florés, cum vére tepénti
vĭtis agĭt gemmás; || pígraque cédit hiéms:

- lána tot, aút plurés || succós bibít. Élige cértos:
 nám non cónveniéns || ómnibus ómnis erít
 (*Ovid. Ars III, 185-188*).
- 92) Néc tamen ípse negás; || et nóbis ómnia dé te
 quaérère, sí nescís, || máxíma cúra fuit
 (*Ovid. Her. XVII, 197-198*).
- 93) Ést locus, ín Tibérím || quā lúbricus ínfluit Álmo
 ét nomén magnó || pérdit in ámne minór
 (*Ovid. Fast. IV, 337-339*).
- 94) Sálvè, laéta diés, || meliórque revértère sémper,
 á popúló rerúm || dígna potén-te colí (*Ovid. Fast. I, 87-88*).
- 95) Néc totídem vetères || quot núnc habuère Kaléndas:
 ille minór gemínis || ménsibus ánnus erát
 (*Ovid. Fast. III, 99-100*).
- 96) Quód si fórte precés || praecórdia férrea tángunt;
 núnc anímis audí || vérba minóra meis
 (*Ovid. Her. XII, 183-184*).
- 97) ... Ill(i) óbstipuère siléntes
 cónversiqu(e) ocúlós || inté-r s(e) atqu(e) óra tenébant.
 Túm seniór sempérqu(e) || odiís et crimíne Dránces
 infensús iuvéní || Turnó sic óre vicíssim
 órsa refért: "O fám(a) || ingéns, ingéntior armis
 vír Troiáne, ..." (*Verg. Aen. XI, 119-125*).
- 98) [Séd quoníam] docuí || solidíssíma máteríae
 córpóra pérpetuó || volitár(e) invícta per aévum
 (*Lucr. I, 951-952*).
- 99) Níl habet infelíx || paupértas dúrius ín se,
 quám quod ridícülós || homínés facít (*Juv. III, 152-153*).
- 100) ... mari(a) ác || terrás popúlósque regénti
 quis comes útiliór || ... ? (*Juv. IV, 83-84*).
- 101) "Párce, precór, Paéan, || et tú, dea, póne sagíttas:
 níl puérí faciúnt, || ipsám configíte mátrém !" –
 Ámphión clamát: || sed Paéan cóntráhit árcum.
 Éxtúlít érgo gregés || natór(um) ipsúmque paréntem,
 dúm sibi nóbiliór || Latónae génte vidétur
 átku(e) eádém scrofá || Niobé fecúndior álba
 (*Juv. VI, 172-177*).

- 102) ... curá gravióre timētur
próxima tēpestás, || velut hóc diláta seréno
(*Juv. XIII, 227-228*).
- 103) ... séd leviús fit pátiéntiá,
quidquid córrigérē (e)st nefás (*Hor. Carm. I, 24, 20*).
- 104) Íracúndior ést || pauló, minus áptus acútis
náríbus hór(um) homínúm ... (*Hor. Serm. I, 3, 29-30*).
- 105) Fráxínus ín silvís || pulchréríma, pínus ín hórtis,
pópulus ín fluviís, || abiés ín móntíbus áltis
(*Verg. Ecl. VII, 65-66*).
- 106) Sic natúra iubét: || velócius ét citiús nos
córrumpúnt vitiór(um) || exémpa, doméstica mágnis
cúm subeúnt anímós || auctóribus. Únus ét álter
fórsitan haéc spernánt || iuvénés, quíbus ártē benígna
ét melióre lutó || finxít praecórdia Títan;
séd reliquós fugiéndā || patrúm vestígia dúcunt,
ét monstráta diú || vetéris trahit órbita culpae
(*Juv. XIV, 31-37*).
- 107) ... namqu(e) ét || titúlís ét fáscíbus ólim
maíor habébátúr || donándi glória ... (*Juv. V, 110-111*).
- 108) Séd plurés nimíā || congéstā pecúnia cūrā
strángulat ... (*Juv. X, 12*).
- 109) Plúríma súnt iuvénúm || discrimína: pulchríor ille
hóc, atqu(e) ill(e) alió, || mult(um) híc robústior illo
(*Juv. X, 196-197*).
- 110) Núnc actás agítúr || peíoraque sécūla férri
tēporíbus, quórúm || sceléri non invénit ipsa
nómen et á nulló || posuít natúra metállo (*Juv. XIII, 28-30*).
- 111) Plúríma súnt, Fuscín(e), || et fámā digna sinístrā
ét nitídis macúlám || haesúram figéntia rébus,
quae monstránt ipsí || puérís tradúntque paréntes (*Juv. XIV, 1-3*).
- 112) Séd iam sérpentúm || maiór concórdia; párcit
cógñátis macúlís || simílís fera: quándo leóni
fórtior éripuít || vitám leo ? quó nemór(e) úmquam
éxspirávit apér || maióris déntíbus ápri ?
Índíca tígriis agít || rabídá cum tígride pácem
pérpetuám, saevis || inté se cónvénit úrsis
(*Juv. XV, 159-163*).

- 113) ... Nón ego pérfidúm
dixi sacrament(um): íbimus, íbimús,
utcúmque praecedés, suprénum
cárper(e) itér comités paráti (*Hor. Carm. II, 17, 9-12*).
- 114) ... fugit retró
levis iuventas ét decor, áridá
pellénte láscivós amóres
cánitié facilémque sómnum;
non sémper ídem flóríbus ést honór
vernís nequ(e) úno lúna rubéns nitét
vultú: quid aeternís minórem
cónsiliis anímum fatígas? (*Hor. Carm. II, 11, 5-12*).
- 115) ... at ést bonus, út meliór vir
nón aliús quisqu(am), át || tib(i) amícus, at ingeni(um) íngens
íncultó latet hóc || sub corpóre (*Hor. Serm I, 3, 32-34*).
- 116) Nám vitiis nemó || sine náscitur; óptímus ille (e)st,
quí mínimis urgétur (*Hor. Serm. I, 3, 68-69*).
- 117) Saép(e) eti(am) aúdacém || fugat hóc terrétque poétam,
quód numéro plurés, || virtút(e) et honóre minóres,
índocti stolidíqu(e) || et dépugnáre paráti,
sí discórdet equés, || medi(a) inter cármína póscunt
aút urs(um) aút pugílés; || his nám plebécúla gaúdet
(*Hor. Epist. II, 1, 182-186*).
- 118) Nímír(um) híc ego súm; || nam tút(a) et párvúla laúdo,
cúm res deficiúnt, || satis inter vília fórtis;
vér(um) ubi quíd meliús || contíngit et únctius, ídem
vós sapér(e) ét solós || aió bene vívere, quórum
cónspicitur nitídís || fundáta pecúnia villis
(*Hor. Epist. I, 15, 42-46*).
- 119) ... Nunc ádbibe púro
péctóre vérba, puér, || nunc té meliórius offer.
Quó semel ést inbúta || recéns servábit odórem
tésta diú. Quodsi || cessás aut strénuos ánteis,
néc tard(um) ópperiór || nec praecedéntibus ínsto
(*Hor. Epist. I, 2, 67-71*).
- 120) Ád summám: sapiéns || unó minor ést Iove, díves,
líber, honórátus, || pulchér, rex déníque régum;

praecipué sanús, || nisi cúm pītívita molésta (e)st

(*Hor. Epist. I, 1, 106-108*).

121) Cédíte Rómāni || scriptóres, cédíte Grái:

nécio quíd maiús || náscitur Íliadé (*Prop. II, 34, 65-65*).

122) Ómnia póst obītúm || fingít maióra vetústas:

máiús ab éxsequiis || nómen in óra vĕnít

(*Prop. III, 1, 23-24*).

123) Sérvis régna dabúnt, || captívīs fáta triúmphum.

Félix ille tamén || corvó quoque rárior álbo

(*Juv. VII, 201-202*).

124) Quámquam sídĕre púlchriór

ille (e)st, tú leviór córtíc(e) et ínpróbó

íracúndior Hádriá,

técum vívĕr(e) amém¹, tēc(um) obeám¹ lubéns

(*Hor. Carm. III, 9, 21-24*).

125) ... illud

sáviölúm tristí || tristius éllebĕró (*Cat. 99, 13-14*).

126) Síve latét Phoebús, || seu térris áltior éxstat,

tú mihi lúce dolór, || tú mihi nócte vĕnís

(*Ovid. Her. XIII, 103-104*).

127) Séd meliús, quod níl || anímīs in córpōra iúris

nátūr(a) índulgét ... (*Juv. II, 139-140*).

Задание 8. Назовите латинизмы в русском языке, восходящие к формам супплетивных степеней сравнения латинских прилагательных.

XXIV. Наречия

Задание 1. Образуйте наречия от данных прилагательных.

Образуйте сравнительную и превосходную степень этих наречий.

Acer, altus, carus, dulcis, dignus, difficilis, doctus, effectus, effeminatus, facilis, facundus, fallax, falsus, fortis, felix, gratus, grandis, gravis, gelidus, laetus, levis, levis, mirabilis, mirus, ingratus, miser, nitidus, nocens, nobilis, ornatus, prudens, peritus, periculosus, pulcher, stultus, similis, timidus, rectus, utilis, velox, atrox.

¹ Praesens conjunctivi.

Задание 2. Объясните, каким способом образованы приведенные ниже наречия.

Sērō, serēnē, servīliter, statim, tacītē, tālīter, rarius, tardē, facile, tantum, templātīm, melius, temporātīm, tenērē, tenuīter, toleranter, certē, minīmē.

Задание 3. Назовите латинизмы в русском языке, восходящие этимологически к латинским наречиям.

Задание 4. Переведите и запомните: Quō vadis ? (Еванг.). Clam palamque. Dicto citius. Vulgō. Citius, altius, fortius. Quantum satis. Quantum libet (placet, sufficit). Alībī.

Задание 5. Сделайте разбор. Переведите поговорки. Замените Infinitīvus личной формой глагола.

Serō sapēre (погов.). Non ungue latius discedēre (Apul. Met. X, 26). Semper Saturnalia agēre (погов. у Petr. 44). Sibi omnia intus canēre (погов.). Foris sapēre (погов.). Bene sapēre (Colum.).

Задание 6. Сделайте грамматический разбор и переведите. Объясните способ образования наречий.

1) Fontes celerīter aestibus exarescunt (Caes.). 2) Unde estis, nautae, huc hiēne delāti ? (Acc.). 3) Bis dat, qui citō dat. 4) Invītē data non sunt grata. 5) Libenter homīnes id, quod volunt, credunt (Caes.). 6) Qui nimis propere facit, minus prospere (носл.). 7) Facile omnes, cum valēmus, recta consilia aegrōtis damus (Ter.). 8) Plenus venter non studet libenter (носл.). 9) Fortīter in re, suavīter in modo. 10) Non tam praeclārum est scire Latīnē, quam turpe nescire (Cic. Brut. 140). 11) Patria est, ubicumque est bene (Pacuv. ap. Cic.). 12) Ubi bene, ibi patria. 13) Ignosce saepe altēri, nunquam tibi (P. Syr.). 14) Hodiē Caesar – cras nihil (Библ.). 15) Homīnes plus in aliēno negotio vidēre aiunt, quam in suō (Sen.). 16) Simul flare sorberēque haud facile est (Plaut.). 17) Sociōrum olla māle fervet (Petr. 38). 18) Certē extrēmā lineā amāre haud nihil est (Ter.). 19) Crudelitas minīmē humanum mālum est (Sen.). 20) Corrūgāre nares, ut Horatius ait, et inflāre et movēre et digito inquietāre et pulso subīto spirītu excutēre et diducēre saepius, et planā manu resupināre indecōrum est (Quint. XI, 3). 21) Nam, ut alia magna et egregia tua omittam, novissīme rediens Numantiā meque regnumque meum gloriā honoravisti tuāque virtūte nobis Romānos ex amicis amicissimos fecisti (Sall. Jug. X, 2). 22) Haec ad te scripsī verbosius

(Cic.). 23) Nullum adolescentem plus amo (Plaut.). 24) Semper plus metuit animus ignotum malum (P. Syr.). 25) Serō sapiunt Phryges (An. Trag., Equos Troianos 1). 26) Undique ad infēros tantumdem viae est (nozob.). 27) Vade retrō, satānas (Еванг.). 28) Canis timīdus vehementius latrat, quam mordet (nozob.). 29) Plus sonat, quam valet (Sen.). 30) Domi leōnes, foris vulpes (Petr. 44). 31) Dubia plus torquent māla (Sen.). 32) Res plus valent, quam verba (Sall.). 33) Potius (melius) serō, quam nunquam (Liv.). 34) Pares cum paribus facillimē congregantur (Cic.). 35) Eādem dicta eādemque oratio aequa non aequē valent (Enn.). 36) Si domī sum, foris est animus, sin foris sum, animus domī est (Plaut.). 37) Nimis sum stultus, nimis fui indoctus (Plaut.). 38) Verum vetus est verbum quod memorātur: ubi amīci, ibidem opes (Plaut.). 39) Ut magnus est et multum valet ! (Plaut.). 40) Aetāte sapīmus rectius (Ter.). 41) Haud stultē sapis (Ter.). 42) Haec et dicuntur et creduntur stultissimē (Cic.). 43) Qiōcircā – dicendum est enim saepius – cum iudicāris, diligēre oportet, non, cum dilexēris, iudicāre. Sed cum multis in rebus neglegentiā plectimur, tum maximē in amīcis et deligendis et colendis; praepostēris enim utimur consiliis et actā agimus, quod vetāmur vetēro proverbio. Nam implicāti ultrō et citrō vel usu diuturno vel etiam officiis repente in medio cursu amicitias exortā aliquā offensiōne disrumpimus (Cic. De amicitia, 85). 44) Quo magis vituperanda est rei maximē necessariae tanta incuria; una est enim amicitia in rebus humanis, de cuius utilitāte omnes uno ore consentiunt (Cic. De amicitia, 86). 45) Poēta facit fabulā et non agit, contrā actor agit et non facit (Varro). 46) Corpōra nostra lentē augescunt, citō extinguuntur (Tac. Agr. 3). 47) Litterārum secrēta viri pariter ac femīnae ignōrant. Numērum liberōrum finire aut quemquam ex agnātis necāre flagitium habētur, plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonae leges (Tac. Germ. 19). 48) Plus in amicitia valet similitūdo morum, quam affinitas (Nep.). 49) Magis homīnes iuvat gloria lata quam magna (Plin. J.). 50) In omnibus fere minus valent praecepta, quam experimenta (Quint.). 51) Cicēro hanc famam latius fūdīt (Quint.). 52) Anteā stolātae ibant nudis pedibus in clivum, passis capillis, mentibus puris, et Iovem aquam exorābant. Itaque statim urceātīm plovēbat: aut tunc aut nunquam, et omnes redībant udi tamquam mures (Petr. 44). 53) Quid stas ? Quid cessas ? (Ter.). 54) Hic bene manēbis, hic summum bonum voluptas est (Sen. Epist. XXI, 10). 55) Bene mihi, bene vobis, bene meae amīcae ! (Plaut. Persa 773). 56) Bene vos, bene nos, bene te, bene me ! (Plaut.

Stich. 709). 57) Rectē ego meam rem sapio (Plaut. Pseud. 496). 58) Sanē sapio et sentio (Plaut. Amph. 448). 59) Qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequiquam sapit (Enn.). 60) Oleum male sapiet (Cato.). 61) Meus pater ... rectē et sapienter facit (Plaut.). 62) Pugnātur acriter; agitur tamen satis (Cic.). 63) Utrumque ... didici et, cum dicto opus est, impigre dicere, et, cum tacito opus est, libenter tacere (Apul. Flor. 15). 64) In vultu plurimum valent oculi, per quos maximē animus eminet (Quint. XI, 3). 65) Bene valē, ocule mi ! (Plaut. Curc. 203). 66) Habet ... non plus quam. debitum est, plus certē quam postulatum est (Cic. Att. II, 9). 67) Saepe ... vi morbi impediti apertis atque integris et oculis et auribus nec videmus nec audimus (Cic. Tusc. II, 46). 68) Dicet me acius videre quam illos pisces (Cic. Ac. II, 81). 69) Naso – pol ! – iam haec quidem plus videt quam oculis (Plaut. Mil. 1259). 70) Semper in proelio iis maximum periculum, qui maximē timent: audacia pro muro habetur (Sall. Cat. 58). 71) Non potest gratis constare libertas (Sen. Epist. 104). 72) Quidquid dicunt, laudo; id rursum si negant, laudo id quoque (Ter. Eun. 251). 73) Nec quisquam est tam ingenio duro nec tam firmo pectore (Plaut. Asin. 944). 74) Nōn procul ā proprio || stipite pōma cadunt. 75) Nimiūm ne credē colōri (Verg.). 76) Nōn bene cūm sociis || régna Venūsque manēt (Ovid. Ars III, 564). 77) Hic, ubi nūc urbs est, || tūm locus ūrbis erat (Ovid. Fast. II, 280). 78) Irus et est subitō, || quī modo Croesus erat (Ovid. Trist. III, 7, 42). 79) Quod licet, ingrātum (e)st; || quod nōn licet, ācius ūrit (Ovid. Amor. II, 19, 3). 80) Quāmvīs ingeniō || nōn valet, ārte valēt (Ovid. Amor. I, 15, 14). 81) Félix, quī, quod amat, || defendere fōrtiter aūdet (Ovid. Amor. II, 5, 9). 82) Quae venit ex tutō, || minus est accepta volūptas (Ovid. Ars III, 603). 83) Saepe tacēns odiī || sēmīna vultus habēt (Ovid. Ars III, 512). 84) Saepe tacēns vocēm || verbaque vultus habēt (Ovid. Ars I, 574). 85) Sic dominūm sterīlis || saepe sefēllit agēr (Ovid. Ars I, 450). 86) Est quādāmodum prodire || tenūs, si nōn datur ūltrā (Hor. Epist. I, 1, 32). 87) ... Hāc || urgēt lupus, hāc canis, aiunt (Hor. Serm. II, 2, 64). 88) Hic carmēn mediā || dignūm me scribere cōlūmnā (Prop. 4(5), 7, 83). 89) Heū quantūm per se || cāndida fōrma valēt ! (Prop. II, 29 a, 30). 90) Cōssus ait: "Fortī || meliūs concurrere cāmpo" (Prop. IV, 10, 35). 91) Dictum feliciter ! (Juv. II, 119). 92) ... Cum pōscēs, pōsce Latīnē (Juv. XI, 148).

93) Lēnta salix quantūm || pallēnti cēdit olīvae,

Pūnicēis humīlis || quantūm saliūnca rosētis,

iūdicīo nostrō || tantūm tibi cēdit Amýntas (Verg. Ecl. V, 16-18).

- 94) ... árbor quántum vértic(e) ad aúrās
aéthériás tantúm || radic(e) in Tártāra téndit
(*Verg. G. II, 291-292 – o cmapom dyde*).
- 95) Intereá videt Aencás in välle redúcta
seclūsúm nemus ét || virgúla sonántia silvae
Léthacúmque domós || placídás, qui praénatat ámnem.
Húnc circ(um) innuméráé || gentés popúlíque volábant,
ác velut in pratís || ub(i) apés aestáte seréna
flóribus insídunt || variís et cándida circum
lília fúnduntúr, || strepit ómnis múrmúre cámpus
(*Verg. Aen. VI, 703-709*).
- 96) Vénit Amór graviús, || quō sérius. Úrímur íntus,
úrímur; ét caecúm || pectōra vúlus habént
(*Ovid. Her. IV, 19-20*).
- 97) Árs fit, ub(i) á tenérís || crimén condiscitur ánnis:
quae venit, exactó || témpore, péius amát
(*Ovid. Her. IV, 25-26*).
- 98) Híc, ubi núnc Romá (e)st, || incaédua sílva virébat,
tántaque rés paucís || páscua búbus erat
(*Ovid. Fast. I, 243-244*).
- 99) Fémína nec flammás, || nec saévos discútít árcus.
Párcius haéc videó || téla nocére virís.
Saépe viri fallúnt; || tenéraé non saépe puéllac
(*Ovid. Ars III, 29-31*).
- 100) Crédíta nec sempér || sulcí cum foénóre réddunt;
nec sempér dubiás || ádiúvat aúra ratés
(*Ovid. Ars II, 513-514*).
- 101) Quí sibi nótus erít, || solús sapiénter amábit.
Átqu(e) opus ad virés || éxíget ómne suás
(*Ovid. Ars II, 501-502*).
- 102) Dá requiém; requiétus || agér bene crédíta réddít;
tértaque caélestés || árida sórbet aquás
(*Ovid. Ars II, 351-352*).
- 103) Éste procúl lités || et amárae prqéla línguac.
Dúlcibus ést verbís || móllis aléndus amór
(*Ovid. Ars II, 151-152*).
- 104) Haéc Troiaé casús || itérúmqu(e) itérúmque rogábat.
Ílle reférr(e) alítér || saépe solébat idé(m) (*Ovid. Ars II*).

- 105) Tūc igitūr pellēs, || nunc aur(um) et pūrpūra cūris
 exercēt hominū || vitām bellōque fatigant
 (*Lucr. V, 1423-1424*).
- 106) Quid propērās, iuvēnis ? || Mediis tua pinus in undis
 nāvigat; ét longé, || quēm peto, pōrtus abest
 (*Ovid. Ars II, 9-10*).
- 107) Lābitur occulté || fallitque volūbilis aētas,
 ūt celer āmissis || lābitur āmnis aquis
 (*Ovid. Amor. I, 8, 49-50*).
- 108) Flūmīne pēpetuō || torrēns solet ācrius ire.
 Séd tamen haec brevis ést, || illa pērēnnis aquā
 (*Ovid. Rem. 651-652*).
- 109) ... Per eg(o) haec loca plēna timōris,
 pēr Chaos hōc ingēns || vastique silēntia rēgni,
 Eūrydices, orō, || propērāta retēxite fāta !
 Ōmnia dēbentūr || vobis paulūmque morāti
 sērius aut citiūs || sedēm propērāmus ad ūnam.
 Tēdīmus hūc omnēs, || haec ést domus ūltīma, vōsque
 hūmāni genēris || longissimā rēgna tenētis.
 Haec quoque, cūm iustōs || matūra pērēgērit ānnos,
 iūris erit vestri: || pro mūnere pōscimus ūsum.
 Quod, si fāta negānt || veniām pro cōniūge, cērtum (e)st
 nōlle redire mihi: || letō gaudēte duōrum (*Ovid. Met. X, 29-39*).
- 110) Fōrma bonūm fragilē (e)st; || quantūmqu(e) accēdit ad ānnos,
 fit minor; ét spatiō || cārpitur ipsa suō.
 Nēc violāe sempēr, || nec hiāntia lilia flōrent;
 ét riget āmissā || spīna relicta rosā.
 Ét tibi iām canī || veniēnt, formōse, capilli,
 iām veniēnt rugaē, || quāe tibi cōrpus arēt
 (*Ovid. Ars II, 113-118*).
- 111) Dūmque, rudēm praebēnte || modūm tibicine Tūsko,
 lūdīus aēquatām || tēr pede pūlsat hūmūm;
 in mediō plausū, || plausūs tunc ārte carēbat,
 rēx populō praedāe || signa petēnda dedit.
 Prōtīnus ēxiliūnt, || anīmūm clamōre fatēntes:
 virgīnībūs cupīdās || iniiciūntque manūs.
 Ūt fugiūnt aquilās, || timidissīma tūrba, cōlūmbae,
 ūtque fugit visōs || āgna novēlla lupōs.

- Sic illae timuere || virós sine móre ruéntes,
 cónstitit in nullá, || qui fuit ánte, colór.
 Nám timor únus crát; || faciés non úna timóris.
 Párs laniát crinés; || párs sine ménte sedét,
 áltéra móesta silét, || frustrá vocat áltéra mátrém,
 haéc quacritúr, stupet haéc, || haéc manet, illa fugit.
 Dúcantúr raptáe, || geníalis praéda, puéllae:
 ét potuit multás || ipse decére pudór (*Ovid. Ars I, 111-126*)
- 112) Quám cito, mé miserám ! || laxántur corpóra rúgis,
 ét perit, in nítidó || qui fuit óre, colór.
 Ánguibus éxuitúr || tenui cum pelle vetústas;
 néc faciunt cervós || córnua iácta senés.
 Nóstra sin(e) auxilió || fugiunt bona. Cárpite flórem,
 qui, nisi cárptus erit, || túrpiter ipse cadét
 (*Ovid. Ars III, 73-74, 77-80*).
- 113) ... Nestór compónere lítes
 inter Pélidén || festinat et inter Atridem:
 hunc amor, ira quidém || commúniter úrit utrúmque
 (*Hor. Epist. I, 2, 11-13*).
- 114) Nám neque dívitibús || contíngunt gáudia sólis
 néc vixit male, qui || natús moriénsque feféllit
 (*Hor. Epist. I, 17, 9-10*).
- 115) Náv(em) agér(e) ignárus || navés timet, ...
 ... quód medicórum (e)st
 prómittunt medicí, || tractánt fabrília fáбри:
 scribimus indoctí || doctique poēmātā pássim
 (*Hor. Epist. II, 1, 114-117*).
- 116) ... Rídicúl(um) ácre
 fórtius ét meliús || magnás plerúmque secát res
 (*Hor. Serm. I, 10, 14-15*).
- 117) Quid accidit ? Cur || díra bárbaraé minus
 venéna Médéae valént ? (*Hor. Epod. V, 61-62*).
- 118) ... Ille profecto
 réddere persónae || scit cónveníentia cuique.
 Réspicér(e) exemplár || vitae morúmque iubébo
 dóct(um) imitátor(em) ét || vivás hinc dúcere vóces.
 Ínterdúm speciósá || locís morátaque réctē
 fábula núlliús || venérís, sine póndér(e) et arte,

váldius óblectát || popúlum melíusque morátur
quám versús inópés || rerúm nugaéque canórac
(*Hor. Ars poë. 315-322*).

- 119) ... et ídem
índignór, quandóque || bonús dormítat Homérus;
vér(um) opèrí longó || fās ést obrépère sómnum.
Út pictúra poésis ...
haéc amat óbscūrúm, || volet haéc sub lúce vidéri,
iúdícis árgútúm || quae nón formídat acúmen;
haéc placuít semel, haéc || deciéns repetíta placébit
(*Hor. Ars poë. 358-361; 363-365*).
- 120) Néc form(a) aétern(um) aút || cuīquám (e)st fortúna perénis:
lóngius aút propíus || mórs sua quémque manét
(*Prop. II, 28 b, 57-58*).
- 121) Nám melíus duo défendúnt || retínacŭla návim,
tútius ét gemínós || ánxia máter alít (*Prop. II, 22, 41-42*).
- 122) Ómnia Rómānaé || cédént mirácŭla térrae;
nátŭr(a) híc posuít, || quídquid ubíque fúit.
Ármis ápta magís || tellús quam cómmōda nóxae:
fámam, Róma, tuae || nón pudet históriae !
Nám quantúm ferró, || tantúm piētáte poténtes
stámus: víctricés || témpérat ira manús (*Prop. III, 22*).
- 123) Índ(e) ir(ae) ét lacrímaé. || Tecúm prius érgo volútā
haéc aním(o) ánte tubás; || galeátum séro duélli
poénitet (*Juv. I, 168-170*).
- 124) ... Húius ením || rarí summíque volúptas
núlla boní, quotiés || anímó corrúpta supérbo
plús aloés quam méllis || habét ... (*Juv. VI, 179-181*).
- 125) ... Únde repénite
tót rugaé ? Certé || modícó conténtus agébas
vérn(am) equítém, convíva || iocó mordénte facétus
ét salíbús vehéméns || infrá pōmoéria nátis.
Ómnia nunc contrá: || vultús gravis, hórrida síccae
sílva comaé, nullús || totá nitor in cute ... (*Juv. IX, 8-13*).
- 126) Laétus sórte tuá || vivés sapiénter ...
... ubi plúra
cógere, quám satis ést, || ac nón cessáre vidébór (*Hor. Epist. I, 10*).

- 127) Satis supérque || mé benígnitās tuā
ditávit ... (*Hor. Epod. I, 31-32*).
- 128) Quánd(o) ego paúper cró ! || Votúm miserábile, néc spes
hís saltém; nam cúm || pro mé Fortúna rogátur,
affixit cerás || illá de náve petítas,
quae Sicúlós cantús || effúgit rémĭge súrdo (*Juv. IX, 147-150*).

XXV. Числительные

Задание 1. Сделайте грамматический разбор, переведите.
Определите разряд числительных.

- 1) Unus dies gradus est vitae. 2) Una hirundo ver non facit (*посл.*).
- 3) Tres faciunt collegium (*Dig.*). 4) Iunget vix tria verba miser (*Mart.*).
- 5) Cum duo faciunt idem, non est idem. 6) Neque edes quicquam, neque bibes apud me his decem diēbus (*Plaut.*). 7) Bis tantō valeo, quam valui prius (*Plaut.*). 8) Alter decīmo post mense nascētur puer, alter mense septīmo (*Plaut.*). 9) Decīmam partem ei dedit, sibi novem abstūlit (*Plaut.*). 10) Audīvi muliēres duos peiōres esse quam unam (*Plaut.*).
- 11) De illo emī virgīnem trīgintā minis (*Plaut.*). 12) Sexāgintā mihi denumerantur minae (*Plaut.*). 13) Dantur septem et viginti minae (*Plaut.*). 14) Trecentae possunt causae conlīgī (*Plaut.*). 15) Septem menses sunt, cum in hasce aedes pedem nemo intrō tulit (*Plaut.*).
- 16) Viginti iam usus est filio argenti minis (*Plaut.*). 17) Centum doctōrum homīnum consilia sola haec devincit dea, Fortūna (*Plaut.*). 18) Sunt tibi intus aurei trecenti nummi ... ? – Sescenti quoque (*Plaut.*). 19) Dabo septingentos nummos (*Plaut.*). 20) Hic unus ... servat fidem (*Plaut.*).
- 21) Pluris est oculātus testis unus quam aurīti decem (*Plaut.*). 22) Ea si vivit, annos nata est sēdecim, non maior (*Ter.*). 23) Tria non commutabitis verba hodie inter vos (*Ter.*). 24) Annos sēxāgintā natus es aut plus eo (*Ter.*). 25) Ego novus maritus [ero] anno dēmum quinto et sexāgēsimo ? (*Ter.*). 26) Quinque sensuum maxīmus in oculis est (*Varro*).
- 27) Gallia est omnia divīsa in partes tres, quarum unam incōlunt Belgae, aliam Aquitāni, tertiam qui ipsōrum linguā Celtae, nostrā Galli appellantur (*Caes. B. G. I, 1*). 28) Interea eā legiōne, quam secum habēbat, militibusque, qui ex provincia convenērant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodānum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanōrum ab Helvetiis dividit, milia passuum decem novem murum in altitudīnem pedum sēdecim fossamque perdūcit. Eo opēre perfectō praesidia dispōnit,

castella commūnit (*Caes. B. G. I, 8*). 29) Nam hoc proelio, quō ab horā septima ad vespērum pugnātum est, aversum hostem vidēre nemo potuit (*no Caes. I, 26*). 30) Eōdem die castra promōvit et milibus passuum sex a Caesāris castris sub monte consēdit. Postridie eius diēi praeter castra Caesāris suas copias tradūxit et milibus passuum duōbus ultrā eum castra fēcit (*Caes. B. G. I, 48*). 31) Ubi eum castris se tenēre Caesar intellēxit, ... ultrā eum locum quō in locō Germāni consederant, circiter passūs sescentos ab his, castris idoneum locum delēgit aciēque triplici instructā ad eum locum vēnit. Primam et secundam aciem in armis esse, tertiam castra munire iussit. Hic locus ab hoste circiter passūs sescentos, uti dictum est, abērat. Eō circiter hominū numēro sedēcim milia expedita cum omni equitātu Ariovistus misit (*Caes. B. G. I, 49*). 32) Caesar unā aestāte duōbus maxīmis bellis confectis maturius paulo, quam tempus anni postulābat, in hiberna in Sequānos exercitum dedūxit (*Caes. B. G. I, 54*). 33) Legiōnis nonae et decīmae milītes, ut in sinistrā parte aciēi constitērant, pilis emissis cursu ... exanimātos vulneribusque confectos [hostes] ... celeriter ex locō superiōre in flumen compulērunt et transire conantes insecūti gladiis magnam partem eōrum impeditam interfecērunt. ... Item aliā in parte diversae duae legiōnes undecīma et octāva ... ex loco superiōre in ipsis fluminis ripis proeliabantur. At totis fere castris a fronte et a sinistrā parte nudātis ... in dextrō cornu legio duodecīma et non magno ab eā intervallo septima [constitit] (*Caes. B. G. II, 23*). 34) Itaque unā ex parte ab Suebis circiter milia passuum sescenta agri vacāre dicuntur (*Caes. B. G. IV, 3*). 35) ... et suā sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum ibi numērum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli vicēnos in disciplina permānent (*Caes. B. G. VI, 14*). 36) Sacerdos potentiā secundus a rege habetur (*Bell. Alex.*). 37) (Hortensius) annis ante decem causas agere coepit quam tu es natus; idem quarto et sexagēsimo anno, perpaucis ante mortem diēbus, unā tecum socerum tuum defendit (*Cic. Brut. 324*). 38) Cuius a morte sextus hic et tricēsimus annus est (*Cic. Cato 19*). 39) Plato uno et octogēsimo anno scribens est mortuus (*Cic. Cato 13*). 40) Leonidas ... se in Thermopylis trecentosque eos, quos eduxerat Spartā, ... opposuit hostibus (*Cic. De fin. II, 97*). 41) Thales, qui sapientissimus in septem fuit (*Cic. De leg. II, 26*). 42) At vero Arātus Sicyonius iure laudatur, qui ... sescentos exīles, qui locupletissimi fuerant eius civitātis, restituit remque publicam adventu suo liberāvit (*Cic. De off. II, 81*). 43) Duo Scipiōnes oriens incendium belli Punici secundi sanguine suō

restinxerunt (no Cic. De rep. I, 1).

44) – Ergo his annis quadringentis Romae rex erat ?

– Et superbus quidem.

– Quid supra ?

– Iustissimus, et deinceps retrō usque ad Romūlum, qui ab hoc tempore anno sescentesimo rex erat ? (Cic. De rep. I, 58).

45) Nam si, id quod Graecorum investigatur annalibus, Roma condita est secundo anno Olympiadis septimae, in id saeculum Romuli cecidit aetas, cum iam plena Graecia poetarum et musicorum esset¹, minorque fabulis nisi de veteribus rebus haberetur¹ fides. Nam centum et octo annis, postquam Lycurgus leges scribere instituit, prima posita est olympias, ... Homērum autem qui minimum dicunt Lycurgi aetati triginta annis antepōnunt fere (Cic. De rep. II, 18).

46) Sed id, quod fieri natura rerum ipsa cogēbat, ... non longo intervallo, sexto decimo fere anno, Postūmo Cominio Sp. Cassio consulibus consecutum est (Cic. De rep. II, 57).

47) Apud Cicerōnem hominum esse duo genera, alterum indoctum et agreste, ... alterum humanum et politum legimus (cm. Cic. Part. 90).

48) Argumentatio nomine uno res duas significat, ideo quod et inventum aliquam in rem probabile aut necessarium argumentatio vocatur et eius inventi artificiosa expolitio (Cic. Inv. I, 74).

49) Vicesimus annus est, cum in hac urbe fui (Cic.).

50) Quartum annum ago et octogesimum (Cic. Cato 32).

51) Undeviginti annos natus erat eo tempore [Q. Hortensius], est autem L. Paulō C. Marcellō consulibus mortuus (Cic. Brut. 229).

52) De nave exeuntibus nobis Acastus cum litteris praesto fuit unō et vicesimō die, sanē strenuē (Cic. Epist. XIV, 5).

53) Decem horis nocturnis sex et quinquaginta milia passuum cisiis pervolavit (Cic. S. Rosc. 19).

54) Iam vero ea, quae invenērit, quā diligentia collocabit ! Quoniam id secundum erat de tribus [argumentis]. Vestibula nimirum honesta aditusque ad causam faciet illustres; cumque animos prima aggressione occupaverit, infirmabit excludetque contraria; de firmissimis alia prima ponet alia postrēma inculcabitque leviora (Cic. Orat. 50).

55) Quem laborem nobis Attici nostri levavit labor, qui conservatis notatisque temporibus ... annorum septingentorum memoriam uno libro colligavit (Cic. Orat. 120).

56) Is [Demosthenes. – Демостѣнес. – Д.] septimo die filiae mortem hostias immolavit (no Cic. Tusc. 3, 63).

57) Ego meam sententiam dixi, cui sunt adsensi ad unum (Cic. Epist. 10, 16).

58) Idem tricésimo post die

¹ Imperfectum conjunctivi.

fēci (*Cic. Epist. XII, 2*). 59) Qui me cum tutōrem, tum etiam secundum herēdem instituērit (*Epist. XII, 61*). 60) Librum (misit), ex quo millēsīmam partem vix intellēgo (*no Cic. Att. II, 4*). 61) Plurīma est ... in XII tabūlis antiquitātis effigies (*Cic. De orat. I, 193*). 62) Nos in septendēcim populīs Siciliae numerāmur (*Cic. Verr. VI, 124*). 63) Ubi sol ... sex mensibus continuis non vidētur (*Varro*). 64) Devictis Sabinis in magnā gloriā magnisque opibus regnum Tulli ac tota res Romāna fuit. ... Tullus magnā gloriā belli regnāvit annos duos et triginta (*Liv. I, 31*). 65) Romae tribūs una et vigintī factae (sunt). Aedes Mercūri dedicāta est Idibus Maiis (*Liv. II, 21*). 66) Quattuor et vigintī lictōres apparēbant consulibus (*no Liv. II, 55*). 67) Centuriātis comitiis decem tabulārū leges perlātae sunt, qui nunc quoque in hoc immenso aliārū super alias ... legum cumūlo fons omnis publici privatiq̄ue est iuris (*Liv. III, 34*). 68) Praeda omnis milīti data, extrā praedam quattuor milia deditōrū habita; eos victos consul ante currum triumphans ēgit (*Liv. VII, 27*). 69) Qui duo popūli adversus regem ... pugnavērunt (*Liv. VIII, 17*). 70) Ipse [= Alexander Magnus] potērat traicēre mare cum veterānis Macedonibus non plus triginta milibus homīnum et quattuor milibus equitū (*Liv. IX, 19*). 71) L. Genuciō Ser. Corneliō consulibus ab externis ferme bellis otium fuit. Soram atque Albam coloniae deductae. Albam in Aequos sex milia colonōrū scripta. Sora agri Volsci fuērat, sed possederant Samnītes; eō quattuor milia homīnum missa (*Liv. X, 1*). 72) Inter haec Carvilius consul in Etruria Trōlūm primum oppugnāre adortus quadringentos septuaginta ditissimos, pecuniā grandi pactos, ... dimisit, ceterā multitudīnem oppidūmq̄ue ipsum vi cepit. Inde quinque castella locis sita munitis expugnāvit. Caesa ibi hostium duo milia quadringenti, minus duo milia capti (*Liv. X, 46*). 73) Duodeviginti milia Romāna erant, sociū nominis Latīni viginti, ... his copiis concursus est (*Liv. XXI, 55*). 74) Exercītus quoque multiplicāti sunt. Decem milia novōrū militū alii scripta in supplementum, alii novas quattuor legiōnes, ut octo legionibus rem gerērent¹; numēro quoque pedītum equitūmq̄ue legiōnes auctas milibus pedītum et centēnis equitibus in singūlas adiectis, ... (*Liv. XXII, 36*). 75) Casilinum oppidū reddītum Campānis est, firmātum septingentōrū militū de exercītū Hannibālis praesidio, ne ... Romāni oppugnārent¹ (*Liv. XXII, 20*). 76) Aquae magnae bis eo anno fuērunt (*Liv. XXIV, 9*). 77) Ipse [= Scipio] cum ceteris copiis

¹ Imperfectum conjunctivī.

septuāgēsīmis castris ... Tarracōnem rediit (*Liv. XXVIII, 16*). 78) Philippus quoque primō vere, postquam legāti ab Romā nihil pacāti rettulerant, dilectum per omnia oppīda habere instituit in magnā inopiā iuniōrum. Ita et tīrōnes ab sedēcim annis milītes scribēbat, et emeritis quīdam stipendiis, quibus modo quicquam reliqui robōris erat, ad signa revocabantur (*Liv. XXXIII, 3*). 79) ... Ad duodēcim milia hostium sunt caesa, capti quingenti quadraginta, omnes fermē equītes, et signa militaria capta centum triginta quattuor. De exercītu Romāno septuaginta et tres amissī (*Liv. XXXV, 1*). 80) Vicēna iūgēra pedītes, quadrāgēna equītes accepērunt (*Liv. XXXV, 9*). 81) Romāni ... tandem abstitērunt tredēcim captis navībus cum milīte ac remīge, decem demersis. Romānae classis una Punīca navis, in primō certamīne ab duābus circumventa, periit (*Liv. XXXVI, 45*). 82) Militībus denarios quinos vicēnos ... ambo divisērunt (*Liv. XLI, 7*). 83) Quinta decīma ac sexta decīma legiōnes, nihil ultrā fremītum et minas ausae, initium erumpendi circumspectābant. At in superiōre exercītu quarta et duo et vicesīma legiōnes isdem hibernis tendentes ipso Kalendārum Ianuariārum diē dirumpunt imagīes Galbae, quarta legio promptius, duo et vicesīma cunctanter, mox consensu (*Tac. Hist. I, 55*). 84) Fabius Valens cum quattuor speculatorībus et tribus amīcis, totīdem centurionībus ad naves regreditur (*Tac. Hist. III, 43*). 85) Postērā diē quarta decīma legio in superiōrem provinciam Gallo Annio missa (est); Ceriālis exercītum decīma ex Hispaniā legio supplēvit; ... transiēre Rhenum Tutor quoque et Classicus et centum tredēcim Trevirōrum senatōres, in quīs¹ fuit Alpinus Montānus, quem ... missum in Gallias superius memoravīmus (*Tac. Hist. V, 19*). 86) Caesar avidas legiōnes ... quattuor in cuneos dispertit; quinquaginta milium spatium ferro flammisque pervastat. ... Pars equitum et auxiliae cohortes ducēbant, mox prima legio, ... vicesīma legio terga firmāvit (*Tac. Ann. I, 51*). 87) Princeps vix septemdēcim annos egressus (*Tac. Ann. XIII, 6*). 88) Nono decīmo aetātis annō L. Crassus C. Carbōnem, altēro et vicēsīmo Asinius Pollio C. Catōnem, non multum aetate antecēdens Calvus Vatinius iis orationībus insecūti sunt, quas hodiēque cum admiratione legīmus (*Tac. Dial. 34*). 89) Eisdem forte diēbus Carthaginiensium legāti triginta superveniunt, magis obsessis solatium quam auxilium, quippe domestico bello Poenos impedīrī, nec de imperio, sed pro salūte dimicāre nuntiābant (*Curt. IV, 3*). 90) Forte rex classem in diversam partem agī

¹ quīs apx. = quibus.

iussērat triginta minoribus navigiis relictis in litōre, e quibus Tyrii duōbus captis cetēra ingenti terruērunt metu, donec suōrum clamōre audīto Alexander classem litōri, a quō fremītus accidērat, admōvit (*Curt. IV, 4*). 91) Tyrus septīmo mense ... capta est, urbs et vetustāte originis et crebrā fortunāe varietāte ad memoriā posteritātis insignis (*Curt. IV, 4*). 92) Omnibus verax, sibi falsus unī (*Sen. Med. 654*). 93) Uno hoc volumine vitam excellentium virōrum complurium concludere constituimus, quorū res separātīm multis millibus versuum complures scriptōres ante nos explicāunt (*Nep. Epam. IV, 6*). 94) [Aristīdēs] exilio decem annōrum multātus est (*Nep. Arist. I*). 95) [M. Cato] stipendium meruit annōrum decem septemque (*Nep. Cato I*). 96) Quadringenti omnes cum unō perfossi gladiis cadunt (*Gell. III, 7*). 97) Mille nummum deponentur tibi (*Apul. Met. II*). 98) Caesar annum ... ad cursum solis accommodāvit, ut trecentōrum sexaginta quinque diērum esset¹ (*Suet. Jul. 40*). 99) Mensae munera si voles secundae, marcentes tibi porrigentur uvae (*Mart. V, 78*). 100) Tricēnos, puto, bis, vicēnos ter, puto, nummos (*Mart. IV, 26*). 101) Sexagēsima, Marciāne, messis acta est (*Mart. VI, 70*). 102) Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter (*P. Syr.*). 103) Séx eti(am) aut septēm || loca vidi réddere vōces (*Lucr. IV, 577*). 104) ... nocuit sua culpa duōbus (*Ovid. Met. XV, 115*).

105) Cui donó lepidūm novū libellum

aridā modo pūmic(e) éxpolitum ?

Córneli, tibi: námque tú solébas

méas éss(e) aliquid putāre nūgas,

iām tum, c(um) aūsus es unus Ítalōrum

ómn(e) aevūm tribus éxplicāre cártis

dóctis ... (*Cat. I*).

106) Ántenór potuīt || mediis elápsus Achívis

... || fontém superāre Timávi,

únde per óra novēm || vastó cum múrmūre mōntis

ít mare prórūptūm ... (*Verg. Aen. I, 242-245*).

107) Át puer Áscaniús, || cui nūnc cōgnómen Ílúo

áddītur (Ílus erāt, || dum rés stetīt Ília régno),

trigintá magnós || volvéndis ménsibus órbes

ímpéri(o) éxplēbīt, || regnūmqu(e) ab séde Lavíni

tránsfēret ét Longám || multá ví múniet Álbam (*Verg. Aen. I*).

¹ Imperfectum conjunctivi.

- 108) Bina boum vobis || Troia generatus Acestes
 dat numero capit(a) in || navés; adhibete penates
 et patrios epulis || et quos colit hospes Acestes.
 Praeterea, si nona || diem mortalibus alium
 Auror(a) extulerit || radiisque retexerit orbem,
 prima citae Teucris || ponam certamina classis
(Verg. Aen. V, 61-66).
- 109) Aeneas quibus in || mediis sic deinde locutus:
 "Accipit(e) haec animis || lactasqu(e) advertite mentes.
 Nem(o) ex hoc numero || mihi non donatus abibit.
 Cnosa bina dabó || levato lucida ferro
 spicula caelatumqu(e) || argento ferre bipennem:
 omnibus hic erit unus || honos. Tres praemia primi
 accipient flavaque || caput nectentur oliva.
 Primus equum phaleris || insignem victor habeto;
 alter Amazoniam || pharetram plenamque sagittis
 Thraicis, lato || quam circum amplectitur auro
 balteus et tereti || subnectit fibula gemma;
 tertius Argolic(a) hac || galea contentus abito"
(Verg. Aen. V, 303-314).
- 110) Praeterea bis sex || genitor lectissima matrum
 corpora captivosque || dabit suaqu(e) omnibus arma,
 insuper his campi || quod rex habet ipse Latinus
(Verg. Aen. IX, 272-274).
- 111) Septima post Troi(ac) excidium || iam vertitur aestas,
 cum freta, cum terras || omnes, tot inhospita saxa
 sideraqu(e) emensaé || ferimur, dum per mare magnum
 Italiam sequimur || fugient(em) et volvitur undis
(Verg. Aen. V, 626-629).
- 112) "Imm(o) ag(e) et a prima, || dic, hospes, origine nobis
 insidiás, – inquit, – || Danaum casusque tuorum
 errorésque tuos. || Nam te iam septima portat
 omnibus errantem || terris et fluctibus aestas"
(Verg. Aen. I, 753-756).
- 113) Terna tib(i) haec primum || triplici diversa colore
 licia circumdó, || terqu(e) haec altaria circum
 effigiem ducó: || numero deus impare gaudet
(Verg. Ecl. VIII, 72-74).

- 114) Póstquam Sáturnó || tenebrós(a) in Tártára míssó
 súb Iove múnus erat, ...
 Iúppíter antíqui || contráxit témpōra vérís,
 pérqu(e) hiemés aestúsqu(e) || et inaequáles autúmno
 ét breve vér spatiis || exégit quáttuor ánnu
(Ovid. Met. I, 113-118).
- 115) Múnēra fért illi || conchás terētésque lapíllos
 ét parvás volucrēs || et flóres mille colórum
 líliáque pictásque || pilás et ab árbōre lápsas
 Héliadúm lacrímas *(Ovid. Met. X, 260-263).*
- 116) Vívít edáx vultúr, || ducénsque per áēra gýros
 mílvus, ét pluviae || grácūlus aúctor aquae.
 Vívít et ármiſerae || corníx invísa Minérvae;
 illa quidém saecílís || víx morítúra novém.
 Óccídít ille loquáx, || humánae vócis imó,
 psittácus, extrémó || múnus ab órbe datúm.
 Óptíma príme feré || maníbús rapiúntur aváris,
 implentúr numérís || déterióra súis
(Ovid. Amor. II, 6, 33-40).
- 117) Tú mihi, tú certé, || memíní, Graecíne, negábas,
 úno póss(e) alíquém || témpōr(e) amáre duás.
 Pér t(e) ego decípiór: || per té deprénsus inérmis,
 ecce ! duás unó || témpōre túrpis amó
(Ovid. Amor. II, 10, 1-4).
- 118) Ést pia Pénelópé, || lustrís erránte duóbus
 ét totídem lustrís || bélla gerénte viró
(Ovid. Ars III, 15-16).
- 119) Ípsu(n) nós carmén || dedúxit Pácis ad áram:
 haéc erit á mensís || fíne secúnda diés
(Ovid. Fast. I, 709-710).
- 120) Ést via quae popúlum || Lauréntes dúcit in ágros,
 quóndam Dárdanió || régna petíta duci:
 illá lánígéri || pecóris tibi, Térmíne, fibrís
 sácta vidét fiēri || séxtus ab Úrbe lapis.
 Géntibus ést aliis || tellús data límíte certo:
 Rómānae spatíu(m) (e)st || Úrbis et orbis idé(m)
(Ovid. Fast. II, 679-684).

- 121) Érg(o) anīm(i) indocīlēs || et adhūc ratiōne carēntes
 mēnsibus égērunt || lústra minóra decēm.
 Ánnus erat, decímum || cum lúna recepērat órber:
 híc numērús magnó || tūnc in honóre fuit.
 Seú quia tót digítī, || per quós numérāre solēmus,
 seú quia bīs quintó || fēmīna mēse parit,
 seú quod adúsque decēm || numéró crescēte venitur,
 príncipiūm spatiis || sūmītur inde novís.
 Índe patrēs centum || denós secrēvit in órbes
 Rómulus, hástātós || ínstituítque decēm,
 ét totīdēm príncēps, || totīdēm pilānus habēbat
 corpōra, légitímó || quíque merēbat equó
 (*Ovid. Fast. III, 119-130*).
- 122) Tér volui promittēr(e) || opēm, ter língua reténta (e)st:
 íra Iovís magní || cáusa timóris erat
 (*Ovid. Fast. V, 247-248*).
- 123) ... ác siquēm || potuít spatiósa senéctus
 spéctātór(em) opērūm || multórum réddēre, víxi
 ánnos bīs centum; || nunc tértia vivītur aétas
 (*Ovid. Met. XII, 186-188*).
- 124) ... in hóra saepe ducéntos,
 út magnúm, versús || dictábat stáns ped(e) in úno
 (*Hor. Sermon. I, 4, 9-10*).
- 125) Quáttuor hinc rapimúr || vigint(i) et milia raédis,
 mánsūr(i) óppiduló, || quod vérsu dicēre nón est,
 signis pérfacilé (e)st ... (*Hor. Sermon. I, 5, 86-88*).
- 126) Cástor gáudet equís, || ovó prognátus eódem
 púgnis; quót capítum || vivúnt, totīdēm studiórum
 milia; mé pedībús || deléctat claudēre vérba
 Lúcilí ritú, || nostrúm meliórís utróque (*Hor. Sermon. II, 1*).
- 127) Huc vín(a) et únguent(a) || ét nimiūm brevis
 florés amoénac || férre iubé rosaé,
 dum rés et aétas ét sorórum
 fila triúm patiúntur átra (*Hor. Carm. II, 3*).
- 128) Érgo cónsulēr(e) ét || mox rēspōndēre licébit ?
 "Cónsüle". – Cúr Aíáx, || hērós ab Achille secúndus,
 pútescít, totiéns || servátis clárus Achívís ?
 (*Hor. Sermon. II, 3, 192-194*).

- 129) Mill(e) ovi(um) insānūs || mortī dedit, inclit(um) Ulīxen
 ét Menelá(um) uná || mecúm s(e) occídere clámans
 (*Hor. Serm. II, 3, 197-198 – об Аяксе*).
- 130) ... át simul átras
 véntum (e)st Ésquiliás, || aliéna negótia céntum
 pér caput ét circá || saliúnt latus (*Hor. Serm. II, 6, 32-34*).
- 131) Phoébe silvarúmque poténs Diána
 lúcidúm caeli || decus, ó coléndi
 sémp(er) ét cultí, || date quae precámur
 témpore sacro,
 quó Sibýlliní || monuére vérsus
 virgínés lectás || puérósque cástos
 dí, quibús septém || placuére cólles,
 dicére cárm(en) (*Hor. Carm. saec. 1-8*).
- 132) ... carmén reprehéndite, quód non
 múlta diés et múlta || litúra coércuit átuq(ue)
 praésectúm deciéns || non cástigávit ad úngu(em)
 (*Hor. Ars poë. 292-294*).
- 133) Pénclōpé potérát || bis dénos sálva per ánnos
 vivére, tám multís || fémína digna procis (*Prop. II, 9, 3-4*).
- 134) Véster pórró labór || fecúndior, históriarúm
 scriptōrés ? Petit híc || plus témpōris átuq(ue) olei plus;
 nullo quippe modó || millésíma página surgit
 ómnibus ét crescit || multá damnósa papýro;
 sic ingéns rerúm || numérus iubet átuq(ue) opérúm lex
 (*Juv. VII, 98-102*).
- 135) Réx Pyliús, magnó || si quídquam crédis Homéro,
 éxemplúm vitae || fuit á corníce secúndae (*Juv. X, 246-247*).
- 136) Sí non úníus, || quaesó, misérere duórum !
 Vivam, si vivét; || sí cadet illa, cadám (*Prop. II, 28 a*).
- 137) Séptíma nóx agítur, || spatiúm mihi lóngius ánno,
 sólicitúm raucís || út mare ferveť aquis
 (*Ovid. Her. XVIII, 25-26*).

Задание 2. Назовите русские слова, этимологически связанные с латинскими числительными.

Задание 3. Переведите словосочетания, укажите тип склонения каждого слова, просклоняйте.

Causa prima. Novem doctae sorōres (Tib.). Octāvus sapientium (Hor.). Quinta essentia (Аристотель). Testis unus, testis nullus. Potio e centum herbis (Plin. M.).

Задание 4. Сделайте разбор, переведите. Замените инфинитив личной формой глагола, образовав 2 л. Sg. и 3 л. Pl. *Praes. ind., Imp. ind., Perf. ind.* Дайте перевод.

1) *Duābus sedēre sellis (нозов.).* 2) *Duo pariētes de unā fidelia dealbāre.* 3) *In saltu unō duos apros capēre (Plaut.).* 4) *Unā mercēde duas res assēqui (нозов.).* 5) *Unā perticā tractāre (нозов.).* 6) *Unius assis aestimāre (Cat.).* 7) *Unius lacertae se dominum facēre (Juv.).*

XXVI. Coniunctīvus в независимом предложении

Задание 1. Напишите основные формы, выделите основы и проспрягайте во временах *Coniunctīvi*: *narro, taceo, cano, punio, adsum, opto, iudico, teneo, ago, finio, prosum, vivo, do, placeo, quaero, evēnio, arbitror, video, muto, exerceo, condo, repērio, loquor, curo, amo, floreo, colo, orior, fateor, valeo.*

Задание 2. Определите форму приведенных ниже глаголов: *valeant; laetēmur; veniat; sciāmus; faciātis; possēmus; supersint; cedēbat; cecidērit; cecidērit; absit; cessisses; nutritur; vidīmus; viderīmus; detur; petunt; petēbant; petent; petant; petērent; petivērunt; petivērant; petivissent; petivērint; vocor; vocer; vocābar; vocārer; vocātus sum; vocavērim; vocavēro; vocavissem; movētis; moveātis; movēris; movēras; movēres.*

Задание 3. Прочитайте студенческий гимн "*Gaudeāmus*". Определите значение форм *Coniunctīvi*. Дайте перевод гимна. Заучите наизусть 1, 4, 5 строфы.

Задание 4. Назовите русские слова, этимологически связанные с латинскими глаголами *narro, do, muto, exerceo, floreo, cano, ago, quaero, colo, arbitror, fateor, curo, valeo, facio, peto, moveo.*

Задание 5. Сделайте разбор и переведите. Укажите функцию форм *Coniunctivi*.

1) *Mihi vobisque fortunātim, feliciter ac bene se vertat (no Enn. Ann. 108).* 2) *Relinquat alias res et huc veniat (Plaut.).* 3) *Venus arrōget te (Plaut.).* 4) *Habeat, quae quidem in homine dicuntur bona: parentes, patriam incolūmen, amicos, genus (Ter.).* 5) *Eāmus in forum et pecunias mutuēmur: iam scies hoc ferrum fidem habēre (Petr. 58).* 6) *Natūra an ars bonos viros faciat (Sen.).* 7) *Unum bonum sit honestas, unum mālum turpitūdō (Sen.).* 8) *Per aestātem boves aquam bonam et liquīdam bibant (Cato).* 9) *Aliud ... vocis genus iracundia sibi sumat, ... aliud miseratio ac maeror, ... aliud metus, ... aliud vis, aliud voluptas, aliud molestia (Cic. De orat. III).* 10) *Utīnam quīetis temporibus ... haec inter nos studia exercere possēmus (Cic. Epist. IX, 8).* 11) *Sperēmus nostrum nomen volitāre et vagārī latissimē (Cic.).* 12) *Maiōres nostri omnibus rebus agendis "quod bonum, faustum, felix esset" praefabantur (Cic. Div. I, 46).* 13) *Illud autem optīmum est, in quod invādī solere ab imprōbis et invidis audio: Cēdant arma togae, || concēdat lāurea lāudi (Cic. De off. I, 77).* 14) *Suum quisque igitur noscat ingenium acremque se et bonōrum et vitiōrum suōrum iudicem praebat (Cic. De off. I, 114).* 15) *Utīnam esset etiam facultātis meae ! (Cic. De leg. I, 58).* 16) *Qui desiderat pacem, praepāret bellum (Безеңһей).* 17) *Qui dedit beneficium, taceat; narret, qui accēpit (Sen.).* 18) *Ante victoriam ne canas triumphum.* 19) *Quid bonum, felix, faustum fortunatumque sit (= Q.B.F.F.Q.S.).* 20) *Ne sutor suprà (ultrā) crepidam iudicet (Plin. M.).* 21) *Quoniam si quis non vult operārī, nec mandūcet (Еванг.).* 22) *Qui potest capere, capiat (Еванг.).* 23) *Qui aures habet, audiat (Еванг.).* 24) *Fiat iustitia, pereat mundus (Фердинанд I, герм. император).* 25) *Fiat lux ! (Библи.).* 26) *Fiat voluntas tua (Еванг.).* 27) *Habeat sibi ! (Библи.).* 28) *In sudore vultūs tui comēdas panem tuam (Бытiе 3, 19).* 29) *Licet barbā aureā habeas (нозоя.).* 30) *Actum ne agas !* 31) *Sit tibi terra levis (S.T.T.L.).* 32) *Sit venia dicendi (Plin. J.).* 33) *Absit invidia verbo et civilia bella siliant (Liv. IX, 19).* 34) *Eōdem statu res publicā stet ! (Liv.).* 35) *Pace quod fiat tuā (Ter.).* 36) *Nobis haec habitatio bona, fausta, felix fortunātaque eveniat (Plaut. Trin. 41).* 37) *Feras, non culpes, quod mutārī non potest (P. Syr.).* 38) *Fortūnam citius reperias, quam retineas (P. Syr.).* 39) *Adgnoscat morēs || vīta legātque suos (Mart. VIII, 3).* 40) *Fēci, quod potui, || faciānt meliōra potētes.* 41) *Quidquid agis, || prudēter agās || et respice finem (ср.-век. афоризм).* 42) *Omnia vincit amor || et nōs cēdāmus amorī (Verg. Ecl. X,*

69). 43) Sís felix, nostrúmque || levés quaecúmque labórem (*Verg. Aen. I, 330*). 44) Cedant curae ! (*Stat.*). 45) Saépe stilúm vertás ! (*Hor. Serm. I, 10*). 46) Quód satis ést cui cóntingit, nihil ámplius óptet (*Hor. Epist. I, 2*). 47) Níl tal(e) éxpectés (*Juv. IV, 22*). 48) Hóc volo, sic iubeó, || sit pró ratióne volúntas (*Juv. VI, 223*). 49) Cúren úr dubií || medicís maióríbus aégri (*Juv. XIII, 123*). 50) Sítis et ín tutó || sémper amóre parés ! (*Prop. I, 1*). 51) Áh pereát, si quis || léntu. amáre potest (*Prop. I, 6*). 52) Sínť modo fáta tuis || móllia cárminíbus (*Prop. I, 7*). 53) Fálša licét cupídus || depónat gáudia lívor (*Prop. I, 8 a*). 54) Fállere té numquám, || Gálle, puélla velít (*Prop. I, 13*). 55) Sís, quodcúmque volés, || nón aliéna tamén (*Prop. I, 15*). 56) Quá pote quisqu(e), in eá || cóntérat árte diém (*Prop. II, 1*). 57) Hánc utínám faciém || nolít mutáre senéctus ! (*Prop. II, 2*). 58) Lília nón domíná || sínť magis álbā meá (*Prop. II, 3*). 59) Ómnia póssideát, || non póssidet áera Mínos (*Ovid. Met. VIII, 187*). 60) Quí nolét fiérí || désidiósus, amét (*Ovid. Amor. I, 9*). 61) Quód quis habét, domínaé || cónférat ómne suae (*Ovid. Amor. I, 10*). 62) Terruérínt anímós || nómína vána tuós ! (*Ovid. Her. IV, 130*). 63) Spés bona dét virés (*Ovid. Her. XI, 61*). 64) Quis vellét tantí || núntius ésse malí ? (*Ovid. Her. XII, 146*). 65) ... ét veló || rémígis áddat opém (*Ovid. Ars I, 368*). 66) Cásus ín éventú (e)st. || Licet haéc indúlgeat aúsis (*Ovid. Ars I, 379*). 67) Híc teneát nostrás || áncōra iácta ratés (*Ovid. Ars I, 772*). 68) Quí canít árte, canát; || quí bibít árte, bibát (*Ovid. Ars II, 506*). 69) Árs casúm simúlét (*Ovid. Ars III, 155*). 70) Séd sit, ut ín multís, || modus híc quoque ... (*Ovid. Ars III, 305*). 71) Spésque magís veniát || cérta, minórque metús (*Ovid. Ars III, 478*). 72) Cáuśa tamén nimiúm || non sít manifésta dolóris (*Ovid. Ars III, 599*). 73) Né noceát quod amó (*Ovid. Fast. III, 501*). 74) Ét crepet ín mediís || laúrus adústa focís (*Ovid. Fast. IV, 742*). 75) Sis felix ... in amóre (*Cat. C, 8*).

76) Pallás, quas cóndídit árces,
ípsa colát; nobís || placeánt ant(e) ómnia silvae
(*Verg. Ecl. II, 61-62*).

77) Áspic(e), arátra iugó || reférínt suspénsa iuvénci,
ét sol créscentés || decédens dúplicat úmbras;
mé tamen úrit amór; || quis ením modus ádsit amóri ?
(*Verg. Ecl. II, 66-68*).

78) Sicelídés Musaé, || pauló maióra canámus !
Nón omnés arbústa || iuvánt humilésque myricae;
sí canímus silvás, || silvae sínť Cónsüle dignae (*Verg. Ecl. IV*).

- 79) Nunc et oves ultro || fugiat lupus, aurea durae
mala ferant quercus, || narcisso floreat alnus,
pinguia corticibus || sudent electra myricae,
certent et cynis || ululae, sit Tityrus Orpheus,
Orpheus in silvis, || inter delphinas Ariōn
(Verg. Ecl. VIII, 51-55).
- 80) Nunc victi, tristes, || quoniam Fors omnia versat,
hōs illi – quod nec || vertat bene – mittimus haedos
(Verg. Ecl. IX, 5-6).
- 81) ... Aut quem tūm || vates Cassandra moveret ?
Cedamus Phoebo) et || moniti meliora sequamur
(Verg. Aen. III, 187-188).
- 82) At ver(o) Aeneas || aspect(u) obmutuit amens
arrectaeque(e) horrore || com(ae), et vox faucibus haesit.
Ardet abire fuga || dulcisque relinquere terras,
attonitus tanto || monit(u) imperioque deorum.
Heu quid agat ? Quo nunc || regin(am) ambire furentem
audeat affatu ? || Quae prim(a) exordia sumat ?
Atque(e) animum nunc huc || celarem, nunc dividit illuc
in partisque rapit || varias perque(e) omnia versat;
at regina dolos || (quis fallere possit amantem ?)
praesensit motusque(e) || excipit prima futuros,
omnia tuta timens. || Ead(em) impia Fama furēti
detulit armari || classem cursumque parari
(Verg. Aen. IV, 279-287; 296-299).
- 83) Solē quis dicere falsum
audeat ? (Verg. Georg. I, 463-464).
- 84) Excidat illa dies || aevō nec postera credant
saecula. Nos certē || taceamus et obruta multa
nocte tegi propriae || patiamur crimina gentis
(Stat. Silv. V, 2, 88-90).
- 85) Quamquam sidere pulchrior
ille (e)st, tū levior || cortic(e) et inprobo
iracundior Hadría,
tecum viver(e) amem, || tec(um) obeam lubens
(Hor. Carm. III, 9).
- 86) Omnia magna loquens, || modo "sit mihi mensa tripes et
concha salis pur(i) et || toga, quae defendere frigus

- quámvis crássa queát". || Deciéns centéna dedísses
húic parcó, paucís || conténto, quínque diébus
níl erat ín locúlís; || noctés vigilábat ad ípsum
máné, diém totúm || stertébat; níl fuit únquam
sic inpár sibi (*Hor. Serm. I, 3*).
- 87) ... námque
négléctís urénda || filíx innáscĭtur ágris.
Ílluç praévertámur, || amátórém quod amícae
túrpiá decípiúnt || caecúm viti(a) aut eti(am) íps(a) haec
delectánt ... (*Hor. Serm. I, 3*).
- 88) Hóc opus, hóc studiúm || parví propèrémus et ámpli,
sí patriae volúmús, || si nóbis vívère cári (*Hor. Epist. I, 3*).
- 89) ... Érgo
sí res sóla potést || facĕr(e) ét serváre beátum,
hóc primús repétás || opus, hóc postrémus omíttas
(*Hor. Epist. I, 6*).
- 90) Sí, Mímnérmus utí || censét, sin(e) amóre iocísque
níl est iúcundúm, || vivás in amóre iocísque.
Vive, valé (*Hor. Epist. I, 6*).
- 91) Quid Romae faciám ? || mentírĭ nésco; líbrum,
sí malus ést, nequeó || laudár(e) et póscĕre; mótus
ástrór(um) ignóró; || funús promíttĕre pátris
néc volo néc possum; || ranárum víscĕra númquam
ínspexi ... (*Juv. III, 41-44*).
- 92) ... geniális agátur
íste diés (*Juv. IV, 66-67*).
- 93) Félícés proavór(um) || atāvós, felícia dícas
saécŭla, quae quondám || sub régĭbus átque tribúnis
vidērúnt unó || conténtam cárcĕre Rómam (*Juv. III, 312-314*).
- 94) Tóta licét vetĕrés || exórnent úndĭque cérae
átíā, nobílitas || solá (e)st atqu(e) únĭca virtus
(*Juv. VIII, 19-20*).
- 95) ... Quis ením || generósum díxĕrit hunc, qui
índignús genĕr(e) ét || praecláro nómine tántum
ínsignís ? (*Juv. VIII, 30-31*).
- 96) Défensór culpaé || dicét mihi: Fécĭmus ét nos
haec iuvénés. – Estó; || desísti némpe, nec últrā

- fóvíst(i) érrőrem. || breve sít, quod túrpiter aúdes;
quaédam cùm prius á || resécuntur crimína bárba;
índulgé veniám || puérís (*Juv. VIII, 163-167*).
- 97) Vívat Pácuviús, || quaesó, vel Néstōra tótum;
póssideát, quantúm || rapuít Nero; móntibus aúrum
éxaequét; nec amét || quemquám, nec amétur ab úllo
(*Juv. XII, 128-130*).
- 98) Pónāmús nimiós || gemítús; flagrántior aéquo
nón debét dolór || esse víri, nec vulnère máior
(*Juv. XIII, 11-12*).
- 99) Nil dictú foedúm || visúqu(e) haec límína tángat,
íntrā quae pater ést; ...
máxíma débetúr || puéró reveréntia (*Juv. XIV, 44-47*).
- 100) Neú credás ponénd(um) || alíquid discrimínis inter
únguent(a) ét coriúm. || Lucrí bonus ést odor éx re
quálíbet: illa tuó || senténtia sémper in óre
vérsétúr, dis átku(e) || ipsó Iove dígna, poéta
(*Juv. XIV, 203-206*).
- 101) Quid ? Repütémus ením: || duo súnť, quibus éxtúlít íngens
Róma capút: virtús || bell(i) ét sapiéntia pácis
(*Sulp. sat., 20-21*).
- 102) ... ét sic
- x pálleat, út nudís || pressít qui cálcibus ánguem (*Juv. I, 43*).
- 103) Mé dolor ét lacrímaé || meritó fēcere perítum:
átqu(e) utínám posító || dícar amóre rudís ! (*Prop. I, 9*).
- 104) Nón tamen ísta meó || valeánt conténdēr(e) amóri:
nescít Amór magnís || cédere dívitiis.
Nám quis dívitiis || advérso gáudet Amóre ?
Núlla mihí tristí || praémia súnť Venéré !
Ílla potést magnás || heró(um) infríngere víres,
íll(a) etiám durís || méntibus ésse dolór (*Prop. I, 14*).
- 105) O utínám traiectā || cavá meā vóculā rimā
pércussás domínaé || vértat in aúricúlás ! (*Prop. I, 16*).
- 106) Áh pereát, quicúmque || ratés et velā parávit
prímus et ínvító || gúrgíte fécit itér ! (*Prop. I, 17*).
- 107) Quárē, dúm licet, ínter || nós laetémur amántes:
nón satis ést ulló || témpore lóngus amór (*Prop. I, 19*).

- 108) *Ét saep(e) inmeritós || corrúmpas déntibus úngues,
ét crepítum dubió || súscitet ira pedé ! (Prop. II, 4).*
- 109) *Aéas príma canát || Venérés, extrémá tumultus:
bélla canám, quandó || scripta puélla meá (e)st.
Núnc volo súbductó || graviór procédere vultu,
núnc aliám cithārám || mé meá Músa docét.
Índia quín, Augúste, || tuó dat cólla triúmpho,
ét domus íntactae || té tremit Árabiaé;
ét si qu(a) extrémis || tellús se súbtrahit óris,
séntiat illa tuás || póstmódo cápta manús.
Haéc ego castrá sequár, || vatés tua castrá canéndo
mágnus eró. Servént || hunc mihi fáta diém ! (Prop. II, 10).*
- 110) *Hís qui cóntentús || non ést, in lítus harénas,
in segétém spicás, || in mare fúndat aquás
(Ovid. Trist. V, 6).*
- 111) *Átqu(e) utínám non tám || seró mihi nóta fuisset
cóndició ! Cinéri || núnc medicina datúr (Prop. II, 14).*
- 112) *Núnc ad té, mea lúx, || veniét mea lítore návis
servát(a); án mediis || sídat onústa vadís ?
Quódsi fórt(e) alíquá || nobís mutábere cúlpa,
véstibúlum iaceám || mórtuus ánte tuúm ! (Prop. II, 14).*
- 113) *Érrat, quí finém || vesáni quaérit amóris:
vérus amór nullúm || nóvit habére modúm.
Térra priús falsó || partú delúdet arántes,
ét citiús nigrós || Sól agítábit equós,
flúmīnaqu(e) ád caput íncipiént revócáre liquóres,
áridus ét sicco || gúrgite piscis erít,
quám possím nostrós || alió transférre dolóres:
húius eró vivús, || mórtuus húius eró ! (Prop. II, 15).*
- 114) *Tót i(am) abiére diés, || cum mé nec cúra theátri
néc tetígit Campí, || néc mea Músa iuvát.
Át pudeát certé, || pudeát – nisi fórté, quod áiunt,
túrpis amór surdís || aúribus ésse solét (Prop. II, 16).*
- 115) *Haéc igitúr mihi sít || lepóres audácia mólles
éxcipèr(e) ét strictó || figèr(e) avém calamó (Prop. II, 19).*
- 116) *Áh pereát, quicúmque || merácas réppèrit úvas
córrupítque bonás || néctāre primus aquás ! (Prop. II, 33).*

- 117) Mírēmúr, nobís || et Báčch(o) et Apólline déxtro
túrba puéllárúm || sí mea vérba colít ? (*Prop. III, 2*).
- 118) Álter rémus aquás, || altér tibi rádat harénas:
tútus erís; medió || máxíma túrba marí (e)st (*Prop. III, 3*).
- 119) Ípsa tuám servá || prolém, Venus: hóc sit in aévum,
cérnis ab Aénéá || quód superésse capút.
Praéda sit haéc illís, || quorúm meruére labóres:
mé sat erít Sacrá || plaúdère pósse Viá (*Prop. III, 4*).
- 120) Haéc uránt puérós, || haec úrant scrípta puéllas,
méque deúm clamént || ét mihi sácrá feránt! (*Prop. III, 9*).
- 121) Núllo praémissó || de rébus túte loquáris
ipse tuís (*Prop. III, 14*).
- 122) Ést tibi fórma poténs, || sunt cástae Pálladis ártes,
spléndidaqu(e) á doctó || fáma refúlget avó,
fórtúnáta domús, || modo sít tibi fidus amícus.
- ...
- Cóntineánt nobís || ómína prima fidém ! (*Prop. III, 20*).
- 123) Óptíma nútrícúm || nostrís, lupa Mártia, rébus,
quália crévērunt || moénia lácte tuó !
Moénia námque pió || conér dispónere vérsu:
éi mihi, quód nostró (e)st || párvus in óre sonús !
Séd tamen éxiguó || quodcúmqu(e) e pectóre rivi
flúxérit, hoc patriaé || sérviet ómne meaé.
- ...
- Róma, favé, tibi súrgit || opús: date cándida, cíves,
ómín(a), et ínceptís || déxtéra cántet avís ! (*Prop. IV, 1*).
- 124) Núnc agít(e), ó socií, || propéllit(e) in aéquóra návem
rémorúmque parés || dúcite sórte vicés
iúngítequ(e) éxtrémó || felícia líntea málo:
iám liquídúm nautís || áura secúndat itér.
Rómānaé turrés || et vós valeátis, amíci,
quálescúmque mihí || túque, puélla, valé ! (*Prop. III, 21*).
- 125) Sácrá facít vatés: || sint óra favéntia sácris
ét cadat ánte meós || ícta iuvénca focós.
Íte procúl fraudés, || alió sint áere nóxae:
púra novúm vatí || láurea móllit itér.

- Caesāris in nomén || ducúntur cármīna: Caesar
dúm canítúr, quaesó, || Iúppīter ipse vacés (*Prop. IV, 6*).
- 126) Dī melióra velínt. || Quamquám non ista precánda,
séd faciéndā mihī (*Ovid. Met. VII, 37-38*).
- 127) Língua iuvét mentémque || tegát. Blandīre nocéque.
Ímpia súb dulcí || mēlle venéna latént (*Ovid. Amor. I, 8*).
- 128) Márs dubiús, nec cēta || Venús; victíque resúrgunt;
quósque negés unquám || pósse iacére, cadúnt
(*Ovid. Amor. I, 9*).
- 129) Cédant cárminībús || regés, regúmque triúmphi,
cédāt et áuriferi || ripa beáta Tagí.
Vília mirētúr || vulgús. Mihi flávus Apóllo
pócūla Cástaliae || pléna minístret aquae.
Páscitur in vivís || Livór: post fáta quiéscit,
cúm suus éx merító || quémque tuétur honós.
Érg(o) etiám, cum mé || suprémus adédērit ignis,
vivam: párs meí || múlta supérstes erít (*Ovid. Amor. I, 15*).
- 130) Ánnūle, fōrmōsaé || digítum vinctúre puéllae,
in quo cénsendúm || níl, nisi dántis amor;
múnus eás gratúm. || Te laetā mēte recéptum
prótinus árticulís || índuat illa suis (*Ovid. Amor. II, 15*).
- 131) Hānc tua Pénelōpé || lentó tibi nūttit, Ulíxes.
Níl mihi réscribás; || át tamen ipse vēní !
Tróia iacét certé, || Danaís invísa puéllis,
vix Priāmús tantí || tótaque Tróia fuit.
Ó utínám tum, cúm || Lacedaémōna clásse petébat,
óbrūtus insānis || éssēt adúlter aquís !
Nón ego désertó || iacuíssēm frígida lécto,
néc querérér tardós || íre relicta diés (*Ovid. Her. I, 1-8*).
- 132) Quid faciám ? Quo sóla || ferár ? Vacat insūla cultu.
Nón homínúm videó, || nón ego fácta boúm.
Ómne latús terraé || cingít mare. Návita núsquam:
núlla per ámbiguás || púppis itúra viás
(*Ovid. Her. X, 59-62*).
- 133) Dī, precor, á nobís || omén removéte sinístрум:
ét sua dét reducí || vír meus árma Ioví.
Séd timeó: quotiésque || subít miserábile béllum,

móre nivís lacrímaé || sóle madéntis cūnt.

...
Sí cadēr(e) Árgolicó || fas ést sub milíte Tróiam,
té quoque nón illúm || vúlus habénte cadát.
Púgnet et ádvērsós || tendát Menelaús in hóstes,
út rapiát Paridí, || quám Paris ánte sibí.
Írruat ét, causá || quem vīncit, vīncat et ármis.
Hóstibus é mediis || nūpta peténda viró (e)st.

...
Séd cum Tróia subít, || subeúnt ventíque fretúmque;
spēs bona sóllicitó || vícta timóre cadít.
Hós quoque, quód ventí || prohibént exíre carínas,
mé movet: invītís || íre parátis aquis.
Quis velit in patriám || ventó prohibénte revérti ?
Á patriá pelágó || véla vetánte datís.

...
Séd quid egó revoc(o) hácc ? || Omén revocántis abésto,
blándaque cómpositás || áura secúndet aquás.

- ...
Últíma mándató || claudétur epístōla párvo:
sí tibi cūra meí, || sit tibi cūra tuí (*Ovid. Her. XIII*).
134) Poéniteát scelēris || Danaúm, saevásque soróres.
Híc solet éventús || fácta nefánda sequí
(*Ovid. Her. XIV, 15-16*).
135) Neú vos decípiánt || blandaé mendácia línguae.
Quaé dicít vobís, || díxerat ánte mihí
(*Ovid. Her. XV, 55-56*).
136) Núnc vellém facúnda || forént ! Dolor ártribus óbstat,
ingeniúmque meis || súbstítit ómne malís
(*Ovid. Her. XV, 195-196*).
137) Sí quis in hóc artém || popúló non nóvit amándi,
mé legat: ét lectó || cármīne dóctus amét.
Árte citaé, velóque || ratés, remóque movéntur:
árte levés currús, || árte regéndus Amór (*Ovid. Ars I, 1-4*).
138) Cérta tib(i) á nobís || dabítur mensúra bibéndi:
ófficiúm praestént || ménsque pedésque suúm
(*Ovid. Ars I, 589-590*).

- 139) *Íngeniúm mǎla saepe || movént. Quis crédëret ínquam
aériás homínem || cárpere pósse viás ?*
(*Ovid. Ars II, 43-44*).
- 140) *Néc grave té tempús || sitiénsve Canícüla tárdet,
néc via pér iactás || cándída fácta nivés*
(*Ovid. Ars II, 231-232*).
- 141) *Mé vatém celëbrate, || virí, mihi dicíte laúdes:
cántëtúr totó || nómen in órbe meúm*
(*Ovid. Ars II, 739-740*).
- 142) *Nón erat ármātís || aequúm concúrrere núdas:
sic etiám vobís || víncere túrpe, virí.
Dixërit é multís || alíquis : "Quid virus in anguem
ádiicis? Èt rabídaé || trádis ovile lupae ?"
Párcite paucárum || diffúndere crímen in ómnes.
Spéctëtúr merítís || quaeque puélla suís*
(*Ovid. Ars III, 5-10*).
- 143) *Séd me fláminíbús || ventí maióris itúrum,
dúm sumus ín portú, || próvéhat aúra levís*
(*Ovid. Ars III, 99-100*).
- 144) *Dúlcia nón ferímús: || succó renovémur amáro.
Saepe perit ventís || óbrüta cýmba suís*
(*Ovid. Ars III, 583-584*).
- 145) *Sí quis amát, quod amáre || iuvát, felicíter árdens
gaúdeat, ét ventó || návíget ille suó* (*Ovid. Rem. 13-14*).
- 146) *Íngeniúm magní || detráctat lívor Homéri:
quískuís es, éx illó, || Zóile, nómen habés.*
...
*Súmma petít lívor: || perflánt altíssíma vénti:
súmma petúnt dextrá || fúlmina míssa Iovís.
Át tu, quícunqu(e) és, || quem nóstra licéntia laédit,
sí sapis, ád numérós || éxíge quídque suós.*
...
*Rúmpere, Lívor edáx ! || Iam mágnum nómen habémus,
máius erít; tantúm, || quó pede coépit, eát*
(*Ovid. Rem. 365-390*).
- 147) *Nám, quoniám variánt || anímí, variámus et ártes.
Mílle malí speciés, || mílle salútis erúnt.
Córpora víx ferró || quaedám sanántur acúto,*

auxiliúm multis || succus et herba fuit.
 Mollior es, nec abire || potes, vinctusque teneris,
 et tua saevus Amor || sub pede colla premit;
 desine luctari; || referant tua carbasa venti:
 quoque vocant fluctus, || hac tibi remus eat.
 Explenda (e)st sitis ista || tibi, qua perditus ardes.
 Cedimus: e medio || iam licet amne bibas
 (Ovid. Rem. 525-534).

148) Próspera lux oritur: || linguis animisque favete;
 nunc dicenda bona || sunt bona verba die.
 Lite vacent aures, || insanaque protinus absint
 iurgia: differ opus, || livida turba, tuum
 (Ovid. Fast. I, 71-74).

149) Augeat imperium || nostri ducis, augeat annos,
 protegat et vestras || querna corona foras:
 auspiciisque deis || tanti cognominis heres
 omne suscipat, || quo pater, orbis onus
 (Ovid. Fast. I, 613-616).

150) Et careant loliis || oculos vitiantibus agri,
 nec sterilis cultó || surgat avena soló.

...

Bella diu tenuere || viros: erat aptior ensis
 vomere, cedebat || taurus arator equo;
 sarcula cessabant, || versique in pila ligones,
 factaque de ratri || pondere cassis erat.
 Gratia dis domuique || tuae: religata catenis
 iam pridem vestro || sub pede Bella iacent.
 Sub iuga bos veniat, || sub terras semen aratas:
 Pax Cererem nutrit, || Pacis alumna Ceres
 (Ovid. Fast. I, 691-704).

151) Pax, ades et toto || mitis in orbe manet.
 Dum desint hostes, || desit quoque causa triumph:
 tu ducibus bello || gloria maior eris.
 Sola gerat miles, || quibus arma coerceat, arma,
 cantetur tera || nil nisi pompa tuba (Ovid. Fast. I, 712-716).
 152) Utile sit faustumque, || precor, quod imagine somni
 vidimus: an somno || clarius illud erat?
 (Ovid. Fast. III, 27-28).

- 153) ... mercés mihi glória détur
nómīnaqu(e) extrémó || cármīne nóstra sonént
(*Ovid. Fast. III, 389-390*).
- 154) Ét licet ántiquó || manībús conlátus Epéo
sít prior, irátá || Pállade máncus erít
(*Ovid. Fast. III, 825-826*).
- 155) Ábsit iniqua famés: || herbaé frondésque supérsint,
quaéque lavént artús || quaéque bibántur aquaé
(*Ovid. Fast. IV, 767-768*).
- 156) "Níl opus ést, – dixít, || – certámīne, – Rómūlus, – úllo;
mágna fidés aviúm (e)st: || experiámur avés"
(*Ovid. Fast. IV, 813-814*).
- 157) Áb Iove súrgat opús. || Primá mihi nócte vidénda
stélla (e)st in cunás || officiósá Iovis
(*Ovid. Fast. V, 111-112*).
- 158) Dí melióra feránt, || nec sít mihi sómnia véra,
quaé túlit hésterná || péssima nócte quíes (*Tib. III, 4*).
- 159) Ó qui cómplexús || et gáudia quánta fuérunt.
Níl ego cóntulérím || iucúndo sánus amíco (*Hor. Serm. I, 5*).
- 160) Áspicít(e), ó civés, || senis Énn(i) imágínis fórmam:
híc vestrúm pinxít || máxíma fácta patrúm.
Némo mé lacrimís || decōrét nec fúněra flétu
fáxit. Cúr ? Volitó || vívos per óra virúm
(*Enn. ap. Cic. Tusc. I, 34*).

XXVII. Verba anomalia. Verba defectiva

Задание 1. Сделайте разбор и переведите.

- 1) Haurit aquam cribro, qui discere vult sine libro (*носл.*). 2) Qui quae vult dicit, quae non vult audiet (*Ter.*). 3) Si vis amari, ama (*Sen.*). 4) Si vis pacem, para bellum. 5) Qualis artifex pereo ! (*Suet.*). 6) Qui e nuce nucleum esse [= edere] vult, frangit nucem (*нозов.*). 7) Sic transit gloria mundi. 8) Qui fert malis auxilium, post tempus dolet (*Phaedr. IV, 19*). 9) Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris (*император Александр Север*). 10) Quos vult Iuppiter perdere, dementat prius (*носл.*). 11) Relata refero (*Herod. VII, 152*). 12) Sacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur (*нозов.*). 13) Transeat a me calix iste (*Матф. 26*). 14) Et in

provincia ius dicebatur et Romae iudicia fiebant (*Cic.*). 15) Nec potest fieri, tempore uno homo idem duobus locis ut simul sit (*Plaut.*). 16) Dominus et deus noster hoc fieri iubet (*Suet.*). 17) Mihi ... erat in animo ... ire in Epirum (*Cic.*). 18) Ex spectaculo crudelior et inhumanior redeo, quia inter homines fui (*Sen.*). 19) Vis mihi equitatum dare et ipse cum cetero exercitu me sequi (*Cael.* 25). 20) Idem velle atque idem nolle – ea demum firma amicitia est (*Sall.*). 21) Bis perit amator, ab re atque ab animo simul (*Plaut.*). 22) De eadem causa est iracundus factus inimicissimus (*Ter.*). 23) Mane me in silvam abstrusi densam, non exeo inde ante vespertum (*Cic.*). 24) Aestatem autumnus sequitur, post acer hiems it (*Enn.*). 25) Redeat ad integrum eadem oratio (*Ter.*). 26) Quam plurimum edirit, tam citissime sanus fiet ex eo morbo (*Cato*). 27) Poetae nonne post mortem nobilitari volunt? ... Opifices post mortem nobilitari volunt (*Cic. Tusc. I*). 28) Cum minutum dicimus animum pro parvo et abutimur verbis propinquis, si opus est, vel quod delectat vel quod decet. Iam cum fluxerunt continuae plures translationes, alia plane fit oratio (*Cic. Orat. 94*). 29) Omnes enim immemorem beneficii oderunt eamque iniuriam ... sibi etiam fieri eumque, qui faciat, communem hostem (esse) putant (*Cic. De off. II, 18*). 30) Ferro atque audacia via fit quamvis per confertos hostes. ... Itaque ite mecum, qui et vosmet ipsos et rem publicam salvam vultis (*Liv. XXII, 50*). 31) [L. Aemilius consul] se bene mori quam turpiter vivere maluit (*Liv. XXII, 50*). 32) Capi ergo mavultis ab avarissimo et crudelissimo hoste (*Liv. XXII, 50*). 33) Ambitio multos mortales falsos fieri subegit, aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere, amicitias inimicitiasque non ex re, sed ex commodo aestimare, magisque vultum quam ingenium bonum habere (*Sall. Cat. 10*). 34) Isti Graeci constant, conferunt sermones inter se (*Plaut.*). 35) Quisque servus sine iussu exierit, accipiet plagas centum (*Petr. 28*). 36) "Dies, – inquit (Dama), – nihil est. Dum versas te, nox fit. Itaque nihil est melius, quam de cubiculo recta in triclinium ire. Et mundum frigus habuimus. Vix me balneus calfecit. Tamen calda potio vestiarius est. Staminatas duxi, plane matus sum. Vinus mihi in cerebrum abiit" (*Petr. 41*). 37) Oderint, dum metuant (*Акquї*). 38) Saepe dato melius || tempore fiet idem (*Ovid. Ars I, 404*). 39) ... eunt anni || more fluentis aquae (*Ovid. Ars III, 62*). 40) Cura dabit faciem: || facies neglecta peribit (*Ovid. Ars III, 105*). 41) Multaque, dum fiunt || turpia, facta placent (*Ovid. Ars III, 218*). 42) Et nullo vacuus || tempore deficit Amor (*Prop. I, 1*). 43) Si vis esse (e) aliquid: || probitas laudatur et alget (*Juv. I, 74*).

- 44) Ócean(um) întereá || surgéns Auróra reliquit.
 Ít portís iubăr(e) éxortó delécta iuvéntus
(Verg. Aen. IV, 129-130).
- 45) Aetheriá tum fôrte || plágá crínitus Apóllo
 désŭper Aúsoniás || aciés urbémque vidébat,
 núbc sedéns, atqu(e) hís || victór(em) adfátur Iúlum:
 "Mácte nová virtúte, || puér: sic ítur ad ástra,
 díś genit(e) ét genitúre || deós" *(Verg. Aen. IX, 638-642).*
- 46) "Ímprímat hís curá || Maecénas sígna tabéllis."
 Díxeris: "Éxperiár". || – "Si vís, potes", – áddit et ínstat
(Hor. Ser. II, 6).
- 47) Músa dedit fidibús || divós puěrósque deórúm
 ét pugílém victór(em) || et equúm certámíne prímum
 ét iuvénúm curás || et libéra vína reférre:
 déscriptás serváre || vicés opěrúmqe colóres
 cú ego sí neque(o) ignóróque poéta salútor ?
 Cúr nescíre pudéns || pravé quam díscere málo ?
 Věrsibus expóni || tragícís res cómica nón vult
(Hor. Ars poē. 83-89).
- 48) Íbam fôrte Viá || Sacrá, sicút meus ést mos,
 nescío quíd meditáns || nugárum, tótuś in illis:
 áccurrít quídám || notús mihi nómine tántum
 árreptáque manú: || "Quíd agís, dulcíssíme, rerúm ?"
 "Suávíter, út nunc ést, || – inqu(am), – ét cupi(o) ómnia quae vis"
(Hor. Ser. I, 9).
- 49) Mé píngu(em) ét nitídúm || bene cūrātá cute vísés,
 cú ridére volés, || Epicúri dé grēge pórsum *(Hor. Epist. I, 4).*
- 50) Néc, quae praéteriit, || iterúm revocábítur únda,
 néc, quae praéteriit, || hóra redíre potést
(Ovid. Ars III, 63-64).
- 51) Sic erat: haésērúnt || tenués in córde sagittae:
 ét posséssa ferús || pectóra vėrsat Amór.
 Cédímus ? Án subítúm || luctándo accéndímus ígnem ?
 Cédámús: leve fít, || quód bene fėrtur, onús *(Ovid. Amor. I).*
- 52) Ódímus áccipitrém, || qui sėmper vivít in ármiś,
 ét pavídúm solítós || ín pecus íre lupós.
 Át caret insidiís || homínúm, quia mitís, hirúndo
(Ovid. Ars II, 147-149).

- 53) Nāscitur éxiguús, || sed opés acquirit eúndo,
 quáque venít, multás || áccipit ámnis aquás
 (*Ovid. Ars II, 343-344*).
- 54) Séd me fláminībús || ventí maióris itúrum,
 dúm sumus ín portú, || prówēhat aúra lēvis
 (*Ovid. Ars III, 99-100*).
- 55) Scilicet ingeniúm || placidá mollimur ab árte:
 ét studió morés || cónveniēter eúnt (*Ovid. Ars III, 545-546*).
- 56) Ódīmus immodicós- || expérto crédite !-pástus.
 Saēpe tacéns odii || sémīna vultus habét.
 Spéctantém spectá: || ridénti móllia ríde
 (*Ovid. Ars III, 511-513*).
- 57) Cárpendí studió || paulátim lóngius itur,
 ét dominám casú || nūlla secúta comés.
 Hānc videt ét visám || patruús velóciter aúfert
 régnāque caéruleis || ín suā pórtat equis
 (*Ovid. Fast. IV, 443-446 – о похищении Прозерпины*).
- 58) Prótīnus intrāvit || mentés suspéctus honórum:
 fit pretiúm dignís, || néc sibi quisque placét
 (*Ovid. Fast. V, 31-32*).
- 59) Érgo sóllicítaé || tu cáusa, pecúnia, vítae !
 pér t(e) inmáturúm || mórtis adimus itér (*Prop. III, 7*).
- 60) Sí Fortúna volét, || fiés de rhétóre cónsul.
 Sí volet haéc eādém, || fiés de cónsule rhétor (*Juv. VII, 197-198*).
- 61) Dí, maiór(um) umbrís || tenu(em) ét sine pónđere térram,
 spirantésque crocós || et ín urnā péřpetuúm ver,
 qui praecéptorém || sanctí voluére paréntis
 Ésse locó ! (*Juv. VII, 207-210*).
- 62) Ómnia mútantúr, || nihil interit: érrat et illinc
 húc vēnit, hīnc illúc || et quóslībet óccūpat ártus
 spírītus éque ferís || humán(a) ín cóřpōra tránsit
 ínque ferás nostér, || nec témpōre dépērit úllo,
 útque novís facilís || signátur cēra figúris
 néc manet, út fuérát, || nec fóřmas séřvat eásdem,
 séđ tamen íps(a) eādém (e)st, || anímám sic sēmpēr eándem
 ésse sed ín variás || doccó migráre figúras
 (*Ovid. Met. XV, 165-172*).

- 63) "... Sunt híc || etiám suã praémia laúdi;
súnt lacrímaé rer(um) ét || mentém mortália tángunt.
Sólve metús; feret haéc || alíquám tibi fama salútem".
Síc ait ... (*Verg. Aen. I, 461-464*).
- 64) Séptíma póst Troiaé || excídi(um) iam vértitur aéstas,
cúm freta, cúm terrás || omnés, tot inhóspíta sáxa
sidëraq(e) émensaé || ferímúr, dum pér mare mágnúm
Ítaliám sequímúr || fugiént(em) et vólvimur úndis
(*Verg. Aen. V, 626-629*).

Задание 2. Выпишите из словаря приставочные глаголы, производные глагола *fero, tulī, lātum, ferre* "носить, нести". Объясните их значение. Назовите русские слова, этимологически связанные с этими глаголами.

XXVIII. Система инфинитивов.

**Инфинитивные обороты: Accusativus cum infinitivo,
Nominativus cum infinitivo**

Задание 1. Запишите основные формы, выделите основы и образуйте систему инфинитивов от указанных ниже глаголов: *convēnio, video, scribo, amo, muto, occūpo, quaero, punio, credo, premo, doceo, expōno, fallo, iubeo, fero, narro, moveo, cano, mordeo, finio, caveo, contendo*.

Задание 2. Найдите приведенные ниже глаголы в словаре и определите их форму: *credī, datum esse, darī, obstipuisse, itūrum esse, praebērī, intellegēbat, cognōvī, armātum, sublātus, placitūrum esse, cognosces, conferendum est, nolite arbitrārī, premitur, adiūtum, ascendat, vēnit, vēnit, mortuus esse, probātum esse, adfuērunt, confessi sunt, discedēre, missum irī, datūrum esse, dedisse, voluērunt, gesta sint, utī, invenisset, abdidisse, extractum esse, fiat, iudicārent, cecinisse, aperiendum est, mutatūrus sum, agī, egisse, actum irī, acceperāt, accensum esse, videbātur, depōnī, interpretārī, defendī, decrevisse, secūtum irī, traditūrum esse*.

Задание 3. Выпишите из словаря приставочные глаголы, производные глаголов *do, dedi, datum, dare* и *facio, feci, factum, facere*. Объясните их значение. Назовите русские слова, этимологически связанные с этими глаголами.

Задание 4. Сделайте разбор и переведите. Подчеркните управляющий глагол и инфинитивный оборот.

A. 1) *Illud est dulce, esse [= edere] et bibere* (Plaut.). 2) *Ah, nequeo caput tollere, ita dolet* (Plaut.). 3) *Improbus est homo, qui beneficium scit accipere et reddere nescit* (Plaut.). 4) *Inspicere, tamquam in speculum, in vitas omnium ... atque ex aliis sumere exemplum sibi* (Ter.). 5) *Nemo debet bis puniri pro uno delicto*. 6) *Nam in fuga salutem sperare ... ea vero dementia est* (Sall. Cat. 58). 7) *Nam et non sentire mala sua non est hominis et non ferre non est viri* (Sen. Dial. XI, 17). 8) *Vereor te laudare praesentem* (Cic.). 9) *Facere docet philosophia non dicere* (Sen. Epist. XX, 2). 10) *Pudet dicere* (Apol.). 11) *Litteram "r" non potest dicere* (Cic. De orat. I, 260). 12) *Ingens ferre mala et Fortuna subdere colla nescius* (Sil.). 13) *Bonum depravari in malum non potest* (Sen. Epist. XLIV, 6). 14) *Impius ne audere placare donis iram deorum* (Cic. De leg. II, 22). 15) *Atque haec ego non in M. Tullio neque his temporibus vereor, sed in magna civitate multa et varia ingenia sunt. Potest alio tempore, alio consule, cui item exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi* (Sall. Cat. 51). 16) *Est mihi res, non me || rebus subiungere conor* (Hor. Epist. I, 1). 17) *Dicebam: medicare || tuos desiste capillos* (Ovid. Amor. I, 14). 18) *Fine coli modico || forma virilis amat* (Ovid. Her. IV).

19) *At nos virtutes || ipsas invertimus atque sincerum furimus || vas incrustare. Probis quis nobiscum vivit, || multum demissus hom(o); illi tardo cognomen, || pingui damus* (Hor. Serm. I, 3).

20) *Virtus est vitium || fuger(e) et sapientia prima stultitia caruisse* (Hor. Epist. I, 1).

21) *Quodsi deficiant || vires, audacia certe laus erit: in magnis || et voluisse sat est* (Prop. II, 10).

22) *Est aliquid nupsisse || Iovi, Iovis esse sororem: fratre magis dubito || glorier' anne virum* (Ovid. Fast. VI).

¹ Арханческая форма *Infinitivus praes. pass.*

- 23) Tám tibi sūm supplēx, || quam tū mihi saepe fuisti:
nēc moror ante tuos || prōcubuisse pedēs
(*Ovid. Her. XII, 185-186*).
- 24) ... Íngentēs || pártūrit íra mínas.
Quó feret íra, sequár. || Facti fortásse pigēbit,
ét piget infidó || cōsuluísse viró.
Vídērit ísta Deús, || qui nūnc mea pēctōra vērnat.
Néscio quíd certé || méns mea máius agít
(*Ovid. Her. XII, 208-212*).
- 25) Dēstínat hūnc Minós || thalāmis removēre pudōrem
múltiplicique domó || caecísqu(e) inclúdēre tectis;
Dáedālus ingenió || fabraé celebrárimus ártis
pónit opūs turbátque || notás et lúmina flexu
dúcit in érrōrēm || variár(um) ambáge viár(um)
(*Ovid. Met. VIII, 157-161*).
- 26) Tūnc amo: tūnc odí || frustrá, quod amáre necesse (e)st:
tūnc ego, séd tecúm, || mórtuus ésse velím
(*Ovid. Amor. III, 14*).

B. 1) Pariter hos perire amando video, uterque insaniunt (*Plaut.*). 2) Prius data est, quam tibi dari dicta (*Pacuv.*). 3) Multitudinem procul hostium constare viderunt (*Sisenna*). 4) Alimenta coniugi eius ac liberis praeberi senatus iussit (*Val. Max.*). 5) Ipsos legatos obstipuisse arbitror ac secum dixisse (*Val. Max.*). 6) Cotta se ad armatum hostem iturum negat atque in eo constitit (*Caes.*). 7) Monuit eius diei victoriam in earum cohortium virtute constare (*Caes.*). 8) Iamque Caesaris in Hispania res secundae in Africam nuntiis ac litteris perferebantur. Quibus omnibus rebus sublatus nihil contra se regem nisurum existimabat (*Caes.*). 9) Caesar intellegebat omnes fere Gallos novis rebus studere et ad bellum celeriter excitari, omnes autem homines naturam libertati studere et condicionem servitutis odisse (*Caes.*). 10) Quem esse negas, eundem esse dicis (*Cic.*). 11) Pompeium nobis amicissimum constat esse (*Cic.*). 12) Numerium ... hominem gravem ... et dignum tua commendatione cognovi (*Cic. Att. II, 22*). 13) Neque me vero paenitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere (*Cic.*). 14) Placitum tibi esse librum meum suspicabar (*Cic.*). 15) Omne ... animal confitendum est esse mortale (*Cic.*). 16) Duos cingulos maxime inter se diversos et caeli verticibus ipsis ... subnixos obliguisse pruina vides (*Cic.*). 17) Cognoscas mihi te neque cariorem neque iucundiorem esse quemquam (*Cic.*).

18) Vidēmus fuisse quosdam, qui iidem ornāte ac gravīter, iidem versūte et subtilīter dicērent (*Cic.*). 19) Nec confēntiā nec pietāte ... quemquam eiusdem aetātis cum illo conferendum puto (*Cic.*). 20) Apud Cicerōnem nihil esse in vitā expetendum nisi laudem atque honestātem legimus. 21) Nemo umquam sapiens proditōri credendum putāvit (*Cic.*). 22) Littēras tuas vehementer exspecto, quas quidem credo iam datas esse (*Cic.*). 23) Nolite arbitrārī me, cum a vobis discessēro, nusquam aut nullum fore (*Cic.*). 24) Atque haec benignitas etiam rei publicae est utilis, redīmī e servitūte captos, locupletārī tenuiōres; quod quidem volgo solitum fierī ab ordine nostro in oratiōne Crassi scriptum copiōse vidēmus (*Cic. De off. II, 18*). 25) In illo autem altēro genēre largiendi, quod a liberalitāte proficiscitur, non^{no} modo in disparibus causis adfecti esse debēmus. Alia causa est eius, qui calamitāte premitur, ut eius, qui res meliōres quaerit nullis suis rebus adversis. Propensior benignitas esse debēbit in calamitōsos, nisi forte erunt digni calamitāte. In iis tamen, qui se adiuvārī volent, non ne adfligantur, sed ut altiōrem gradum ascendat, restricti omnino esse nullo modo debēmus, sed in deligendis idoneis iudicium et diligentiam adhibēre. Nam praeclāre Ennius: "Bene facta mālē locāta mālē facta arbitror" (*Cic. De off. II, 18*). 26) Quos bonos viros aut audivimus in re publica fuisse aut ipsi vidimus (*Cic. De fin. III, 11*). 27) Isocrātes Panathēnāicum quarto et nōnāgēsimo anno scripsisse se dicit (*Cic. Cato 13*). 28) Nam Qu. Hortensi admōdum adolescentis ingenium, ut Phidiae signum, simul aspectum et probātum est. Is L. Crasso Q. Scaevolā consulibus primum in foro dixit et apud hos ipsos quidem consules, et cum eōrum, qui adfuērunt, tum ipsōrum consulum, qui omnibus intellegentiā anteibant, iudicio discessit probātus. Undeviginti annos natus erat eo tempore, est autem L. Paullo C. Marcello consulibus mortuus: ex quo vidēmus eum in patronōrum numēro annos quattuor et quadraginta fuisse (*Cic. Brut. 228-229*). 29) Confessi sunt se accepisse (epistulā), sed excidisse in viā (*Cic.*). 30) Non excidit mihi me id fecisse (*Cic.*). 31) Postquam arma ponī et discedere homīnes ab stationibus nuntiātum est, P. Valerius collēgā senātum retinente se ex curiā proripit, unde in templum ad tribūnos vēnit (*Liv. III, 17*). 32) Me delectāvit tantum studium bonōrum in me exstitisse (*Cic.*). 33) (Credo) poenam aut instāre iam plānē, aut certē appropinquāre (*Cic.*). 34) Album esse Aethiōpa non satis est, quod habet candīdos dentes (*Varro*). 35) Dies nefasti, per quos dies nefas farī praetōrem: do, dico, addico (*Varro*). 36) In praesidio creditae urbis moritūrum se armātum respondit (*Liv.*

XXXII, 25). 37) Inde ab Lucānis exulibus ad suos nuntii missi sunt, pactoque reditu promissum est regem aut vivum aut mortuum in potestatem datūros (*Liv. VIII, 24*). 38) Maiōres nostri femīnas voluērunt in manu esse parentium, fratrum, virōrum (*Liv. XXXIV, 2*). 39) (Livius) fuisse in templo clipeum Marcium appellātum cum imagine Hasdrubālis (scripsit in libro XXV). 40) In parte opēris mei licet mihi praefārī, quod in principio summae totius professi plerique sunt rerum scriptōres, bellum maxime omnium memorabile, quae umquam gesta sint, me scriptūrum, quod Hannibāle duce Carthaginienses cum populo Romāno gessere (*Liv. XXI, 1*). 41) Cum femīnis sibi bellum fuisse dixisset, quod Epīri regem Alexandrum mortifēro vulnere ictum dixisse ferunt, sortem bellōrum in Asiā gestōrum ab hoc ipso iuvēne [= Alexandro Magno] cum suā conferentem (*Liv. IX, 19*). 42) Hannibālī nimis laeta res est visa maiorque, quam ut eam statim capere animo posset. Itaque voluntatem se laudare Maharbālis ait, ad consilium pensandum temporis opus esse, tum Maharbal: "Non omnia nimirum eīdem dii dedere: vincere scis, Hannibal, victoriā utī nescis." Mora eius diēi satis creditur salutī fuisse Urbi atque imperio (*Liv. XXII, 51*). 43) Ipsum regem tradunt volentem commentarios Numae, cum ibi quaedam occulta sollemnia sacrificia Iovi Elicio facta invenisset, operātum iis sacris se abdidisse (*Liv. I, 31*). 44) Q. Servilius insequenti anno – is enim cum Sp. Postumio consul fuit – in Aequos missus in Latīno agro stativa habuit. Quies necessaria morbo implicītum exercitum tenuit. Extractum in tertium annum bellum est Q. Fabio et T. Quinctio consulibus. Fabio extrā ordinem, quia is victor pacem Aequis dedērat, ea provincia data (est). Qui haud dubiā spe profectus famam nominis suī pacatūram Aequos, legātos in concilium gentis missos nuntiāre iussit Q. Fabium consulem dicere, se ex Aequis pacem Romam tulisse, ab Romā Aequis bellum adferre eādē dextērā armātā, quam pacatā illis antea dedērat. Quorum id perfidia et periurio fiat, deos nunc testes esse, mox fore ultōres (*Liv. III, 2*). 45) [M. Manlium], cum ea quoque, quae bello gesta essent, pro fastigio rerum oratione etiam magnifica, facta dictis aequando, memorasset, nudasse pectus insigne cicatricibus bello acceptis et identidem Capitolium spectans Iovem deosque alios devocasse ad auxilium fortunārum suarum precatusque esse ... et orasse singulos universosque, ut Capitolium atque arcem intuentes, ut ad deos immortāles versi de se iudicarent [apud T. Livium in libro VI legimus]. 46) Fama erat semel in praetoriis castris signum, bis in consularibus cecinisse. 47) Compertum ego habeo, milites,

verba virtutem non addere, neque ex ignavo strenuum neque fortem ex timido exercitum oratione imperatoris fieri. Quanta cuiusque animo audacia natura aut moribus inest, tanta in bello patere solet. ... Timor animi auribus officit. ... Exercitus hostium duo, unus ab Urbe, alter a Gallia obstant; diutius in his locis esse, si maxime animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet; quocumque ire placet, ferro iter aperiendum est. Quapropter vos moneo, uti forti atque parato animo sitis et ... memineritis vos divitias, decus, gloriam, praeterea libertatem atque patriam in dextris vestris portare. ... Nemo nisi victor pace bellum mutavit. Nam in fuga salutem sperare, cum arma, quibus corpus tegitur, ab hostibus averteris, ea vero dementia est. Semper in proelio iis maximum periculum, qui maxime timent: audacia pro muro habetur (*Sall. Cat. 58*). 48) Scio ego, Quirites, plerosque non eisdem artibus imperium a vobis petere et, postquam adepti sunt, gerere: primo industrios supplices modicos esse, dein per ignaviam et superbiam aetatem agere (*Sall. Jug. 85*). 49) Interim Roma per litteras certior fit provinciam Numidiam Mario datam; nam consulem factum ante acceperat. Quibus rebus supra bonum aut honestum percussus [Quintus Metellus] neque lacrimas tenere neque moderari linguam, vir egregius in aliis artibus nimis molliter aegritudinem pati. Quam rem alii in superbiam vertebant, alii bonum ingenium contumeliam accensum esse, multam partem victoria ex manibus eriperetur. Nobis satis cognitum est illum magis honore Marii quam iniuriam suam excruciatum, neque tam anxie laturum fuisse, si adempta provincia alii quam Mario traderetur. Igitur eo dolore impeditus et quia stultitiae videbatur alienam rem periculo suo curare, legatos ad Bocchum mittit postulatum, ne sine causa hostis populo Romano fieret: habere tum magnam copiam societatis amicitiaeque coniungundae, quae potior bello esset, et, quamquam opibus suis confideret, tamen [se] non debere incertam pro certis mutare; omne bellum summi facile, ceterum aegerrime desinere; non in eiusdem potestate initium eius et finem esse; incipere cuius etiam ignavo licere, depone cum victores velint (*Sall. Jug. 82-83*). 50) Metellus postquam videt frustra inceptum neque oppidum capi neque lugurtham nisi ex insidiis aut suo loco pugnam facere et iam aetatem exactam esse, ab Zamā discedit et in iis urbibus, quae ad se defecerant satisque munitae loco aut moenibus erant, praesidia imponit (*Sall. Jug. 61*). 51) Maxime vellem, patres conscripti, rem publicam quietam esse aut in periculis a promptissimo quoque defendi. Denique prava incepta consultoribus noxae esse. Sed contra seditionibus omnia turbata sunt et ab iis, quos

prohibere magis decēbat; postrēmo, quae pessīmi et stultissīmi decrevere, ea bonis et sapientibus faciunda sunt (*Sall. Hist. I, 77, 1*). 52) Equidem a principio, cum Etruriam coniurare, proscriptos adcersi, largitionibus rem publicam lacerari videbam, maturandum putabam et Catūli¹ consilia cum paucis secutus sum (*Sall. Hist. I, 77, 6*). 53) Quas duas insulas ... constabat suoapte ingenio alimenta mortalibus gignere (*Sall. Hist. I, 100*). 54) Et amici adulantes mollius interpretabantur: unius legionis eam seditiōnem, ceteris legionibus constare fidem (*Tac. Hist. II, 96*). 55) Sensit vetus regnandi falsos in amore odia non fingere (*Tac. Ann. VI, 44*). 56) Quod voles gratum esse, rarum effice (*Sen. Benef. I, 14*). 57) Sine virtute nego beatam vitam posse constare (*Sen. Benef. IV, 2*). 58) Scito venire te in locum hominibus plenum, amicis vacuum (*Sen. Benef. VI, 34*). 59) Lucius Annaeus Seneca, philosophus, in libro De tranquillitate animi scripsit humana vitia placide accipere nec in risum nec in lacrimas excidentem. 60) Quintus Claudius Quadrigarius, historicus, in libro tertio Annalium narrat Pyrrhum populo Romano laudes atque gratias scripsisse (*no Gell. III, 8*). 61) Nostri sine pedibus dicunt esse Fortunam, quae manus et pinnae tantum habet (*Curt. VII, 8*). 62) Legati respondent esse templum Herculis extra urbem ...: ibi regem deo sacrum rite facturum (*Curt. IV, 2*). 63) Ceterum [Alexander] Darēo imminens, quem nondum Euphraten superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus (*Curt. III, 1*). 64) Alexander his, qui litteras attulerant, respondit Darēum sibi aliena promittere: quod totum amisit, velle parti. Leges autem a victoribus dici, accipi a victis. ... Quocumque ille [Darēus] fugere potuisset, ipsum sequi posse: desinere terrae fluminibus, quem sciret maria transisse (*Curt. IV, 5*). 65) Itaque Graecis nuntiare iubet ipsum quidem benevolentiae illorum gratias agere, ceterum, si retrō ire pergat, haud dubie regnum hostibus traditurum. Famā bella stare, et eum, qui recedat, fugere credi (*Curt. III, 7, 8*). 66) A Germania immensas insulas non pridem compertas esse cognitum habeo (*Plin. M.*). 67) Hominem fulminis ictu exanimatum cremari fas non est (*Plin. M.*). 68) Ceterum censeo Carthaginem esse delendam (*Cato*). 69) Uterque nostrum ... iuravit ... inter duos periturum esse horribile secretum (*Petr. 21*). 70) M. Antonius, cuius supra mentionem habuimus, cum "a se desertos visos esse multos, – ait, – eloquentem neminem", deserto satis putat dicere quae oporteat, ornate autem dicere proprium

¹ Qu. Lutatius Catulus Capitolinus – консул 78 г. до н. э.

esse eloquentis (*Quint. VIII*). 71) Dixit sese sortitūrum esse cum collēga provinciam (*Cic.*). 72) Tūrp(e) erit, ingeniūm || mītiūs esse feris (*Ovid. Amor. I, 10*). 73) Mūlta rogānt utēnda || darī; data reddēre nōlunt (*Ovid. Ars I, 433*). 74) Fōrtius ingeniūm || sūspīcor esse viris (*Ovid. Her. XIX, 6*). 75) Quód nolīm nostrós || té violásse deós (*Prop. I, 7, 16*).

76) "Hóc nemus, hūnc, – inquit, – || frondóso vértice cóllem
(quís deus incertūm (e)st) || habitát deus: Árcades ípsūm
crédunt sé vidísse || Iovém, cum saepe nigrántem
aégidā cóncutērét || dextrá nimbósque ciéret
(*Verg. Aen. VIII, 351-354*).

77) Caeló tonántem crédidímūs Iovém
regnáre (*Hor. Carm. III, 5*).

78) Ínter spēm curámque, || timóres ínter et íras
óm̄nem créde diém || tibi díluxísse suprénum:
gráta supérveniét || quae nón sperábitur hóra (*Hor. Epist. I, 4*).

79) Póst hoc mé docuít || meliméla rubére minórem
ád lunám delécta (*Hor. Sermon. II, 8*).

80) Níl mortálibus árduí (e)st:
caél(um) ipsūm petímūs || stúltitiá nequé
pér nostrum patimúr scelūs
íracúnda Iovém || pónere fúlminá (*Hor. Carm. I, 3*).

81) Cur mé querélis éxanimás tuis ?
Nec díś amicum (e)st néc mihi té priús
obíre, Maécenás, meárum
gránde decús colūménque rerum (*Hor. Carm. II, 17*).

82) Quid non ébrietas || dissígnat ? Opérta reclúdit,
spēs iubet esse ratás, || ad proéla trúdit inértem,
sóllicitis animís || onus éxímit, áddocet ártes.
Fécundí calícés || quem nón fécere disertum,
cóncractá quem nón || in paupertáte solútum ?
(*Hor. Epist. I, 5*).

83) Virtus ést mediūm || vitiór(um) et utrimque redúctum.
Álter in óbsequiūm || plus aéquo pronus et ími
dérísor lectí || sic nútum dívitis hórret,
sic itérát vocés || et vérba cadéntia tollit,
út puérum saevó || credás dictáta magistro
reddēre vél partés || mimúm tractáre secúndas;

- áltér rixátúr || de lána saépe caprina,
 própugnát nugis || armátus ... (*Hor. Epist. I, 18*).
- 84) Dicēbám tibi ventūrós, irrisor, amóres,
 néc tibi pépetuó || libéra vérba foré:
 écce iacés suppléxque || venís ad iúra puéllae,
 ét tibi núnc quaevis || impērat émpta modó (*Prop. I, 9*).
- 85) Námque ferúnt olím || Pagāsaé naválibus Árgon
 égressám longé || Phásīdos ísse viám,
 ét iam praeterítis || labént(em) Athamántīdos úndis
 Mýsōrúm scopūlis || ádplicuisse ratém (*Prop. I, 20*).
- 86) Ét nunc ínter eós || tu sérm(o) ^{es}/ille supérbus
 dícit se ínvītó || saépe fuisse domí (*Prop. II, 21*).
- 87) Quicumqu(e) ille fuit, || puérúm qui pínxit Amórem,
 nónné putás mirás || hunc habuisse manús ?
 Ís primúm vidít || sine sēnsu vívēr(e) amántes
 ét lēvibús curís || mágna períre boná.
 Ídem nón frustrá || ventósas áddīdit álas,
 fécit et hūmānó || córde voláre deúm:
 scílīcet áltérná || quoníam iactámur in úndā,
 nóstraque nón ullís || permānet áura locís (*Prop. II, 12*).
- 88) Nón ego súm formae || tantúm mirátor honéstae,
 néc si qu(a) illustrés || fémīna iáctat avós:
 mé iuvet ín gremió || doctae legísse puéllae,
 auribus ét purís || scrípta probásse meá (*Prop. II, 13*).
- 89) Órphēa détinuisse || ferás et cóncitā dícunt
 flúmīna Thréiciá || sústinuisse lyrá (*Prop. III, 2*).
- 90) Vidistís totó || sonītús percúrrēre caélo
 fúlminaqu(e) aéthēriá || désiluísse domó:
 nón haec Pléiadés || faciúnt nequ(e) aquósus Oríon,
 néc sic dé nihiló || fúlminis íra cadít;
 péiúras tunc ille || solét puníre puéllas,
 déceptús quoníam || flévit et ípse deús (*Prop. II, 16*).
- 91) Óssa tibi iuró || per mátris et óssa paréntis
 (Sí falló cinis heú || sit mih(i) utérque gravís !)
 mé tib(i) ad éxtrēmás || mansúrum, víta, tenébras:
 ámbos úna fidés || aúfēret, úna diés (*Prop. II, 20*).

- 92) Mé iuvet hésternís || posítum languére coróllis,
quém tetígit iactú || cértus ad óssa deús (*Prop. II, 34*).
- 93) Nón ego véliférá || tumídum mare findo carína:
tóta sub éxiguó || flúmīne nóstra morá (e)st.
Nón fleb(o) ín cinérés || arcém sēdisse patérnos
Cádmi, néc septém || proélia cláde parí (*Prop. III, 9*).
- 94) Dí mihi sūnt testés || non dégenerásse propínquos,
ínque meis libris || níl prius ésse fidé (*Prop. IV, 1*).
- 95) Lúcus erát felíx || hederóso cónditus ántro
múltaque nátivís || óbstrépit árbor aquis,
Sílvaní ramósa || domús, quō dúlcis ab aéstu
fistúla pótúrás || íre iubébat ovés (*Prop. IV, 4*).
- 96) Pállados éxstinctós || si quis mirábitur ígnes,
ígnoscat: lacrímis || spárgitur ára meis (*Prop. IV, 4*).
- 97) Éss(e) aliquós manés || et súbterránca régna
ét cont(um) ét Stygió || ranás in gúrgíte nígras,
átqu(e) uná transire || vadúm tot mília cýmbā,
néc puérí credúnt, || nisi quí nond(um) aére lavántur
(*Juv. II, 149-152*).
- 98) Ést alíquíd, quocúmque || locó, quocúmque recéssu,
úniús sesé || domínúm fecísse lacértae (*Juv. III, 230-231*).
- 99) Íncípe, Cállíöpé, || licet ét considére: nón est
cántandúm, res vér(a) || agítur; narráte, puéllae
Péridés; prosít || mihi vós dixísse puéllas ! (*Juv. IV, 34-38*).
- 100) Ínterpés legúm || sanctíssimus ómnia quámquam
témporíbús dirís || tractánda putábat ínérmi
iústitiá (*Juv. IV, 79-81*).
- 101) Ímprobítas illó || fuit ádmirábílís aévo,
crédébánt hoc gránde || nefás et mórtē piándum,
sí iuvénís vetúló || non ássurrexérat ét si
bárbátó cuicúmque puér, ... (*Juv. XIII, 53-56*).
- 102) ... Meliús nos
Zénónís praecépta || monént; nec en(im) ómnia, quaedam
pró vitá faciéndā || putánt (*Juv. XV, 106-108*).
- 103) Íngeníum mála saépe || movént. Quis créderet únquam,
áeriás homínem || cárpere pósse viás ?
(*Ovid. Ars II, 43-44*).

- 104) Néc l  vis, ingenu  s    pect  s coluisse per   rtes,
c  ra sit;   t lingu  s      didicisse du  s
(*Ovid. Ars II, 121-122*).
- 105) F  m  na n  c flamm  s,    nec sa  vos disc  tit   rc  s.
P  rcius ha  c vide      t  la noc  re viris.
Sa  pe viri fall  nt;    ten  ra   non sa  pe pu  llae
(*Ovid. Ars III, 29-31*).
- 106) Prisca iuvent alios:    ego m   nunc d  nique natum
gr  t  lor: ha  c act  s    m  ribus   pta meis
(*Ovid. Ars III, 121-122*).
- 107) S  d minim  s labor   st,    sapienter i  ctibus uti.
M  ius op  s, mor  s    c  mposuisse suos.
D  m sumus incauti,    studi  qu(e) aperimur in ipso
n  daque p  r lus  s    p  ct  ra n  stra pat  nt.
  ra subit, de  forme    m  l  m lucrique cupido
i  rgiaqu(e)   t rixa  ,    sollicit  sque dolor.
Crimina dicunt  r:    reson  t clam  ribus a  ther,
invocat ir  t  s   t sibi quisque De  s.
Nulla fides; tabula  que    nova   per v  ta pet  ntur:
  t lacrimis vidi    sa  pe madre gen  s
(*Ovid. Ars III, 369-378*).
- 108) Causa tamen nimium    non sit manifesta doloris:
pl  r  que sollicit  s,    qu  m sciat,   sse put  t
(*Ovid. Ars III, 599-600*).
- 109) Intacta   fu  r  tis    av  s, sol  cia ruris,
  dsuct  m silvis    innocu  mque gen  s,
qua   facitis nid  s   t pl  umis   va fov  tis,
  t facili dulc  s      ditis   re mod  s;
s  d nihil ista iuv  nt,    quia linguae crimen hab  tis,
d  que put  nt ment  s    v  s ap  rire suas.
N  c tamen hoc fals  m:    nam, d  s ut pr  xima qua  que,
n  nc pinn   ver  s,    n  nc datis   re not  s
(*Ovid. Fast. I, 441-448*).
- 110) ... Brut  s clam  re Quirites
c  nc  tat   t regis    facta nef  nda ref  rt.
T  rquinius cum prole    fugit: capit   mua c  nsul
i  ra: di  s regnis    illa sup  rema fuit
(*Ovid. Fast. II, 849-852*).

- 111) Séd Venēris mensēm || Graiό sermóne notátum
aúgŭror; á spumís || ést dea dicta marís.
Néc tibi sít mirúm || Graecó rem nómine dicī:
Ítāla nám tellús || Graécia máior erát
(*Ovid. Fast. IV, 61-64*).
- 112) Dá veniám culpaé: || nec, dúm deგრანდინat, óbsit
ágrestí fanó || súbposúisse pecús (*Ovid. Fast. IV, 755-756*).
- 113) Néc tenérás segētés, || sed dúr(um) ampléctēre ferrum,
quódque potést aliós || pérdēre pérde priór.
Útiliús gladiós || et téla nocéntia cárpes:
níl opus ést illís; || ótia múnus agít.
Sárcúla núnc durúsque || bidéns et vómer adúncus,
rúris opés, niteánt; || ínquinet árna sitús,
cónátusqu(e) aliqúis. || vagínā dúcere ferrum
ádstrictúm longá || séntiat ésse morá
(*Ovid. Fast. IV, 923-930*).
- 114) Hác quoque dé causá, || si té provérbia tángunt,
ménse malás Maió || núbēre vúlguis aít
(*Ovid. Fast. V, 489-490*).
- 115) Spérávi meliús, || quia mé meruisse putávi.
Quaecunqu(e) éx meritó || spēs venit, aequa venit.
Fállēre crédentém || non ést operósa puéllam
glória; simplicitás || dígna favóre fuit
(*Ovid. Her. II, 61-64*).
- 116) Éxitus ácta probát, || careát succéssibus ópto,
quisquís ab éventú || fácta notánda putát
(*Ovid. Her. II, 85-86*).
- 117) Téne ferúnt gemínós || pressísse tenáciter ángues,
cúm tener ín cunís || iám Iove dígnus erás?
Coépistí meliús, || quam désinis, última primis
cédunt: díssimilés || híc vir et ille puér
(*Ovid. Her. IX, 21-24*).
- 118) Íungis et aérípédés || inadústo corpóre taúros,
ét solidám iussó || vómēre fúndis humúm.
Árva venénátís || pro sémīne déntibus ímples:
násctūtur, ét gladiós || scútaque mīles habét.
Íps(a) ego, quae dedērám || medicámīna, pállida sédī,
cúm vídī subitós || árnā tenére virós (*Ovid. Her. XII*).

- 119) Ést nitidús, vitróque || magís perlúcidus ómni,
fóns sacer: hunc multí || númen habére putánt;
quém suprá ramós || expándit aquática lótos,
úna nemús; tenéro || céspite térra virét
(*Ovid. Her. XV, 157-160*).
- 120) Póne metúm: nihil híc || itérúm iurábis amánti.
Prómissám satis ést || té semel ésse mihi.
Pérlége: discédát || sic córpóre lánguor ab isto,
quí meus ést, ullá || páte dolénte, dolor.
Quíd pudor óra subít ? || Nam, sicut in aéde Diánae,
súspicor ingenuás || érubuisse genás (*Ovid. Her. XX*).
- 121) Praetereá gigní || parítér cum córpör(e) et úna
créscere sentímús || parítér senéscere méntem.
Índ(e) ubi róbus tís || adolévit víribus aétas,
cónsiliúm quoque máius || et aúctior ést anímí vis.
Póst ubi iám válidís || quassátum (e)st víribus aévi
córpus et óbtusís || ceciderunt víribus ártús,
claúdicat ingeniúm, || delírat língua, labát mens,
ómnia deficiúnt || atqu(e) úno témpóre désunt
(*Lucr. III, 445-446; 449-454*).
- 122) Núllam rém e níllo || gigní divíníus úmquam.
Quípp(e) ita fórmidó || mortáles cóntínet ómnes,
quód mult(a) in terrís || fiérí caelóque tuéntur,
quór(um) opěrúm causás || nullá ratióne vidére
póssunt ac fiérí || divíno númíne réntur.
Quás ob rés úbí viderímús || níl pósse creári
de níllo, tum quód || sequímúr iam réctius inde
pérspicíemus, ... (*Lucr. I, 150-158*).
- 123) Mé laudént doctae || solúm placuisse puéllae,
Póntic(e), et íniustás || saepe tulísse mínas
(*Prop. I, 7, 11-12*).
- 124) Dúmque quatér iunctís || explévit córnibus órbe
lúna, quatér plenúm || tenuáta retéxuit órbe,
létiferís calídí || spirárunt aestíbus aústri.
Cónstat et in fontés || vitiúm venísse lacúsque,
miliaqu(e) in-cultós || serpéntum múlta per ágros
érrass(e) átque suis || fluviós temerásse venénis
(*Ovid. Met. VII, 530-535*).

C. 1) ... Vos, Quirites, rursus mihi patriam deosque penates cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus beneficiis vix satis gratus videar, si singulis animam quam nequeo concesserim. Nam vita et mors iura naturae sunt: ut sine dedecore cum civibus famam et fortunam integer agas, id dono datur atque accipitur (*Sall. Hist. II, 47, 5*). 2) Causa, quae maxime angere ... nostram actum videtur: appropinquo mortis (*Cic. Cato 66*). 3) In contrariis potius rebus quam in his virtus constare ducatur (*Rhet. ad Her. III, 3*). 4) Dicitur etiam C. Flaminius ... ad populum valuisse dicendo (*Cic. Brut. 57*). 5) Multum ... valuisse ad patris honorem pietas filii videbitur (*Cic. Phil. IX, 12*). 6) Non ab imis unguibus usque ad verticem summum ... ex fraude ... constare totus videtur? (*Cic. Q. Rosc. 20*). 7) Cecidisse de equo dicitur et ... latus offendisse vehementer (*Cic. Cluent. 175*). 8) Quae causae si manebunt, quaerenda erit excusatio ad Brutum, et, ut nunc est, mansurae videntur (*Cic. Att. XII, 29*). 9) Omnia veniebant Antonio in mentem; ... Erat memoria summa, nulla meditationis suspicio; imparatus semper adgredi ad dicendum videbatur, sed ita erat paratus, ut iudices illo dicente non numquam viderentur non satis parati ad cavendum fuisse (*Cic. Brut. 139*). 10) Quare cum penes unum omnium summa rerum, regem illum unum vocamus, et regnum eius rei publicae statum. Cum autem est penes delectos, tum illa civitas optimatum arbitrio regi dicitur. Illa autem est civitas popularis – sic enim appellant, – in qua in populo sunt omnia (*Cic. De rep. I, 26*). 11) Nam vel rex aequus ac sapiens, vel delecti ac principes cives, vel ipse populus, quamquam id est minime probandum, tamen nullis interiectis iniquitatibus aut cupiditatibus posse videtur aliquo esse non incerto statu (*Cic. De rep. I, 26*). 12) Omnis cura rerum publicarum minime mihi ... cupienda videtur (*Sall. Jug. III, 1*). 13) Vehementissimum flumen dicitur Tigris (*Varro*). 14) (Caesar) reliquas copias cum omnibus impedimentis, ut consueverat, misit, sic collocatis quibusdam cohortibus, uti numerus legionum constare videtur (*Caes. B. G. VII, 35*). 15) Druides a bello abesse consueverunt neque tributa una cum reliquis pendunt. Militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem. Tantis excitati praemiis et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur (*Caes. B. G. VI, 14*). 16) Disciplina (druidum) in Britannia reperta atque inde in Galliam translata existimatur, et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa profiscuntur (*Caes. B. G. VI, 13*). 17) Statuariae arti plurimum traditur contulisse Lysippus capillum

exprimendo (*Plin. M.*). 18) Quā [statuā] nihil videor effectius cognovisse (*Apul.*). 19) Iam primum nihil, nisi divīnā ope aggrēdi videbātur; nam cui esset praesto ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat (*Curt. III, 6*). 20) Dicitur Áfrāni || toga cōvenisse Menandro (*Hor. Epist. II, 1, 57*).

21) Nám nequ(e) adhúc Varió || videór nec dicere Cinnā
digna, sed árgütös || intér strepēr(e) ánsér olóres
(*Verg. Ecl. IX, 35-36*).

22) ... ólim
rústicus úrbánúm || murém mus paúpere fértur
ácepisse cavó, || vetérem vetus hóspes amicum
(*Hor. Serm. II, 6*).

23) Ílle per éxtentúm || funém mihi pösse vidétur
ire poéta, meúm || qui pectus inániter ángit,
irritat ... (*Hor. Epist. II, 1*).

24) Fábūla, quá Paridís || proptér narrátur amórem
Graécia bárbariae || lentó conlisa duéllo,
stúltörüm reg(um) ét || popúlörüm cōtīnet aestus
(*Hor. Epist. I, 2*).

25) Sic ego nec sine té, || nec tecum vivere pössum.
Ét videór votí || néscius ésse meí (*Ovid. Amor. III, 11*).

26) Quód ferar éxternúm || praeposuisse meis.
Átqu(e) aliquis: "Doctás || iam nunc eat, – inquit, – Athénas"
(*Ovid. Her. II, 82-83*).

27) Litōra Théssaliae || reduci tetigisse carinā
dicéris, aúrātae || véllere díves ovis.
Grátulor incolūmí, || quantúm sinis; hóc tamen ipsa
débuérām scriptó || cértior esse tuó.

...

Crédūla rés amor ést. || Útínám temerária dicar
criminíbús falsis || insimulasse virúm ! (*Ovid. Her. VI*).

28) Quin etiám ramí || posítis lugere vidéntur
fróndibus; ét nullae || dúlce querúntur avés
(*Ovid. Her. XV, 151-152*).

29) Pórrima plácátur || Postvértaque, síve soróres,
síve fugae comités, || Maénali díva, tuae;
áltēra quód porró || fuérát cecinisse putátur,
áltēra véntürüm || póstmódo quicquid erit
(*Ovid. Fast. I, 633-636*).

- 30) Iám, mōdo quae fuéránt || silvae pecōrúmque recéssus,
 úrbs erat, aéternae || cūm pater úrbis ait:
 "Árbiter ármōrúm, || de cúius sánguine nátus
 crédor et, út credár, || pignōra múlta dabó;
 á te principiūm || Románo dicimus áno:
 primus dé patrió || nómine ménsis erit".
 Vóx rata fit, patrióque || vocát de nómine ménsem:
 dicítur haéc pietás || gráta fuisse deó (*Ovid. Fast. III, 71-78*).
- 31) Rúmor, ut ést velóx, || agítatis pērvolat ális.
 Éstque frequéns, Inó, || nómen in ore tuúm.
 Hóspita Cármentis || fidós intrásse penátes
 dicéris ét longám || deposuisse famém
 (*Ovid. Fast. VI, 527-530*).
- 32) Lóngius inde nefás || abiit, et prima putátur
 hóstia sús meruisse || mori, quia sémīna pādo
 éruérít rostró || spemqu(e) intercépérit anni.
 Vite capér morsá || Bacchí mactátus ad áras
 dicítur últōris: || nocuít sua cúlpa duóbus
 (*Ovid. Met. XV, 111-115*).
- 33) Súrgitur, ét missó || procérés exire iubéntur
 cónsilió, quos Álbanám || dux mágnus in árce
 tráxerat átonitós || et féstinare coáctos (*Juv. IV, 144-146*).
- 34) Déprendás animi || torménta laténtis in aégro
 corpóre, déprendás || et gáudia; súmit utrúmque
 ind(e) habitúm faciés. || Igítur flexisse vidéris
 próposit(um) ét vitaé || contrárius ire prióri (*Juv. IX, 18-21*).
- 35) Créscit amór nummí, || quant(um) ipsa pecúnia crévit,
 ét minus hánc optát || qui nón habet. Érgo parátur
 áltēra villa tibi, || cum rús non súfficit únus,
 ét proférre libét || finés, maiórque vidétur
 ét meliór vicína || segés: mercáris et hánc et
 árbust(a) ét densá || montém qui cánet olivá
 (*Juv. XIV, 139-144*).
- 36) Ípsiús certé || ducis hoc reférre vidétur,
 út, qui fórtis erít, || sit felícissímus idem,
 út laetí phalēris || omnés et tórquibus ómnes
 (*Juv. XVI, 58-60*).

XXIX. Coniunctivus в придаточных предложениях

Задание. Сделайте полный морфологический и синтаксический разбор. Переведите.

A. 1) Cum iam hostes appropinquāre aperuissent, tunc iniecta trepidatio est (*Liv. XLIV, 28*). 2) Cum annos novemdecim habēret, consul creātus est (*Liv.*). 3) Cum sit ars summa, ingenium tamen ultrā artem est (*Plin. M.*). 4) M. Manlius, cum ab adscensu Capitoli Gallōrum impētum reppulisset, non fuit contentus beneficii sui gloriā (*Cic.*). 5) Phidias sui similem speciem inclūsit in clipeo Minervae, cum inscribere nomen non liceret (*Cic. Tusc. I, 34*). 6) Denominatio est, quae ab rebus propinquis et finitimis trahit orationem, quā possit intelligi res, quae non suo vocabulo sit appellata. Ab eo, quod continetur, id, quod continet, ut si quis aurum aut argentum aut ebur nominet, cum divitias velit nominare (*Rhet. ad Her. IV, 32, 43*). 7) Cum permulta praeclare legibus essent constituta, ea iuris consultorum ingeniis pleraque corrupta et depravata sunt (*Cic. Mur. 27*). 8) Post autem apparatu regio accepti, sermonem in multam noctem produximus, cum senex nihil nisi de Africano [= Publio Scipione] loqueretur, omniaque eius non facta solum sed etiam dicta meminisset. Deinde ut cubitum discessimus, me et de via fessum, et qui ad multam noctem vigilassem, artior quam solebat somnus complexus est. Hic mihi – credo equidem ex hoc quod eramus locuti; fit enim fere ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet saepissime vigilans solebat cogitare et loqui – Africanus se ostendit eam formam quae mihi ex imagine eius quam ex ipso erat notior; quem ubi agnovi, equidem cohorrui; sed ille: "Ades, – inquit, – animo et omitte timorem, Scipio, et, quae dicam, trade memoriae" (*Cic. De rep. VI, 10*).

9) Quidam notus homo || c(um) exiret fornice, "Macte

virtut(e) est(o)", – inquit || sententia dia Catonis

(*Hor. Ser. I, 2*).

10) Atqu(e) ego cum Graecis || facerem, natum mare citra,

versiculos, vetuit || me tali voce Quirinus

post mediam noctem || visus, cum somnia vera:

"In silvam non ligna || feras insanius ac si

magnas Graecorum || malis implere catervas" (*Hor. Ser. I, 10*).

11) An quisqu(am) in mediis || persolvit vota procellis,

cum saep(e) in portu || fracta carina natet ? (*Prop. II, 25*).

- 12) Érgo, cūm silicēs, || cum dēns patiētis arātri
 dépercānt aevó, || cārmīna mórte carént.
 Cédant cāminībús || regēs, regūmque triūmphi,
 cédāt et aurifērī || rīpa beāta Tagī.
 Vīlia mirētūr || vulgūs. Mihi flāvus Apóllo
 pócūla Cástaliae || plēna ministret aquae.
 Pāscitur in vivīs || Livór: post fāta quiēscit,
 cūm suus ex merītó || quēmque tuētur honós.
 Érg(o) etiām, cum mē || sup̄remus adédērit ignis,
 vivam: pārs mei || mūlta sup̄stes erit (*Ovid. Amor. I, 15*).
- 13) Át cum régna senéx || coeli Satúrnuſ habéret,
 ómne lucrūm tenēbris || álta premēbat humús.
 Aéraqu(e) et árgentūm, || cumqu(e) auro pónđera ferrī
 mánibus admōrāt: || nūllaque mássa fuit (*Ovid. Amor. III, 8*).
- 14) Séd cur fállāris ? || Cum sīt nova grāta volúptas
 ét capiānt anīmós || plūs aliēna suós ?
 Fértiliór seges ést || aliēnis sēmp̄r in ágris,
 vicinūmque pecús || grándius úber habét
 (*Ovid. Ars I, 347-350*).
- 15) Nūnc fateór, voluí || revocár(e); anīmúsque ferēbat.
 Sūbstītūt aúspiciī || língua timóre malī.
 Cūm forībús vellēs || ad Tróī(am) exíre patérnis,
 pēs tuus óffensó || límīne signa dedit.
 Út vid(i), út genuí; || tacitóqu(e) in pēctōra dixi:
 signa revérsūrī || sint, precor, ista viri (*Ovid. Her. XIII*).
- 16) Crédo Pudicitíam || Satúrno rége morátam
 in terris visámque || diú, cum frígida párvas
 praebēret spelūnca || domós ignémque larémque
 ét pecus ét dominós || commūni claudēret úmbrā (*Juv. VI, 1-4*).
- 17) Mūlta pudicitiae || vetérís vestigia fōrsan
 aút aliq(u)a exstítērīnt || et súb Iove; séd Iove nōndum
 bárbátó, nondum || Graecis iuráre parátis
 pēr caput álteriús, || cum fúrem nēmo timéret
 caulībús ét pomis || et apérto vivēret hórto.
 Paulātīm deind(e) ad || sup̄erós Astraéa recéssit
 hác comīt(e), átque duae || paritér fūgére soróres
 (*Juv. VI, 14-20*).

- 18) ... Ōmnia Graece,
cū sit tūrpe magis || nostris nescire Latine
(*Juv. VI, 187-188*).
- 19) Nōscendā (e)st mensūra || suī spectāndaque rēbus
in summis minimisqu(e), || etiā cum piscis emētur;
né nullū cupiās, || cum sit tibi gōbio tantū
in locūlis (*Juv. XI, 35-38*).
- 20) Nām praetēr pelāgi || casus et fūlmīnis ictus
évāsīt: densaē || coel(um) ābscondere tenēbrae
nūb(e) unā subītusqu(e) || antēnnas impūlit ignis,
cū se quisqu(e) illō || percūssum crēderet et mox
ātonītus nullū || confērri pōsse putāret
naūfragiū velis || ardētibus (*Juv. XII, 17-23*).

B. 1) Qui deōrum consilia culpet, stultus inscitique sit (*Plaut.*).
2) Tu uno verbo dic, quid est, quod me velis (*Ter.*). 3) Nullum est genus rerum, quod avulsum a ceteris per se ipsum constare ... possit (*Cic. De orat. III, 20*). 4) Mos est Athēnis laudāri in contiōne eos, qui sint in proeliis interfecti (*Cic. Orat. 151*). 5) In libro tertio "De oratore" Cicero nihil esse certi, quod aut sensibus aut animo percipi possit, scribebat. 6) Nemo est, qui tibi sapientius suadere possit te ipso (*Cic. Epist. II, 7*). 7) Nullum ... bellum civile fuit in nostrā re publicā ..., in quo bello non ... aliquā formā esset futurā rei publicae (*Cic. Ad Brut. IX, 23*). 8) Nulla est celeritas, quae possit cum animi celeritate contendī (*Cic. Tusc. I, 43*). 9) Sit igitur aliquis, qui nihil mali habeat, nullum a fortuna vulnus accepit (*Cic. Tusc. I, 85*). 10) In oratione pro Cluentio Cicero certe potius eum, qui bis eos iudices offendisset, quam illum, qui bis causam eis probavisset, subornare posse dicit. 11) Nihil est, quin male narrando possit depravari (*Ter.*). 12) Nec dubium, quin fici ramulis glaciatus caseus iucundissime sapiat (*Colum. VII, 8*). 13) Sola est, in qua merito culpetur, pecuniae cupiditas (*Suet. Vesp. 16*). 14) Fuere, qui interpretarentur eadem hac Horatiā lege consulibus quoque et praetoribus, quia eisdem auspiciis quibus consules crearentur, cautum esse; iudicem enim consulem appellari. Quae refellitur interpretatio, quod iis temporibus nondum consulem iudicem, sed praetorem appellari mos fuerit (*Liv. III, 55*). 15) Accusatus est proditionis, quod ... a rege corruptus infectis rebus discessisset (*Nep. Mil. VII, 5*). 16) Mors Burri infrēgit Senēcae potentiam ... et Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, tamquam ingentes et privatum modum evectas opes adhuc

augēret, quodque studia civium ad se vertēret, hortōrum quoque amoenitāte et villārum magnificentia quasi principem supergrederētur (*Tac. Ann. XIV, 52*).

- 17) Fērvet avāritiā || misérōque cupīdīne pēctus:
sūnt verb(a) ét vocēs, || quibus hūnc lēnīre dōlōrem
pōssis ét magnām || morbī depōnēre pārtē (*Hor. Epist. I, 1*).
- 18) Nīl admirārī || prope rēs est ūna, Numīci,
sólāque, quae possit || facēr(e) ét servāre beātum
(*Hor. Epist. I, 6*).
- 19) Ípsa docé, quae sīs: || homīnū sentēntia fállax.
Óptīma tú proprii || nómīnis aúctor eris
(*Ovid. Fast. V, 191-192*).
- 20) Pérlēge quódcumqué (e)st: || quid epístūla lēcta nocēbit ?
Té quoqu(e), in hác alīquid, || quód iuvet, ésse potést.
His arcāna notís || terrā pelāgóque ferūntur:
ínspicīt áceptás || hóstis ab hóste notás.
Tér tecúm conáta || loquí, ter inútilis haésit
língua, ter in primó || déstitit ore sonús (*Ovid. Her. IV, 3-8*).
- 21) Pér Venérēm, parcás, || oró, quae plúrīma mēcum (e)st:
sic nunquām, quae té || spérnere pōssit, amés
(*Ovid. Her. IV, 167-168*).
- 22) Sémper habé Pyladén, || qui cónsolétur Oréstēn.
Híc quoqu(e) amicitiaé || nón lēvis úsus erit
(*Ovid. Rem. 589-590*).
- 23) ... Quid apértius ? Ét tamen illi
súrgēbant cristaé; || nihil ést quod crédēre dé se
nón possit, cum laudātúr, || dis aéqua potéstas (*Juv. IV, 69-71*).
- 24) ... Exémpla novórum
fátorúm transi: || felix et púcher et ácer,
felix ét sapiéns || et nóbilis ét generósus,
...
felix órātór || quoque máxīmus ét iaculátor;
ét, sī pérfríxīt, || cantát bene. Dístat enīm, quae
sídēra t(e) éxcipiánt || modo prímōs incipiéntē
édēre vágītús || et adhúc a mātē rubéntē.
Sí Fortúna volét, || fiés de rhétóre cónsul;
sí volet haéc eādēm, || fiés de cónsulē rhétór.
...

Sérvis régna dabúnt, || captívis fáta triúmphum.

Félix ille tamén || corvó quoque rárior álbo

(*Juv. VII, 189-191; 193-198; 201-202*).

25) Néc mihi méns dubiá (e)st, || quin té tua númína dámnent.

Pér mare, pér terrás || séptima iáctat hiéms.

Flúctibus éiectúm || tutá statióne recepī,

víxque ben(e) aúditó || nómine, régna dedí

(*Ovid. Her. VII, 87-90*).

26) Neú dubitēs primaé || fuérint quin ánte Kaléndae

Mártis, ad haéc anímum || signa reférre potés

(*Ovid. Fast. III, 135-136*).

27) Mírā canám: longó || tremuít cum múrmüre téllus,

ét sic ést adytis || díva locúta suís:

"Ípsa petí voluí: || ne sit mora; mítte voléntem:

dígnus Róma locús || quó deus ómnis eát"

(*Ovid. Fast. IV, 267-270*).

C. 1) Caveant (videant) consúles, ne quid res pública detrimenti capiat. 2) Do, ut des; facio, ut facias; do, ut facias; facio, ut des (*Dig. 19*). 3) Commutatio est, cum duae sententiae inter se discrepantes ex traiectione ita efferuntur, ut a priore posterior contraria priori proficiscatur, hoc modo: "Esse [= edere] oportet, ut vivas, non vivere, ut edas" (*Rhet. ad Her. IV, 39*). 4) Nolī verberāre lapídem, ne perdas manum (*Plaut. Curc. 197*). 5) Vos novisse credo, ut sit pater meus (*Plaut. Amph. 104*). 6) Ita sum irritātus, anímum ut nequeam ad cogitandum instituere (*Ter.*). 7) Mars pater, te precor, ut pastōres pecuāque salva serves. 8) Non vidētis, unus ut parvulus Amor ardifetā lampāde arīdā agat amantes aestuantes ? (*Varro Men. 204*). 9) Caesar reliquas copias ... misit, sic collocātis quibusdam cohortibus, uti numérus legiónum constāre videretur (*Caes. B. G. VII, 35*). 10) His mandāvit, ut, quae diceret Ariovistus, cognoscērent et ad se referrent (*Caes. B. G. I, 47*). 11) Non existimāvi me salvo iure nostrae vetēris amicitiae ... facere posse, ut honōri tuo deessem (*Cic. Epist. XIII, 77*). 12) Curēmus, ne quid res pública detrimenti capiat (*Cic. Epist. XVI, 11*). 13) Epistolae inventae sunt, ut certiōres facerēmus absentes, si quid esset, quod eos scire aut nostrā, aut ipsōrum interesset (*Cic. Fam. II, 4*). 14) Honestum ... id intellegimus, quod tale est, ut detracta omni utilitāte sine ullis praemiis ... per se ipsum possit ... laudārī (*Cic. De fin. II, 45*). 15) Sapiens, ut e natūra vivat, uxōrem adiungere vult (*Cic. De fin. III, 68*). 16) Praeceptum Apollínis,

- quō monet, ut se quisque noscat ..., cum igitur "nosce te" dicit, hoc dicit "nosce animum tuum" (*Cic. Tusc. I, 52*). 17) Eloquendi vis efficit, ut eā, quae scimus, alios docere possimus (*Cic. N. D. II, 59*). 18) Hoc naturā est insitum, ut quem timueris ... hunc semper odēris (*Cic. Sull. 83*). 19) Ut enim sermōne eō debemus utī, qui notus est nobis, ne, ut quidam, Graeca verba inculcantes iure optimo irrideāmur, sic in actiones omnemque vitam nullam discrepantiam conferre debemus (*Cic. De off. I, 31*). 20) Id enim maximē quemque decet, quod est cuiusque maximē suum. Suum quisque igitur noscat ingenium acremque se et bonōrum et vitiōrum suōrum iudicem praebeat, ne scaenici plus quam nos videantur habere prudentiae (*Cic. De off. I, 31*). 21) Danda igitur opēra est, ut iis beneficiis quam plurimos addiciāmus, quorum memoria libēris posterisque prodātur, ut iis ingrātis esse non liceat. Omnes enim immemōrem beneficii odērunt eamque iniuriam in deterrenda liberalitāte sibi etiam fieri cumque, qui faciat, commūnem hostem tenuiōrum putant (*Cic. De off. II, 18*). 22) Sed certe ita res se habet, ut ex naturā vivere summum bonum sit, id est vitā modicā et aptā virtūte perfrui aut naturam sequi et eius quasi lege vivere, id est nihil, quantum in ipso sit, praetermittere, quō minus eā, quae naturā postulet, consequātur, quod inter haec velit virtūte tamquam lege vivere (*Cic. De leg. I, 56*). 23) Miles ... curare debet corpus, ut quam validissimum habeat (*Liv. XLIV, 34*). 24) Tantā celeritāte, ut, quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic [Agesilāus] transierit triginta diēbus (*Nep. Ages. IV*). 25) Tanta ... prosperitas Caesarem est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna (*Nep. Att. XIX*). 26) Apud L. Columellam legimus, ut, quod aiunt Graeci, ex incomprehensibili parvitate arēnae funis effici non possit. 27) Omnia stabula sic ordinantur, ne quis umor ... influere possit, ut nec fundamenta parietum corrumpantur nec ungulae pecudum (*Colum. I, 6*). 28) Do ... operam, ut cum optimis sententiis certem, nec illas corrumpere conor (*Sen. M. Contr. IX, 1*). 29) Quid enim aliud laeso patrōno concessum, quam ut centesimum ultrā lapidem ad oram Campaniae libertum relēget? (*Tac. Ann. XIII, 26*). 30) Servacus et Veranius et Vitellius consimili studiō, et multā eloquentiā Vitellius, obiecere odio Germanici et rerum novarum studio Pisōnem vulgus militum per licentiam et sociōrum iniurias eō usque corrupisse, ut parens legiōnum a deterrimis appellaretur (*Tac. Ann. III, 13*). 31) Superveniunt deinde legāti Atheniensium petentes, ut capti apud Grānicum amnem redderentur sibi. Ille [= Alexander Magnus] non hos modo, sed etiam cetēros Graecos restitui suis (se) iussurum respondit finitō Persico bello

(*Curt. III, 1*). 32) Petēbat (Darēus), ut filiam suam (Statirae erat nomen) nuptiis Alexander sibi adiungēret: dotem fore omnem regiōnem inter Hellespontum et Halyn amnem sitam (*Curt. IV, 5*). 33) Cérnis, ut ignāvum || corrumpant ótia cōrpus (*Ovid. Epist. I, 5*). 34) Út desínt virēs || tamen ést laudánda volúntas (*Ovid. Epist. III, 4*). 35) Út sit mágna, tamén || certé lent(a) íra deórum (e)st (*Juv. XIII, 100*).

36) Ádgreðer(e) ó magnós || – adērit iam témpus – honóres,
cára deúm subolés, || magnúm Iovís increméntum !
Áspíce cónvexó || nutántem pónðere mundum,
térrasqué tractúsque || maris caelúmque profúndum;
áspíce, véntüró || lactántur ut ómnia saéclo !
(*Verg. Ecl. IV, 48-52*).

37) Pástōrés, hedérá || crescént(em) ornáte poētam,
Árcádes, ínvidiá || rumpántur ut ília Códro
(*Verg. Ecl. VII, 25-26*).

38) ... tamén veniémus in úrbem,
aút si, nóx pluviám || ne cólígat ánte, verémur,
cántantés licet úsque || – mínus via laédit, eámus.
Cántantés ut eámus, || ego hóc te fásce lēvábo
(*Verg. Ecl. IX, 62-65*).

39) Vidés ut álta stét nive cándidúm
Sorácte néc iam sústineánt onús
silvaé labórantés gelúque
flúmina cónstitērint acúto (*Hor. Carm. I, 9*).

40) ... quamquám || ridéntem dicēre vérum
quíd vetat ? út puérís || olím dant crústula blándi
dóctōrés, eleménta || velínt ut discēre prima –
séd tamen ámotó || quaerámus séria lúdo (*Hor. Serm. I, 1*).

41) Stúltus et ínprōbus híc || amor ést dignúsque notári.
Cúm tua pérvideás || ocúlís mála lippis inúntis,
cúr in amicórum || vitiis tam cérnis acútum
qu(am) aút aquíl(a) aút serpéns || Epidaurius ? Át tibi cóntra
événit, inquiránt || viti(a) út tua rúrsus et illi (*Hor. Serm. I, 3*).

42) ... "Sapiéns, || vitátu quídque petitú
sit meliús, causás || reddét tibi; mí satis ést, si
trádít(um) ab ántiquis || morém serváre tuámque,
dúm custódis egés, || vitám famámque tuérí
incólümém possúm; || simul ác durávērít aétas

mémbr(a) animúmque tuúm, || nabís sine córtice". Sic me
fórmábát puérúm || dictís et, sive iuvébat
út facérém quid, "habés || auctórem, quó faciás hoc"
(*Hor. Serm. I, 4*).

- 43) Saépe stilúm vertás, || itérúm quae dígna legí sint
scriptúrús, neque té || ut mirétur túrba labóres,
cóntentús paucís || lectóribus. Án tua démens
vílibus ín ludís || dictáři cármīna mális ? (*Hor. Serm. I, 10*).
- 44) Sólve senéscentém || matúre sánus equúm, ne
péccet ad éxtrémúm || ridéndus et ília dúcat (*Hor. Epist. I, 1*).
- 45) Ác ne fórtē rogés, || quo mé duce, quó lare túter:
núllius áddictús || iurár(e) ín vérba magístri,
quó me cúmque rapít || tempéstas, déferor hóspes
(*Hor. Epist. I, 1*).
- 46) Út iugulént homíném, || surgúnt de nócte latrónes:
út t(e) ipsúm servés, || non éxpergiscēris ? Átqui
sí nolés sanús, || currés hydrópīcus; ét ní
pósces ánte díem || librúm cum lúmīne, sí non
intendés animúm || studiís et rébus honéstis,
invidiá vel amóre || vigil torquébēre. ...
Dímidiúm factí, || qui coépít, habét: sapér(e) aúde,
íncipe. Vivendí || qui récte prórōgat hóram,
rústicus éxspectát, || dum défluat ámnis; at ille
lábitur ét labétur || ín ómne volúbilis aévum (*Hor. Epist. I, 2*).
- 47) Quid mihi Célus agit – || monítus multúmque monéndus,
privátas ut quaérat || opés et tángere vítet
scripta, Palátínus || quaecúmque recépít Apóllo,
né, sí fórtē suás || repetítum vénérít ólim
gréx aviúm plumás, || moveát cornicūla risum
fúrtívis nudáta || colóribus?– ípse quid aúdes ? (*Hor. Epist. I, 3*).
- 48) ... vís recte vívere – quis non ? – :
sí virtús hoc úna || potést dare, fórtis omíssis
hóc age déliciis. || Virtútem vérba putás et
lúcum lígna: cavē || ne pórtus óccūpet álter,
né Cibyrática, né || Bithýna negótia pérdas (*Hor. Epist. I, 6*).
- 49) Hós edíscit et hós || artó stipáta theátro
spéctat Róma poténs, || habet hós numérátque poétas

ad nostrum tempus || Livi scriptoris ab aevo.
 Interdum volgus || rectum videt, est ubi peccat:
 si veteres ita miratur || laudatque poetas,
 ut nihil anteferat, || nihil illis comparet, errat;
 si quaedam nimis antiquae, || si pleraque dure
 dicere credit eos, || ignave multa fatetur,
 et sapit et mecum || facit et Iove iudicat aequo (*Hor. Epist. II. 1*).

- 50) Multa ferunt anni || venientes commoda secum,
 multa recedentes || adimunt: ne forte seniles
 mandentur iuveni || partes pueroque viriles:
 semper in adiunctis || aevoque morabitur aptis
 (*Hor. Ars poë. 175-178*).

- 51) Syllaba longa brevi || subiecta vocatur iambus,
 pes citus: und(e) etiam || trimetris adcrecere iussit
 nomen iambicis, || cum senos redderet ictus,
 primus ad extremum || similis sibi; non ita pridem,
 tardior ut paulo || graviorque veniret ad aures,
 spondeos stabiles || in iura paterna recepit
 commodus et patiens, || non ut de sede secunda
 cederet aut quarta || socialiter. ... (*Hor. Ars poë. 251-258*).

- 52) Aut prodesse volunt || aut delectare poetae
 aut simul et iucund(a) || et idonea dicere vitae.
 Quidquid praecipies, || esto brevis, ut cito dicta
 percipiant animi || dociles teneantque fideles:
 omne supervacuum || pleno de pectore manat
 (*Hor. Ars poë. 333-337*).

- 53) Nam vitis nemo || nascitur; optimus ille (e)st,
 qui minimis urgetur. || Amicus dulcis, ut aequum (e)st,
 cum mea compenset || vitis bona, pluribus hisce,
 si modo plura mihi || bona sunt, inclinet, amari
 si volet: hac leg(e) in || trutinam ponetur eadem.
 Qui, ne tuberibus || propriis offendant amicum,
 postulat, ignoscet || verrucis illius: aequum (e)st
 peccatis veniam || poscentem reddere rursus (*Hor. Serm. I. 3*).

- 54) Di meliora velint. || Quamquam non ista precanda,
 sed facienda mihi. || Prodamn(e) ego regna parentis,
 atque ope nescio quis || servabitur adventa nostra,

- út per mé sospés || sine mé det lintea véntis
 vírque sit áltériús, || poenaé Mēdéa reliquar ?
 Sí facēr(e) hóc aliámve || potést praepónere nóbis,
 óccidat ingrátús ! || Sed nón is vultus in illo,
 nón ea nobilitás || animó (e)st, ea grátia fórmac,
 út timeám fraudém || merítiqu(e) oblivia nóstri.
 Ét dabit ánte fidém || cogámqu(e) in foédéra téstes
 ésse deós (*Ovid. Met. VII, 37-47*).
- 55) Séd neque Láértés, || ut qui sit inútilis ármis,
 hóstibus in mediis || régna tenére valét.
 Télemächó veniét, || vivát modo, fórtior aétas;
 núnc erat auxiliis || illa tuénda patrís
 (*Ovid. Her. I, 105-108*).
- 56) Ét tamen éxspectó. || Redeás modo sérus amánti:
 út tua sit soló || témpore lápsa fidés
 (*Ovid. Her. II, 101-102*).
- 57) Nón equidém secúra || fui; sempérque verébar,
 né pater Árgolicá || súmēret úrbe nurúm.
 Árgolidás timuí: || nocuít mihi bárbára péllex.
 Nón expéctatá || vúlus ab hóste tulí
 (*Ovid. Her. VI, 79-82*).
- 58) Út pelāgó suadént(e) || etiám retinácúla sólas,
 múlta tamén latús || tristia póntus habét.
 Né violásse fidém || tentántibus aéquóra pródest.
 Pérfidiaé poenás || éxigít ille locús.
 Praécipué cum laesus || Amór: quia máter Amóris
 núda Cythériács || édita fértur aquis.
 Fíng(e), agē, té rapídó, || nullúm sit in ómīne póndus,
 túrbīne déprendí: || quíd tibi méntis erít ?
 (*Ovid. Her. VII, 55-60; 65-66*).
- 59) Nám pater, ét tellús || iustó regnáta parénti,
 pródita súnt factó, || nómina cára, meó:
 cúm tibi, né victór || tectó morérere recurvo,
 quae regérēt passús, || pró duce fila decur
 (*Ovid. Her. X, 69-72*).
- 60) Út culpént alii, || tibi mé laudáre necesse (e)st,
 pró quo súm totiés || ésse coácta nocéns
 (*Ovid. Her. XII, 131-132*).

- 61) **Ínfelíx, quae príma || virúm lugébit adémptum !**
Dí faciánt, ne tú || strénuus ésse velis !
Ínter mille ratés || tua sít millésíma púppis,
iámque fatigátas || últíma vérsset aquás
(Ovid. Her. XIII, 95-98).
- 62) **Ádspíc(e), ut aúrítus || miserándaе sórtis aséllus**
ássiduó domítus || vérbere léntus eát *(Ovid. Amor. II, 7).*
- 63) **Tót tibi támque dabít || formósas Róma puéllas;**
haéc habet, út dicás, || quídquid in órbe fúit
(Ovid. Ars I, 55-56).
- 64) **Disce bonás artés, || moneó, Romána iuvéntus,**
nón tantúm, trepidós || út tueáre reós *(Ovid. Ars I, 459-460).*
- 65) **Séd propérá, ne vellá || cadánt, auraéque resídanť.**
Úť fragílís glaciés, || intérit íra morá *(Ovid. Ars I, 373-374).*
- 66) **Sít procul ómne nefás. || Ut améris, amábílis ésto:**
quód tibi nón faciés, || sólave fóрма, dabít
(Ovid. Ars II, 107-108).
- 67) **Quíd iuvat ámbāgés || praecéptaque párva movére;**
cúm mínímó custós || múnere póssit emí ?
Múnere, créde mihí, || capiúnt homínésque Deósque,
plácātúr donís || Iúppíter ípse datís.
Quíd sapiéns faciát ? || Stultús quoque múnere gaúdet.
Ípse vir, áceptó || múnere, mútus erít
(Ovid. Ars III, 651-656).
- 68) **Quó feror ísanús ? || quíd apérto pécťor(e) in hóstem**
nítor; et índicio || pródor ab ípse meó ?
Nón avis aúcupíbús || monstrát, quā pártē petátur:
nón docet ínfestós || cúrrere cérva canés.
Éffícít(e), ét facilé (e)st || ut nós credámus amárí:
próna venít cupídís || ín sua vóta fidés
(Ovid. Ars III, 667-670; 673-674).
- 69) **Séd repetámus itér. || Nudís mihí rébus agéndum (e)st,**
út tangát portús || féssa carína suós
(Ovid. Ars III, 747-748).
- 70) **Dúr(a) alíquís praecépta || vocét mea; dúra fatémur**
éssē: sed, út valeás, || múlta dolénda ferés.
Saepe bibi succós, || quamvís ínvítus, amáros
aéger; et órantí || ménsa negáta mihí.

- Út corpús redimás, || ferrúm patiéris et ígnes;
 árída néc sitiéns || óra levábis aquá;
 út valeás anímó, || quidquám toléráre negábis ?
 Át pretiúm pars haéc || corpóre máius habét
 (*Ovid. Rem. 225-232*).
- 71) láne, fac aeternós || pacém pacisque ministros,
 néve suúm praestá || désérat auctor opús
 (*Ovid. Fast. I, 287-288*).
- 72) Únde petám causás || horúm morémque sacrórum ?
 Dériget ín medió || quis mea véla fretó ?
 Ípsa moné, quae nómen || habés a cármíne dúctum,
 própositóque favé, || né tuus érrer honor
 (*Ovid. Fast. I, 465-468*).
- 73) Índe dataé legés, || ne firmior ómnia pósset,
 coéptaque súnt puré || trádíta sácra colí
 (*Ovid. Fast. III, 279-280*).
- 74) "Crimíne nóx vacuá (e)st; || Solém de vírgíne rápta
 cónsule, quí laté || fácta diúrna vidét".
 Sól aditús: "Quam quaéris, || – aít, – ne vána labóres,
 nupta Iovís fratrí || tértia régna tenét"
 (*Ovid. Fast. IV, 581-584*).
- 75) Scilicet interdúm || miscéntur tristia laétis,
 né popúlum totó || pectóre fésta iuvént
 (*Ovid. Fast. VI, 463-464*).
- 76) Hóc si quis vitiúm || potèrit mihi dèrnere, sólus
 Tántáleae potèrit || trádere pórna manú;
 dólia vírgineis || id(em) ille replévèrit úrnis,
 né tenèr(a) ássiduá || cólla gravéntur aquá;
 ídem Caucasiá || solvét de rupé Promethéi
 brácchi(a) et á medió || pectóre péllat avém (*Prop. II, 1*).
- 77) Nón tibi náscentí || primis, mea víta, diébus
 cándidus árgütum || stèrnuit ómen Amór ?
 Haéc tibi cónsulérunt || caeléstia múnèra dívi,
 haéc tibi né matrém || fórtè dedisse putés.
 Nón, non húmāní || partús sunt tália dóna:
 ista decém mensés || nón pepèrere bona (*Prop. II, 3*).
- 78) Íllíc si quá meúm || sepelissent fáta dolórem,
 últimus ét positó || stáret amóre lapís,

- illa meo caros || donasset funere crines,
 molliter et tenera || poneret ossa rosá;
 illa me(um) extremo || clamasset pulvere nomen,
 ut mihi non ulló || pondere terra foret (*Prop. I, 17*).
- 79) Tú prius et fluctus || poteris siccare marinos,
 áltaque mortáli || deligere(a) ástra manú,
 quam facere(c), ut nostrae || nolint peccare puellae
 (*Prop. II, 32*).
- 80) Cólchis flágrantés || adamántina sub iuga tauros
 égit et armigera || proelia sévit humó,
 custodisque ferós || clausit serpéntis hiátus,
 iret ut Aésoniás || áurea lána domós (*Prop. III, 11*).
- 81) Pérsarum statuit || Babylóná Semíramis urbem,
 ut solidum coctó || tolleret ággere(e) opus,
 et du(o) in adversum || missi per moenia currus
 ne possent tactó || stringere(e) ab axe latús (*Prop. III, 11*).
- 82) Mágnum iter ad doctas || proficisci cōgor Athénas,
 ut me longa gravi || solvat amore viá (*Prop. III, 21*).
- 83) Omnis amor magnus, || sed apert(o) in coniūge maior:
 hanc Venus, ut vivat, || ventilat ipsa facem (*Prop. IV, 3*).
- 84) Póscimus, ut cēnes || civiliter; hoc fac(e) et esto,
 est(o), ut nunc multí, || dives tibi, pauper amicis !
 (*Juv. V, 112-113*).
- 85) ... Quis vestrum || temerarius usque(e) adeo, quis
 perditus, ut dicat || regi: bibe ? Plurima sunt, quae
 non audent homines || pertusa dicere laena (*Juv. V, 129-131*).
- 86) ... ócius illud
 extorquebis, ut haec || oculo contenta sit uno
 (*Juv. VI, 53-54*).
- 87) Haeremus; dic ipsa ! || – "Olim convenerat, – inquit, –
 ut faceres tu, quod || velles, nec non ego possem
 indulgere mihi: || clamés licet et mare caelo
 confundás, homo sum" (*Juv. VI, 281-284*).
- 88) ... Sed vos || saevas imponite leges,
 ut praecéptorí || verborum régula constet,
 ut legat historias, || auctores novērit omnes
 tamqu(am) ungués digítosque || suos ... (*Juv. VII, 229-232*).

89) Vivendūm rectē (e)st, || cum prōpter plūrīma, tūm vel
īdcirc(o) ūt possis || linguām contēnnēre sērvī
(*Juv. IX, 118-119*).

90) Órandūm (e)st, ut sīt || mens sāna in corpōre sāno.
Fōrtē pōsc(e) animūm, || mortis terrōre carēntē,
quī spatiūm vit(ae) extrém(um) || inter mīnēra pōnat
nātūraē, qui fērrē || quēat quoscūmq; labōres
(*Juv. X, 356-359*).

91) Sīc nātūra iubēt: || velōcius ēt citiūs nos
cōrrumpūnt vitiōr(um) || exēpla, domēstica māgnis
cūm subeūnt animōs || auctōribus. Ūnus et ālter
fōrsītān hāec spērānt || iuvēnēs, quibus ārtē benigna
ēt meliōre lutō || finxit praccōrdia Tītan;
sēd reliquōs fugiēda || patrūm vestigia dūcunt
ēt monstrāta diū || vetēris trahit ōrbīta cūlpae.
Ābstineās igitūr || damnāndis; hūius enīm vel
ūna potēns ratiō (e)st, || ne crīmīna nōstra sequāntur
ēx nobīs genītī, || quoniām docilēs imitāndis
tūrpīb; ac pravis || omnēs sumus; ēt Catilinam
quocūmq;(e) in popūlō || videās, quocūmq; sub āxe,
sēd nec Brūtus erit, || Brutī nec avūncūlus ūsquā
(*Juv. XIV, 33-43*).

92) Īpsius cērtē dūcis || hōc refērrē vidētūr,
ūt, qui fōrtis erit, || sit fēlicissīmus idēm,
ūt lactī phalēris || omnēs et tōrquīb; ōmnes
(*Juv. XVI, 58-60*).

93) ... Miserūm (e)st || aliōr(um) incūmbēre fāmae,
nē collāpsa ruānt || subdūctis tēcta cōlūmnis.
Strātus humī palmēs || viduās desidērat ūlmos
(*Juv. VIII, 76-78*).

D. 1) Albus, an ater sit nescio (ignōro, non curo). 2) Fide, sed, cui fidas, vide (*nozoe*). 3) Deos non curāre opīnor, quid agat homīnum genus (*Enn.*). 4) Dic mihi ... servae sint istae an libērae? (*Plaut. Rud. 1106*). 5) Non vides, quantum māli ex eā re excītes (*Ter.*). 6) Quale ingenium habēres, fuit iudicio oratio (*Ter.*). 7) Vos eritis iudices, laudīne an vitio dūci id factum oporteat (*Ter.*). 8) His rebus tantum fiduciae ac spīritus Pompeiānis accessit, ut non de ratiōne bellī cogitārent, sed vicisse iam sibi viderentur. Non illi paucitātem nostrōrum militum, non

iniquitatem loci atque angustias praeoccupatis castris et ancipitem terrorem intrā extrāque munitiōnes, non abscisum in duas partes exercitum, cum altēra altēri auxilium ferre non posset, causae fuisse cogitābant. ... Non dēnique commūnes belli casūs recordabantur, quam parvulae saepe causae vel falsae suspiciōnis vel terrōris repentinī vel obiectae religiōnis magnā detrimentā intulissent, quotiens vel ducis vitiō vel culpā tribūni in exercitu esset offensum. Sed proinde ac si virtūte vicissent neque ulla commutatio rerum posset accidere, per orbem terrarum famā ac littēris victoriam eius diēi concelebrābant (*Caes. Civ. III, 72*). 9) Haud scio, an ita sit (*Cic. Tusc. II, 41*). 10) Geometriae munus tuebātur verbis praecipiens discentibus, unde quō quamque lineam scribērent (*Cic. Tusc. V, 113*). 11) Etēnim virtus omnis tribus in rebus fere vertitur, quarum una est in perspicendo quid in quāque re verum sincērumque sit, quid consentaneum cuique, quid consēquens, ex quō quaeque gignantur, quae cuiusque causa sit, altērum cohibere motūs animi turbātos, quos Graeci *πάθη* nominant, appetitiōnesque, ... tertium iis, quibuscum congregēmur, uti moderāte et scienter, quorum studiis ea, quae natūra desiderat, explēta cumulātāque habeāmus (*Cic. De off. II, 18*). 12) "Quaeso, – inquit Africānus [= Publius Scipio], – quousque humi defixa tua mens erit ? Nonne aspīcis, quae in templa venēris ? Novem tibi orbibus vel potius globis conexa sunt omnia, quorum unus est caelestis, extūmus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse deus arcens et continens cetēros; in quō sunt infixi illi qui volvuntur stellārum cursūs sempiterni" (*Cic. De rep. VI, 17*). 13) Sed diu magnum inter mortāles certāmen fuit, vine corpōris an virtūte animi res militāris magis procederet. Nam et prius quam incipias consulto, et ubi consulueris mātūrē facto opus est. Ita utrumque per se indīgens altērum alterius auxilio eget (*Sall. Cat. I, 5-7*). 14) Quaerat etiam, sitne apud Graecos vis quaedam sexti casūs et apud nos septīmi. Nam cum dico "hasta percussi", non utor ablatīvi natūrā, nec si idem Graece dicam, datīvi (*Quint. I, 4*). 15) Quantae copiae ... Hannibālī fuērint, nequaquam inter auctōres constat (*Liv. XXI, 38*). 16) Nil opus vetustioribus exemplis, quotiens populus Romānus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulērit. Principes mortāles, rem publicam aeternam esse (*Tac. Ann. III, 6*). 17) Consuluit deinde, an totius orbis imperium fati sibi destināret pater ? Aequē in adulationem compositus terrarum omnium rectōrem fore ostendit (*Curt. IV, 7*). 18) "Vos, quidem macti virtūte, – inquit, – estōte, qui primi intellexistis, quanto maius esset regnum

fastidire, quam accipere" (*Curt. IV, 1*). 19) Multum intērest, utrum peccāre aliquis nolit, an nesciat (*Sen.*). 20) Dicite, uter maior aetate fuerit, Homērus an Hesiōdus ? (*Sen. Epist. 88*). 21) Formica et musca contendebant acriter, quae pluris esset (*Phaedr. IV, 24*). 22) Num sortiuntur inter se, quae declinet, quae non (*Cic. Fat. 46*). 23) Atque haec ego non in M. Tullio neque his temporibus vereor, sed in magna civitate multa et varia ingenia sunt. Potest alio tempore, alio consule, cui item exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi. Ubi hoc exemplo per senatus decretum consul gladium eduxerit, quis illi finem statuet aut quis moderabitur ? (*Sall. Cat. 51*). 24) Ignoranti, quem portum petat, nullus suus ventus est (*Sen.*). 25) Vive memor, quam sis || aevi brevis (*Hor. Sermon. II, 6, 97*). 26) Cur ita crediderim, || nisi quid te detinet, audi (*Hor. Epist. I, 2*). 27) Quid de quoque vir(o) et || cui dicas, saepe videto (*Hor. Epist. I, 18*). 28) Scire velim, chartis || pretium quotus arroget annus (*Hor. Epist. II, 1*). 29) ... Videt Ianus, || quae post sua terga gerantur (*Ovid. Fast. VI, 123*). 30) Dicere, quo pereas, || saepe in amore levat (*Prop. I, 9*). 31) Nonne vides, quanto || celebratur sportula fumo ? (*Juv. III, 249*).

32) Vis ergo, inter nos, || quid possit uterque, vicissim experiamur ? ...

... tu dic, || mecum quo pignore certes
(*Verg. Ecl. III, 28-31*).

33) Dic, quibus in terris, || et eris mihi magnus Apollo,
tres pateat caeli || spatium non amplius ulnas.
Dic, quibus in terris || inscripti nomina regum
nascantur flores ... (*Verg. Ecl. III, 104-107*).

34) Sis felix, nostrumque || leves quaecumque laborem,
et, quo sub caelo || tandem, quibus orbis in oris
iacemur, doceas; || ignar(i) hominumque locorumque
erramus vento || huc vastis et fluctibus acti:
multa tibi ant(e) aras || nostra cadet hostia dextra
(*Verg. Aen. I, 330-334*).

35) Munus et officium, || nil scribens ipse, docebo,
unde parentur opes, || quid alati formetque poetam,
quid deceat, quid non, || quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte || sapere (e)st et principi(um) et fons.
Rem tibi Socraticae || poterunt ostendere chartae
verbaque provisam || rem non invita sequentur
(*Hor. Ars poet. 306-311*).

- 36) Quae bene cum videas, || rationem reddere possis
tute tib(i) atque aliis, || quo pacto per loca sola
saxa parés formás || verbórum ex ordine reddant,
palantes comites || cum montes inter opacos
quaerimus et magná || dispersos voce ciemus.
Sex eti(am) aut septem || loca vidi reddere voces,
unam cum iacerés: || ita colles collibus ipsi
verba repulsantes || iterabant dicta referri
(*Lucr. IV, 572-579*).
- 37) Misimus et Spartén: || Sparté quoque nescia veri.
Quas habitas terras, || aut ubi lentus abes ?
Utilius starent || etiam nunc moenia Phoebi.
Irascor votis || heu levis ipsa meis !
Scir(em), ubi pugnares; || et tantum bella timerem;
et mea cum multis || iuncta querela foret.
Quid time(am), ignoro: || timeo tamen omnia demens;
et patet in curas || area lata meas.
Quaecunqu(e) aequor habet, || quaecunque pericula tellus,
tam longae causas || suspicor esse morae
(*Ovid. Her. I, 65-74*).
- 38) Alter in alterius || iactantes lumina vultum,
quaerebant taciti, || noster ub(i) esset amor.
Differri potui: || poenae mora grata fuisset
(*Ovid. Her. III, 11-13*).
- 39) Leniter, ex merito || quidquid patiare, ferendum (e)st:
quae venit indignae || poena, dolenda venit
(*Ovid. Her. V, 7-8*).
- 40) Tu mihi, tu certe, || memini, Graecine, negabas,
imo poss(e) aliquem || tempore amare duas.
Per t(e) ego decipior: || per te deprehensus inermis,
ecce ! Duas uno || tempore turpis amo.
Utque formosa (e)st: || operosae cultibus ambae:
artibus, in dubio (e)st, || haec sit, an illa prior.
Pulchrior hac illa (e)st || haec est quoque pulchrior illa:
et magis haec nobis, || et magis illa placet
(*Ovid. Amor. II, 10*).
- 41) Scit bene venator, || cervis ubi retia tendat;
scit bene, qua frendens || valle moretur aper;

- aúcupībús notí || frutícés. Qui sústínet hámos,
 nóvit, quae multó || píce naténtur aquae
 (Ovid. *Ars I*, 45-48).
- 42) Cásus ubíque valét: || sempér tibi pendeat hámus.
 Quó mínimé credás || gúrgíte, píscis erít.
 Saépe canés frustrá || nemorósis móntibus érrant:
 ínque plagám nulló || cérvus agénte cadít
 (Ovid. *Ars III*, 425-428).
- 43) Néc quot tránsiérís, || sed quot tibi, quaeére, supérsint
 milia ... (Ovid. *Rem.* 221-222).
- 44) Néc, si scíre volés, || quid agát tamen illa, rogábís.
 Prófer: erít lucró || língua reténta suó (Ovid. *Rem.* 641-642).
- 45) Quid tibi praécipiám || de Bácii múnere, quaéris ?
 Spé brevius monítis || expédiere meis.
 Vína paránt anímum || Venéri, nisi plúrima súmas,
 ét stupeánt multó || córda sepúlta meró.
 Nútritúr ventó, || ventó restínguítur ignis.
 Lénis alít flammám, || grándior aúra necát
 (Ovid. *Rem.* 803-808).
- 46) Quém tamen ésse deúm || te dícam, lánce bifórmis ?
 Nám tibi pár nullám || Graécia númen habét.
 Éde simúl causám, || cur dé celéstibus únus
 sítque quod á tergó || sítque quod ánte vidés
 (Ovid. *Fast.* 89-92).
- 47) "Níl opus ést, – dixít, – || certámíne, – Rómulus, – úllo;
 mágna fidés aviúm (e)st: || experiámur avés".
 Rés placet: álter inít || nemorósi sáxo Paláti;
 álter Avéntinúm || máne cacúmen inít.
 Séx Remus, híc volúcrés || bis séx vídet órđine; pácto
 státur, et árbitríum || Rómulus úrbis habét.
 Ápta díes legítúr || quā moénia sígnet arátro
 (Ovid. *Fast. IV*, 813-819).
- 48) Aút vos, quí seró || lapsúm revöcátis, amíci,
 quaéríte nón saní || péctöris aúxilíá.
 Fórtíter ét ferrúm || saevós patiémur et ignes,
 sít modo libertás, || quae velit ira, loquí (*Prop. I*, 1).
- 49) Áspíce, quós summíttat || humús formósa colóres,
 út veniánt hederae || spónte suá melíus (*Prop. I*, 2).

- 50) Quín eti(am) ábsenti || prosúnt tibi, Cýnthia, vénti:
 áspíce, quám saevás || increpat aúra mínas (*Prop. I, 17*).
- 51) Quális et únde genús, || qui sínt mihi, Túlle, Penátes,
 quaéris pró nostrá || sémp(er) amicitíá (*Prop. I, 22*).
- 52) Quaéritis, únde mihi || totiéns scribántur amóres,
 únde meús veniát || móllis in óra libér.
 Nón haec Cállioépé, || non haec mihi cántat Apóllo:
 ingeniúm nobís || ípsa puélla facit (*Prop. II, 1*).
- 53) Quípp(e) ubi nec causás || nec apértos cernímus íctus,
 únde tamén veniánt || tót mǎla, caéca viá (e)st
 (*Prop. II, 4*).
- 54) Séd numquám vitaé || fallét me rúga severae:
 ómnes iám norúnt, || quám sit amáre bonúm
 (*Prop. II, 34*).
- 55) Túm mihi nátúraé || libeát perdiscére móres,
 quis deus hánc mundi || témp(er)et árte domúm,
 quá vénit éxoriéns, || quá déficit, únde coáctis
 córnibus in plenúm || ménstrua lúna redít,
 únde saló supéránt || ventí, quid flámíne cáptet
 Eúrus, et in nubés || únde perénnis aquá,
 sit ventúra diés, || mundi quae súbruat árces,
 púrpureús pluviás || cúr bibit árcus aquás,
 ...
 cúr serus vérsaré || bovés et plaústra Boótes,
 Pléiadúm spissó || cúr coit igne chorús,
 cúurve suós finés || altúm non éxeat aéquor,
 plénus et in partés || quáttuor ánnus eát (*Prop. III, 5*).
- 56) Mírábár, quidnám || mīsissent máne Caménæ
 ánte meúm stantés || sóle rubénte torúm.
 Nátális nostraé || signúm mīsére puéllæ
 ét manībús faustós || tér crepuére sonós.
 Tránseat híc sine núbe || diés, stent áere vénti,
 pónat et in sicco || mólliter únda mínax (*Prop. III, 10*).
- 57) Túqu(e), o cára mihi, || felícibus édita pénnis,
 súrg(e) et póscentés || iústa precáre deós !
 Ét pete, quá pollés, || ut sit tibi fórma perénnis
 inque meúm sempér || stént tua régna capút !
 (*Prop. III, 10*).

- 58) Aúdio, quíd vetèrés || olím moneátis amíci:
"Póne serám, prohibé !" – Sed quis custódiét ipsos
cúsdōtēs ? (*Juv. VI, 346-348*).
- 59) Haéc eadém novít, || quíd tóto fiat in órbe,
quíd Seres, quíd Thracés || agánt, secréta novércae
ét puèrí, quis amét, || quis diripiátur adúlter
(*Juv. VI, 402-404*).
- 60) Ést pretiúm curaé || penítús cognóscère, tóto
quíd faciánt agíténtque || dié (*Juv. VI, 474-475*).
- 61) Haéc tamen ignórát, || quíd sídus triste minétur
Sáturní, quo laéta || Venús se próferat ástro,
quí mensís damnís, || quae déntur témpōra lúcro
(*Juv. VI, 569-571*).
- 62) Mágnae mentís opús || nec dé lodíce paránda
áttonítaé, currús || et equós faciésque deórum
áspícer(e) ét qualís || Rutúlúm confúndat Erinýs
(*Juv. VII, 66-68*).
- 63) Éxspectáta diú || tandém província cūm te
réctor(em) áccipiét, || pon(e) írae fréna modúmque,
pón(e) et aváritiaé, || misérér(e) inópúm sociórum:
óssa vidés rerúm || vacuís exsúcta medúllis.
Réspice, quíd moneánt || legés, quíd cúria mándet,
praémia quánta bonós || maneánt, quam fúlmine iústo
ét Capit(o) ét Numitór || ruérint, damnánte senátu,
pírātaé Cilicúm. || Sed quíd damnátio cónfert ?
(*Juv. VIII, 87-94*).
- 64) Séd facilis cuivis || rigídi censúra cachinni:
mirandúm (e)st, und(e) íll(e) || ocúlís suffécērit húmor
(*Juv. X, 31-32*).
- 65) ... Mors sóla fatétur,
quántūla sint homínúm || corpúscūla ... (*Juv. X, 172-173*).
- 66) Níl erg(o) óptábunt || homínés ? – Si cónsiliúm vis,
pérmittés ipsís || expéndere núminíbús, quíd
cónveniát nobís || rebúsque sit útile nóstris.
Nám pro iúcundís || aptíssíma quaeque dabunt di.
Cárior ést illís || homo, quám sibi ... (*Juv. X, 346-350*).
- 67) Mónstro, quod ípse tibi || possís dare; sémíta cérte
tránquillaé per vírtutém || patet única vítae.

- Núllum numén abést, || si sít prudéntia; nós te
nós facímús, Fortúna, || deám caelóque locámus
(*Juv. X, 363-366*).
- 68) Nóstra dabúnt aliós || hodié convívia lúdos:
córditor Íliadós || cantábĭtur átque Marónis
áltisoní dubiám || faciéntia cármĭna pálmam.
Quíd refért, talés || versús quā vóce legántur ?
(*Juv. XI, 179-182*).
- 69) Grátum (e)st, quód patriaé || civém popŭlóque dedisti,
sí facis, út patriaé || sit idóneus, útilis ágris,
útilis ét bellór(um) || et pácis rébus agéndis.
Plúrĭm(um) en(im) interĕrit, || quibus ártĭbus ét quibus hŭnc tu
mórĭbus ínstituás (*Juv. XIV, 70-74*).
- 70) Únd(e) habeás, quaerit || nemó, sed opórtet habére:
hóc monstránt vetŭlaé || puĕris repéntĭbus ássae,
hóc discúnt omnés || ant(e) álph(a) et béta puĕllae
(*Juv. XIV, 207-209*).
- 71) Nám scelus, á Pyrrhá || quamqu(am) ómnia sýrmăta vólvas,
núllus apŭd tragicós || popŭlŭs facit; áccipe, nóstro
díra quod éxemplŭm || ferĭtás prodŭxĕrit aevo
(*Juv. XV, 30-32*).
- 72) Quae virtŭs et quánta, || boní, sit vívĕre párvo
– néc meus hĭc sermó (e)st, || sed quae praecépit Oféllus
rústicus, ábnormís || sapiéns crassáque Minĕrvă
(*Hor. Serm. II, 2, 1-3*).
- 73) Néc cito crédidĕris. || Quantŭm cito crédĕre laédāt,
éxemplŭm vobis || nón leve Prócris erit
(*Ovid. Ars III, 685-686*).
- 74) Át bene núpta ferór, || quia nómĭner Hércŭlis úxor,
sítque socér, rapĭdís || quí tonat áltus equís.
Quám mal(e) inaéqualés || veniúnt ad arátra iuvĕnci,
tám premĭtŭr magnó || cóniŭge núpta minór
(*Ovid. Her. IX, 27-30*).
- 75) Át qui tántŭl(i) egét || quantó (e)st opŭs, is neque límo
tŭrbāt(am) haúrit aquám || neque vít(am) amĭttit in úndis.
Át bona párs homĭnŭm || decépta cupídĭne fálo
"Nĭl satis ést, – inquit, – || quia tánti, quánt(um) habeás, sis"
(*Hor. Serm. I, 1*).

E. 1) Sed quia sic ab hominibus doctis accepimus, non solum ex malis eligere minima oportere, sed etiam excerpere ex his ipsis, si quid inesset boni, propterea et otio fruor, non illo quidem, quo debeat is, qui quondam peperisset otium civitati, nec eam solitudinem languere patior, quam mihi adfert necessitas, **non** voluntas (*Cic. De off. III, 1, 3*). 2) Scorpiones maiores minoresque ad sexaginta captos scripsērim, si auctorem Graecum sequar (*Liv. XXVI, 49*). 3) Si aeger esses, curam intermisses rei familiaris et forensia tibi negotia excidissent (*Sen. Epist. LIII, 9*). 4) Homo homini deus est, si suum officium sciat (*Caecil. 264*). 5) Si tacuisses, philosophus mansisses (*Беззүй*). 6) Si quando taceant omnes, tunc sortito coguntur dicere (*Супакызкуй обьрау*). 7) Consilium istud tunc esset prudens ..., si nostras rationes ad Hispaniensem casum accommodatūri essemus (*Cic. Att. X, 8*). 8) Si rota defuerit, || tū pede carpe viam (*Ovid. Ars II, 230*). 9) Om(n)e in amore malum, || si patiāre, levē (e)st (*Prop. II, 5*).

10) Incipit effari || mediāqu(e) in voce resistit;
nūc eādē labēnte || diē convīvia quaērit,
īliacōsqu(e) itērūm || demēns audire labōres
ēxposcit pendētqu(e) || itērūm narrāntis ab ōre.
Pōst ubi digressi, || lumēnqu(e) obscura vicissim
lūna premīt suadēntque || cadēntia sīdēra sōmnos,
sōla domō maerēt || vacuā stratīsq̄ue relictis
incūbat (ill(um) absēns || absēnt(em) audītque vidētque)
aūt gremi(o) Āscaniūm, || genitōris imāgīne cāpta,
dētīnet, infandūm || si fallēre pōssit amorē
(*Verg. Aen. IV, 76-85*).

11) Nil agit exemplū, || litēm quod līte resōlvit.
Sī quis emāt cithārās, || emptās compōrtet in unum,
nēc studiō cithāraē || nec Mūsae dēditus ūlli,
sī scalpr(a) ēt formās || non sūtor, nautīca vēla
āversūs mercātūrīs: || delirus et āmens
ūndīque dicātūr || meritō. Qui discrēpat istis,
quī nummōs aurūmq̄ue || recōndit, nēsciū utī
cōpositīs metuēnsque || velūt contīgēre sācrum ?
Sī quis ad ingentē || frumēnti sēmp̄er acērvum
pōrrectūs vigīlēt || cum lōngo fūste nequ(e) illinc
aūdeat ēsuriēns || domīnūs contīgēre grānum
āc potiūs foliīs || parcūs vescātūr amāris;

...

nímir(um) insānūs || paucis videátur, eó quod
máxíma párs homínūm || morbo iactátur eódem
(*Hor. Serm. II, 3*).

12) Út pictúra poēsis: || erít quae, sí propiús stes,
té capiát magis, ét || quaedám, si lóngius ábstes;
haéc amat óbscūrūm, || volet haéc sub lúce vidērī,
iúdícis árgūtūm || quae nón formídat acúmen;
haéc placuít semel; haéc || deciéns repetíta placébit
(*Hor. Ars poē. 361-365*).

13) Ét pugnáre diú, || nec mé submíttēre cúlpaec
cértá fuí: certí || sí quid habéret Amór.
Victa precór, genībúsque || tuís regália téndo
bráccia: quíd deceát, || nón videt úllus amáns
(*Ovid. Her. IV, 151-154*).

14) Dévictó serpént(e) || itērūm, si vivat Iáson,
quaérímus; áltérnánt || spésque timórque fidém
(*Ovid. Her. VI, 37-38*).

15) Laúdátás osténdat || avís Iunónia pénnas:
sí tacítús spectés, || illa recóndit opés.
Quádrupédés, intér || rapídí certámina cúsus,
dépexaéque iubaé, || plaúsaque cólla iuvánt
(*Ovid. Ars I, 627-630*).

16) Fléctítur óbsequió || curvátus ab árbōre rámus.
Frángis, sí virés || experiére tuás.
Óbsequió tranántur || aquaé: nec víncēre póssis
flúmína, sí contrá, || quám rapit únda, natés
(*Ovid. Ars II, 179-182*).

17) Éxcūte vírgineó || concéptas pécťōre flammas,
sí potes, infelix. || Si póssem, sánior éssem.
Séd trahit invítám || nova vís, aliúddque cupído,
ménis aliúdd suadét ... (*Ovid. Met. VII, 17-20 - o Medee*).

18) Haéc certé desérta || loc(a) ét tacítúrna querénti,
ét vacuúm Zephyrí || póssidet aúra nemús:
híc licet ócúltós || profér(e)r inpúne dolóres,
sí modo sóla queánt || sáxa tenére fidem (*Prop. I, 18*).

19) Dúrius ín terrís || nihil ést quod vivat amánte
néc, modo sí sapiás, || quód minus ésse velís (*Prop. II, 17*).

- 20) Lóripedém rectús || derídeat, Aéthiop(em) álbus:
 quis tulérít Gracchós || de séditione queréntes ?
 Quís caelúm terrís || non mísceat ét mare caélo,
 si fur displiceát || Verri, homicída Milóni (*Juv. II, 23-26*).
- 21) Scílícet hórrérés || maióraque mónstra putáres,
 si muliér vitúlúm || vel sí bos édèret ágnum ?
 (*Juv. II, 122-123*).
- 22) Libéra sí dentúr || popúló suffrágia, quis tam
 · pérđitus, út dubítét || Senécám praeférre Neróni
 (*Juv. VIII, 211-212*).
- 23) ... Tantó || maiór famáe sitis ést, quam
 virtútis. Quis ením || virtút(em) ampléctitur ipsam,
 praemia sí tollás ? (*Juv. X, 140-143*).
- 24) Cónstítit ín mediís || – ramús manifestat olivae
 légátúm – causásque || viaé noménque rogátus
 édídít; útque rudís || fandí pronúsque calóri
 sémper crát, iustis || miscéns tamen áspéra coépít:
 "Sí tibi plána fidés || et dícti cúra manérént
 foédéris, ád fratrém || compléto iústius áнно
 légátós hinc íre || fuit tequ(e) órđine cérto
 fórtun(am) éxuér(e) ét || laetúm descéndère régno,
 út vagus ille diú || passúsqu(e) haud dígna per úrbes
 ignótás pactae || tandém succédèret aúlac"
 (*Stat. Theb. II, 389-398*).
- 25) Quód si mé popúlús || Románus fórte rogét, cur
 nón ut pórticíbús || sic iúdicíis fruar ídem
 nēc séquar aut fugiám, || quae díligít ípse vel ódit:
 ólim quód vulpés || aegróto caúta leóni
 réspóndít, refèram: || "Quia mé vestígia térrent,
 ómnia t(e) ádvèrsúm || spectántia, núllo retrórsum"
 (*Hor. Epist. I, 1, 70-75*).
- 26) Quámvis múlta tibi || dolor híc meus áspéra débét,
 nón ita saéva tamén || vénèrit íra meá (*Prop. I, 18*).
- 27) Ní nos dividèrét; || quamvis didúcèr(e) amántes
 nón queat invítós || Iúppíter ípse duós (*Prop. II, 7*).
- 28) Pénelópé potérát || bis dénos sálva per ánnos
 vívère, tám multís || fémína dígna procís:
 cóniugiúm falsá || potérát diffèrre Minérva

- nócturnó solvéns || téxta diúrna doló;
 vísūr(a) ét quamvís || numquám speráret Ulixén,
 ill(um) expéctandó || fácta remánsit anús (*Prop. II, 9*).
 29) Té nihil ín vitá || nobís accéptius úmquam;
 núnc quoqu(e) crís, quamvís || sis inimíca mihí
 (*Prop. II, 9*).
 30) Éxempló quodcúmque || maló committítur, ípsi
 dísplicet aúctóri. || Primá (e)st haec últio, quód se
 iúdíce némo nocéns || absólvitur, ímpróba quámvis
 grátia fállací || praetóris vicérit úrnā (*Juv. XIII, 1-4*).

XXX. Смешанные случаи

1) Hoc proelio trans Rhenum nuntiātō Suebi, qui ad ripas Rheni venérant, domum revertī coepērunt. Quos ubi, qui proximi Rhenum incolunt, perterritos sensērunt, insecūti magnum ex his numērum occidērunt. Caesar unā aetāte duōbus maxīmis bellis confectis maturius paulō, quam tempus anni postulābat, in hiberna in Sequānos exercitum dedūxit. Hibernis Labiēnum praeposuit, ipse in citiōrem Galliam ad conventūs agendos profectus est (*Caes. B. G. I, 54*).

2) Druīdes a bello abesse consuērunt neque tribūta unā cum reliquis pendunt. Militiae vacatiōnem omniumque rerum habent immunitātem. Tantis excitāti praemiis et suā sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum ibi numērum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli vicēnos in disciplīna permānent. Neque fas esse existimant eā littēris mandāre, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, Graecis utantur littēris. Id mihi duābus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgus disciplinam efferrī velint neque eos, qui discunt, littēris confisos minus memoriae studere, quod fere plerisque accidit ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. In primis hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc maxīmē ad virtutem excitārī putant metu mortis neglecto. Multa praeterea de sideribus atque eōrum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum naturā, de deōrum immortalium vī ac potestate dispūtant et iuventūti tradunt (*Caes. B. G. VI, 14*).

3) Cum iam muro turre appropinquassent, ex captivis Caesar

cognōvit Vercingetorīgem consumptō pabulō castra movisse propius Avaricum atque ipsum cum equitātu expeditisque, qui inter equites proeliārī consuessent, insidiandi causā eō profectum, quō nostros postērō diē pabulātum ventūros arbitrarētur. Quibus rebus cognitis mediā nocte silentio profectus ad hostium castra mane pervēnit. Illi celerīter per exploratōres adventu Caesaris cognito carros impedimentāque suā in artiōres silvas abdidērunt, copias omnes in loco edito atque aperto instruxērunt. Quā re nuntiātā Caesar celerīter sarcinas conferri, arma expediti iussit (*Caes. B. G. VII, 18*).

4) Collis erat levīter ab infīmo acclīvis. Hunc ex omnibus fere partibus palus difficilis atque impedita cingēbat non latior pedibus quinquaginta. Hoc se colle interruptis pontibus Galli fiduciā loci continēbant generatimque distribūti in civitātes omnia vadā ac saltūs eius palūdis certis custodiis obtinēbant, sic animo parāti ut, si eam palūdem Romāni perrumpere conarentur, haesitantes premērent ex locō superiōre, ut, qui propinquitatem loci vidēret, parātos prope aequō Marte ad dimicandum existimāret, qui iniquitatem condiōnis perspicēret, ināni simulatiōne sese ostentare cognoscēret. Indignantes milites Caesar, quod conspectum suum hostes ferre possent tantūlō spatiō interiectō, et signum proelii exposcentes edocet quantō detrimentō et quot virōrum fortium morte necesse sit constāre victoriam; quos cum sic animo parātos videat, ut nullum pro suā laude pericūlum recūsent, summae se iniquitatis condemnārī debere, nisi eōrum vitam suā salūte habeat cariōrem. Sic milites consolātus eōdem die reducit in castra reliquāque, quae ad oppugnatiōnem oppidi pertinēbant, administrare instituit (*Caes. B. G. VII, 19*).

5) Cum uterque utrīque esset exercitui in conspectu, ferēque e regione castris castra ponēret, dispositis exploratoribus, necūbī effectō ponte Romāni copias traducērent, erat in magnis Caesaris difficultatibus res, ne maiōrem aestātis partem flumīne impedirētur, quod non ferē ante autumnum Elāver vado transiri solet. Itaque ne id accideret, silvestri loco castris positis e regione unius eōrum pontium, quos Vercingetōrix rescindendos curavērat, postērō die cum duabus legionibus in occultō restitit; reliquas copias cum omnibus impedimentis, ut consueverat, misit, sic collocatis quibusdam cohortibus, uti numerus legionum constāre viderētur. His quam longissimē possent progrēdi iussis, cum iam ex diēi tempore coniecturam caperet in castra perventum, isdem sublicis, quarum pars inferior intēgra remanēbat, pontem reficere coepit. Celerīter effectō

opère legionibusque traductis et locō castris idoneō delectō reliquas copias revocāvit. Vercingetōrīx rē cognītā, ne contra suam voluntātem dimicāre cogerētur, magnis itineribus antecessit (*Caes. B. G. VII, 35*).

6) Sed p̄fectō ita sē res habet, ut, quoniam vitiōrum emendatricem legem esse oportet commendatricemque virtūtum, ab eā vivendi doctrīna ducātur. Ita fit, ut mater omnium bonārum rerum sit sapientia, a cuius amōre Graeco verbo philosophia nomen invēnit, quā nihil a dis immortalibus uberius, nihil florentius, nihil praestabilius hominum vitae datum est. Haec enim unā nos cum cetēras res omnes, tum, quod est difficillimum, docuit, ut nosmet ipsos noscerēmus; cuius praecepti tanta vis et tanta sententia est, ut ea non homīni cuipiam, sed Delphico deo tribuerētur. Nam qui se ipse norit, primum aliquid se habere sentiet divinum ingeniumque in se suum sicut simulacrum aliquid ducātum putābit tantōque munere deōrum semper dignum aliquid et faciet et sentiet et, cum se ipse perspexerit totumque temptārit, intellēget, quem ad modum a naturā subornātus in vitam venērit quantāque instrumentā habeat ad obtinendam adipiscendamque sapientiam, quoniam principio rerum omnium quasi adumbrātas intelligentias animo ac mente concepērit, quibus illustrātis sapientiā duce bonum virum et ob eam ipsam causam cernat se beātum fore (*Cic. De leg. I, 58-59*).

7) Omnes homīnes, qui sese student praestāre cetēris animalibus, summā ope nitī decet, ne vitam silentio transeant velūti pecōra, quae naturā prona atque ventri oboedientia finxit. Sed nostra omnis vis in animo et corpore sita est: animi imperio, corpōris servitio magis utimur; altērum nobis cum dis, altērum cum beluis commūne est. Quō mihi rectius vidētur ingenii quam virium opibus gloriam quaerere et, quoniam vita ipsa, quā fruimur, brevis est, memoriam nostri quam maxime longam efficere. Nam divitiarum et formae gloria fluxa atque fragilis est, virtus clara aeternaque habētur (*Sall. Cat. I*).

8) P. Sempronius Tuditanus tribūnus militum: "Capī ergo mavultis, – inquit, – ab avarissimo et crudelissimo hoste, aestimarique capita vestra et exquiri pretia ab interrogantibus, Romanus civis sis an Latinus socius, ut ex tuā contumeliā et miseriā altēri honos quaeratur? Non tu, si quidem L. Aemilii consulis, qui sē bene mori quam turpiter vivere maluit, et tot fortissimorum virorum, qui circā eum cumulati iacent, cives estis" (*Liv. XXII, 50*).

9) Gabiis receptis Tarquinius pacem cum Aequorum gente fecit, foedus cum Tuscis renovāvit. Inde ad negotia urbāna animum convertit;

quorum erat primum, ut Iovis templum in monte Tarpēio monumentum regni sui nominisque relinqueret: Tarquinius reges ambos, patrem vovisse, filium perfecisse. Et ut libēra a cētēris religionibus area esset tota Iovis templique eius, quod inaedificaretur, exaugurāre fana sacellāque statuit, quae aliquot ibi, a Tatio rege primum in ipso discriminē adversus Romūlum pugnae vota, consecrata inaugurataque postea fuerant. Inter principia condendi huius opēris movisse numen ad indicandam tanti imperii molem traditur deos; nam cum omnium sacellōrum exaugurationes admitterent aves, in Terminī fano non addixere; idque omen auguriumque ita acceptum est, non motam Terminī sedem unumque eum deōrum non evocatum sacrātis sibi finibus firma stabiliāque cuncta portendere. Hōc perpetuitātis auspiciō acceptō secutum aliud magnitudinem imperii portendens prodigium est: caput humanum integrā faciē aperientibus fundamenta templi dicitur apparuisse. Quae visa species haud per ambāges arcem eam imperii caputque rerum fore portendebat, idque cecinere vates, quique in urbe erant quosque ad eam rem consultandam ex Etruriā acciverant (*Liv. I, 55*).

10) Iam tota Syria, iam Phoenicē quoque exceptā Tyrō Macedōnum erant, habebatque rex castra in continenti, a quō urbem angustum fretum dirimit. Tyrus et magnitudine et claritate ante omnes urbes Syriae Phoenicē-que memorabilis facilius societatem Alexandri acceptura videbatur quam imperium. Corōnam igitur auream donum legāti afferēbant commēātusque large et hospitaliter ex oppido advexerant. Ille dona, ut ab amicis, accipi iussit, benignēque legatos allocutus Hercūli, quem praecipue Tyrii colerent, sacrificare velle se dixit. Legāti respondent esse templum Herculis extrā urbem ... ibi regem deo sacrum rite facturum (*Curt. IV, 2*).

11) At Bessus Alexandri celeritate perterritus diis patriis sacrificiō rite factō, sicut illis gentibus mos est, cum amicis ducibusque copiarum inter epūlas de bello consultabat. Graves merō suas vires extollere, hostium nunc temeritatem, nunc paucitatem spernere incipiunt. Praecipue Bessus, ferox verbis et partō per scelus regnō superbus ac vix potens mentis, dicere orditur sōcidiā Darēi crevisse hostium famam. ... Et Bessus circumferri merum largius iubet, debellaturus super mensam Alexandrum. Erat in convivio Cobares, natione Medus, sed magicae artis (si modo ars est, non vanissimi cuiusque ludibrium) magis professione quam scientiā celebris, aliōquin moderatus et probus. Is cum praefatus esset, scire, servō utilius esse parere dicto, quam afferre consilium, cum

illos, qui pareant, idem quod cetēros maneat, qui vero suadeant, proprium sibi subeant pericūlum; Bessus eum dicere iussit intrepīdum et pocūlum ei, quod habēbat in manu, tradīdit. Quō acceptō Cobares: "Natūra, – inquit, – mortalium hoc quoque nomīne prava et sinistra dici potest, quod in suō quisque negotiō hebetior est quam in aliēnō. Turbīda sunt consilia eōrum, qui sibi suadent. Obstat metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturālis eōrum, quae excogitavēris, amor. Nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque, quod ipse repperērit, aut solum aut optimum ducere. Magnum onus sustīnes capite, regium insigne. Hoc aut moderāte perferendum est, aut, quod abōmīnor, in te ruet. Consilio, non impētu opus est". Adīcit deinde, quod apud Bactriānos vulgo usurpābant, canem timīdum vehementius latrāre, quam mordere; altissima quaeque flumīna minimō sonō labī. – Quae inseruī, ut qualiscunque inter barbāros esse prudentia traderētur. – Ille his audientium suspendērat expectatiōnem suī. Tum consilium apērit utilius Besso, quam gratius. "In vestibūlo, – inquit, – regiae tuae velocissimus consistit rex. Ante ille agmen, quam tu mensam istam movēbis. Nunc ab Tanāi exercitum accerses et armis flumīna oppōnes. Scilicet, quā tu fugitūrus es, hostis sequi non potest. Ut utriūque commūne est, victōri tutius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validiōris occūpas gratiam, dedisque te? Ut unque cessērit, meliōrem fortunam deditus quam hostis habitūrus. Aliēnum habes regnum, quō facilius eō careas. ... Consilium habes fidēle, quod diutius exsequi supervacuum est. Nobilis equus umbrā quoque virgae regitur: ignāvus ne calcāri quidem concitārī potest" (*Curt. VII, 4*).

12) Ūrbs antiq̄ua fuit || (Tyrii tenuere colōni)

Kārthāg(o), Ítaliām || contrā Tiberínaque lōnge
 óstia, díves opúm || studiisqu(e) aspér̄ima bélli;
 quám Iunó fertúr || terris magis ómnib̄us ún̄am
 pósthabitá coluisse || Sāmó: hic íllius árma,
 híc currús fuit; hóc || regnúm dea géntib̄us ésse,
 sí quā fáta sinánt, || iam túm tendítque fovétque
 (*Verg. Aen. I, 12-18*).

13) Mōns fuit; ápparént || frutícés in vértice rári.

Hínc scopúlus raucis || péndet adésus aq̄uis.
 Ádscendó; virés || anímús dabat: átu(e) ita láte
 aéquōra próspectú || métiór áltā meó.
 Índ(e) ego, nám ventís || quoque súm crudélibus úsa,
 vídī praécipití || carbāsa ténta Notó.

Aút vid(i) aút etiám, || cum mé vidísse putárem,
 frígidiór glacié || sémanĩmisque fúi.
 Néc languére diú || patitúr dolor. Excĩtor illo,
 excĩtor; ét summá || Thésea vóce vocó
 (*Ovid. Her. X, 25-39*).

- 14) Néc, quia té nostrá || sperém prece pósse movérĩ,
 állõquor: ádvorsó || mívĩmus ista Deó.
 Séd merĩt(a) ét famám, || corpúsqu(e) anímúmqe pudícum
 cùm male pérdidérĩm, || pérdere vérba levé (e)st.
 Cértus es ire tamén, || misérámque relinqüere Dído:
 átu(e) idém ventí || véla fidémque ferént.
 Cértus es, Aéněá, || cum foédere sólvère náves:
 quaequ(e) ubi sint nescís, || Ítála régna sequí.
 Néc novă Cárthágó, || nec té crescéntia tángunt
 moénia; néc sceptró || trádĩta súmma tuó.
 Fácta fugís; faciéndá || petís: quaeréndá per órber
 áltèra, quaeisítá (e)st || áltèra térra tibi.
 Út terr(am) invenías, || quis eám tibi trádet habéndam ?
 Quis sua nón notís || árva tenéndá dabit ?
 Álter habéndus amór || tibi réstat, et áltèra Dído:
 quámqu(e) itérúm fallás, || áltèra dándá fidés.
 Quánd(o) érit, út condás || instár Carthágĩnis úrbem,
 ét videás popúlós || áltus ab árce tuós ?
 Ómni(a) ut éveniánt, || nec Dí tua vóta moréntur;
 únde tibi, quae té || sic amet, úxor erít ?
 (*Ovid. Her. VII, 3-22*).

- 15) Iám super Óceánúm || venit á senióre marito,
 fláva pruínósó || quae vehit áxe diém.
 Quó propérás, Auróra ? || Mané. ...

...
 Ánte tuós ortús || meliús sua sídèra sérvat
 návĩta, néc mediá || néscius érrat aquá.
 Té surgít, quamvís || lassús, veniénte viátor;
 mĩles et ármiférás || áptat ad árma manús.
 Prima bidénte vidés || oněrátos árva coléntes,
 práma vocás tardós || súb iuga pánda bovés.
 Tú puérós somnó || fraudás, tradisque magístris,
 út subeánt tenèraé || vérbèra saéva manús.

Átqu(e) cǎdém sponsúm || consúlt(i) ant(e) átria mittis,
 únius út verbí || grándia dámna ferát.
 Néc tu cáusidícó, || nec tú iucúnda disérto:
 cógĩtur ád lités || súrgēr(e) utérque novás.
 Tú, cum féminei || possínt cessáre labóres,
 lánificám revocás || ád sua pénsa manúm.
 Ómnia pépetérér ...

...
 Ípse Deúm genítór, || ne té tam saépe vidéret,
 cómmisit noctés || ín sua vóta duás.
 Iúrgia finierám. || Scirés audísse; rubébat.
 Néc tamen ádsuetó || tárdius órta diés (*Ovid. Amor. I, 13*).

- 16) Simplicitás rudis, ánte || fuít; nunc aúrea Róma
 édomĩtí magnás || póssidet órbit opés.
 Ádspice, quae nunc sũnt || Capitólia, quaeque fuérunt;
 áltérius dicás || illa fuisse Iovís.
 Cúria, concilió || quae nũc digníssima tánto (e)st,
 dé stipulá, Tatió || régna tenénte, fuít.
 Quae nunc sũb Phoebó || ducibúsque Palátia fũlgent.
 quíd, nis(i) arátũris || páscua búbus, eránt ?
 Prisca iuvént aliós: || ego mé nunc dénique nátum
 grátũlor: haéc actás || mórĩbus ápta meis
 (*Ovid. Ars III, 113-122*).
 17) Séd quid et Óríon || et cétēra sídēra mũdo
 cédēre féstinánt, || nóxque coártat itér ?
 Quid solitó citiũs || liquídó iubar aéquore tóllit
 cándida, Lúcifēró || praéveniēte, diés ?
 Fállor, an arma sonánt ? || non fállimur, arma sonábant:
 Márs vēnit ét veniēns || béllica signa dedit.
 Últor ad ípse suós || caeló descéndit honóres
 tēmplaqu(e) in Áugustó || cónspiciēda foró.
 Ét deus ést ingéns || et opús: debébat in úrbe
 nón alítér natí || Márs habitáre suí.

...
 Pěrspicit Ármipóténs || opěris fastigia sũmmi,
 ét probat invictás || sũmma tenére deás;
 pěrspicit in foribús || diversae tēla figúrae,
 ármaque terrárũm || milĩte vícta suó.

Hinc videt Aenéan || oneratum pondere caro
 et tot Iuleae || nobilitatis avós;
 hinc videt Iliadén || umèris ducis arma ferentem,
 claraeque dispositis || acta subesse viris.
 Spectat et Augustó || praetextum nomine templum,
 et visum lectó || Caesare maius opus.
 Voverat hoc iuvenís || tum cum pia sustulit arma:
 á tantis princeps || incipiendus erat.
 Ille manus tendens, || hinc stanti milite iusto,
 hinc coniuratis, || talia dicta dedit:
 "Si mihi bellandi || pater est Vestaëque sacerdos
 auctor, et ulcisci || numen utrumque paró,
 Mars, ades et satia || scelérato sanguine ferrum,
 stetque favor causá || pro meliore tuus.
 Tempia ferés et, mé || victore, vocabèris Últor".
 Voverat, et fusó || laetus ab hoste redit.

...
 Persequitur Parthi || signa retenta manu.
 Gens fuit et campis || et equis et túta sagittis
 et circumfusus || invia fluminibus;
 adiderat animós || Crassorum funera genti,
 cum periit milés || signaque duxque simul.
 Signa, decus belli, || Parthús Romana tenébat,
 Romanaequ(e) aquilaé || signifer hostis erat.

...
 Ille notas veterés || et longi dedecus aevi
 sustulit: agnörunt || signa recepta suos.

...
 Rite deó templumque || datum nomenque bis ulto,
 et meritis votí || debita solvit honor.
 Sollemnés ludós || Circó celebráte, Quirites:
 nón visá (e)st fortem || scaena decere deum
 (*Ovid. Fast. V, 545-554; 559-578; 580-586; 589-590; 595-598*).

- 18) Tú cave né tristí || cupiás pugnare puéllae,
 néve supérba loquí || néve tacere diú,
 neú, si quid petiit, || ingrátā frónte negáris,
 neú tibi pró vanó || vérba benigna cadánt
 (*Prop. I, 10, 21-24*).

- 19) Maecēnās, equēs || Etrúsko de sánguine régum,
 intrā fórtunám || qui cupis ésse tuám,
 quíd me scribendí || tam vástum mittis in aéquor ?
 Nón sunt ápta meae || grándia véla rati.
 Túrpe (e)st, quód nequeás, || capití committére pónus
 ét press(um) inflexó || móx dare térga genú.
 *Omnia nón parítér || rerúm sunt omníbus ápta,
 flámma nec éx aequó || dúcitur úlla iugó (*Prop. III, 9, 1-8*).
- 20) Rárus ením fermé || sensús commúnis in illa
 Fórtuná; sed té || censéri laúde tuórum,
 Póntice, nóluerím || sic út nihil ípse futúrae
 laúdis agás. Misérúm (e)st || aliór(um) incúmbere fámae,
 né collápsa ruánt || subdúctis técta colúmnis.
 Strátus humí palmés || viduás desidérat úlmos
 (*Juv. VIII, 73-78*).
- 21) Túm quoque máteriám || risús invénit ad ómnes
 óccursús homínúm, || cuiús prudéntia mónstrat
 súmmos pósse virós || et mágn(a) exémp(a) datúros
 vérvéc(um) ín patriá || crassóque sub áere náscí.
 Rídebát curás, || nec nón et gáudia vúlgi,
 interd(um) ét lacrímas, || cum fórtun(ae) ípse mináci
 mándarét laqueúm || mediúmqu(e) osténderet únguem
 (*Juv. X, 47-53 -- o Демокрите*).
- 22) ... mihi páce
 ímmensaé nimiaéque || licét si dicére plébis,
 tót(am) hodié Romám || circús capit ét fragor aúrem
 pércütít, éventúm || virídís quō cólligo pánni.
 Nám si defícérét, || maest(am) átonítámque vidéres
 hánc urbém, velutí || Cannár(um) in púlvere víctis
 cónsulíbús ... (*Juv. XI, 195-201*).
- 23) Ímprobítás illó || fuit ádmirábilis aévo,
 crédebánt hoc gránde || nefás et mórté piándum,
 sí iuvénis vetuló || non ássurréxerat ét si
 bárbató cuicúmque || puér, licet ípse vidéret
 plúra domí frag(a) ét || maióres glándis acérvos.
 Tám venerábíl(e) erát || praecedére quáttuor ánnis,
 prímaque pár adeó || sacraé lanúgo senéctae! (*Juv. XIII, 53-59*).

24) Ést aliús metuéns, || ne crímen poéna sequátur;
 híc putat ésse deós || et péiërat, átku(e) ita sécum:
 décernát, quodcúmque || volét, de córpõre nóstro
 Ísis et irátó || feriát mea lúmīna sístro,
 dúmmódo vél caecús || teneám quos ábnego númmos
(Juv. XIII, 90-93).

ИЗБРАННЫЕ ТЕКСТЫ

ИЗ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ЛАТИНСКИХ АВТОРОВ

MARCUS TULLIUS CICĒRO

(106 – 43 гг. до н.э.)

ИЗ ПЕРВОЙ РЕЧИ ПРОТИВ КАТИЛИНЫ

I. 1. Quousque tandem abutēre, Catilīna, patientiā nostrā? quam diu etiam furor iste tuus nos elūdet? quem ad finem sese effrenāta iactābit audacia? Nihilne te nocturnum praesidium Palatīi, nihil urbis vigiliae, nihil timor popūli, nihil concursus bonōrum omnium, nihil hic munitissīmus habendi senātūs locus, nihil horum ora vultusque movērunt? Patēre tua consilia non sentis? constrictam iam horum omnium scientia tenērī coniuratiōnem tuam non vides? Quid proxīma, quid superiōre nocte egēris, ubi fuēris, quos convocavēris, quid consilii cepēris, quem nostrum ignorāre arbitrāris? – 2. O tempōra! o mores! Senātus haec intellēgit, consul videt; hic tamen vivit. Vivit? Immo vero etiam in senātum vēnit, fit publīci consilii particeps, notat et designat oculis ad caedem unumquemque nostrum: nos autem, fortes viri, satis facēre rei publicae vidēmur, si istius furōrem ac tela vitēmus. Ad mortem te, Catilīna, duci iussu consūlis iam pridem oportēbat, in te conferrī pestem, quam tu in nos iam diu machināris. – 3. An vero vir amplissīmus, P. Scipio, pontifex maxīmus, Ti. Gracchum, mediocrīter labefactantem statum rei publicae, privātus interfēcit: Catilīnam, orbem terrae caede atque incendiis vastāre cupientem, nos consūles perferēmus? Nam illa nimis antiquā praetereo, quod C. Servilius Ahāla Spurium Maelium, novis rebus studentem, manū suā occīdit. Fuit, fuit ista quondam in hāc rē publicā virtus, ut viri fortes acrioribus suppliciis civem perniciosum quam acerbissimum hostem coērcerent. Habēmus senātūs consultum in te, Catilīna, vehēmens et

grave; non deest rei publicae consilium neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, consules desumus.

II. – 4. Decrevit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne quid res publica detrimenti caperet: nox nulla intercessit – interfectus est propter quasdam seditioinum suspiciones C. Gracchus clarissimo patre, avo, maioribus; occisus est cum liberis M. Fulvius consularis. Simili senatus consulto C. Mario et L. Valerio consulibus est permissa res publica: num unum diem postea L. Saturninum tribunum plebis et C. Servilium praetorem mors ac rei publicae poena remorata est? At nos vicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim huiusce modi senatus consultum, verum inclusum in tabulis, tamquam in vagina reconditum, quo ex senatus consulto confestim te interfectum esse, Catilina, convenit. Vivis, et vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Cupio, patres conscripti, me esse clementem, cupio in tantis rei publicae periculis me non dissolutum videri; sed iam me ipse inertiae nequitiaeque condemno. – 5. Castra sunt in Italia contra populum Romanum in Etruriae faucibus collocata, crescit in dies singulos hostium numerus; eorum autem castrorum imperatorem ducemque hostium intra moenia atque adeo in senatu videmus intestinam aliquam cotidie perniciem rei publicae molientem. Si te iam, Catilina, comprehendam, si interficere iussero, credo, erit verendum mihi, ne non potius hoc omnes boni serius a me, quam quisquam crudelius factum esse dicat. Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor, ut faciam. Tum denique interficere, cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur. – 6. Quam diu quisquam erit qui te defendere audeat, vives, et vives ita, ut vivis, multis meis et firmis praesidiis obsessus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et aures non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient.

Комментарии

I

1. *abutere* = *abutēris*.

4. *concursum* здесь: толпа граждан, собравшихся около храма, где происходило заседание сената.

5. *locus senatus habendi* место заседания сената – *технический термин*; *senatus habetur* происходит заседание сената.

5. *ora vultusque* (*hendiadys*) выражение лица.

7. *proximā nocte* в ближайшую, т.е. прошлую ночь (с 7 на 8 ноября).

7. *superiōre nocte* в позапрошлую ночь (с 6 на 7 ноября).

10. *immo vero* мало того.

12. *fortes viri* – сказано иронически.

14. *iussu consūlis* – на основании полномочий, предоставленных Цицерону сенатом 21 октября.

15. *an vero* букв.: или же – обыкновенно *an* ставится во второй части двойного вопроса *utrum... an*; в данном случае первая часть вопроса как бы заключается в словах *ad mortem te duci iam pridem oportēbat*; перевести можно: или не было такого случая, когда.

15. *amplissimus* высокопоставленный.

15. *P. Scipio* Публий (Корнелий) Сципион – консул 138г. до н.э., противник демократической партии и ревностный защитник оптиматов, занимавший в 133 г. до н. э. должность верховного понтифика.

16. *Ti. Gracchum* – Т. Гракх хотел в законодательном порядке наделить неимущих земель за счет незаконно присвоенных нобилими государственных земельных фондов (так наз. *ager publicus*), но сопротивление знати побудило его предпринять для осуществления своего плана и некоторые революционные меры.

16–18. *mediocriter labefactantem... – vastāre cupientem...; privātus... – consūles* – антитезы.

17. *privātus* – хотя Сципион и был верховным понтификом, но эта должность, как пожизненная, не имела ничего общего с гражданской магистратурой.

18. *nam* – Цицерон этим словом вводит объяснение, почему он ссылается только на пример Сципиона. Это было сравнительно недавно, – хочет он сказать, – а если поискать такие примеры в древнейшей истории, их окажется немало.

19. *C. Servilius Ahāla Sp. Maelium* – во время голода в Риме, в 439 г. до н. э., Спурий Мелий, очень богатый всадник, раздавал народу бесплатно хлеб, чем приобрел большую популярность. Это вызвало подозрение, что он стремится к захвату верховной власти. Сервилий Агала был начальником конницы (*magister equitum*) при диктаторе Цинциннате.

22. *senātūs consultum* сенатское постановление (от 21 октября).

23. *consilium* мнение; *auctoritas* постановление, решение.

23. *huius ordinis* этого (государственного) органа, т.е. сената.

II

Отказавшись от примеров из древнейшей истории и приведя только один, Цицерон опять возвращается к примерам из недавнего прошлого.

1. **quondam** – в 121 г. до н. э. – так как консул этого года, Л. Оппий, руководил борьбой оптиматов против Г. Гракха.

3. **C. Gracchus** – брат Т. Гракха, народный трибун 123 и 122 гг. до н. э., стремившийся провести в жизнь, кроме реформ, намеченных братом, широкую программу социально-политических преобразований, целью которых было, по-видимому, уничтожение господства знати и передача верховной власти народному собранию. В последовавшей вооруженной борьбе сенатской олигархии удалось одержать верх над сторонниками Г. Гракха, и сам он был убит.

4. **M. Fulvius** – консул 125 г. до н. э., друг и помощник Г. Гракха.

5. **C. Mario et L. Valerio consulibus** (здесь *dat.*) – в 100 г. до н. э.

5. **permissa est res publica** было вверено государство – т.е. была дана неограниченная власть, когда Л. Апулей Сатурнин и Сервилий Глаций подняли народное восстание.

9. **huiusce** (усиленное **huius**) вот этого; этого самого.

9–10. **in tabulis** в протоколах.

12. **patres conscripti** – официальное название сенаторов при обращении к ним; первоначально было **patres et conscripti**, т.е. патриции и приписанные к сенаторскому сословию плебеи, большей частью всадники; позднее союз **et** исчез, и самый смысл **conscripti** утратился, обратившись вместе с предшествующим **patres** в формулу официального обращения. Переводить просто: сенаторы.

14. **dissolutus** здесь: растерявшийся, потерявший голову.

15. **in Etruriae faucibus** у прохода в Этрурию.

16. **in dies singulos** с каждым днем.

17. **intra moenia** – подразумевается **Romae**.

19. **iam** (при будущем времени) теперь, сейчас.

19. **credo** (иронически) пожалуй, надо полагать.

19–20. **erit verendum mihi** мне придется опасаться.

20. **ne non potius... omnes boni** (подразум. **dicant**) как бы все благонамеренные люди не сказали скорее, что...

20–21. **serius...**, **crudelius** слишком поздно..., слишком сурово.

22. **certa de causa** по совершенно определенной причине (которую Цицерон раскрывает в следующем предложении).

22. **nondum adducor** еще не чувствую себя вынужденным, т. е.

еще не считаю нужным.

23. interficere = interficiēris.

24. non – *относится к fateātur.*

26–27. ne commovere te... possis чтобы ты не мог чего-нибудь предпринять.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS

(65 – 8 гг. до н. э.)

CARMINA SELECTA

I, 1: AD MAECENATEM

Maecenas, atavis edite regibus,
O, et praesidium et dulce decus meum!
Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat metaque fervidis

5 Evitata rotis palmaque nobilis,
Terrarum dominos evehit ad deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergemini tollere honoribus,

10 Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur arcis.
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros Attalicis condicionibus

15 Numquam demoveas, ut trabe Cypria
Myrtōum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icaris fluctibus Africum
Mercator metuens otium et oppidi

20 Laudat rura sui; mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est, qui nec veteris pocula Massici
Nec partem solido demere de die

Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.

Multos castra iuvant et lituo tubae
Permixtus sonitus bellaque matribus

25 Detestata. Manet sub Iove frigido
Venator tenerae coniugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plāgas.

30 Me doctarum hederæ præmia frontium
Dis miscent superis. Me gelidum nemus
Nympharumque lēves cum Satyris chori
Secernunt populo, si neque tibia

35 Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesbōum refugit tendere barbiton.
Quodsi me lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

Комментарии

Ода обращена к Меценату, знаменитому приближенному Августа, являющемуся центром кружка поэтов: «Разнообразны склонности и увлечения людей; меня же влечет только слава поэта».

Размер – Малый Асклепиадов стих.

1. *edite regibus* – в прозе был бы предлог: *ab regibus editus* = *natus*.

3. *Olympicum* – имеются в виду Олимпийские игры.

4. *meta* – столб, который должны были объезжать колесницы.

6. *evēhit* – *e (ex)* обозначает здесь движение вверх.

7. *mobiles* переменчивые, непостоянные. *Quirites* римские граждане.

8. *tergeminis honoribus* – о курульном эдилите, претуре и консульстве. *Tollere* поднимать, возносить.

9. *Proprio horreo* *ам. in proprio horreo*.

10. *Libyis* – о плодородной Африке, житнице Рима.

12. *Attalici* – имеется в виду Аттал, богатейший царь Пергама, завещавший в 133 г. до н. э. свое царство Риму.

13. *Trabe Syriā* – остров Кипр доставлял прекрасный корабельный лес. *Trabs* балка, здесь “корабль”.

14. *Myrtōum mare* – часть Эгейского моря к югу от острова

Эвбен с опасными течениями.

15. *Luctāri* бороться + *dat.*, *вм. cum + ablativus* (гречизм). *Africus* – ю.-з. ветер, сопровождавшийся бурями и губительной для растительности жарой. *Icariis* – имеется в виду Икар, сын Дедала. При перелете по воздуху с отцом Икар упал в море.

19. *Massici* – название одного из кампанских вин.

21–22. *Membra stratus* – “разлегшись” («простерши свои члены»). *Arbuto* – земляничное дерево (плоды похожи на землянику, но твердые). *Ad aquae lenae caput sacrae* у тихо журчащего источника священной воды (исток ручьев и рек были связаны с культом нимф).

23. *Iuvant* – приятны. *Liltuo = litui sonitu* звуки рожка.

24–25. *Bella detestata matribus* войны, проклятые матерями (*matribus dat. вм. abl. auctoris*, как при *gerundivum*). *Sub love frigido* под холодным небом.

27. *Visa est catulis* (если) замечена собаками (*catulis dat.*, как в ст. 24 *matribus*).

28. *Teretes plagas* гладкие сети. *Marsus aper* – область марсийцев (или марсов), изобиловавшая дичью, находилась к сев.-в. от Лациума.

29. *Me doctarum* и т.д.; *порядок слов*: *hederae, praeimia doctarum frontium...* *Hederae* венок из плюща. *Doctarum frontium* ученых, вдохновенных умов, т.е. поэтов.

31. *Nympharumque leves cum Satyris chori*: *Nymphae* – богини вод, *Satyrī* – сатиры, спутники Вакха; всё вместе символизирует поэтическое восприятие природы.

32. *Secernunt populo* – *поэт. вм. а populo*.

33. *Euterpe ... Polyhymnia* – музы.

32–34. *Neque tibiās... cohibet, nec... refugit tendere barbiton* не отказывается взять флейту, не отказывается настроить лиру. *Lesbōum barbiton = Lesbium b.*; поэт намекает на поэзию Алкее и Сапфо, уроженцев Лесбоса, которым он во многом подражал. *Barbiton* – греческая форма вин. п.

35. *Quodsi* поэтому если. *Inserere* вполетать, *здесь* включать, причислять.

36. *Sublimi* высоко поднятой. *Feriam = tangam* коснусь.

I, 11: AD LEUCONOËN

Tu ne quaesiēris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem di dedērint, Leuconoë, nec Babylonios
Temptāris numēros. Ut melius, quidquid erit, pati;
Seu plures hiēmes seu tribuit Iuppiter ultimam,
5 Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhēnum: sapias, vina liques et spatio brevi
Spem longam resēces. Dum loquimur, fugērit invīda
Actas; carpe diem, quam minimum credula postero.

Комментарии

Ода обращена к неизвестной: "Нечего думать о будущем; лучше, покорясь судьбе, наслаждаться настоящим".

Размер – Большой Асклепиадов стих.

1. *ne quaesieris ... – coni. prohibitus.*

2–3. *nec Babylonios temptāris numēros* и не гадай на вавилонских числах – такой способ гадания, привезенный с Востока, был очень распространен в Риме.

3. *ut melius* поскольку лучше.

4. *hiems* здесь: «зима» в смысле «год»: ср. русск. «лето» в смысле «год» (4 года, 5 лет).

5. *quae nunc* и т.д. – олицетворение: зима изображается живым существом, утомляющим море прибоем о скалы.

5. *oppositis pumicibus (abl. instrumenti)* скалами, стоящими против моря, т.е. прибрежными.

6–7. *sapias... liques... resēces – coniunctivus* заменяет *imperativus*; *spatio brevi* на короткое время (*abl. instr.*).

7. *spem longam resēces* прерви долгую надежду, т.е. отгни надежду на далекое будущее.

7. *fugērit – futurum II* указывает, что это действие уже происходит, тогда как о других, к которым, призывает поэт, еще только идет речь.

II, 7: AD POMPEIUM

O saepe mecum tempus in ultimum
Deducte Brutō militiae duce,
Quis te redonāvit Quiritem
Dis patriis Italōque caelo,

5 Pompei, meōrum primē sodalium,
Cum quo morantem saepe diem mero
Fregī, coronātus nitentes
Malobathro Syrio capillos ?

10 Tecum Philippos et celērem fugam
Sensī relictā non bene parmula,
Cum fractā virtus et mināces
Turpe solum tetigēre mento.

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aēre;
15 Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuōsis.

Ergo obligātam redde Iovi dapem
Longāque fessum militiā latus
20 Depōne sub lauro meā nec
Parce cadis, tibi destinātis.

Obliviōso levia Massico
Ciboria exple; funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperāre apio coronas

25 Curatve myrto ? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi ? Non ego sanius
Bacchābor Edōnis: receptō
Dulce mihi furere est amico.

Комментарии

Ода посвящена другу Горация, Помпею Вару, который вместе с поэтом сражался при Филиппах под начальством Брута против Октавиана Августа. После сражения Гораций вернулся в Италию и примирился с Августом, Помпей же, оставшись верным делу республиканцев, принимал участие в последующей борьбе против победителя. В 29 г. по амнистии, объявленной Августом, он возвратился в Рим.

Размер – Алкеева строфа.

1, 2, 5. о ... *deducte* ... *Pompei* ... *prime* – *vocatīvus*.

1–2. *mecum tempus in ultimum deducte* деливший со мною крайние опасности. (Дословно?)

3. *Quiritem* (подчеркнуто) мирным гражданином.

6–7. *diem mero fregi* коротал дни (ам. день) за вином.

7–8. *coronatus... capillos* – римляне, собираясь пировать, украшали голову венками и натурались благовониями. *capillos* (асс. *graeus*) можно перевести: украсив венком свои волосы. *Malobathro Syrio* – индийской помадой, привозившейся из Сирии и высоко ценившейся.

10. *sensi* я пережил, я испытал.

11. *fracta* – дополнить: *est. Mināces* – подразумевается: воины Брута.

12. *solum tetigere mento* коснулись подбородком земли – умоляя о пощаде.

15–16. Часть республиканских войск, не пожелавшая сдаться, переправилась после сражения при Филиппах в Сицилию.

17. *obligatam ... dapem* должный пир ("должный" как обязательная жертва Юпитеру в благодарность за счастливое возвращение).

18–19. *fessum ... latus depōne* утомленный ... расположись. (Дословно?)

25. *-ve* (связывает *apio* и *myrto*).

25–26. *arbitrum dicet bibendi* – на пирах у римлян выбирался по жребию распорядитель пира (*arbiter bibendi*). Жребий определялся бросанием игральных костей; счастливый бросок назывался *Venus*; поэтому *quem Venus ... dicet* = кому выпадет счастье называться.

27. *Edōnis* ... – эдоняне, как и все фракийцы, отличались пристрастием к вину.

II, 10: AD LICINIUM MURENAM

Rectius vives, Licini, nequ(e) altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.

5 Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsolēti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

10 Saepius ventis agitatur ingens
Pinus, et celsae graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulgura montes.

15 Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. Informes hiemes reducit
Iuppiter, idem.

20 Summōvet. Non, si male nunc, et olim
Sic erit. Quondam cithara tacentem
Suscitat Musam neque semper arcum
Tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
Fortis apparē: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Комментарии

Ода обращена к Лицинию, шурину Мecenата, впоследствии казненному за участие в заговоре против Августа. Ода восхваляет золотую середину и очень характерна для мировоззрения Горация.

Размер – Сапфическая строфа.

1–2. *altum... urgendo* стремясь... в открытое море.

2–3. *dum procellas... horrescis* из страха перед бурями.

2–3. *cautus* – предикативно, перевести наречием, отнеся к *premo*.

3–4. *nimum premo litus iniquum* слишком близко теснясь к ненадежному берегу – берег назван ненадежным, так как около него много мелей, подводных камней и скал, опасных для плавания.

6. *tutus caret...* в безопасности живет без...

7–8. *caret... sobrius* благоразумно обходится без...

7. *invidendus* возбуждающий зависть.

13. *sperat infestis, metuit secundis* в беде надеется, а в счастье опасается; *infestis* и *secundis* – *ablativus*. Впрочем, *infestis* и *secundis* можно понимать и как *dativus*. Тогда перевод получится несколько иной: надеется на перемену в несчастье и боится за свое счастье.

14–15. *bene praeparatum pectus (pectus вместо homo)* хорошо приготовившийся человек, т.е. мудро предвидящий превратности жизни.

18. *quondam (= aliquando)* иногда; иной раз.

18–19. *tacentem Musam* – Музы молчат, когда Аполлон в гневе натягивает свой лук и мечет свои страшные стрелы.

21. *rebus angustis (dat.)* для трудных обстоятельств.

23. *nimum* относится к *secundo*.

II, 14: AD POSTUMUM

Eheu fugāces, Postūme, Postūme,
Labuntur anni, nec piētas moram
Rugis et instanti senectae
Affēret indomitaēque morti.

5 Non, si trecēnis, quotquot eunt, dies,
Amīce, places illacrimabilem
Plutōna tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

10 Compescit undā. Scilicet omnibus,
Quicumque terrae munere vescimur,
Enaviganda, sive reges,
Sive inopes erimus colōni.

Frustrā cruento Marte carebimus

умертвили в брачную ночь своих женихов и, в наказание за это злодейство, должны были в подземном мире вечно наполнять водой бездонную бочку. – 19-20. **Longi labōris** (вм. **ad longum labōrem**) зависит от **damnātus**. **Sisŷphus** – Сизиф, сын коринфского царя Эола, за порочность и сопротивление богам был наказан в царстве Плутона тем, что должен был вкатывать в гору огромный камень, который тотчас же скатывался вниз; отсюда «Сизифов труд». – 23. **Inŷsas cupressos** – кипарис назван ненавистным, так как он был посвящен Плутону и напоминал о смерти; римляне пользовались зеленью этого дерева при погребении, им же обсаживали могилы. – 26. **Centum clavibus** – гипербола, намекающая на чрезмерную бережливость Постума. – 27. **Superbo** = **magnifico**. – 28. **Pontificum potiōre cenis** (**cenis** вм. **vinis**) лучшим, чем на пирах понтификов – понтифики, главные жрецы в Риме, устраивали в честь богов роскошные пириества.

III, 9: AD LYDIAM

Horatius

Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candīdae
cervīci iuvenis dabat,
Persārum viguī rege beator.

Lydia

5 Donec non aliā magis
arsisti neque erat Lydia post Chloēn,
multi Lydia nomīnis
Romānā viguī clarior Iliā.

Horatius

10 Me nunc Thressa Chloē regit,
dulces docta modos et cithārae sciens,
pro quā non metuam morī,
si parcent animae fata superstīti.

Lydia

Me torret face mutuā
Thurini Calais filius Ornyti,

15

pro quo bis patiar morī,
si parcent puērō fata superstiti.

Horatius

20

Quid si prisca redit Venus,
diductosque iugō cogit aēneō ?
Si flava excutitur Chloë
reiectaeque patet ianua Lydiae ?

Lydia

Quamquam sidēre pulchrior
ille est, tu levior cortice et imprōbo
iracundior Hadriā, –
tecum vivēre amem, tecum obeam libens.

Комментарии

Знаменитое *Carmen amoebaeum*: речь Горация чередуется с речью Лидии. Лидия – вымышленная женщина.

Размер – четвертая Асклепиадова строфа: гликонея чередуется с Малым Асклепиадовым стихом.

2. *Potior* лучший, чем я; более желанный, чем я. – 6. *Arsisti aliā* воспылил страстью к другой. – 7-8. *Multi Lydia nominis* – приложение к подлежащему «ч», заключающемуся в *vigui*; *multi nominis* (*gen. qualitātis*) пользовавшаяся громким именем. – 10. *Modos = carmina* (*aviscut ot docta*) обученная песням. *Cithārae sciens* умеющая играть на кифаре. – 12. *Si parcent* лишь бы пощадили. *Anīma* здесь: душенька, милая. *Superstiti* = *ut mihi sit superstes*. – 13. *Face mutuā* пламенем взаимной любви. – 17. *Redit* (и следующие глаголы этой строфы) – *praesens* вместо *futūrum I.* – 18. *Iugō aēneō* неразрывными узами. (Дословно?) – 24. *Amem ... obeam* хотела бы ... умерла бы.

III, 30: AD MELPOMĒNEN

Exegi monumentum aere perennius
Regālique situ pyramīdum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

- 5 Possit diruere aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.
- 2 Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam: usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.
- 10 3 Dicar, qua violens obstrèpit Aufidus
Et quā pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Aeolium carmen ad Itālos
Deduxisse modos. Sume superbiam
15 Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Комментарии

Ода известна как "Памятник" Горация. Поэт говорит о своих заслугах перед римской поэзией.

Размер – Малый Асклепиадов стих.

3-4. **Quod ... non ... possit** – *coniunctivus* указывает на следствие; **quod** = **ut id** такой, что его не может. **Aquilo** северный ветер, приносящий бурю. – 7-8. **Postera crescam laude recens** (*при переводе сделать подлежащим laude*) и слава моя в потомстве будет возрастать не увядая. (*Дословно?*) – 9. **Scandet cum tacita virgine pontifex** – ежегодно верховный жрец входил со старшей весталкой на Капитолий для совершения жертв и молений перед Юпитером о даровании Риму благоденствия, и этот стародавний обычай кажется Горацию мерилом долговечности, что значило: пока стоит Рим. Весталками могли быть только девицы, поэтому они часто требовали от них полного молчания: отсюда **tacita virgo**. – 10. **Qua** = **ea**, **quā** ... там, где... **Aufidus** – река в Апулии на родине Горация. – 11. **Pauper aquae Daunus** – Давн, мифический царь Апулии, назван бедным водой, потому что такова была подвластная ему земля. – 11-12. **Agrestium regnavit populorum** – глагол **regnare**, в подражание греческой конструкции, поставлен с *genetivus*, отвечающим на вопрос «над кем?». – 12. **Ex humili potens** ставши могущественным (возвысившись) из низов – отец Горация был вольноотпущенник. – 13. **Aeolium carmen** эолийская песня – имеется в виду греческая поэзия. Лирика у греков

впервые расцвели на эолийском острове Лесбосе, в творчестве Алкея и Сафо, которым подражал Гораций. – 13–14. **Ad Italos deduxisse modos** перевел на италийские напевы – поэт считает своей заслугой, что он поднял римскую поэзию на уровень греческой, образцы которой казались ему совершенными. – 14–15. **Sume superbiam, quaesitam ...** проникнись гордостью, приобретенной ... – 15–16. **Delphica lauro** – в Дельфах находилась величайшая святыня греков, храм и оракул Аполлона, бога света и поэзии. Аполлону же был посвящен лавр, и лавровым венком венчали поэтов на Дельфийских состязаниях, устраивавшихся в честь этого бога. **volens** (перевести наречием) милостиво, благосклонно. **Melpomene** – Муза трагедии и лирической поэзии; здесь просто: Муза.

PUBLIUS OVIDIUS NASO

(43 г. до н. э. – 17 г. н. э.)

CARMINA SELECTA

METAMORPHÖSES

I. ВСТУПЛЕНИЕ

(I, 1 – 4)

In novā fert animus mutātas dicere formas
Corpora. Dī, coeptis (nam vos mutastis et illas)
Aspirāte meis primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Комментарии

1. In nova fert ... (= animus fert dicere formas mutātas in nova corpōra) – выражение **animus fert** имеет значение мне хочется, я чувствую влечение. (Дословно?). **Dicere** (у поэтов часто) воспевать. **Mutātas ... formas** – *part. perf. pass.* нередко переводится существительным, например, **ab urbe condita** от основания города; здесь: превращения первоначальных образов (**formas**). – 2. **Corpōra** здесь то же, что и **formae**, т. е. образы. – 3. **Aspirāte** благоприятствуйте – так говорится о благоприятном ветре. – 4. **Perpetuum** (предикативно) непрерывно, без перерыва.

II. BEKA
(I, 89 – 150)

- Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
Sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
Aere legebantur, nec supplex turba timebat
5 Iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
Montibus in liquidas pinus descenderat undas,
Nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae:
10 Non tuba directi, non aeris cornua flexi,
Non galeae, non ensis erant: sine militis usu
Mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
15 Contentique cibus nullo cogente creatis
Arbuteos fetus montanaque fraga legebant
Cornaque et in duris haerentia mora rubetis
Et, quae deciderant patula Iovis arbore, glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
20 Mulcebant zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis;
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi stillabant ilice mella.
25 Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
Sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris,
Perque hiemes aestusque et inaequales autumnos
30 Et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
Tum primum siccis aër fervoribus ustus
Canduit, et ventis glacies astricta pependit.
Tum primum subiere domūs; domūs antra fuerunt
Et densi, frutices et vinctae cortice virgae.
35 Semina tum primum longis Cerealia sulcis
Obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.
Tertia post illam successit aënea proles,
Saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,

- 40 Non scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
 Protinus irrupit venae peioris in aevum
 Omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 In quorum subiere locum fraudesque dolique
 Insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
 45 Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
 Navita; quaeque diu steterant in montibus altis,
 Fluctibus ignotis insultavere carinae.
 Communemque prius ceu lumina solis et auras
 Cautus humum longo signavit limite mentor.
 Nec tantum segetes alimentaue debita dives
 50 Poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae:
 Quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
 Effodiuntur opes, irritamenta malorum.
 Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
 Prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque,
 55 Sanguineaue manu crepitantia concutit arma.
 Vivitur ex raptō; non hospes ab hospite tutus,
 Non socer a genero; fratrum quoque gratia rara est.
 Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
 Lurida terribiles miscent aconita novercae;
 60 Filius ante diem patrios inquit in annos.
 Victa iacet pietas, et Virgo caede madentes,
 Ultima caelestum, terras Astraea reliquit.

Комментарии

Еще у Гомера, особенно в речах Нестора, неоднократно упоминается о том, что предыдущие поколения были гораздо сильнее и могущественнее нынешних. У Гесиода, мрачно смотревшего на своеволие современной ему олигархии, мы находим целую теорию постепенного ухудшения человечества. Эта теория изложена у него в виде легенды о пяти веках, начиная с золотого и кончая железным («Работы и дни», 109-173). Железный век – век несчастий и преступлений, и поэт желал бы или умереть раньше него, или родиться позже (174-175). Эта легенда неоднократно возрождалась в трудные времена и в Греции, и в Риме. Гражданские войны конца римской республики и начала империи, захватившие в своем водовороте все средиземноморские страны, породили в умах многих современников мистические настроения и веру в то, что должен, наконец, явиться божественный избавитель от настоящих

зол и привести с собой золотой век. Такое пророчество заключали в себе так называемые Сибиллины книги; ему не противоречила и популярная в Риме стоическая философия, учившая, что вслед за железным веком должно начаться повторение прежних веков, начиная с золотого. Сторонники Октавиана (Августа), закончившего гражданские войны, признали именно его спасителем, водворившим на земле золотой век, – идея, особенно ярко представленная Вергилием уже в его «Буколиках» (4-я эклога). Овидий к этому относится скептически: «Да, мы живем в золотом веке, – говорит он в одном из своих произведений, – когда над всем царит золото и богатство, когда без золота нельзя шагу ступить». Поэтому в данном отрывке с особой выразительностью описывается железный век, не без сатирических выпадов против современного поэту римского общества.

1. *Sata est* (посеян, посажен) в смысле *facta est*. *Vindice nullo* (*abl. abs.*), ... *sine lege* не имея ни законов, ни карателей (за их нарушение). – 3. *Fixo aere* *ам.* *in fixo aere* – законы прибавались у римлян к стенам на медных досках. – 6. *Suis* *к montibus* (*ам.* *de suis montibus*). – 7. *Pinus* о корабле, сделанном из соснового дерева. – 8. *Norant* = *poverant*. – 9. *Praeceptis* (*от prae + caput*) обрывистый. – 10. *Directi* отнестись к *aeris*; разумеются прямая медная труба и медный же кривой рожок (*aeris flexi*). – 11. *Militis* – *собираательно*. *Sine usu* без пользования, обходясь без... – 12. *Mollia* спокойный. – 13. *Immūnis* свободный от повинности (*т. е.* земля не должна была давать урожая и все-таки давала его). – 14. *Per se* сама собой. – 15. *Nullo cogente* (*abl. abs.*) без чьего бы то ни было принуждения, *т. е.* без обработки. – 18. *Et glandes* – *проще glandes, quae*. *Arbore* *ам.* *de arbore*. *Iovis arbor* дуб. – 20. *Zephyri* западные ветры с моря. – 24. *Mella* (*plur.*) – об обилии меда. – 25. Сатурн (*греч.* Кронос) отец Юпитера (Зевса); Юпитер низверг своего отца в подземное царство Тартар за то, что он пожирал всех детей, Один только Юпитер был спасен хитростью своей матери Реи. – 26. *Subiit* = *successit* наследовало (отметить долготу последнего слога). – 27. *Auro* *ам.* *aurea*. *Aere* *ам.* *aenea*. – 28. *Antiquus* здесь «прежний». – 29–30. *Aestus* летний зной, *т. е.* лето (*ам.* *aestas*). *Per hiemes ... exēgit annum* *собств.:* размерил год на четыре времени (*spatiis*) посредством деления на зиму и т. д. *Inaequāles autumnos* – *редкий стих со спондеем не только в пятой, но и в четвертой стопе*. *Inaequālis* неровный (*т. е.* с непостоянной погодой). – 32. *Ventis* *зависит от astricta*. – 34. *Vinctae cortice virgae* прутья, перевязанные лыком, *т. е.* шалаши из прутьев. – 35. *Cerealia* – Церера научила людей хлебопашеству. *Sulcis* *ам.* *in*

sulcis (sulcus борозда). – 38. *Ingenium* врожденные душевные качества. – 40. *Aevum venae peiōris* век худшего металла (вена жила, горная порода). – 43. *Amor habendi* страсть к стяжанию. – 44. *Nec* но не. – 45. *Navita* (поэтич. форма) = *nauta*. – 46. *Carīna* киль корабля, затем корабль. – 47. *Commūnem* относится к *humum*. *Seu* словно, как. – 49–50. *Poscēre* – с двумя винительными (от кого-л. что-л.); в страдательном залоге винительный (от кого) переходит в именительный, а другой винительный сохраняется; в действит. залоге было бы: *poscēbant divitem humum alimenta*. – *Debīta* – посеянное в землю зерно земля должна возвратить. *Viscēra* недра (собств.: внутренности). – 50. *Itum est* безлично пошли, направились. – 51. Стикс река в подземном царстве. – 52. *Irritamenta malōrum* (*gen. obiectīvus*) – приложение: то, что вызывает бедствия. – 54. *Utroque* тем и другим, *т. е.* и железом, и золотом (*ср.* у Пушкина: «наступательно и подкупательно»). – 56. *Vivitur* живут (безлично). 57. *Non socer a genēro, т. е. tutus est* – римский читатель мог видеть в этом намек на Цезаря и Помпея. *Gratia* добрые отношения, любовь. – 58. *Imminet* нависает, здесь «стремится». – 59. *Luridus* бледный, здесь «делающий бледным». *Aconitum* – род яда. – 60. *Inquirīt* старается узнать (через астрологов, которые в эпоху Овидия пользовались большим влиянием). *Ante diem* заранее, задолго до смерти, прежде времени. – 61–62. *Virgo Astraea* дочь титана Астрея, богиня справедливости Дика (Δίκη). *Caedes* у поэтов не только убийство, резня, но и кровь. *Caelestum* *вм. caelestium*.

III. ДАФНА (I, 452 – 567)

Primus amor Phoebi Daphne. Pencia, quem non
Fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira.
Delius hunc nuper, victo serpente superbus,
Viderat adducto flectentem cornua nervo,
5 "Quid" que "tibi, lascive puer, cum fortibus armis ?
Dixerat, – ista decentumeros gestamina nostros,
Qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
Qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
Stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
10 Tu face nescio quos esto contentus amores
Irritare tua, nec laudes assere nostras".
Filius huic Veneris: "Figat tuus omnia, Phoebe,

Te meus arcus, – ait, – quantoque animalia cedunt
 Cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra".
 15 Dixit, et eliso percussis aëre pennis
 Impiger umbrosa Parnasi constitit arce
 Eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
 Diversorum operum; fugat hoc, facit illud amorem.
 Quod facit, hamatum est et cuspide fulget acuta:
 20 Quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.
 Hoc deus in nympha Peneïde fixit; at illo
 Laesit Apollineas traiecta per ossa medullas.
 Protinus alter amat; fugit altera nomen amantis,
 Silvarum tenebris captivarumque ferarum
 25 Exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes.
 Vitta coërccebat positos sine lege capillos.
 Multi illam petiere, illa aversata petentes
 Impatiens expersque viri nemorum avia lustrat,
 Nec quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia, curat.
 30 Saepe pater dixit: "generum mihi, filia, debes".
 Saepe pater dixit: "debes mihi, nata, nepotes".
 Illa, velut crimen taedas exosa iugales
 Pulchra verecundo suffunditur ora rubore,
 Inque patris blandis haecrens cervice lacertis,
 35 "Da mihi perpetua, genitor carissime, – dixit, –
 Virginitate frui. Dedit hoc pater ante Dianae".
 Ille quidem obsequitur. Sed te decor iste quod optas
 Esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat.
 Phoebus amat, visaeque cupit conubia Daphnes,
 40 Quodque cupit, sperat; suaeque illum oracula fallunt.
 Utque leves stipulae demptis adolentur aristas,
 Ut facibus saepes ardent, quas forte viator
 Vel nimis admovit, vel iam sub luce reliquit;
 Sic deus in flammis abiit, sic pectore toto
 45 Uritur et sterilem sperando nutrit amorem.
 Spectat inornatos collo pendere capillos,
 Et "quid, si comantur?" – ait. Videt igne micantes
 Sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
 Est vidisse satis; laudat digitosque manusque
 50 Brachiaque et nudos media plus parte lacertos:
 Si qua latent, meliora putat. Fugit ocior aura
 Illa levi, neque ad haec revocantis verba resistit:

55 "Nympha, precor, Peneī, mane! non insequor hostis:
 Nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem,
 Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
 Hostes quacque suos. Amor est mihi causa sequendi.
 Me miserum ! ne prona cadas, indignave laedi
 Crura notent sentes, et sim tibi causa doloris.
 Aspera, qua properas, loca sunt. Moderatius, oro,
 60 Curre, fugamque inhibe. Moderatius insequar ipse.
 Cui placeas, inquire tamen. Non incola montis,
 Non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
 Horridus observo. Nescis, temeraria, nescis,
 Quem fugias, ideoque fugis. Mihi Delphica tellus
 65 Et Claros et Tenedos Patareaque regia servit.
 Iuppiter est genitor. Per me quod eritque fuitque
 Estque, patet; per me concordant carmina nervis.
 Certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
 Certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit.
 70 Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
 Dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
 Ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis,
 Nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes !".
 Plura locuturum timido Peneia cursu
 75 Fugit cumque ipso verba imperfecta reliquit,
 Tum quoque visa decens. Nudabant corpora venti,
 Obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
 Et levis impulsos retro dabat aura capillos;
 Auctaque forma fuga est. Sed enim non sustinet ultra
 80 Perdere blanditias iuvenis deus, utque movebat
 Ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.
 Ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
 Vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
 Alter inhaesuro similis iam iamque tenere
 85 Sperat, et extento stringit vestigia rostro;
 Alter in ambiguo est, an sit comprehensus, et ipsis
 Morsibus eripitur tangentialiaque ora relinquit:
 Sic deus et virgo, est hic spe celer, illa timore.
 Qui tamen insequitur, pennis adiutus amoris
 90 Ocior est requiemque negat tergoque fugacis
 Imminet et crinem sparsum cervicibus afflat.
 Viribus absumptis expalluit illa, citaeque
 Victa labore fugae, spectans Peneidas undas,

- 95 "Fer, pater, -- inquit, -- opem ! Tellus, -- ait, -- hisce, vel istam,
Quae facit, ut laedar, mutando perde figuram !"
Vix prece finita, torpor gravis occupat artus,
Mollia cinguntur tenui praecordia libro,
In frondem crines, in ramos brachia crescunt:
100 Pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
Ora cacumen obit. Remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phoebus amat, positaque in stipite dextra
Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus.
Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis
Oscula dat ligno: refugit tamen oscula lignum.
105 Cui deus: "At quoniam coniunx mea non potes esse,
Arbor eris certe, -- dixit, -- mea. Semper habebunt
Te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrac.
Tu ducibus Latiis aderis, cum laeta Triumphum
Vox canet et visent longas Capitolia pompas.
110 Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediamque tuebere quercum.
Utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores".
Finierat Paean. Factis modo laurea ramis
115 Adnuat, utque caput visa est agitasse cacumen.

Комментарии

Δάφνη значит по-гречески «лавр». Для выражения быстроты бега Дафны и Аполлона, данный эпизод изобилует стихами, состоящими исключит. из дактилей (ст. 7, 23, 36, 48, 51, 59, 60, 64, 100).

1. **Phoebus** Аполлон. **Peneia** Дафна, дочь фессалийского речного бога Пеней. – 2. **Fors ignara** слепой случай. 3. **Serpens** Пифон (см. ст. 9). – 4. **Viderat (nuper)** и 6. **dixerat** – *plusquamperf.* в главном предложении о событиях, предшествовавших данной встрече. – 8. **Iugerum** – около ¼ гектара. – 9. **Tumidus** распухший, раздувшийся (Пифон громадный дракон из числа невиданных чудовищ, родившихся после потопа). – 10. **Fax** факел (наше слово «факел» происходит от латинского: *уменьшит. facula*), которым Купидон зажигает сердца. **Nescio quis** какой-то. – 11. **Adserere (или asserere)** заявлять притязания. – 12. **Figat** – *coniunctivus concessivus*. – 13. **Te meus arcus** – подразумевается *figat*. – 15. **Eliso** (*om elido, isi, isum*,

-ère, 3) aëre рассекая воздух. *Percussis pennis* взмахнув крыльями. – 16. Парнас – высокая гора в Фокиде, посвященная Аполлону и Музам. *Umbrosa arce* *вм. in umbrōsā arce*. – 18. *Opus* здесь «действие». – 20. *Sub harundine plumbum* – свинец был влит в тростник (*отсюда sub*). – 22. *Laesit medullas* задел мозг, проник до мозга (костей). *Per traiecta ossa* пробив кости. – 25. *Innupta Phoebe* – девственная (*букв.: незамужняя*) Феба, сестра Феба-Аполлона, богиня охоты. *Phoebes* – греческая форма *род. пад.* (*ср. ниже ст. 39 Daphnes*). – 26. *Sine lege* безыскусственно; беспорядочно. – 27. *Aversari* (*собств. отворачиваться от кого*) *с асс. по аналогии с spernere* презирать. – 28. *Impatiens expersque viri* не вынося мужчин (*virī – gen. obiectivus*) и не зная, что такое мужчина (*expers от pars* часть, доля, *собств. липенный* доли в чем-либо). – 29. *Hymen* – бог брака. – 32. *Crimen* преступление. *Taedae iugales* брачные сосновые (смолистые) факелы, *метонимически вм. брак*. – 33. *Suffunditur ora* – *асс. graecus*. – 37. *Iste почти = tuus*. – 38. *Votum* просьба, желание. – 40. *Sua oracula* его собственный дар прорицания. – 41. *Adolere* – первоначально о религиозных возжиганиях. – 42. Путники ночью шли с зажженными сосновыми лучинами и, бросая их непогашенными, причиняли этим пожары. – 44. *Смелый образ*: бог весь ушел в любовное пламя. – 46. *Collo* *вм. in collo*. – 48. *Osculum* ротик. – 50. *Media plus parte* больше, чем наполовину. – 52. *Resistit* останавливается. – 53. *Penei* – греческая звательная форма. *Hostis* в качестве врага; как враг (это красноречивое объяснение в любви – ст. 53–73, составленное по всем правилам риторики и сентиментальной эротики, не идет к данной ситуации: Дафна успела бы далеко убежать, а здесь, чего не заметил поэт, она должна была остановиться, чтобы слушать влюбленного бога). – 55. *Penna trepidante* с трепетными крыльями (глагол этот – того же корня, что русские «трепетать» и «трепать»). – 57. *Pronus* наклонившийся, *здесь «головой вниз»*. *Indigna laedi* – в прозе *indigna quae laedantur*. – 58. *Crus* голень. *Notare* клеймить, *здесь «ощарапать»*. – 60. *Inhibere* удержать, задержать, остановить. – 63. *Observeo* = *custodio*. – 65. *Claros* – город в Ионии. *Tenedos* – остров в Эгейском море против Трояды. *Patara* – город в Ликии (*regia* – кремль). Все это – местности с культом Аполлона. – 67. *Concordant carmina nervis* *букв. песнь идет в лад со струнами*. – 68–69. *Certior* более метка (стрела Купидона). *Vacuius* пустой, *здесь «свободный от любви»*. – 71. *Subiecta* *подразум. est.* – 75. *Cumque ipso verba imperfecta reliquit* = *et ipsum et eius verba imperfecta* (недоконченные) *reliquit*. – 78. *Impulsos capillos* ветер дал как бы толчок волосам, рванул, разметал их. – 80.

Ut поскольку, почти так как. *Movebat* букв. приводил в движение. – 81. *Admisso passu* прибавив шагу. – 82. Галльские собаки употреблялись для охоты на зайцев. – 84. *Inhaesuro* готовому впиться. – 85. *Vestigia* здесь не следы, а «нога». – 90. *Requiem negat* отказывает в покое = не дает отдыха. – 91. *Cervicibus* *эм. in cervicibus*. – 95. *Quae* относится к *figuram*. – 97. *Libro* = cortice корою. – 99. *Radicibus* *эм. in radicibus*. *Pigris radicibus haeret* запутывается в корнях, которые делают ее мало подвижной (*piger* ленивый, у поэтов может употребляться и в смысле: «делающий ленивым»). – 102. *Trepidare* о сердце: биться. – 108. *Ducibus Latii* (*Latinis, Romanis*) *aderis* ты будешь к услугам военачальников. – 109. *Capitolia* *эм. Capitolium* (по окончании процессии триумфатор восходил на Капитолий и там приносил жертву). – 110. *Augustus* здесь в качестве прилагательного: «Августов» (двери Августовского дворца на Палатинском холме были украшены дубовым венком; у каждой из дверей стояло лавровое дерево). – 111. *Tuebere* = *tueberis* будешь блюсти (*от tueor*). – 113. *Honor frondis* *собств.* честь (состоящая в сохранении) вечно зеленой, невянущей листвы. – 114. *Paean* Аполлон (целитель).

В. ПИРАМ И ТИСБА

(IV, 55-166)

- Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
 Altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
 Contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
 Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
 5 Notitiam primosque gradus vicinia fecit.
 Tempore crevit amor. Taedae quoque iure coissent.
 Sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
 Ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
 Conscius omnis abest, nutu signisque loquuntur,
 10 Quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
 Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
 Cum fieret, paries domui communis utrique.
 Id vitium nulli per saecula longa notatum –
 Quid non sentit amor? – primi vidistis, amantes,
 15 Et vocis fecistis iter; tutaeque per illud
 Murmure blanditiae minimo transire solebant.
 Saepe, ubi constiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc
 Inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
 "Invide, – dicebant, – paries, quid amantibus obstas ?

- 20 Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
Aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
✓ Quod datus est verbis ad amicas transitus aures".
Talia diversa nequiquam sede locuti
25 Sub noctem dixere "vale", partique dedere
Oscula quisque suae non pervenientia contra.
Postera nocturnos Aurora removerat ignes,
Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
✓ Ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
30 Multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
Fallere custodes foribusque excedere temptent,
Cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquunt;
Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
Convenient ad busta Nini, lateantque sub umbra
35 Arboris. Arbor ibi niveis uberrima pomis
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, et lux, tarde discedere visa,
Praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.
Callida per tenebras versato cardine Thisbe
40 Egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
Pervenit ad tumultum, dictaque sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Caede leaena boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in unda.
45 Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
Vidit, et obscurum trepido pede fugit in antrum,
Dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Ut lea saeva sitim multa compescuit unda,
Dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
50 Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Serijs egressus vestigia vidit in alto
Pulvere certa ferae totoque expalluit ore
Pyramus. Ut vero vestem quoque sanguine tinctam
Repperit: "Una duos, – inquit, – nox perdet amantes.
55 E quibus illa fuit longā dignissima vitā.
Nostra nocens anima est. Ego te, miseranda, peremi,
In loca plena metus qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,

60 O quicumque sub hac habitatis rupe, leones!
 Sed timidi est optare necem." Velamina Thisbes
 Tollit et ad pactae secum fert arboris umbram.
 Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti:
 "Accipe nunc, – inquit, – nostri quoque sanguinis haustus!"
 65 Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 Nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
 Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte:
 Non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
 Scinditur, et tenui stridente foramine longas
 70 Eiaculatur aquas atque ictibus aëra rumpit.
 Arborei fetus aspergine caedis in atram
 Vertuntur faciem. Madefactaque sanguine radix
 Puniceo tinguit pendentia mora colore.
 Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
 75 Illa redit, iuvenemque oculis animoque requirit,
 Quantaque vitarit narrare pericula gestit.
 Utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
 Sic facit incertam pomi color. Haeret, an haec sit.
 Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 80 Membra solum, retroque pedem tulit, oraque buxo
 Pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
 Quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
 Sed postquam remorata suos cognovit amores,
 Percutit indignos claro plangore lacertos,
 85 Et laniata comas amplexaque corpus amatum
 Vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori
 Miscuit, et gelidis in vultibus oscula figens
 "Pyrame, – clamavit, – quis te mihi casus ademit?
 Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
 90 Nominat. Exaudi vultusque attolle iacentes!"
 Ad nomen Thisbes oculos iam morte gravatos
 Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
 Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
 Vidit ebur vacuum. "Tua te manus, – inquit, – amorque
 95 Perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
 Hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
 Persequar exstinctum letique miserrima dicar
 Causa comesque tui. Quique a me morte revelli
 Heu sola poteris, poteris nec morte revelli.
 100 Hoc tamen amborum verbis estote rogati,

- O multum miseri, meus illiusque parentes,
 Ut quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
 Componi tumulo non invidetis eodem.
 At tu, quae ramis arbor miserabile corpus
 105 Nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
 Signa tene caedis, pullosque et luctibus aptos
 Semper habe fetus, gemini monumenta cruoris".
 Dixit, et aptato pectus mucrone sub inum
 Incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
 110 Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes.
 Nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater;
 Quodque rogis superest, una requiescit in urna.

Комментарии

2. **Quas** относится к **puellis**. **Praelata** предпочтённая = лучшая (от **praefero**). – 3. **Tenuere domos** жили в домах. – 4. **Urbem** – Вавилон, царицей которого была Семирамида. – 5. **Primos gradus** первые шаги, *подразум.* к любви. – 6. **Taedae** = **nuptiarum**. – 8. **Ex aequo** одинаково. **Mens** не только ум, но и душа, сердце. – 10. При втором **magis** *подразум.* eo. – 11. **Quam duxerat** которую получила, дала. – 13. **Nulli** = a nullo. – 15. **Et vocis fecistis iter** (сказуемое), *т. е.* id vitium. – 17. **Ubi** всякий раз, как. – 18. **In vices** поочередно. **Captare** ловить. **Anhelitus oris** дыхание уст. – 19. **Invide** *зват.* надеж от **invidus** завистливый. – 20. **Quantum erat ut sineres** ? что бы тебе позволить ? – 24. **Diversa sede** с противоположных сторон, каждый со своей стороны. – 25. **Sub noctem** при наступлении ночи. **Parti** *подразум.* parietis. – 26. **Contra** на другую сторону. – 27. **Ignes** светила, звезды. – 30. **Nocte silenti** = в молчании ночи. – 32. **Exierint** – **coniunctivus** косвенной речи. **Tecta** дома. – 31–34. **Temptent, relinquunt, convenient** – зависят от **ut** (при **statuunt**). – 33. **Neve** и чтобы не. **Lato arvo** *ам.* in lato arvo. – 34. **Busta** *ам.* **bustum**. **Ninus** – ассирийский царь, супруг Семирамиды, основатель ассирийского могущества (XIII в. до н. э.). – 37. **Lux** = день. – 38. **Aquis** *дателыный* направления в смысле: in aquas (по понятиям древних и день, и ночь опускались в океан и оттуда же появлялись). **Isdem** = **iisdem**. – 39. **Versato cardine** – двери у древних вращались на крюках (**cardines**), вбитых в притолоку и в порог. – 40. **Fallit** незаметно от своих (*ср.* **me fallit aliquid** что-то от меня ускользает). **Adoperta vultum** прикрыв лицо (*acc.* **graecus**). – 41. **Dicta** (**arbor**) условленное (дерево), *т. е.* о котором они условились. – 42–43.

Recenti caede boum – caedes у поэтов может значить «кровь». **Caede** соединить с **oblita** (обагренная кровью). **Oblita rictus** вымазав пасть (от *oblino, oblēvi, oblitum*, 3). – 44. **Deponere** (собств. сложить с себя) **sitim** = *explere*. – 47. **Tergo (lapsa)** ам. *de tergo*. – 49. **Sine ipsa** = без Тисбы. – 52. **Toto ore** всем лицом = весь. – 56. **Nocens** виновата. – 57. **Iussi venires** ам. *iussi te venire*. – 58. **Nec** но не. 59. **Viscera** внутренности, здесь «тело». – 61. **Thisbes** – греч. форма род. надежда. – 63. **Notae** отнести к *vesti*. – 64. **Accipe haustus** напейся, упейся (*haustus* глоток). – 65. **Quoque (et quo)** относится к *ferro*. **Ilia** кишки = живот. 66. **Nec mora** и немедленно – ср. у нас некогда целое предложение: «ни свет, ни заря» в смысле наречия: «очень рано». – 67. **Humo** ам. *humī* (стих, состоящий из одних дактилей). – 68. **Fistula** слишком прозаическое сравнение с испортившейся водопроводной (свинцовой) трубой. – 69. **Stridente foramine** из шипящего отверстия (дыры). – 70. **Aëra** – греч. форма вин. надежда. **Rumpit** рассекает. – 71. **Caedis** = *sanguinis*. – 71–72. **In atram faciem vertuntur** окрашиваются в темный цвет. **Aspergine caedis** = *sanguine aspersi* обрызганные кровью. – 74. **Metu nondum posito** еще не оправившись от страха. – 76. **Pericula** – соединить с *quantaque*. – 77. **Ut – sic** – уступительно. – 78. **Facit incertam** лишает уверенности. **Haeret** – синоним следующего (см. 79) *dubitat*. – 80. **Solum** земля – дополнение к *pulsare*. – 81. **Gerens** = *habens*. **Exhorruit** задрожала. – 82. **Summum** поверхность (моря). 83. **Remorata** прождав (т. е. через некоторое время). **Amores** ам. *amantem*. – 84. **Indignos** не заслужившие того. – Трудно сказать, что значит здесь *lacertos*. **Lacertus** – *собств.* мышцы, а также верхняя часть руки до плеча; может быть, это – части плеч, прилегающие к рукам. Но вряд ли можно предполагать, что Тисба была себя по рукам (по верхней части рук); судя по *indignos*, ожидалась бы грудь, в которую бьют себя при сильной печали. **Claro plangore** с громкими («ясно» слышными) рыданиями. – 85. **Laniata comas** – ср. ст. 42–43 (*oblita rictus*). – 87. **Oscula figens** крепко целуя. – 90. **Vultus attolle iacentes** – с точки зрения русского языка слово *iacentes* лишнее (ср. *cum dicere audivimus* мы слышали от него). Следовательно: «подними твое лицо» или даже: «твоя глаза» (*vultus* *собств.* выражение лица, а в этом глаза играют наибольшую роль). – 92. **Visa illa** – *abl. abs.* 94. **Ebur** – здесь «ножны, украшенные слоновой костью». – 95. **Et** = *etiam*. **Fortis** относится к *manus*. – 96. **In vulnera** для нанесения раны. – 97. **Persequar** = *sequar*. **Miserrima**, т. е. я. – 98. **Quique** = *et qui*. – 99. **Nec** ам. *ne quidem* (стих чересчур риторичен для такой ситуации). 100. **Noc** – при пассивном *rogati* основано на том, что *rogare* употреблялось

с двумя винительными падежами, и в пассивном обороте один винительный сохранялся. – 101. **Multum miseri** – оборот разговорного и нелитературного языка ам. **miserrimi**. – 102. **Hora novissima** последний час. – 103. **Invidere** здесь в смысле: «отказывать». **Tumulo** ам. **in tumulo**. – 105. **Tectura** ты (дерево) должно будешь покрыть. – 106. **Tene** удержи, сохрани. **Caedis** = **sanguinis**. **Luctus** печаль, соединенная с трауром. 107. **Monumenta** – приложение: «как память или на память». – 108. **Aptato** *собств. приладив, т. е. приставив*. **Pectus sub imum** к самому сердцу. – 109. **A caede** со времени убийства. – 110. **Vota** жслаінія. **Tetigere** – в смысле *movērunt* оказали действие, тронули. – 111. **Ubi permaturuit** всякий раз, как созреет (*perfectum* для обозначения повторяющихся действий). – 112. **Rogis**, *т. е. in rogis* на погребальном костре, следовательно: **quod rogis superest** = прах.

Эта трогательная повесть о древних Ромео и Джульетте была известна Шекспиру и упомянута им в «Сне в летнюю ночь» (V, 1).

V. ДЕДАЛ И ИКАР (VIII, 183 – 234)

- Daedalus interea Creten longumque perosus
Exsilium tactusque loci natalis amore,
Clausus erat pelago. "Terras licet, – inquit, – et undas
Obstruat, at caelum certe patet. Ibimus illac.
5 Omnia possideat, non possidet aëra Minos".
 Dixit, et ignotas animum dimittit in artes
Naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
Ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
10 Tum lino medias et ceris alligat imas,
Atque ita compositas parvo curvamine flectit,
Ut veras imitetur aves. Puer Icarus una
Stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
15 Captabat plumas, flavam modo pollice ceram
Mollibat lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
Imposita est, geminas opifex libravit in alas
Ipse suum corpus motaque pendit in aura.
20 Instruit et natum: "Medio" que "ut limite curras,
Icare, – ait, moneo, ne, si demissior ibis,

25 Unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat.
 Inter utrumque vola. Nec te spectare Booten
 Aut Helicen iubeo strictumque Oriōnis ense:
 Me duce carpe viam". Pariter praecepta volandi
 Tradit et ignotas umeris accommodat alas.
 Inter opus monitusque genae maduēre seniles,
 Et patriae tremuēre manus. Dedit oscula nato
 30 Non iterum repetenda suo, pennisque levatus
 Ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
 Quae teneram prolem produxit in aēra nido;
 Hortaturque sequi, damnosasque erudit artes,
 Et movet ipse suas, et nati respicit alas.
 35 Hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
 Aut pastor baculo stivave innixus arator
 Vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
 Credidit esse deos. Et iam lunoniā laevā
 Parte Samos, fuerant Delosque Parosque relictæ,
 40 Dextrā Lebinthus erat fecundaque melle Calymne,
 Cum puer audaci coepit gaudere volatu
 Deseruitque ducem caelique cupidine tractus
 Altius egit iter. Rapidi vicinia solis
 Mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
 45 Tabuerant cerae; nudos quatit ille lacertos
 Remigioque carens non ullas percipit auras,
 Oraque caeruleā patrium clamantia nomen
 Excipiuntur aquā: quae nomen traxit ab illo.
 At pater infelix, nec iam pater, "Icare, – dixit, –
 Icare, – dixit, -- ubi es? Qua te regione requiram?"
 50 "Icare !" – dicebat, pennas aspexit in undis,
 Devovitque suas artes, corpusque sepulcro
 Condidit. Et tellus a nomine dicta sepulti.

Комментарии

Мифический афинский зодчий Дедал убил своего племянника и в наказание за это должен был отправиться в изгнание. На Крите, где он жил, он построил, по приказу царя Миноса, знаменитый лабиринт для чудовища Минотавра, получеловека-полубыка, родившегося от преступной жены Миноса – Пасифаи. Минос отдавал ему на растерзание юношей и девушек, которых обязаны

были доставлять ему в качестве дани Афины. В числе этих жертв чуть не оказался молодой герой Тесей, сын афинского царя Эгея. Он убил Минотавра и, с помощью нити, данной ему влюбившейся в него дочерью Миноса, Ариадной, спасся из лабиринта. При этом он увез с собой Ариадну, но бросил ее на о. Наксосе. Во время этих происшествий (*interea*, *см. 1*) Дедал задумал бежать с Крита по воздуху.

1. *Perosus* возненавидев. – 2. *Tactus = motus*. – 3. *Licet* пусть (*с конъюнктивом*). – 4. *At certe* но зато. *Ilac (m. e. via)* тем путем. – 6. *Dimittit animum* направляет свое внимание. – 7. *Naturamque novat* старается изменить природу. – 8. *Clivo (= in clivo) crevisse putes* точно они выросли по склону. *Quondam* некогда, *здесь «иногда»*. – 9. *Fistula* пастушеская свирель (состояла из ряда неравных трубочек, постепенно возвышающихся – *avenae* овсяные тростинки – и склеенных воском, что и давало покатошь – *clivus*). – 10. *Medias* (подразум. *pennas*) посередине. *Imas* внизу. – 11. *Parvo curvamine - abl. modi* легким изгибом. – 13. *Tractare = manibus contingere* обращаться с чем, *здесь «протыкать»*. – 14. *Renidenti ore* с сияющим лицом, *т. е.* весело улыбаясь. *Vaga (aura)* – блуждающий, колеблющийся. – 16. *Mollibat* архаическая и народная форма (*ср. итал. molliva*) при обычной *mollicbat* разминал. – 17. *Coepta (от coeptum)* начатая работа. – 18–19. *Geminas in alas libravit corpus* повис своим телом в равновесии между обоими крыльями. *Pependit* *от pendere* висеть. *Mota in aura* в воздухе, приведенном в движение (крыльями). – 20. *Instruit* наставляет. *Medio limite* средней тропой. – 21. *Demissior* опустившись больше, чем нужно, *т. е.* слишком низко (*ср. в ст. 22: celsior* слишком высоко). – 25. *Bootes* (собств. погонщик волов) созвездие Волопаса. – 24. *Helice* (иначе *Arctos*) Большая Медведица. *Orion* – созвездие в виде воина с мечом в руках. По этим созвездиям обыкновенно ориентировались древние моряки. – 25. *Caere viam* направляй, держи путь (*caerere* *собств.* щипать). *Pariter* равно, *т. е.* вместе с тем. – 26. *Ignotas* незнакомые, непривычные. *Accomodat umeris* прилаживает к плечам. – 27. *Inter opus monitusque* за этой работой и во время предостережений. *Genae seniles = genae senis*, как и *patriae* (*ст. 28*) *см. patris*. *Maduere* увлажнились (*от madesco*). – 29. *Levatus* поднявшись. – 30. *Comiti* за спутника. *Ab alto* соединить с *nido* (*ст. 31*). – 31. *Produxit* букв.: выводит, берет с собой. *Perfectum* для обозначения повторяющихся действий. – 32. *Hortatur sequi* вл. *ut sequatur*. *Damnus* *собств.* убыточный, опасный. – 34. *Tremula harundo* дрожащая удочка (*harundo* *собств.* тростник). – 35. *Stiva* рукоятка

плуга. *Om innixus зависям baculo, stiva оперишсь.* – 36. *Vidit, obstipuit, credidit* (ст. 37) – *perfectum* при повторяющихся действиях. – 36-37. Конструкция: *et credidit esse deos (eos), qui aethera* (греч. форма вин. падежа) *carpere possent.* По поводу *carpere* ср. ст. 25. – 37. *Iunonia* любимый Юноной. *Laeva parte* от Делоса и Пароса (так как Дедал и Икар направлялись, по-видимому, к Малой Азии). – 39. *Lebinthus ... Calymne* – небольшие острова к югу от Самоса. – 41. *Caeli cupidine* из страстного стремления к небу. – 42. *Rapidus* (от *rapio* хватаю) как бы пожирающий, здесь «плалящий». – 43. *Mollit* размягчает, здесь «расплавляет». *Odoratae cerae* душистый воск (м. б. потому, что при таянии он сильнее пахнет). – 44. *Tabuerant* сразу же растаял. *Nudos* голые (т. е. оставшиеся без крыльев). – 45. *Remigio* в.м. *alis* (метафора из морского языка – *remus* весло). *Non percipit* не захватывает (воздуха, чтобы последний его нес). – 46. *Saerulea* относится к *aqua* (ст. 47). – 47. *Traxit* потянула, здесь: «получила» (именно та часть Архипелага, которая окружала остров Икарию, к с.-в. от Делоса и к ю.-з. от Самоса). *Excipiuntur* подхватываются и поглощаются. – 50. *Dicebat* (после *dixit*, в ст. 49) хотел (еще) сказать. – 51. *Devovit* посвятил подземным богам, т. е. проклял. (Этот же эпизод Овидий рассказал еще раньше в *Ars amatoria*, II, 21, 96).

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ («ПАМЯТНИК»)

(XV, 871 – 879)

5 Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
Cum volet illa dies, quae nil nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indelēbile nostrum.
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi, perque omnia saecula famā,
Si quid habent veri vatum praesagia, vivam.

Комментарии

3. *Nil* (= *nihil*) *nisi corporis huius ius habet* ни над чем не имеет власти (*ius*), кроме как над моим телом. – 4. *Incerti spatium ... aevi* (= *incertum spatium aevi*) неопределенную продолжительность моей жизни, т. е. мою жизнь, которая неизвестно сколько продлится.

Finiat – *coni. potentialis.* – 5. **Perennis** – *перевести наречием:* вечно. – 6. **Nostrum** = *meum.* – 7. **Quaque** (= *et ea, quā*) и там, где. **Patet domitis ... terris** дает себя знать покоренным народам. – 8. **Ōre legar populi** = *legar a populo* народ будет чтить меня; я буду на устах людей. **Famā** в народной молве. – 9. **Si quid habent veri** имеют какую-то долю истины, если не вполне обманывают.

TRISTIA

АВТОБИОГРАФИЯ

(IV, 10)

- Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
 Quem legis, ut noris, accipe, posteritas.
 Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
 Milia qui novies distat ab Urbe decem.
 5 Editus hic ego sum; nec non ut tempora noris,
 Cum cecidit fato consul uterque pari.
 Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
 Non modo fortunae munere factus eques.
 10 Nec stirps prima fui; genito sum fratre creatus,
 Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
 Lucifer amborum natalibus affuit idem;
 Una celebrata est per duo liba dies:
 Haec est armiferae festis de quinque Minervae,
 Quae fieri pugnā primā cruenta solet.
 15 Protinus excolimur teneri, curaue parentis
 Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
 Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
 Fortia verbosi natus ad arma fori.
 At mihi iam puero caelestia sacra placebant,
 20 Inque suum furtim Musa trahebat opus.
 Saepe pater dixit: "Studium quid inutile temptas?
 Maconides nullas ipse reliquit opes".
 Motus eram dictis, totoque Helicone relicto
 Scribere temptabam verba soluta modis.
 25 Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos,
 Et quod temptabam scribere, versus erat.
 Interea, tacito passu labentibus annis,

Liberior fratri sumpta mihique toga est,
 Induiturque umeris cum lato purpura clavo,
 30 Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
 Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
 Cum perit, et coepi parte carere mei.
 Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
 Eque viris quondam pars tribus una fui.
 35 Curia restabat; clavi mensura coacta est:
 Maius erat nostris viribus illud onus.
 Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
 Sollicitaeque fugax ambitionis eram.
 Et petere Aoniae suadebant tuta sorores
 40 Otia, iudicio semper amata meo.
 Temporis illius colui fovique poëtas,
 Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
 Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
 Quaeque nocet serpens, quae iuvat herba, Macer.
 45 Saepe suos solitus recitare Propertius ignes
 Iure sodalitii, quo mihi iunctus erat.
 Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambis
 Dulcia convictus membra fuere mei;
 Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
 50 Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
 Vergilium vidi tantum; nec amara Tibullo
 Tempus amicitiae fata dedere meae.
 Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi;
 Quartus ab his serie temporis ipse fui.
 55 Utque ego maiores, sic me coluere minores,
 Notaque non tarde facta Thalia mea est.
 Carmina cum primum populo iuvenalia legi,
 Barba resecta mihi bisve semel fuit.
 Moverat ingenium totam cantata per Urbem
 60 Nomine non vero dicta Corinna mihi.
 Multa quidem scripsi, sed quae vitiosa putavi,
 Emendaturis ignibus ipse dedi.
 Tunc quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi,
 Iratus studio carminibusque meis.
 65 Molle Cupidineis nec inexpugnabile telis
 Cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
 Cum tamen hic essem minimoque accenderet igni,

Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
 Paene mihi puero nec digna nec utilis uxor
 70 Est data, quae tempus per breve nupta fuit.
 Illi successit, quamvis sine crimine coniunx,
 Non tamen in nostro firma futura toro.
 Ultima, quae mecum seros permansit in annos,
 Sustinuit coniunx exsulis esse viri.
 75 Filia me mea bis prima fecunda iuventa,
 Sed non ex uno coniuge, fecit avum.
 Et iam complerat genitor sua fata novemque
 Addiderat lustris altera lustra novem.
 Non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
 80 Ille fuit. Matri proxima iusta tuli.
 Felices ambo tempestivēque sepulti,
 Ante diem poenae quod periere meae !
 Me quoque felicem, quod non viventibus illis
 Sum miser, et de me quod doluere nihil!
 85 Si tamen extinctis aliquid nisi nomina restant,
 Et gracilis structos effugit umbra rogos:
 Fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
 Et sunt in Stygio crimina nostra foro:
 Scite, precor, causam (nec vos mihi fallere fas est)
 90 Errorem iussae, non scelus, esse fugae.
 Manibus hoc satis est. Ad vos, studiosa, revertor,
 Pectora, quae vitae quaeritis acta meae.
 Iam mihi canities, pulsus melioribus annis,
 Venerat antiquas miscueratque comas,
 95 Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
 Abstulerat decies praemia victor eques,
 Cum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
 Quaerere me laesi principis ira iubet.
 Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
 100 Indicio non est testificanda meo.
 Quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
 Ipsā multā tuli non leviorā fugā.
 Indignata malis mens est succumbere seque
 Praestitit invictam, viribus usa suis;
 105 Oblitusque mei ductaeque per otia vitae
 Insolitā cepi temporis arma manu;
 Totque tuli terrā casus pelagoque, quot inter

- Occultum stellae conspicuumque polum
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
110 Iuncta pharetratis Sarmātis ora Getis.
Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
Sic tamen absumo decipioque diem.
115 Ergo quod vivo durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitae taedia lucis habent,
Gratia, Musa, tibi! Nam tu solacia praebes,
Tu curae requies, tu medicina venis.
Tu dux et comes es; tu nos abducis ab Histro,
120 In medioque mihi das Helicone locum;
Tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
Nomen, ab exsequiis quod dare fama solet.
Nec, qui detrectat praesentia, livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.
125 Nam tulerint magnos cum saecula nostra poētas,
Non fuit ingenio fama maligna meo,
Cumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
Dicor et in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum praesagia veri,
130 Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
Iure tibi grates, candide lector, ago.

Комментарии

1-2. *Конструкция*: Ut noris (= noveris) (eum) quem legis, accipe (внимай, узнай), posteritas (потомство), qui fuerim ille ego, lusor tenerorum amorum. Lusor шутник, весельчак, здесь: «веселый певец» (нежных любовных стихотворений). Суровые римляне не одобряли любовной поэзии, считая ее пустяком (пугает, как говорит о своих стихах Катулл). – 3. Sulmo (*теперь* Sulmona) в стране пелигнов, в 90 милях (novies decem, ст. 4) к востоку от Рима. Undae = (горные) потоки и ключи. – 5. Editus = natus. Nec non ut = ut etiam. – 6. Fatum в смысле смерть. Оба консула – А. Гирций и Г. Вибий Панса – пали в 43г. до н.э. в борьбе с Антонием, осаждавшим в Мутине (ныне Modena) Децима Брута. – 7. Si quid id est если это имеет какое-л. значение. Ordo сословие всадников. Vetus heres старый наследник (о

древности рода Овидия в противоположность всадникам новой формации из бывших солдат и даже вольноотпущенников, сделавшихся таковыми благодаря стечению счастливых обстоятельств или крупному состоянию – *munere Fortunae*, *см.* 8). По терминологии августовской эпохи, Овидий был *eques illustris*. – 9. *Stirps* отрасль, отпрыск, *т. е.* сын. – 10. *Quater tribus* = 12. *Ortus* = *natus*. – 11. *Lucifer* светоносный, утренняя звезда. *Natalis* день рождения. – 12. *Duo liba* – в день рождения римлянина воздавались почести его гению-хранителю пирогом (*libum*) из муки, меда и масла. – 13–14. *Festis (diebus)* так наз. *Quinquatrus* или *Quinquatria* – пятидневный праздник в честь Минервы (19–23 марта), со второго дня которого давались гладиаторские игры. – 14. *Pugna prima cruenta fieri solet* из которых первый бывает обыкновенно кровавым от боя (гладиаторов) – следовательно, во второй день праздника, *т. е.* 20 марта. 15. *Protinus teneri*, *т. е.* с детства. 16. *Insignes ab arte* в области искусства (*т. е.* к видным в искусстве красноречия преподавателям, чтобы по мысли отца стать государственными деятелями). Из риторов, учителей Овидия, особенно выделялись М. Порций Латрон и Арелий Фуск. *Urbis* = *Romae*. – 17. *Eloquium* = *eloquentia*. *Viridis* – частый эпитет юности. – 18. *Fortia arma* – сильная борьба (ораторов, выступающих в судебных делах на форуме, где был трибунал претора, председателя одной из судебных комиссий). – 19. *Caelestia sacra* небесные священнодействия, *т. е.* поклонение божествам (именно Музам). – 20. *Opus* = служение. – 22. *Maenides* = Гомер. Меония = Лидия; к ней условно относили и г.г. Смирну и Колофон, в одном из которых, по преданию, родился Гомер. – 23. Геликон – гора в Беотии, на которой, по преданию, жили Музы. – 24. *Soluta modis* свободные от стихотворных размеров, *т. е.* проза. (*Ср.* в следующем стихе технический термин, из учения о стихотворных размерах – *numerus*). – 26. По свидетельству Овидиева современника, ритора Сенеки Старшего, прозаическая речь Овидия в школе была «свободным от размеров стихотворением». – 28. *Fratri mihiq[ue] am. a fratre et a me*. *Liberior toga* иначе *toga virilis*. Около 16 лет юноша заносился на форуме в список граждан и получал мужскую тогу взамен детской *praetexta* (тога с каймой). Так как Овидий был сын *equitis illustris*, то, как и детям сенаторов, ему разрешено было носить тунику с широкой пурпурной каймой (*latus clavus*, *см.* 29) в знак того, что он предназначался к высшей государственной деятельности. – 31. *Decem geminaverat* (удвоил) *annos* ему исполнилось 20 лет. – 32. *Pars* = $\frac{1}{2}$. – 34. *E tribus pars una* = $\frac{1}{3}$. Овидий был одним из *tres viri capitales*

(которые заведывали арестованными и присутствовали при исполнении смертных приговоров), или же *monetales* (которые заведывали чеканкой монеты). Предстояла квестура, открывавшая дорогу в сенат, но Овидий не стал ее добиваться. 35. *Curia*, т. е. сенат. Он предпочел остаться всадником, отказаться от широкой каймы и сохранить за собой одежду всадника с узкой каймой (*angustus clavus*), что выражено в словах: *clavi mensura coacta est* сужен был размер каймы. – 36. *Illud onus* бремя государственной деятельности (в качестве сенатора). – 37. *При patiens* надо подразумевать *laboris*. – 38. *Ambitionis fugax eram* я чуждался честолюбия. – 39. *Aoniae sorores* = Музы, так как в окрестностях Геликона, их местопребывания, жило племя, называвшееся *Aones* или *Aoni*. – 40. *Iudicium* суждение, убеждение. – 42. *Vates* певец (торжественный синоним к *poëta*). – 43. *Volucres* дидактическая поэма о птицах (*Ornithogonia*) Эмилия Макра (*Macer, cri*), старшего современника (*grandior aevo*) Овидия. – 45. Секст Проперций, который был несколько старше Овидия, известен своими любовными элегиями (*ignes*), дошедшими до нас. *Solitus* *подраз.* *est*. – 47. Понтик, писавший эпическим стихом, т. е. гексаметром (*herous*), был автором не дошедшей до нас поэмы *Thebais*. Басс писал не дошедшие до нас «ямбы», т. е. язвительные, сатирические стихотворения. 48. *Convictus* сожительство, общежитие, общество. – 49. *Tenuit nostras aures* занимал, услаждал наш слух. *Numerosus* богатый размерами, гармоничный. – 50. *Ferire* – не о самых стихотворениях, но о струнах лиры. *Ausonia* (= *Italia*) здесь как прилагательное «авсонийский», «италийский» (от легендарного начальника авсонов, одного из древнейших италийских народов, – Авсона). – 51–52. Конструкция: *пес amara fata dedere Tibullo tempus meae amicitiae* (для дружбы со мной). – 53. Корнелий Галл – первый по времени римский элестик. – 55. *Maiores* и *minores* *подразум.* *natu*. – 56. *Tarde* поздно. *Thalia* в смысле: муза (вообще), следовательно, поэзия. – 57. Конструкция: *cum legi primum* (в первый раз). *Populo* перед публичкой (в это время развился обычай читать произведения, поэтические и прозаические, публично). – 58. *Barba resecta* – день, в который посвящалась богам в первый раз остриженная или сбритая борода, проводился торжественно. *Bisve semel* раз или два. Следовательно, Овидию было около 20 лет в день его дебюта. – 59. *Moverat ingenium* вдохновляла мой талант (*ingenium* есть нечто врожденное, «природное» дарование). *Cantata* о которой много говорили. – 60. *Dicta mihi* = *dicta a me*. – 61. *Quidem* ограничительно: «правда». – 62.

Emendaturis ignibus (= igni) огню на исправление (*emendaturus* – тот, кто должен исправлять). Эти образования известны нам вообще с двумя значениями – намерения и долженствования. К ним присоединяется у Овидия значение возможности: **placitura** в *ст. 63* значит: «которые могли бы понравиться». **Cum fugerem** когда я отправлялся в ссылку. – 66. **Quodque moverat levis causa erat** и было таково, что легкий повод мог его взволновать. – 67. **Hic** таков. – 68. **Fabula** городские сплетни. – 69. **Paene** к русго. **Nec utilis** почти = вредная. – 70. **Data est** – по римскому обычаю, невест и женихов выбирали родители. – 71. **Sine crimine** *ам. прилагательного* безупречная. – 72. **Torus** – о брачном ложе и самом браке. – 74. **Sustinuit** взяла на себя, выдержала, оказалась в силах. – 75. *Конструкция:* **bis fecunda prima iuventa** дважды беременная (или рожавшая) в ранней молодости. – 77. **Complerat** = *compleverat* уже умер (до ссылки Овидия), прожив 90 лет, или, как сказано у Овидия, он «прибавил к 9 пятилетиям (*lustra*) вторые девять» (*ст. 78*). – 79–80. **Fleturus fuit** = *flevisset*. **Iustra ferre** (или *dare*) отдать последний долг, *т. е.* похоронить. – 82. **Poenae** ссылка. – 83. **Me felicem** *вин. над. в восклицаниях*. – 84. *Конструкция:* **et quod dolere de me**. – 85. **Exstinctus** утаспший, умерший. – 86. **Gracilis umbra** легкая (*букв.: тонкая*) тень. – 87. *Конструкция:* **si mea fama contigit vos** (дошла до вас), **parentales umbrae** (тени родителей). – 88. **In Stygio foro** на Стигийском форуме, *т. е.* перед судьями в подземном царстве. – 89. **Nec fas est** = *nefas est* грешно. – 90. **Fuga** ссылка. – 91. **Studiosa** соединить с **pectora** в *ст. 92* (сердца) = любознательные читатели. 94. **Antiquas** (прежние) **miscuerat comas (canities)** = примешала к прежним волосам седые. – 95. **Ortus** (*ам. ortum*) рождение. **Pisaea oliva** венок из оливковых листьев, присуждавшийся победителю в Олимпийских играх (они происходили близ города Писы). – 96. **Decies** – не совсем точно: олимпийские игры праздновались через четыре года на пятый; значит, Овидий смешивал Олимпиаду с римским *lustrum* (пятилетием), так как ему в год ссылки было 50 лет. 97. **Mare Euxinum** Черное море. **Tomitae** жители города *Tomii*. **Ad laeva** по левую руку при въезде в Черное море. – 98. **Quaerere** искать, *т. е.* направляться. **Principis** = Августа. – 99. **Nimium quoque** даже слишком. – 100. **Indicium** показание. – 101. **Comitum nefas** бесчестное поведение спутников. *Стих, состоящий из одних дактилей. Nocentes* виновные (вероятно, в расхищении его добра). – 102. **Ipsa fuga** – *ablativus comparationis, зависящий от leviora*. – 103. **Mens** душа. **Indignata** *ест* сочла недостойным себя; *отсюда* **dependet succumbere** (пасть под

бременем). *Seque praestitit invictam* (ст. 104) и показала себя непобедимой. – 104. *Usa* пользуясь, *т. е.* опираясь. – 106. *Insolita* непривыкшей – *отнести к manu*. *Temporis arma* оружие, на которое мне указывали самые обстоятельства, *т. е.* вооружился терпением и твердостью духа. – 107. *Terra pelagoque* = *terra marique*. – 108. *При stellae* подразумев. *sunt* – сколько есть звезд между видимым (северным) и скрытым (южным) полюсами. – 109. *Tacta mihi* = *tacta est* а *ме* я достиг. *Acto* *собств.* гонимым, *перевести*: «после» Овидий находился в пути целый год. – 110. *Sarmatis ora* (край) *iuncta Getis* соседний с гетами. *Pharetrati* колчаносные, *т. е.* имеющие лук со стрелами. Геты (фракийского происхождения) и сарматы или савроматы (по-видимому, иранцы) жили по северному побережью Черного моря. – 112. *Carmine* *ам.* *carminibus*. *Levo* облетаю. – 113. *Quamvis nemo est* – в классической прозе *sit*. *Cuius referatur ad aures* *т. е.* нет слушателей, перед которыми я бы их читал. – 114. *Sic* именно так, *т. е.* писанием стихотворений. *Decipio* (как *и fallo*) коротаю. – 116. *Taedia* (*ам.* *taedium*) *lucis* = *t. vitae* отвращение к жизни. – 118. *Tu medicina venis* ты являешься целительницей (*собств.* лекарством). – 119. *Abducis* отвлекаешь. *Hister* Дунай в нижнем течении. – 120. *In Helicone* – *см.* ст. 23. – 121. *Sublime* соединить с *nomen* (ст. 122). – 122. *Ab exsequiis* вслед за погребальными проводами, *т. е.* после смерти. – 123. *Livor* (бледная) зависть. *Iniquo* соединить с *dente* (ст. 124). *Iniquus* здесь: «враждебный». – 124. *De nosris* подразумев. *operibus*. – 125. *Ferre* породить. *Cum* – уступительное. *Saecula nostra* *ам.* *saeculum nostrum*. – 126. *Malignus* (*собств.* худородный) завистливый. – 127. *Cum* – уступительное. – 128. *Plurimus legor* меня больше всех (или очень много) читают. – 129. *Praesagia* *ам.* *praesagium* предчувствие. *Veri* *отнести к si quid*. – 130. *Protinus ut moriar* хотя бы я тотчас же умер. – 131. *Favore* *т. е.* читателей. *Tuli* получил. *Carmine* в собирательном смысле – своими стихами. – 132. *Iure* по праву, *т. е.* ты имеешь право на мою благодарность. *Candide* милый, дорогой.

CAIUS VALERIUS CATULLUS

(прибл. 87 – 54 гг. до н. э.)

CARMINA

V

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
Rumoresque senum severiorum
Omnes unius aestimemus assis.
Soles occidere et redire possunt:
5 Nobis cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.
Da mi basia mille, deinde centum,
Dein mille altera, dein secunda centum,
Deinde usque altera mille, deinde centum.
10 Dein, cum milia multa fecerimus,
Conturbabimus illa, ne sciamus,
Aut ne quis malus invidere possit,
Cum tantum sciet esse basiorum.

Комментарии

3. Unius aestimēmus assis (*gen. pretii*) будем оценивать в один асс, *т. е.* не будем ставить ни в групп. – 4. Solēs (*поэт. pl.*) – в смысле *occasiōnes et ortus solis*. – 5. Brevis lux ... nox perpetua – *антитеза*.

XIII

Cenabis bene, mi Fabulle, apud me
Paucis, si tibi di favent, diebus,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cenam, non sine candida puella
5 Et vino et sale et omnibus cachinnis.
Haec si, inquam, attuleris, venuste noster,
Cenabis bene: nam tui Catulli
Plenus sacculus est araneorum.
Sed contra accipies meros amores
10 Seu quid suavius elegantiusve est:
Nam unguentum dabo, quod meae puellae
Donarunt Veneres Cupidinesque,

Quod tu cum olfacies, deos rogabis,
Totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

Комментарии

6. **Venuste noster** (*vocat̃ivus*; **noster** здесь = **meus**) любезный мой. –
8. **Plenus ... araneārum** (*ирон.*) полон пауков или паутины, т. е.
совершенно пустой. – 9. **Meri amōres** искренняя любовь.

XLIX

AD CICERONEM

Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt quotque fuere, Marce Tulli,
Quotque post aliis erunt in annis,
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poëta,
Tanto pessimus omnium poëta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

LXX

Nulli se dicit mulier mea nubere malle
Quam mihi, non si se Iuppiter ipse petat.
Dicit: sed mulier cupido quod dicit amanti,
In vento et rapida scribere oportet aqua.

LXXXIII

Lesbia mi praesente virō mala plurima dicit:
Haec illi fatuō maxima laetitia est.
Mule, nihil sentis: si nostri oblita taceret,
Sana esset; nunc quod gannit et obloquitur,
Non solum meminit, sed, quae multo acrior est res,
Irāta est; hoc est, uritur et coquitur.

5

LXXXV

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

GAUDEĀMUS

1. Gaudēāmus igītur, } (bis)
Juvēnes dum sumus ! }
Post jucundam juventūtem,
Post molestam senectūtem
Nos habēbit humus (bis).
2. Ubi sunt qui ante nos } (bis)
In mundo fuēre ? }
Vadīte ad supēros,
Transīte ad infēros,
Quos si vis vidēre ! (bis).
3. Vita nostra brevis est, } (bis)
Brevi finiētur; }
Venit mors velocīter,
Rapit nos atrocīter,
Nemīni parcētur (bis).
4. Vivat Academia, } (bis)
Vivant professōres ! }
Vivat membrum quodlibet,
Vivat membra quaelibet !
Semper sint in flore ! (bis).
5. Vivant omnes virgīnes, } (bis)
Facīles, formōsae ! }
Vivant et muliēres
Tenērac, amabīles,
Bonae, laboriōsae (bis).
6. Vivat et Respublica } (bis)
Et qui illam regunt ! }
Vivat nostra civitas,
Maecenātum caritas,
Qui nos hic protegunt ! (bis).
7. Pereat tristitia ! } (bis)
Pereant dolōres ! }
Pereat diabōlus,
Quivis antiburchius
Atque irrisōres ! (bis).

Сокращения при ссылках на латинских авторов и другие источники

Acc.	Луций Акций, трагик (170–90 гг. до н. э.)
Anth.	Anthologia Latina
An. Trag.	Equos Troianos (анонимная трагедия "Троянский конь")
Apul.	Луций Апулей (род. ок. 130 г. н. э.)
Apol.	Apologia (Апология)
Flor.	Florida (Флориды)
Met.	Metamorphoses (Метаморфозы, или Золотой осел)
Bell. Alex.	Bellum Alexandrinum (Александрийская война) (I в. до н. э.)
Caecil.	Цецилий Статий, комедиограф (I-я пол. II в. до н. э.)
Cacl.	Луций Целий Антипатр, римский знаток права и ритор, автор истории II Пунической войны (2-я пол. II в. до н. э.)
Caes.	Гай Юлий Цезарь (100–44 гг. до н. э.)
B. G.	De bello Gallico (Записки о галльской войне)
Civ.	De bello civile (Записки о гражданской войне)
Calpurn.	Тит Кальпурний Сикул, поэт (ок. сер. I в. н. э.)
Ecl.	Eclogae (Эклоги)
Cat.	Гай Валерий Катулл, лирический поэт (84–54 гг. до н. э.)
Cato	Марк Порций Катон (234–149 гг. до н. э.)
Cels.	Авл Корнелий Цельс, энциклопедист (I-я пол. I в. н. э.)
Charis.	Флавий Сосипатр Харисий, грамматик (IV в.)
Cic.	Марк Туллий Цицерон (106–43 гг. до н. э.)
Ac.	Academica (Учение академиков)
Ad fam.	Ad familiāres (Письма к близким)
Att.	Ad Atticum (Письма к Аттику)
Ad Brut.	Ad Brutum (Письма к Бруту)
Brut.	Brutus (Брут, или о знаменитых ораторах)
Cat.	In Catilinam (Речи против Катилины)
Cato	De senectūte (О старости, или Катон)
Cluent.	Pro Cluentio (Речь в защиту Авла Клуенция Габита)
De amicitia	Laelius de amicitia (О дружбе, или Леллий)
De fin.	De finibus bonōrum et malōrum (О пределах добра и зла)
De leg.	De legibus (О законах)
De off.	De officiis (Об обязанностях)
De orat.	De oratōre (Об ораторе)

De prov.	De provinciis consularibus (О консульских провинциях)
De rep.	De re publica (О государстве)
De sen.	= Cato (см.)
Div.	De divinatione (О предвидении)
Epist.	= Ad familiares (см.)
Fam.	= Ad familiares (см.)
Fat.	De fato (О судьбе)
Inv.	De inventione (О подборе материала)
Mil.	Pro Milone (Речь в защиту Тита Анния Милона)
Mur.	Pro Murēna (Речь в защиту Луция Лициния Мурены)
N. D.	De natūra deōrum (О природе богов)
Orat.	Orātor (Оратор)
Part.	Partitiones oratoriae (Ораторские разделения)
Phil.	In Antonium orationes Philippicae (Филиппики)
Q. fr.	Ad Quintum fratrem (Письма к брату Квинту)
Q. Rosc.	Pro Q. Roscio comedo (Речь за Квинта Росция, актёра)
S. Rosc.	Pro Roscio (Речь в защиту Секста Росция из Америи)
Sull.	Pro Sulla (Речь в защиту Публия Корнелия Суллы)
Tusc.	Tusculanae disputationes (Тускуланские беседы)
Verr.	In Verrem (Речи против Гая Верреса)
Colum.	Луций Юний Модерат Колумелла, агроном (I в. н. э.)
Curt.	Квинт Курций Руф, историк (I в. н. э.)
Dig.	Digesta (Дигесты, юридические сборники)
Eccl.	Екклесиаст (одна из книг Библии, приписываемая царю Соломону)
Enn.	Квинт Энний, поэт (239–169 гг. до н. э.)
Ann.	Annales (Анналы)
Erasm.	Эразм Роттердамский (1469–1536 гг.)
Frontin.	Секст Юлий Фронтин, автор сочинений о водопроводах Рима, о землемерных работах и собрания примеров военных хитростей (2-я пол. I в. н. э.)
Gell.	Авл Геллий, автор "Аттических ночей", содержащих сведения по различным областям науки (2-я пол. II в. н. э.)
Herod.	Геродот, греческий историк (ок. 484–425 гг. до н. э.)
Homer.	Гомер, греческий поэт (ок. VIII в. до н. э.)
Hor.	Квинт Гораций Флакк (65–8 гг. до н. э.)
Ars poet.	De arte poetica (Наука поэзии)
Carm.	Carmīna (Оды)

Carm. saec.	Carmen saeculare (Юбилейный гимн)
Epist.	Epistola (Послания)
Epod.	Epodon liber (Эподы)
Serm.	Sermōnes (Сатиры)
Justin.	Марк Юнниан Юстин, историк (II в н. э.)
Juv.	Децим Юний Ювенал, поэт, автор сатир (ок. 60 г. после 127 г. н. э.)
Liv.	Тит Ливий, историк (55 г. до н. э. – 17 г. н. э.)
Lucil.	Гай Луцилий, основатель римской сатиры (180–103 гг. до н. э.)
Lucan.	Марк Анней Лукан, поэт (39–65 гг. н. э.)
Lucr.	Тит Лукреций Кар, поэт-философ (98–55 гг. до н. э.)
Macr.	Аврелий Амброзий Макробий Феодосий, ученый и писатель (IV–V вв. н. э.)
Manil.	Марк Манилий, поэт (современник Августа)
Mart.	Марк Валерий Марциал, поэт (ок. 40 – ок. 104 гг. н. э.)
Naev.	Гней Невий, поэт (умер ок. 201 г. до н. э.)
Nep.	Корнелий Непот, историк (ок. 100–25 гг. до н. э.)
Ages.	Agesilaus (Агесилай)
Arist.	Aristides (Аристид)
Att.	Atticus (Аттик)
Cato	Cato Maior (Катон Старший)
Mil.	Miltiades (Мильтиад)
Ovid.	Публий Овидий Назон (43 г. до н. э. – 17 г. н. э.)
Amor.	Amōres (Любовные элегии)
Ars	Ars amatoria (Искусство любви)
Epist.	Epistolae ex Ponto (Письма с Понта)
Fast.	Fasti (Фасты)
Her.	Heroides (Героиды)
Met.	Metamorphoses (Метаморфозы)
Rem.	Remedia amoris (Лекарства от любви)
Trist.	Tristia (Скорбные элегии)
Pacuv.	Марк Пакувий, трагик и художник (220 – ок. 130 гг. до н. э.)
Pers.	Авл Персий Флакк, автор сатир (4.XII.34. – 24.XI.62.)
Petr.	Петроний Арбитр (I в. н. э.)
Phacdr.	Федр, баснописец (I-я пол. I в. н. э.)
Plaut.	Тит Макций Плавт, комедиограф (254–184 гг. до н. э.)
Amph.	Amphitrio (Амфитрион)
Asin.	Asinaria (Ослы)

Bacch.	Bacchides (Вакханки)
Curc.	Curculio (Куркулион)
Merc.	Mercator (Купец)
Mil.	Miles gloriōsus (Хвастливый воин)
Persa	Persa (Перс)
Pseud.	Pseudolus (Псевдол)
Rud.	Rudens (Канат)
Stich.	Stichus (Стих)
Trin.	Trinummus (Три монеты)
Truc.	Truculentus (Грубиян)
Plin. J.	Гай Плиний Цецилий Секунд Младший (61-62 г. – ок. 113 г. н. э.)
Epist.	Epistolae (Письма)
Plin. M.	Гай Плиний Цецилий Секунд Старший (ок. 23–79 гг. н. э.)
Hist. nat.	Historia naturalis (Естественная история)
Prop.	Секст Аврелий Проперций, римский элстик (ок. 47 – ок. 15 гг. до н. э.)
P. Syr.	Публилий Сир, мимический поэт (I в. до н. э.)
Quint.	Марк Фабий Квинтилиан, ритор (35–95 гг. н. э.)
Qu. Cic.	Квинт Туллий Цицерон, брат М. Туллия Цицерона (102–43 гг. до н. э.)
Rhet. Her. (Ad Her.)	Rhetorica ad Herennium (I в. до н. э.)
Sal.	Гай Саллюстий Крисп, историк (86–36 гг. до н. э.)
Cat.	De coniuratione Catilinae (Заговор Катилины)
Hist.	frg. Historii (История)
Jug.	De bello Iugurthino (Югуртинская война)
Sen.	Луций Анней Сенека Младший (ок. 4–65 гг. н. э.)
Benef.	De beneficiis (О благодеяниях)
Dial.	Dialogorum libri XII (Диалоги)
Epist.	Epistolae ad Lucilium (Нравственные письма к Луцилию)
Med.	Medea (Медя)
Phoen.	Phoenissae (Финикиянки)
Sen. M.	Луций Анней Сенека Старший (54 г. до н. э. – ок. 40 г. н. э.)
Contr.	Controversiae (Контroversии)
Sil.	Тиберий Катий Силий Италик, эпический поэт (2-я пол. I в. н. э.)
Sisenna	Луций Корнелий Сисенна, историк (I в. до н. э.)

Stat.	Публий Папиний Стаций, поэт и педагог (ок. 40–96 гг. н. э.)
Silv.	Silvae (Леса)
Theb.	Thebais (Фиванда)
Suct.	Гай Светоний Транквилл, писатель (ок. 70–120 гг. н.э.)
Jul.	Divus Iulius (Божественный Юлий)
Vesp.	Divus Vespasianus (Божественный Веспасиан)
Sulp.	Сульпиция, поэтесса (2-я пол. I в. н. э.)
Sat.	Satūra (Сатира)
Tac.	Корнелий Тацит, историк (55 – ок. 120 гг. н. э.)
Agr.	De vita et moribus Agricolaе (Агрикола)
Ann.	Annales (Анналы)
Dial.	Dialogus de oratoribus (Об ораторах)
Germ.	Germania (Германия)
Hist.	Historiae (История)
Ter.	Публий Теренций Афр, комедиограф (ок. 194 – ок. 158 гг. до н. э.)
Ad.	Adelphoe (Братья)
Andr.	Andria (Андрианка)
Eun.	Eunuchus (Евнух)
Ter. M.	Теренциан Мавр, грамматик и знаток метрики (к. II в. н. э.)
Tib.	Тибулл Альбий, элегик (ок. 54–19 гг. до н. э.)
Val. Max.	Валерий Максим, писатель (1-я пол. I в. н.э.)
Varro	Марк Теренций Варрон, ученый-энциклопедист (116–21 гг. до н. э.)
LL	De lingua Latīna (О латинском языке)
Men.	Satūrae Menippeae (Менипповы сатиры)
Veget.	Ренат Вегетий Флавий, автор "Краткого изложения военного дела", написанного ок. 400 г. н. э.
Vell.	Веллей Патеркул, историк (род. ок. 20 г. до н. э.)
Verg.	Публий Вергилий Марон (70–19 гг. до н. э.)
Aen.	Aeneis (Энеида)
Ecl.	Eclogae (Буколики)
Georg.	Georgica (Георгики)
Vitr.	Марк Витрувий Поллион, архитектор (2-я пол. I в. до н. э.)
Vulg.	Vulgata (Вульгата) – латинский перевод Библии, сделанный в IV в. н. э. Иеронимом

Людмила Васильевна Доровских

ЛАТИНСКИЙ ЯЗЫК

Упражнения и тексты для чтения

Учебное пособие

Технический редактор **Э. А. Максимова**
Оригинал-макет **Е. С. Николаева**

ЛР 020257 от 22.11.96

Подписано в печать 14.10.98. Формат 60 × 84 1/16
Бумага для множительных аппаратов. Печать офсетная.
Уч.-изд. л. 16,0. Усл. печ. л. 14,5. Тираж 500 экз.

Заказ 218

Уральский государственный университет им. А.М. Горького.
Екатеринбург, пр. Ленина, 51.

Типолаборатория УрГУ. Екатеринбург, пр. Ленина, 51

Опечатки и исправления

Л.В. Доровских. Латинский язык: упражнения и тексты.

9 1 cb culcūlus cucullus

